

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΕΥΧΟΥΣ 7

Στάδιο Β1 – Τεύχος 7

0	Εισαγωγή.....	1
0.1	Αντικείμενο της Μελέτης	1
0.2	Διαδικασίες	2
Στάδιο Β1	4	
B.1.1: Πρόταση Αναθεώρησης – Εξειδίκευσης του θεσμοθετημένου ΠΠΧΣΑΑ (ΦΕΚ 1486Β/2003)	4	
B.1.1.α: Θέση και ρόλος της Περιφέρειας Κρήτης στο διεθνή, ευρωπαϊκό και εθνικό χώρο	4	
B.1.1.α.1:	Αναφορά στη Σύνοψη Πορισμάτων	4
B.1.1.α.2:	Αναφορά στη σημερινή θέση της Κρήτης ως προς τα εξεταζόμενα χωρικά συστήματα	4
B.1.1.α.3:	Στρατηγικές επιλογές προτεραιότητας για την ολοκληρωμένη χωροταξική ένταξη της Κρήτης στα ευρύτερα χωρικά σύνολα	5
B.1.1.α.4:	Χωρική έκφραση των στρατηγικών επιλογών προτεραιότητας ..	10
B.1.1.β: Πρότυπο χωρικής ανάπτυξης.....	15	
B.1.1.β.1:	Αναφορά στη Σύνοψη Πορισμάτων	15
B.1.1.β.2:	Διαπιστώσεις για τη σημερινή κατάσταση.....	15
B.1.1.β.2-1:	ως προς τις χωρικές της παραμέτρους.....	15
B.1.1.β.2-2:	ως προς τις αναπτυξιακές της διαστάσεις.....	17
B.1.1.β.3:	Βασικά χαρακτηριστικά, προτεραιότητες και στρατηγικές επιλογές του προτύπου χωρικής ανάπτυξης	18
B.1.1.β.3-1:	Βασικοί άξονες και πόλοι ανάπτυξης	18
B.1.1.β.3-2:	Ευρείες ζώνες ανάπτυξης αστικών δραστηριοτήτων.....	21
B.1.1.β.3-3:	Ευρύτερες χωρικές ενότητες	22
B.1.1.β.3-3:	Σημειακές παραγωγικές δραστηριότητες εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας.....	26
B.1.1.β.3-4:	Πύλες του δικτύου μεταφορών και διαμετακομιστικά κέντρα εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας	29
B.1.1.β.3-5:	Φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας. Τοπίο	30
B.1.1.β.3-6:	Αναπτυξιακό Πλαίσιο	34
B.1.1.γ: Στρατηγικές κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης	63	
B.1.1.γ.1:	Διάρθρωση και ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου	63

B.1.1.γ.1-1: Οικιστικό δίκτυο	63
B.1.1.γ.1-2: Δίκτυα οικισμών/ πολύπολα	65
B.1.1.γ.1-3: Ρόλος των πόλεων της Κρήτης.....	68
B.1.1.γ.1-4: Υπηρεσίες κοινωνικής και διοικητικής υποδομής	71
B.1.1.γ.2: Βασικές προτεραιότητες για την προστασία, διατήρηση και ανάδειξη φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς	77
B.1.1.γ.3: Χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του παράκτιου, νησιωτικού και ορεινού χώρου	83
B.1.1.γ.3-1: παράκτιος χώρος	83
B.1.1.γ.3-2: μικρός νησιωτικός χώρος	86
B.1.1.γ.3-3: ορεινός χώρος.....	87
B.1.1.γ.4: Χωρικός προσδιορισμός των βιώσιμων αναπτυξιακών ενοτήτων.....	88
B.1.1.γ.5: Χωρική διάρθρωση των βασικών δικτύων μεταφορικής και λοιπής τεχνικής υποδομής.....	90
B.1.1.γ.5-1: Χωρική οργάνωση της Μεταφορικής Υποδομής	90
B.1.1.γ.5-2: Χωρική οργάνωση της λοιπής Τεχνικής υποδομής	94
B.1.1.γ.6: Χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα των παραγωγικών δραστηριοτήτων	103
B.1.1.γ.6-1: Χωρική διάρθρωση των περιοχών ανάπτυξης γεωργίας και λοιπού πρωτογενούς τομέα. Εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα	103
B.1.1.γ.6-2: Χωρική διάρθρωση των περιοχών ανάπτυξης βιομηχανίας- βιοτεχνίας. Εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα.....	105
B.1.1.γ.6-3: Χωρική διάρθρωση των περιοχών ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα. Εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα.....	107
B.1.1.γ.6-4: Καθορισμός Περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων	108
B.1.1.γ.7: Μηχανισμοί εφαρμογής	109

Κατάλογος χαρτών εντός κειμένου	σελ.
A1: Διαγραμματική Απεικόνιση της θέσης της Περιφέρειας στον Ευρύτερο Ευρωπαϊκό Χώρο.....	13
A2: Διαγραμματική Απεικόνιση της θέσης της Περιφέρειας Κρήτης στον Ελληνικό Χώρο	14
B.1.1.β.3-1: Βιώσιμες αναπτυξιακές ενότητες και υποενότητες	32
Π1: Πρότυπο χωρικής ανάπτυξης	33
Χάρτης 1: Περιφέρεια Κρήτης. Τοπία ιδιαίτερης σημασίας.....	79
B.1.1.γ.5-2β1: Υλοποιημένες εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων.....	101
B.1.1.γ.5-2β2: Χωρική διασπορά των ελαιουργείων	101
A.2.1.α.3-1.4.β: ΠΕΣΔΑΚ. Προτεινόμενο Διαχειριστικό Σχέδιο ανά ρεύμα αποβλήτων. Απρίλιος 2012.....	102

Κατάλογος χαρτών εκτός κειμένου

- Π2α: Χωροταξική οργάνωση της Περιφέρειας, κλίμακα 1:250.000
- Π2β: Οικιστικό Δίκτυο – Διοικητικός και κοινωνικός εξοπλισμός, κλίμακα 1:250.000
- Π2γ: Δίκτυα και Μονάδες Τεχνικής Υποδομής, κλίμακα 1:250.000
- Π2δ: Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπίο, κλίμακα 1:250.000

0 Εισαγωγή

0.1 Αντικείμενο της Μελέτης

Η Μελέτη 'Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Κρήτης' (ΠΠΧΣΑΑ Κρήτης) ανατέθηκε στα συμπράττοντα Γραφεία Μελετών 'Ουρανία Κλουτσινιώτη, αρχιτέκτων - πολεοδόμος / ΟΜΙΚΡΟΝ ΕΠΕ, οικονομικές και αναπτυξιακές μελέτες / Ιωάννης Κατσέλης, μηχανικός ορυκτών πόρων - περιβαλλοντολόγος', μετά από δημόσια πρόσκληση για εκδήλωση ενδιαφέροντος και στη συνέχεια, μετά από επιλογή μεταξύ των μελετητικών γραφείων που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση. Σε εφαρμογή των παραπάνω διαδικασιών, στις 24.04.2012, υπογράφηκε η Σύμβαση¹ μεταξύ της τότε Γενικής Γραμματέως Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος του Υ.Π.Ε.Κ.Α. κ. Μαρίας Καλτσά και της κ. Ουρανίας Κλουτσινιώτη, νομίμου εκπροσώπου των συμπραττόντων γραφείων.

Η Μελέτη εκπονείται σύμφωνα με τεύχος αναλυτικών προδιαγραφών (ΦΕΚ 45ΑΑΠ/17.03.2011), το οποίο συνέταξε η Διεύθυνση Χωροταξίας του Υ.Π.Ε.Κ.Α. και στηρίζεται:

- στον Ν. 2742/1999 'για τον χωροταξικό σχεδιασμό και την αειφόρο ανάπτυξη' και ειδικότερα στις διατάξεις του άρθρου 8,
- στην με αρ. 51949/29.11.2010 υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 1925Β/13.10.2010) για την 'παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής του Γενικού, των Ειδικών και των ΠΠΧΣΑΑ', με την οποία καθορίζεται η διαδικασία παρακολούθησης και αξιολόγησης, τα συνεργαζόμενα μέρη και το περιεχόμενο της έκθεσης αξιολόγησης της εφαρμογής των Πλαισίων, η οποία είναι προτιμότερο να καταρτίζεται ανά διετία και
- στην με αρ. 107017/2006 Κ.Υ.Α. (ΦΕΚ 1225Β) 'περί εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων'.

Η Μελέτη διαρθρώνεται σε δύο φάσεις και σε τέσσερα στάδια (δύο στάδια ανά φάση). Αντικείμενο της Α' Φάσης αποτελεί η Αξιολόγηση της Εφαρμογής του εν ισχύ θεσμοθετημένου Περιφερειακού Πλαισίου και της Β' Φάσης η Αναθεώρηση και η Εξειδίκευσή του. Έχουν ολοκληρωθεί και τα δύο στάδια της Α' Φάσης και είναι σε διαδικασία εκπόνησης το παρόν Β1 Στάδιο της Β' Φάσης. Σημειώνεται ότι, κατά το Α2 Στάδιο, μετά την οριστικοποίηση των διατυπώσεων του Α.1. Σταδίου της Μελέτης, τηρήθηκε η προβλεπόμενη διαδικασία γνωμοδότησης του Περιφερειακού Συμβουλίου Κρήτης. Στη συνέχεια, τα πορίσματα της Έκθεσης Αξιολόγησης εγκρίθηκαν από τον Υπουργό Π.Ε.Κ.Α. και διαβιβάστηκαν σε όλους τους εμπλεκόμενους κεντρικούς και περιφερειακούς φορείς.

---

¹ Ανάλογες συμβάσεις έχουν υπογραφεί για την εκπόνηση των Μελετών Αξιολόγησης, Αναθεώρησης και Εξειδίκευσης των θεσμοθετημένων Πλαισίων για τις λοιπές έντεκα Περιφέρειες της Χώρας, πλην Αττικής (προωθείται από τον ΟΡΣΑ).

Ειδικότερα, το:

B.1. Στάδιο (πρώτο στάδιο της Β' Φάσης) περιλαμβάνει:

- την Αναθεώρηση - Εξειδίκευση του ισχύοντος Περιφερειακού Πλαισίου, όπου βάσει της αξιολόγησης κρίθηκε αναγκαίο,
- την Εισηγητική Έκθεση και το Σχέδιο Αναθεώρησης - Εξειδίκευσης του ισχύοντος Περιφερειακού Πλαισίου Κρήτης και
- την Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, σύμφωνα με την 107017/2006 Κ.Υ.Α. (ΦΕΚ 1225Β).

B.2. Στάδιο (δεύτερο στάδιο της Β' Φάσης). Περιλαμβάνει την οριστικοποίηση των διατυπώσεων του Β.1. Σταδίου της Μελέτης, μετά την τήρηση της διαδικασίας δημοσιοποίησης και γνωμοδότησης του Περιφερειακού Συμβουλίου, καθώς και των λοιπών εμπλεκόμενων φορέων.

0.2 Διαδικασίες

Το Α1 Στάδιο της Μελέτης παραδόθηκε εμπροθέσμως από τους Μελετητές στις 29.10.2012 και παρελήφθη από την Υπηρεσία στις 30.11.2012. Απεστάλη για γνωμοδότηση στο Περιφερειακό Συμβούλιο στις 10.12.2012. Η προβλεπόμενη διαδικασία γνωμοδότησης οριστικοποιήθηκε στις 21.2.2013, με την λήψη της 21/2013 Απόφασης, που αφορά στην *έγκριση του Α.1 Σταδίου* της παρούσας Μελέτης, η οποία και διαβιβάστηκε στο ΥΠΕΚΑ στις 28.02.13 (έγγραφο με Α.Π. οικ. 22494/8499). Στις 17.09.13 υπογράφηκαν από τον Υπουργό ΠΕ.Κ.Α. οι Συνόψεις Πορισμάτων των Εκθέσεων Αξιολόγησης για τις 11 Περιφέρειες της Χώρας και συγχρόνως δόθηκε εντολή έναρξης του Β1 σταδίου.

Το Β1 Στάδιο της Μελέτης παραδόθηκε εμπροθέσμως από τους Μελετητές στις 14.02.14 και η Υπηρεσία διατύπωσε γραπτές απόψεις και παρατηρήσεις, με το «1ο Πρακτικό της Επιτροπής Επίβλεψης», το οποίο διαβιβάστηκε με συνοδευτική επιστολή στους Μελετητές στις 14.03.14, όπου και ορίζεται δεκαπενθήμερη προθεσμία για την εκ νέου υποβολή της Μελέτης. Η επιστολή παρελήφθη στις 27.03.14, στα γραφεία της Έδρας των συμπραττόντων γραφείων. Συνεπώς, σύμφωνα με τη Σύμβαση και με την διαβιβαστική επιστολή της Υπηρεσίας, το Β1 Στάδιο της Μελέτης παραδόθηκε στις 14.04.14.

Στις 18.06.14 δημοσιεύτηκε ο νέος νόμος 4269/2014 (Α' 142) «Χωροταξική και Πολεοδομική μεταρρύθμιση-Βιώσιμη Ανάπτυξη», ο οποίος τροποποιεί σημαντικές διατάξεις του ισχύοντος έως εκείνη την ημερομηνία θεσμικού πλαισίου για την άσκηση της χωροταξικής και πολεοδομικής πολιτικής. Ακολούθησε, με πρωτοβουλία της προϊσταμένης αρχής, εσωτερική διαδικασία άτυπης διαβούλευσης με τα συναρμόδια Υπουργεία, με θέμα τα νέα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια. Η πρώτη συνάντηση εργασίας ορίστηκε για την Περιφέρεια Κρήτης στις 18.07.14 και πραγματοποιήθηκε στο ΥΠΕΚΑ, όπου είχαν κληθεί να συμμετάσχουν οι Γενικοί Γραμματείς των συναρμόδιων. Συμμετείχαν και διατύπωσαν προφορικές και γραπτές απόψεις -έως και τις 9.09.14-, πέραν του Γ. Γρ. Χωροταξίας και Αστικού Περιβάλλοντος, των υπηρεσιακών παραγόντων της Δ/σης Χωροταξίας και των Μελετητών, η Γ.Δ/ση Στρατηγικών Επενδύσεων, η Δ/ση Βιομηχανικής Χωροθεσίας και το Τμήμα ΕΣΧΑΣΕ του ΥΠ.ΑΝ. και ο Γ. Γρ. Τουριστικών Επενδύσεων και Υποδομών/ Υπ. Τουρισμού, με συνεργάτες του από τις αρμόδιες Διευθύνσεις.

Τον Οκτώβριο 2014, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω παρατηρήσεις και απόψεις, πραγματοποιήθηκε 3η υποβολή των βασικών τευχών της Μελέτης και

έπειτα από νέο γύρο παρατηρήσεων, γίνεται η παρούσα οριστική υποβολή του Β1 Σταδίου στα μέσα Νοεμβρίου 2014, πάντοτε σε συνεννόηση με την Υπηρεσία.

Επίσης, στις μηνιαίες εκθέσεις προόδου των εργασιών, όπως αυτές υποβάλλονται στη Διευθύνουσα Υπηρεσία, καταγράφονται αναλυτικά οι επαφές με διάφορους φορείς, καθώς και οι συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο μεταξύ διάστημα – από την υπογραφή της Σύμβασης έως σήμερα– ώστε ο όποιος ενδιαφερόμενος να δύναται να αποκτήσει αντίληψη για τις διαδικασίες που συνοδεύουν την εκπόνηση της Μελέτης.

Θα πρέπει ωστόσο να επισημανθούν οι τρεις ιδιαίτερα χρήσιμες και ευρείες συναντήσεις εργασίας που πραγματοποιήθηκαν, με πρωτοβουλία των Μελετητών, κατά την εκπόνηση του Β1 Σταδίου της Μελέτης: οι δύο πρώτες, στο Ηράκλειο στις 25 Οκτωβρίου 2013 και στις 19 Δεκεμβρίου 2013, με τη συμμετοχή των υπηρεσιακών παραγόντων της Περιφέρειας και της Διαχειριστικής Αρχής Κρήτης, της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης και εκπροσώπων των Τεχνικών Επιμελητηρίων και η τρίτη, στα Χανιά στις 22 Ιανουαρίου 2014, με τη συμμετοχή όλων των προηγούμενων και επιπλέον των Δημάρχων και εκπροσώπων και άλλων φορέων της Κρήτης.

Πραγματοποιήθηκαν επίσης δύο σημαντικές συναντήσεις, η πρώτη, με πρωτοβουλία των Μελετητών, στο Υπουργείο Ανάπτυξης/Διεύθυνση Προγραμματισμού στις 1 Νοεμβρίου 2013 για θέματα εναρμονισμού του Πλαισίου Δράσης με το ΣΕΣ και το ΠΕΠ και η δεύτερη, στις 3 Φεβρουαρίου 2014 με πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα Τουρισμού κ. Γ. Πυργιώτη για θέματα της αρμοδιότητάς του.

Τέλος, μια ιδιαίτερα γόνιμη διήμερη συνάντηση πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, με πρωτοβουλία της πολιτικής ηγεσίας του Υ.ΠΕ.Κ.Α., με την παρουσία των ιδίων, την παρουσία των Περιφερειακών Αρχών και την παρουσία των Μελετητικών Ομάδων των Περιφερειακών Πλαισίων, στις 15 και 16 Ιανουαρίου 2014.

Στάδιο Β1

B.1.1: Πρόταση Αναθεώρησης – Εξειδίκευσης του θεσμοθετημένου ΠΠΧΣΑΑ (ΦΕΚ 1486Β/2003)

B.1.1.α: Θέση και ρόλος της Περιφέρειας Κρήτης στο διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό χώρο

B.1.1.α.1: Αναφορά στη Σύνοψη Πορισμάτων

Στη Σύνοψη Πορισμάτων της Έκθεσης Αξιολόγησης αναφέρεται ότι, τόσο ως προς τη θέση της Περιφέρειας στο Ευρωπαϊκό και Διεθνές χωρικό σύστημα, όσο και ως προς την ενίσχυση του ρόλου της στο Εθνικό επίπεδο, παρά τις επίμονες προσπάθειες που έγιναν κατά την τελευταία δεκαετία 2003-2013, δεν έχει ολοκληρωθεί σε ικανοποιητικό βαθμό η εφαρμογή των έργων και δράσεων που προβλέπονται από το θεσμοθετημένο Περιφερειακό Πλαίσιο Κρήτης. Επίσης, στο ειδικό κεφάλαιο του τεύχους 4: «Αξιολόγηση ανά θεματική ενότητα των στρατηγικών κατευθύνσεων του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ», τεκμαίρεται ότι δεν απαιτείται τόσο αναθεώρηση των διατυπώσεών του, όσο εντατικοποίηση των προσπαθειών από το σύνολο των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, προς τις ίδιες κατευθύνσεις.

Η συγκεκριμένη διατύπωση έχει απόλυτη ισχύ για όσα ζητήματα εξετάστηκαν κατά την αξιολόγηση του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ, καθώς και για αυτά που συνθέτουν τις στρατηγικές επιλογές προτεραιότητας του παρόντος, προκειμένου να τυγχάνουν εφαρμογής οι κατευθύνσεις τους. Δεν ανταποκρίνεται όμως στις νέες προκλήσεις, όπως αυτές διαμορφώνονται από παράγοντες της παρούσας συγκυρίας της κρίσης, οι οποίοι προφανώς δεν έχουν αξιολογηθεί και όπου εξαιτίας τους οι προοπτικές της ολοκληρωμένης χωρικής ένταξης της Ελλάδας και της Κρήτης στα ευρύτερα χωρικά σύνολα δεν είναι ιδιαίτερα ευοίωτες. Σε αυτές τις περιπτώσεις η προσπάθεια για αναστροφή των σημερινών τάσεων θα απαιτήσει ριζικές ανατροπές.

B.1.1.α.2: Αναφορά στη σημερινή θέση της Κρήτης ως προς τα εξεταζόμενα χωρικά συστήματα

Η Περιφέρεια Κρήτης, αυτόνομο χωρικό σύστημα με ικανό μέγεθος ενδοχώρας και πληθυσμού, αναπτυσσόταν με ταχείς ρυθμούς, άνω του μέσου εθνικού όρου, για μακρά χρονική περίοδο και βελτίωνε τη θέση της στην ελληνική οικονομία έως και το 2009, όπου σε κατά κεφαλήν εισόδημα καταλάμβανε πλέον την 5^η θέση μεταξύ των 13 περιφερειών της Χώρας. Η οικονομική δραστηριότητα και η απασχόληση κορυφώθηκαν το 2008, με την ενίσχυση των κλάδων του τουρισμού και του εμπορίου, καθώς και εκείνων της διαχείρισης ακινήτων και των κατασκευών, ενώ υποχώρησε σημαντικά ο πρωτογενής τομέας όχι τόσο ως προς την παραγωγή προϊόντων, αλλά και κυρίως ως προς την απασχόληση.

Η Κρήτη είναι σαφώς στραμμένη προς τα έξω, τόσο στο διεθνές περιβάλλον, όσο και στον Ευρωπαϊκό και τον Μεσογειακό Χώρο, με ποικίλους κατά τομέα τρόπους, όπως για παράδειγμα: (1) την οικονομική της δραστηριότητα (γεωργικά προϊόντα, τουρισμός, επιχειρήσεις καινοτομικού χαρακτήρα, επιχειρήσεις θαλασσιών και αεροπορικών μεταφορών) και (2) την εκπαιδευτική και ερευνητική της δραστηριότητα (Πανεπιστήμιο, Πολυτεχνείο, ΙΤΕ, Μεσογειακά Ερευνητικά Ιδρύματα και τη συμμετοχή τους σε διεθνή και ευρωπαϊκά δίκτυα).

Ακόμη σήμερα, η περιφερειακή οικονομία χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια, καθώς τόσο ο τουρισμός, που συγκεντρώνει το 31% της απασχόλησης, όσο και σημαντικό τμήμα της αγροτικής παραγωγής, η οποία συγκεντρώνει το 49% της απασχόλησης, εξακολουθεί να απευθύνεται στις διεθνείς αγορές. Συγχρόνως όμως, μετά το 2009, η οικοδομική δραστηριότητα συρρικνώνεται ταχύτερα από το μέσο όρο της χώρας και η ανεργία για πρώτη φορά εμφανίζει τάσεις σύγκλισης με τον εθνικό μέσο όρο, όπου η Κρήτη το 2011 καταλαμβάνει την 39^η θέση μεταξύ των περιφερειών της ΕΕ (ποσοστό ανεργίας 15,4%), ενώ το 2012 καταλαμβάνει τη 4^η θέση μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας (ποσοστό ανεργίας πρώτου τριμήνου 23,4%).

Η Κρήτη διαθέτει Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, με σημαντική ερευνητική δραστηριότητα, τα οποία συμμετέχουν στα διεθνή και ευρωπαϊκά δίκτυα, ενώ στην κρητική οικονομία παρατηρούνται και τάσεις υπεροχής σε επιχειρηματικότητα και σε εξωστρέφεια, οι οποίες την προικίζουν με δυναμικό που της επιτρέπει καλύτερα από άλλες περιφέρειες της χώρας να αναζητήσει μακροχρονιότερες διεξόδους δραστηριότητας σε εξωτερικές αγορές. Οι μακροχρόνιες διαρθρωτικές αλλαγές που θα κληροδοτήσει η κρίση στις δομές της Κρήτης είναι αποφασιστικής σημασίας, εάν μάλιστα συνυπολογιστεί και το γεγονός ότι η κρητική κοινωνία υπήρξε από τις λιγότερο εξαρτημένες από την υποστήριξη του δημόσιου τομέα, σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες της χώρας. Επίσης, έχει αναπτύξει δομές έρευνας και καινοτομίας σε πολύ υψηλότερο, αν και όχι ακόμη επαρκή βαθμό, σε σχέση με αυτές. Τεκμαίρεται ότι, σε συνθήκες περιορισμού του μεγέθους και της παρέμβασης του κράτους, που είναι μια πιθανή μακροχρόνια αλλαγή που επιφέρει η κρίση, έχει τη δυνατότητα να στηριχθεί σε δυνάμεις που δεν εξαρτώνται από το κράτος και η τάση αυτή πρέπει να ενισχυθεί με κατάλληλες δράσεις.

Β.1.1.α.3: Στρατηγικές επιλογές προτεραιότητας για την ολοκληρωμένη χωροταξική ένταξη της Κρήτης στα ευρύτερα χωρικά σύνολα

Από την αναλυτική εξέταση των παραμέτρων και των δεικτών, όπως αυτοί εξελίχθηκαν μετά το 2003, διαπιστώθηκε ότι η κινητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, η συσσώρευση κεφαλαίου και οι δημόσιες επενδύσεις έχουν δημιουργήσει ισχυρούς πόλους ανάπτυξης σε επιλεγμένους τομείς, ιδιαίτερα στην αγροτική οικονομία και στον τουρισμό. Συγχρόνως όμως διαπιστώθηκε ότι η Κρήτη, ενώ διαθέτει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα δεν έχει διαμορφώσει δυναμικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, καθώς η ανταγωνιστικότητα της κινείται σε χαμηλά επίπεδα. Η Περιφέρεια πρέπει να επιχειρήσει να μετατρέψει την κρίση σε ευκαιρία, με προσανατολισμό της περιφερειακής οικονομίας προς μια στρατηγική στοχευμένων και έξυπνων εξειδικεύσεων, αξιοποιώντας και τις προωθούμενες σε εθνικό επίπεδο μεταρρυθμίσεις.

Οι νέες προσπάθειες, για τη χωρική ολοκλήρωση της Περιφέρειας και την αρμονική ένταξή της στο σύνολο των χωρικών συστημάτων που την περιβάλλουν, οφείλουν στο εξής να έχουν εντονότερο παρεμβατικό χαρακτήρα από την έως σήμερα ασκούμενη πολιτική και απαιτούν:

- **Θεσμική και χρηματοδοτική υποστήριξη της ερευνητικής - τεχνολογικής δραστηριότητας και μέτρα για τη συνεχή βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού.** Η Κρήτη οφείλει να συνεχίσει να βελτιώνει τη θέση της στο ευρωπαϊκό και στο διεθνές περιβάλλον, διότι διαθέτει σημαντική εκπαιδευτική και ερευνητική υποδομή και κέντρα αριστείας, τα οποία ήδη σήμερα

αποτελούν ισχυρό πόλο ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας, προωθούν την καινοτομία και ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Ο Τομέας της Έρευνας, ενταγμένος στα Δίκτυα Διευρωπαϊκής Συνεργασίας, πρέπει να ενισχυθεί ώστε η Κρήτη να προωθήσει περαιτέρω τον ρόλο της ως Εκπαιδευτικού - Ερευνητικού Μεσογειακού Κέντρου, με εντονότερο προσανατολισμό προς την κατεύθυνση της τεχνολογίας, της περιφερειακής οικονομίας και προς αυτήν της ανάδειξης των στοιχείων της ιστορίας και του πολιτισμού.

Προωθείται, επίσης, η ανάπτυξη και η ισχυροποίηση του εν λειτουργία διεθνούς τηλεπικοινωνιακού κόμβου μεγάλων δυνατοτήτων Ανατολής - Δύσης - Νότου, με την τεχνολογία δικτύου οπτικών ινών και ψηφιακών ασυρματικών ζεύξεων, προσανατολισμένη και στην εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων εμπορικών συναλλαγών. Υποστηρίζεται η περαιτέρω ανάπτυξη των δικτύων τηλεϊατρικής, στον ευρύτερο Χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, με έμφαση στην ιατρική στήριξη των ευρισκομένων εν πλω επισκεπτών. Η Περιφέρεια αξιοποιεί τα πλεονεκτήματα της υγιέστερης πυραμίδας πληθυσμού σε σχέση με τον μ.ό. χώρας και της βελτίωσης του δείκτη διαρροής των νέων εκτός σχολικού συστήματος. Ενισχύεται συγχρόνως η κατάρτιση και η μέσω αυτής βελτίωση του επιπέδου των γνώσεων, των ικανοτήτων και της παραγωγικότητας του ανθρώπινου δυναμικού, που αποτελούν από τα κρίσιμότερα στοιχεία για την περαιτέρω ανάπτυξη της Κρήτης και για την πιο ισορροπημένη πρόσβαση του πληθυσμού της στην κοινωνία της γνώσης.

- **Ενίσχυση της πολιτικής εξωστρέφειας**, όπως αυτή άρχισε να αναπτύσσεται με περιορισμένες δυνατότητες την τελευταία περίοδο. Οι πολιτικές συνεργασίας, οι πολιτιστικές ανταλλαγές, οι εξαγωγές προϊόντων, η ανταλλαγή τεχνολογίας, ο ποιοτικός τουρισμός και η εξωστρέφεια των επιχειρήσεων, πρέπει συνεχώς να εξειδικεύονται, να εμπλουτίζονται και να ενισχύονται. Τέτοιες πολιτικές θα συνοδεύονται από χωρικές δράσεις και θα προωθείται η αποτελεσματική υλοποίηση των υπερτοπικής εμβέλειας απαιτούμενων υποδομών.

Αναπτύσσονται συνεργασίες, στο βαθμό που το επιτρέπουν οι εξωτερικές συνθήκες -και φυσικά με την ουσιαστική συμβολή των εθνικών εν λειτουργία δομών- με χώρες της ευρύτερης περιοχής της Μεσογειακής Λεκάνης και ειδικότερα με την Κύπρο, την Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική. Αναδεικνύεται και αναβαθμίζεται ο ρόλος της Κρήτης, με την ανάπτυξη λειτουργιών ‘κέντρου’ στη ΝΑ Μεσόγειο, καθώς και ‘κόμβου’ διεθνούς σημασίας αξόνων με κατεύθυνση Ανατολή – Δύση και Βορρά – Νότο, στους τομείς της οικονομίας, του πολιτισμού και των επικοινωνιών.

Σε αυτά τα πλαίσια, επιδιώκεται η ενεργή συμμετοχή των φορέων της Περιφέρειας στην προώθηση των προοπτικών για την κατασκευή αγωγού Φυσικού Αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο / Κύπρο – Ανατολική Κρήτη – Χώρα και προς χώρες ΕΕ. Εάν ευοδωθεί η συγκεκριμένη δράση, η επιλογή του χώρου για τις συνοδές χερσαίες εγκαταστάσεις του αγωγού είναι κρίσιμης σημασίας και είναι σκόπιμο να εξεταστεί ο συνδυασμός τους με τις υφιστάμενες εγκαταστάσεις του Ενεργειακού Κέντρου Αθρινόλακκου ή ακόμη και του Λιμανιού Τυμπακίου.

- **Ενεργητική συμμετοχή στην κοινοτική προσπάθεια** να συν-διαμορφωθούν από τα κράτη-μέλη οι απαραίτητες θαλάσσιες στρατηγικές για την περαιτέρω ανάπτυξη δραστηριοτήτων στον θαλάσσιο χώρο της ΕΕ, που στοχεύουν στην προστασία του θαλάσσιου χώρου της και στην αντιμετώπιση των φαινομένων

της κλιματικής αλλαγής, ειδικά για τις παράκτιες ζώνες. Αναμένεται η συμβολή των περιφερειακών αρχών, με την ουσιαστική αρωγή και του ΕΛΚΕΘΕ, για την εφαρμογή των σχετικών Οδηγιών 'ολοκληρωμένου -ευρωπαϊκού, εθνικού και κοινού με τις όμορες χώρες- σχεδίου πρόσφορων και συντονισμένων πολιτικών για τον κρίσιμο παράκτιο και τον θαλάσσιο χώρο στους τομείς της ενέργειας, της αλιείας, των μεταφορών, της προστασίας του περιβάλλοντος και της διαφύλαξης της εδαφικής συνοχής'. Εντάσσονται στον χωροταξικό σχεδιασμό επαρκή μέτρα, αφ' ενός για τον μετριασμό των σημερινών φαινομένων, αλλά και αφ' ετέρου για την προσαρμογή σε τυχόν νέες συνθήκες, που όπως είναι αναμενόμενο θα εμφανίζονται συχνά.

Εάν επαληθευτεί, από την έρευνα που πραγματοποιείται, η ύπαρξη κατάλληλων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στο Ιόνιο και στα νότια της Κρήτης και εφ' όσον αποφασιστεί αρμοδίως η εκμετάλλευσή τους, θα πρέπει να ληφθούν ουσιαστικές μέριμνες για την προστασία του περιβάλλοντος και τη διαφύλαξη της εδαφικής συνοχής, σε εφαρμογή των αμέσως προηγούμενα αναφερόμενων Οδηγιών. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην επιλογή του χώρου για τις χερσαίες εγκαταστάσεις της δραστηριότητας, που πιθανότατα τοποθετούνται στις ευαίσθητες ακτές της Νότιας ή της Δυτικής Κρήτης, τόσο κατά τη διάρκεια των εργασιών όσο και για την οριστική τους θέση. Σκόπιμο είναι να εξεταστεί η χωροθέτηση των συνοδών χερσαίων εγκαταστάσεων σε χώρους που να συνορεύουν με τα υφιστάμενα αστικά κέντρα Τυμπάκι ή Καστέλι Κισσάμου.

- **Ουσιαστική υποστήριξη της κοινής πολιτικής προστασίας και ανάδειξης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος**, με προσήλωση στο στόχο και σε συνέργια με το σύνολο των εν λειτουργία δομών, αναλαμβάνοντας τις απαιτούμενες πρωτοβουλίες και δράσεις για την αποτελεσματική προβολή τους. Οι ενέργειες που επιλέγονται για την συνδυασμένη ανάδειξη των τομέων του Πολιτισμού και της προστασίας του Φυσικού Περιβάλλοντος, προωθούν πολιτικές που προσδίδουν έμφαση στην πολυπολιτισμικότητα της Κρήτης, με τη δημιουργία δικτύων ολοκληρωμένων και πολλαπλών παρελθόντων αρχαιολογικών πάρκων και φυσικών χώρων, καθώς και διεθνών εστιών πολιτιστικής παραγωγής (επιστημονική γνώση, σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία) και με παράλληλες εφαρμογές νέων τεχνολογιών, οι οποίες δεν απαιτούν ειδικές χρηματοδοτικές ενισχύσεις.

Κατά προτεραιότητα, προγραμματίζονται και αναλαμβάνονται τέτοιου χαρακτήρα δράσεις στις εντοπισμένες χωρικές ενότητες 'τοπία ιδιαίτερης σημασίας', στα εντοπισμένα επίσης σύνολα 'τοπόσημα διεθνούς και εθνικού ενδιαφέροντος' και κατά μήκος του ευρωπαϊκού περιπατητικού μονοπατιού E4.

- **Ολοκλήρωση της υλοποίησης των διευρωπαϊκών υποδομών μεταφορών και εμπλουτισμός του συστήματος με τις απαραίτητες νέες στρατηγικού χαρακτήρα υποδομές**. Επισημαίνεται ότι το σύστημα των μεταφορικών υποδομών της Κρήτης αποκτά διεθνή σημασία μόνον με την συλλειτουργία των διευρωπαϊκών δικτύων (οδικές, θαλάσσιες και αεροπορικές) και ως εκ τούτου είναι αναγκαία η προώθησή τους συνολικά. Επιπροσθέτως, προτείνεται η ένταξη στο δίκτυο των διευρωπαϊκών υποδομών του οδικού άξονα Ρέθυμνο – Σπήλι - Αγία Γαλήνη - Τυμπάκι - Μοίρες – Άγιοι Δέκα. Ολοκληρώνονται οι προγραμματιζόμενες λιμενικές εγκαταστάσεις στα λιμάνια διεθνούς και εθνικής σημασίας της Κρήτης, οι οποίες θα επιτρέψουν την βέλτιστη συμμετοχή της στις εμπορευματικές μεταφορές, την λειτουργική σύνδεσή της με τους διεθνείς διαδρόμους θαλάσσιων μεταφορών, καθώς και την ανάπτυξη του τουρισμού κρουαζιέρας.

Με την παράλληλη ολοκλήρωση και των προγραμματισμένων αερολιμενικών υποδομών στον αερολιμένα Χανίων και με τη μεταφορά του αερολιμένα Ηρακλείου στο Καστέλι Πεδιάδος εκτιμάται ότι θα υποστηριχθούν οι στόχοι για την χρονική διεύρυνση, τον εμπλουτισμό και την ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, για την εξυπηρέτηση του ευρωπαϊκού και του διεθνούς τουρισμού. Επιδιώκεται συγχρόνως η προετοιμασία με τις κατάλληλες υποδομές (κυρίως τροφοδοσίας πλοίων) της Λιμενικής Πύλης του Νότου στο Τυμπάκι, ώστε να είναι δυνατή η ανά πάσα στιγμή εξασφάλιση της συμμετοχής του στο λειτουργικό σύστημα του διεθνούς διαμήκη Μεσογειακού διαδρόμου θαλάσσιων μεταφορών Γιβραλτάρ – Μάλτα - Σουέζ.

- **Αλλαγή του προτύπου κατανάλωσης του χώρου και εμπλουτισμό των πόλεων της Κρήτης** με λειτουργίες ευρύτερης εμβέλειας για την αναβάθμισή τους και την εξειδίκευση του ευρωπαϊκού και διαπεριφερειακού ρόλου τους. Οικοδομείται συστηματικά η νέα σχέση συνεργασίας πόλεων και υπαίθρου και τηρούνται κατά τον υποκείμενο σχεδιασμό οι αρχές της συμπαγούς πόλης, με αποτελεσματικό περιορισμό της εκτός σχεδίου δόμησης στις κρίσιμες ζώνες και για το σύνολο των επιτρεπομένων χρήσεων και προστατεύονται ουσιαστικά τα αγροτικά και τα ορεινά τοπία. Επαναπροσδιορίζεται, όπου απαιτείται, ο ειδικός ρόλος όχι μόνον των σημαντικών αλλά και των μικρότερων οικιστικών κέντρων της Κρήτης, τα οποία εμπλουτίζονται με κατάλληλες υποστηρικτικές υποδομές, ώστε να εντάσσονται οργανικά στα διευρωπαϊκά δίκτυα συνεργασίας και να δημιουργούνται πλέγματα, τα οποία καθιστούν τον χώρο συνολικά ελκυστικό, με άξονες αναφοράς την έρευνα και τεχνολογία, τον πολιτισμό, την παραγωγή και πιστοποίηση γεωργοπεριβαλλοντικών προϊόντων, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, τον ποιοτικό τουρισμό.
- **Ενίσχυση του γεωργοπεριβαλλοντικού αγροτοδιατροφικού τομέα**, ως δυναμικού αναπτυξιακού κλάδου της Περιφέρειας με υπερτοπικό χαρακτήρα, ο οποίος διαθέτει τις δυνατότητες να αναδειχθεί ως βασικός κρίκος της βιωσιμότητας όχι μόνο του γεωργικού τομέα της Κρήτης αλλά και της οικονομίας της συνολικά. Ο τομέας ανασυγκροτείται με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, με δραστικό περιορισμό της χρήσης λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, αλλά και συγχρόνως με τις αρχές της υψηλής ανταγωνιστικότητας. Αναπτύσσεται ένα σύγχρονο πρότυπο αγροτικής οικονομίας, με επίκεντρο την περιβαλλοντικά συμβατή / βιολογική γεωργοκτηνοτροφία και τη μεταποίηση των προϊόντων της, με κατεύθυνση την ποιότητα, σταθερότητα, τυποποίηση, εκμετάλλευση του θεσμού της ονομασίας προέλευσης με αξιοποίηση του θεσμού ποιοτικών προϊόντων (όπως ΠΟΠ και ΠΓΕ) και την επιθετική πολιτική προώθησής τους με αποτελεσματικά δίκτυα διανομών, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Ενισχύονται τα εν λειτουργία σημαντικά Ερευνητικά Ιδρύματα (ΜΑΙΧ, ΕΘΙΑΓΕ – ΕΛΓΟ Δήμητρα, Σχολή Ασωμάτων και Γεωργική Σχολή Μεσαράς).
- **Προώθηση καινοτομικών πρωτοβουλιών στον τομέα του τουρισμού**, με την στήριξη των εν δράσει πιλοτικών εγχειρημάτων σε επίπεδο Κρήτης, με τα οποία επιδιώκεται η μετάβαση από ένα αδιαφοροποίητο και μονοθεματικό τουρισμό σε έναν ποιοτικό, διαφοροποιημένο και πολυθεματικό τουρισμό, οικονομικά αποδοτικότερο, που απευθύνεται σε κοινό με υψηλότερες απαιτήσεις και με βασικούς στόχους την παροχή ποιοτικού προϊόντος και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Ενισχύονται πρωτοβουλίες, οι οποίες εκτός των άλλων έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν τη γεωγραφική διάχυση και την διαφοροποίηση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, την ανάπτυξη ειδικών εναλλακτικών μορφών ποιοτικού τουρισμού, τη δημιουργία ειδικών

υποδομών, καθώς και την ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού.

Ειδικά, δίδεται έμφαση στους τομείς 'ποιοτική αναβάθμιση των υφισταμένων μονάδων', 'συνέργεια των ξενοδοχειακών και λοιπών τουριστικών υποδομών του βόρειου άξονα με τις υποδομές φυσικού/πολιτιστικού περιβάλλοντος της ενδοχώρας και της νότιας ακτής', 'ανάπτυξη ήπιου τουρισμού στους ορεινούς και ημιορεινούς όγκους', 'νέες αναπτύξεις τουριστικού προϊόντος υψηλών προδιαγραφών' και 'τουρισμός κρουαζιέρας', τομείς οι οποίοι δεν προωθήθηκαν με επάρκεια την προηγούμενη περίοδο.

- **Παράλληλη ανάπτυξη των δύο συνεργαζομένων τομέων του τουρισμού και της γεωργίας**, με κατάλληλα μέτρα χωροταξικής και περιβαλλοντικής πολιτικής, ανεξάρτητα από τις εξελίξεις στον ευρύτερο ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο και τις ρυθμίσεις στον τομέα των πολιτικών ανταγωνισμού. Δημιουργούνται πλέγματα και ανάπτυξη διασυνδέσεων μεταξύ επιλεγμένων κλάδων (**αγροτοδιατροφικό, πολιτιστικοτουριστικό, περιβαλλοντικό και σύμπλεγμα της γνώσης**) και οργανώνονται διακρατικές επιχειρηματικές δράσεις για τη σύνδεση της παραγωγής γεωργοπεριβαλλοντικών προϊόντων, του ποιοτικού τουρισμού και των αξιών του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.
- **Ελεγχόμενη ανάπτυξη επιδεικτικών πιλοτικών και παραγωγικών εφαρμογών ΑΠΕ στην Κρήτη**. Στο εξής πρέπει να αδειοδοτούνται και να υποστηρίζονται θεσμικά μόνον όσες δράσεις πληρούν τις προϋποθέσεις για εξασφάλιση συνθηκών βιώσιμης ανάπτυξης και διαθέτουν αξιόπιστο περιβαλλοντικό υπόβαθρο. Με τις νέες συνθήκες, που καθημερινά διαμορφώνονται, εκτιμάται με βεβαιότητα ότι πλέον η ενέργεια από ΑΠΕ θα παράγεται σε χωρικές συγκεντρώσεις αρκετά μεγαλύτερης κλίμακας και διαφορετικού -από το έως σήμερα- προφίλ επενδυτών (συνεταιριστικές μορφές, αυτοδιοικητικοί οργανισμοί, τράπεζες, κλπ.) και η διάσταση αυτή πρέπει να αποτυπωθεί στις προβλέψεις του περιφερειακού σχεδιασμού.

Συνεπώς, η άσκηση της δραστηριότητας προβλέπεται να κατευθύνεται ως επιθυμητή χρήση στις ευρύτερες ζώνες των ενεργειακών κόμβων, στις κεφαλές των μεγάλων φραγμάτων και εντός των ορίων ευρέων χωρικών ενοτήτων, όπως προσδιορίζονται από το παρόν Πλαίσιο, ενώ η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας θα κατοχυρώσει θεσμικά το ασφαλές ανώτατο όριο παραγωγής ενέργειας ανά Περιφέρεια της χώρας και ως εκ τούτου και της Κρήτης². Η υποστήριξη του στόχου 'ισορροπημένη εκμετάλλευση του αιολικού και του ηλιακού δυναμικού του νησιού με ταυτόχρονη διατήρηση των φυσικών και μορφολογικών ιδιοτεροτήτων του', επιβάλλει τη διασύνδεση της Κρήτης με την ηπειρωτική χώρα -με βύθιση ενός ή δυο καλωδίων, των οποίων η θέση και το χρονοδιάγραμμα μένει να αποφασιστούν- και επιτρέπει την παραγωγή ενέργειας σε χαμηλότερο από σήμερα κόστος. Όσον αφορά στη θέση των εγκαταστάσεων για το πόντισμα των καλωδίων διασύνδεσης της Κρήτης με την Ηπειρωτική Χώρα, προκρίνονται εκείνες πλησίον των δυο νέων Ενεργειακών Κόμβων, στον Κορακιά Ηρακλείου και στην ευρύτερη περιοχή αναζήτησής του, περί το Μαράθι Χανίων.

Το σύνολο των παραπάνω στρατηγικών επιλογών προτεραιότητας αποτελούν την κύρια γραμμή πλεύσης του ισχύοντος και του προς αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ Κρήτης και πρέπει να συνεχίσουν να υποστηρίζονται σθεναρά.

² το 2012, η εγκατεστημένη ισχύς στην Κρήτη ήταν 817 MW στους τρεις θερμικούς σταθμούς και 255 MW από διάσπαρτες μονάδες ΑΠΕ

Β.1.1.α.4: Χωρική έκφραση των στρατηγικών επιλογών προτεραιότητας

Στον συνοδευτικό χάρτη «Α1: Διαγραμματική Απεικόνιση της θέσης της Περιφέρειας στον Ευρύτερο Ευρωπαϊκό Χώρο» περιλαμβάνεται η χωρική έκφραση των στρατηγικών επιλογών προτεραιότητας, με τις οποίες επιδιώκεται η σύνδεση της Περιφέρειας με το διεθνές και το ευρωπαϊκό χωρικό σύστημα και η αναβάθμιση της σχέσης της με τους διεθνείς άξονες ανάπτυξης και τις λειτουργίες υπερεθνικής εμβέλειας. Στον συνοδευτικό χάρτη απεικονίζονται:

- οι πόλεις διεθνούς ακτινοβολίας / μητροπόλεις με την ονομασία τους. Κατά προτεραιότητα και στο βαθμό που οι εξωτερικές συνθήκες το επιτρέπουν, η αναβάθμιση του ρόλου των πόλεων της Κρήτης και η εξειδίκευση του ρόλου τους -με εμπλουτισμό με υποδομές-, θα επιδιωχθεί σε αναφορά με τις μητροπόλεις και τους άξονες ανάπτυξης των χωρικών συστημάτων της ΝΑ Μεσογείου, της Παρευξείνιας Ζώνης και της Αδριατικής. Προωθείται η μεταξύ των παραπάνω χωρικών συστημάτων ενίσχυση των αξόνων συνεργασίας και των δικτύων υποδομών, αλλά και ο εμπλουτισμός των πόλεων της Κρήτης με διευρωπαϊκές και διαπεριφερειακές υποδομές,
- οι πανευρωπαϊκές περιοχές θαλάσσιων μεταφορών με τους διαδρόμους τους, που στην περίπτωση της Ελλάδας και ειδικότερα της Κρήτης έχουν αναφορά στη Μεσογειακή Πύλη του Σουέζ ή τα λιμάνια της ανατολικής Μεσογείου (Τελ Αβίβ, Χάιφα, Γάζα, Αντάλια, Μερσίν, Ισκεντερούν, Λεμεσός, Λατάκια, Ταρτούς, Βυρηττός) αφενός και αφετέρου στον διαμήκη Μεσογειακό άξονα (διαμέσου Μάλτας ή του στενού της Μεσίνα), στη Μαύρη Θάλασσα με τον άξονα του Εύξεινου Πόντου (διαμέσου Βοσπόρου) και στην Αδριατική με τον αντίστοιχο διαμήκη άξονα. Η Περιφέρεια Κρήτης, ως εκ της θέσεώς της στη Λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, αξιοποιεί τη στρατηγική της θέση -διεθνείς λιμενικές πύλες, λειτουργική εξειδίκευση και εμπλουτισμός τους με υποδομές, συνέργεια με αερολιμενικές πύλες και κόμβους κρουαζιέρας- και κατακτά ικανοποιητικό μερίδιο στο μεταφορικό έργο των θαλάσσιων διαδρόμων,
- οι πανευρωπαϊκοί διάδρομοι χερσαίων μεταφορών, που για την περιοχή της Βαλκανικής χερσονήσου ολοκληρώνονται με την θεσμική κατοχύρωση, τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των δύο νέων προτεινόμενων από το Γενικό Πλαίσιο -δυτικός και ανατολικός βαλκανικός. Οι δύο νέοι διάδρομοι υποστηρίζουν την σημερινή αλλά και την μελλοντική διεύρυνση των προοπτικών οικονομικής και πολιτιστικής συνεργασίας της Ελλάδας με τον χώρο της Δυτικής Βαλκανικής, της Α και ΝΑ Ευρώπης και τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας. Η Περιφέρεια Κρήτης έχει δυνατότητες να αξιοποιήσει τη διεύρυνση της ΕΕ στις Βαλκανικές χώρες και επομένως ωφελείται από τη διευκόλυνση της χερσαίας προσβασιμότητας προς τις χώρες της Βαλκανικής χερσονήσου και της Ανατολικής Ευρώπης, διαμέσου των διευρωπαϊκών και πανευρωπαϊκών αξόνων χερσαίων μεταφορών,
- οι ελληνικές περιφέρειες των στόχων 'σύγκλιση', 'σταδιακή έξοδος από τον στόχο σύγκλιση' και 'σταδιακή είσοδος στον στόχο περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση', όπου η Κρήτη εντάσσεται στην πρώτη κατηγορία. Όμως η ενιαία 'Χωρική Ενότητα Κρήτης - Νήσων Αιγαίου του ΠΕΠ 2007-2013' χαρακτηρίζεται ως 'Multi-objective', μιας και η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου εντάσσεται στον στόχο 'Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση' και το Βόρειο Αιγαίο στην του στόχου 'σύγκλιση'. Οι

προσπάθειες σε όλα τα επίπεδα πρέπει να ενταθούν, ώστε το σύνολο της χωρικής ενότητας να ενταχθεί στην τρίτη κατηγορία, μιας και οι τρεις συνιστώσες του διαθέτουν πλούσιο περιβάλλον, τουριστικούς πόρους για την προσέλκυση υψηλής ποιότητας τουρισμού, σημαντικές υποδομές για διεθνείς συνδέσεις, καθώς και διακεκριμένα ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια.

Στον συνοδευτικό χάρτη «Α2: **Διαγραμματική Απεικόνιση της θέσης της Περιφέρειας Κρήτης στον Ελληνικό Χώρο**» καταγράφονται για το σύνολο των Ελληνικών Περιφερειών:

- το μεγαλύτερο ή μικρότερο του μέσου εθνικού ΑΕΠ κατά κεφαλή (2010/ ΕΛΣΤΑΤ), όπου η Κρήτη διαθέτει μικρότερο (17.881,0€) έναντι της Χώρας (19.646,0€) και κατέχει την πέμπτη θέση, μετά την Αττική, το Νότιο Αιγαίο, τη Στερεά Ελλάδα και τη Δυτική Μακεδονία,
- το μεγαλύτερο ή μικρότερο του μέσου εθνικού ποσοστό ανεργίας (2012 / ΕΛΣΤΑΤ) στις 13 Περιφέρειες της Χώρας, όπου η Κρήτη διαθέτει μικρότερο (22,6%), έναντι 23,2% της Χώρας και κατέχει τη έβδομη χειρότερη θέση, μετά την Δ. Μακεδονία, Στ. Ελλάδα, Κ. Μακεδονία, Δ. Ελλάδα, Αν. Μακεδονία - Θράκη και Αττική.

Απεικονίζεται, επίσης, η χωρική έκφραση των στρατηγικών επιλογών προτεραιότητας, με τις οποίες επιδιώκεται η ανάδειξη του ρόλου της Περιφέρειας σε εθνικό επίπεδο, σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες, οι λειτουργίες διαπεριφερειακού χαρακτήρα, που έχει ή μπορεί να αναπτύξει, καθώς και η σχέση της με τους εθνικούς άξονες ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, απεικονίζονται:

- οι πόλεις - πόλοι ανάπτυξης διεθνούς ακτινοβολίας Αθήνα και Θεσσαλονίκη, καθώς και οι διαπεριφερειακής ακτινοβολίας πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι Ηράκλειο και Χανιά, Πάτρα, Ιωάννινα, δίπολο Βόλος / Λάρισα και δίπολο Κομοτηνή / Αλεξανδρούπολη. Η κατηγοριοποίηση των πόλεων, όσον αφορά στην Κρήτη, διαφοροποιείται ως προς την προβλεπόμενη από το ΓΠΧΣΑΑ λειτουργία των δύο πόλων Ηρακλείου και Χανίων ως διπόλου, έναντι της προτεινόμενης προοπτικής για ισχυρή συλλειτουργία τους κατά το ΠΠΧΣΑΑ,
- ο διαπεριφερειακής εμβέλειας δευτερέων εθνικός πόλος Ρέθυμνο, ο οποίος αναβαθμίζεται σε σχέση με τα προτεινόμενα από το Γενικό Πλαίσιο. Προτείνεται επίσης η κατάταξη σε διαπεριφερειακής εμβέλειας πόλους ανάπτυξης των αστικών κέντρων/λιμανιών Καστέλι Κισσάμου και Σητεία. Τα αστικά κέντρα Άγιος Νικόλαος και Ιεράπετρα δεν απεικονίζονται στον χάρτη, λόγω κατηγοριοποίησης του οικιστικού δικτύου για το σύνολο του εθνικού χώρου και χαρακτηρίζονται ως πρωτεύοντες πόλοι περιφερειακής εμβέλειας,
- οι άξονες ανάπτυξης που συνδέουν κατά προτεραιότητα ή προβλέπεται να συνδέουν στο μέλλον δια θαλάσσης την Κρήτη με τον υπόλοιπο ελληνικό χώρο (υπάρχοντες, τάσεις και προοπτικές): (1) Χανιά/Σούδα – Πειραιάς, (2) Ηράκλειο - Πειραιάς, (3) Ηράκλειο - Θεσσαλονίκη, (4) Ηράκλειο – Ρέθυμνο – Χανιά/Σούδα, (5) Ηράκλειο - Ερμούπολη - Χίος – Μυτιλήνη – Αλεξανδρούπολη / Θεσσαλονίκη, (6) Ηράκλειο / Σητεία - Ρόδος και (7) Χανιά / Καστέλι Κισσάμου – Καλαμάτα/Γύθειο,
- το διευρωπαϊκό δίκτυο χερσαίων μεταφορών της Κρήτης (υλοποιημένο, υπό διαμόρφωση), στο οποίο προτείνεται να περιληφθεί ο οδικός άξονας Ρέθυμνο/ Αγία Γαλήνη/ Μοίρες / Άγιοι Δέκα, οι λιμένες/πύλες διεθνούς

εμβέλειας Ηρακλείου, Σούδας και ο εμπορευματικός λιμένας στο Τυμπάκι, τα αεροδρόμια/πύλες διεθνούς εμβέλειας Ηρακλείου και Χανίων, το αεροδρόμιο διαπεριφερειακής εμβέλειας Σητείας, τα λιμάνια διαπεριφερειακής εμβέλειας Καστέλι Κισσάμου, Ρέθυμνο και Σητεία. Η κατηγοριοποίηση, όσον αφορά στην Κρήτη, διαφοροποιείται σαφώς από αυτήν του Γενικού Πλαισίου. Συγκεκριμένα στο Γενικό Πλαίσιο καταγράφεται μόνον ο αερολιμένας Ηρακλείου ως διεθνούς εμβέλειας, ο λιμένας Ηρακλείου ως διεθνής πύλη, ο λιμένας Σούδας ως διεθνούς ενδιαφέροντος, ο λιμένας Σητείας μείζονος ενδιαφέροντος, ενώ ο λιμένας στο Καστέλι Κισσάμου και ο εξειδικευμένος εμπορευματικός λιμένας στο Τυμπάκι χαρακτηρίζονται τοπικής σημασίας. Οι χαρακτηρισμοί, όπως αποτυπώνονται στον συνοδευτικό χάρτη, αποτελούν προτάσεις του ΠΠΧΣΑΑ,

- το προτεινόμενο ως λιμάνι εκκίνησης/κόμβος κρουαζιέρας του Ηρακλείου,
- οι βασικές εθνικές αεροπορικές συνδέσεις:
  - (1) του Ηρακλείου με την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη
  - (2) των Χανίων με την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη
  - (3) της Σητείας με την Αθήνα,
- ο διεθνής τηλεπικοινωνιακός κόμβος μεγάλων δυνατοτήτων, με κέντρο τα Χανιά, καθώς και οι Πανεπιστημιακές και Ερευνητικές αναπτυξιακές υποδομές στο Ηράκλειο, στο Ρέθυμνο και στα Χανιά,
- οι διεθνούς ενδιαφέροντος πόλοι της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Κρήτης, το Περιπατητικό μονοπάτι Ε4, το Φαράγγι της Σαμαριάς, η εντός των τειχών Πόλη των Χανίων, η Παλαιά Πόλη Ρεθύμνου, η Κνωσός, το Φρούριο του Λιμένος (Κούλες) και τα τείχη της Πόλης του Ηρακλείου, η Φαιστός, το ανάκτορο Μαλίων, η Σπιναλόγκα, το ανάκτορο Ζάκρου και το φοινικόδασος στο Βάι και τέλος,
- οι φραγμοί και τα εμπόδια στην ανάπτυξη, που σχετίζονται με τη νησιωτική της υπόσταση, αλλά που τα ίδια συνθέτουν συγχρόνως το κύριο συγκριτικό της πλεονέκτημα (αυτόνομο νησί, με ικανό μέγεθος πληθυσμού, ιδιαίτερης σημασίας φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον).

Η θεσμική κατοχύρωση των προτάσεων του παρόντος Πλαισίου για (1) ισχυρή συλλειτουργία του Ηρακλείου και των Χανίων, έναντι της λειτουργίας τους ως δίπολου, (2) λειτουργική αναβάθμιση της πόλης του Ρεθύμνου, (3) ένταξη του οδικού άξονα Ρέθυμνο/ Αγία Γαλήνη/ Μοίρες/ Άγιοι Δέκα στο διευρωπαϊκό δίκτυο χερσαίων μεταφορών, (4) αναβάθμιση των λιμένων Σούδας, Καστελίου Κισσάμου, Ρεθύμνου, Σητείας και Αγίου Νικολάου και (5) αναβάθμιση του αερολιμένα Χανίων, απαιτεί την τροποποίηση των σχετικών διατάξεων του Γενικού Πλαισίου, στα πλαίσια της διαδικασίας ανάδρασης.

Χάρτης Α1

Διαγραμματική Απεικόνιση της θέσης της Περιφέρειας στον Ευρύτερο Ευρωπαϊκό Χώρο

Χάρτης Α2

Διαγραμματική Απεικόνιση της θέσης της Περιφέρειας Κρήτης στον Ελληνικό Χώρο

B.1.1.β: Πρότυπο χωρικής ανάπτυξης

B.1.1.β.1: Αναφορά στη Σύνοψη Πορισμάτων

Από την αναλυτική θεώρηση των παραμέτρων, η οποία ολοκληρώθηκε στο προηγούμενο Στάδιο Α2, τεκμαίρεται ότι δεν απαιτείται ριζική ανατροπή των προβλεπόμενων από το ισχύον ΠΠΧΣΑΑ μέτρων και ενεργειών, προκειμένου να επιτευχθεί το επιλεγμένο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης -βασικά χαρακτηριστικά, προτεραιότητες και στρατηγικές επιλογές-, αλλά απαιτείται αναδιατύπωσή τους με τρόπο που να ανταποκρίνονται στις σημερινές πραγματικότητες. Συγχρόνως, απαιτείται η διατύπωση κατευθύνσεων για τις νέες προκλήσεις, που εμφανίστηκαν στο μεταξύ διάστημα, οι οποίες πρέπει ή να αξιοποιηθούν ή και να ανατραπούν.

Είναι χαρακτηριστικό επίσης ότι, σε όλα τα αναλυτικά δελτία και εγκρίσεις περιβαλλοντικών όρων των έργων και δράσεων που εξετάστηκαν, εντοπίστηκαν ενέργειες που αντίκεινται ή που, ως επί το πλείστον, δεν εναρμονίζονται πλήρως με τις προσηκούσες πρωτοβουλίες που έπρεπε να είχαν αναληφθεί για έναν έκαστο από τους εξετασθέντες τομείς. Οι προοπτικές, τόσο για την υλοποίηση των στόχων του ισχύοντος προτύπου χωρικής ανάπτυξης της Κρήτης, όσο και αυτού που θα προκύψει από την αναθεώρηση, δεδομένης της κρίσης και των συνεπειών της, δεν είναι οι καλλίτερες δυνατές, αλλά εκτιμάται ότι αξίζει τον κόπο να επιχειρηθεί η προσπάθεια, με τη συνδρομή δυναμικών και ολοκληρωμένων βιώσιμων πολιτικών.

Όσον αφορά στις αναπτυξιακές συνιστώσες του προτύπου χωρικής ανάπτυξης, εκ των πραγμάτων υπάρχει ανάγκη επαναπροσδιορισμού αρκετών και σημαντικών παραμέτρων, κυρίως με βάση τους άξονες που θα τεθούν για τους στόχους της επόμενης προγραμματικής περιόδου 2014-2021, αλλά και για αυτούς της δεκαπενταετίας, έως το 2031. Είναι εξ' άλλου προφανές ότι, θεαματικές μεταβολές και εξελίξεις δεν αναμένονται, διότι ειδικά το αναπτυξιακό πλαίσιο δεν έχει μεγάλα περιθώρια αποκλίσεων σε σχέση με τα σήμερα ισχύοντα, όμως απαιτείται να εξειδικευτεί περαιτέρω σύμφωνα με τις νέες κοινοτικές και διεθνείς πολιτικές, που εκ των πραγμάτων έχουν ήδη αναθεωρηθεί και αναπροσανατολιστεί.

B.1.1.β.2: Διαπιστώσεις για τη σημερινή κατάσταση

B.1.1.β.2-1: ως προς τις χωρικές της παραμέτρους

Διαπιστώνεται ότι τα μέτρα και οι ενέργειες της περιόδου 2003-2013 δεν επικεντρώθηκαν ούτε και προσανατολίστηκαν κατά προτεραιότητα σε χωρικές δράσεις, με την υλοποίηση των οποίων:

- θα μετασχηματίζεται σταδιακά το συγκεντρωτικό αστικό σύστημα σε πολυκεντρικό, με τη συνέργια των υφιστάμενων και των συμπληρωματικών πόλων ανάπτυξης, που είχαν επιλεγεί και θεσμοθετηθεί,
- θα περιορίζονται σταδιακά τα έντονα φαινόμενα μονοσήμαντης ανάπτυξης του βόρειου άξονα και
- θα προωθείται σχετικά ισόρροπη κατανομή των τουριστικών εγκαταστάσεων –αναβαθμισμένου ποιοτικά τύπου– σε όλο τον χώρο της Νήσου, με ολοκληρωμένες και οργανωμένες πρότυπες πολιτικές ανάπτυξης στις παράκτιες περιοχές και ήπιες στα ορεινά και ημιορεινά χωρικά σύνολα.

Από την άλλη πλευρά, το οικιστικό δίκτυο οργανώνεται σταδιακά³, με σχετικά ικανοποιητικό ρυθμό και με εργαλεία τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού ή και άλλες ειδικές ρυθμίσεις, να υποδεχθεί τον προγραμματικό πληθυσμό - στόχο 700.000 περίπου κατοίκων για το έτος 2015 (ΠΠΧΣΑ 2003), ενώ προωθούνται -με δειλά βήματα- μέτρα για τον μερικό περιορισμό της νόμιμης εκτός σχεδίου δόμησης. Δεν υιοθετήθηκαν, από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού, με την πρέπουσα έμφαση οι αρχές της συμπαγούς πόλης, ούτε θεσπίστηκαν -και ακόμη λιγότερο εφαρμόστηκαν- κατάλληλα θεσμικά μέτρα για την εξυγίανση των προβληματικών και κορεσμένων παράκτιων ζωνών με σύγκρουση χρήσεων γης και πίεση αστικοποίησης, με τα οποία να αντιμετωπίζεται η άναρχη περαιτέρω ανάπτυξη των οικιστικών, εμπορικών, βιοτεχνικών, ξενοδοχειακών και λοιπών τουριστικών εγκαταστάσεων, κατάσταση που σε τελευταία ανάλυση, εκτός από αυτές στο 'ορατό' περιβάλλον, δημιουργεί επιπτώσεις που επιταχύνουν τόσο τη διάβρωση των ακτών, όσο και τα φαινόμενα των κλιματικών αλλαγών.

Θεσμοθετήθηκαν και οργανώθηκαν οι προβλεπόμενοι από το ισχύον Πλαίσιο υποδοχής «μεταποιητικής δραστηριότητας» για την εγκατάσταση νέων μονάδων, δίχως να ασκείται συγχρόνως σθεναρή πολιτική μετεγκατάστασης εντός αυτών των μονάδων που βρίσκονται διάσπαρτες σε αστικές και αγροτικές περιοχές. Έχουν αναληφθεί ποιοτικές παρεμβάσεις για την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος των ιστορικών κέντρων, που όμως είναι ιδιαίτερα περιορισμένες όσον αφορά στην αναβάθμιση του περιαστικού χώρου και του χώρου της υπαίθρου. Δεν έχει επιτευχθεί περιορισμός της αυθαίρετης δόμησης, παρόλο που θεσμοθετήθηκαν ικανού μεγέθους επεκτάσεις, μάλιστα στις κρίσιμες ζώνες, με ουσιαστικές δυνατότητες να καλύψουν τις πιέσεις για πρώτη και δεύτερη κατοικία.

Υπήρξαν περιορισμένου βεληνεκούς, με έως σήμερα ιδιαίτερα πενιχρά αποτελέσματα, οι πολεοδομικές θεσμικές ρυθμίσεις μετά από εξειδικευμένο φυσικό σχεδιασμό και οι δράσεις περιβαλλοντικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, για την ολοκληρωμένη διαχείριση του συνόλου των παράκτιων περιοχών και βέβαια, δεν δόθηκε η πρέπουσα ιδιαίτερη μέριμνα για τις ευαίσθητες δυτικές και ανατολικές παράκτιες περιοχές του νησιού, οι οποίες διαθέτουν ακόμη αναστρέψιμες δυνατότητες. Δεν αποτέλεσε αντικείμενο προγραμματισμού η συγκρότηση εξειδικευμένου πλαισίου δράσεων για την ενιαία ολοκληρωμένη ανάδειξη των στοιχείων του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος, που στοχεύει να καταδεικνύει την άρρηκτη σχέση της φυσικής και πολιτισμικής προσωπικότητας του καθέκαστα χώρου, καθώς και το διαχρονικό ιστορικό βάθος του. Ούτε και χρησιμοποιήθηκαν οι παλαιότεροι υφιστάμενοι μηχανισμοί –πριν τις διατάξεις του Ν.3827/2010 'κύρωση της ευρωπαϊκής σύμβασης για το τοπίο' και του Ν.3937/2011 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας- για την ολοκληρωμένη προστασία και ανάδειξη του ορεινού χώρου.

Ασκήθηκε ευκαιριακά και αποσπασματικά, ιδιαίτερα μικρή φροντίδα για το σύνολο του μικρού νησιωτικού χώρου της Κρήτης, ο οποίος δεν κατοικείται, περιλαμβάνεται εντός του καταλόγου του δικτύου «Φύση 2000», διαθέτει σημαντικό πολιτιστικό απόθεμα και προβλέπεται να παραμείνει αδόμητος. Ιδιαίτερα για την κατοικημένη Νήσο Γαύδο δεν προωθήθηκε αποτελεσματικά η απαιτούμενη ιδιαίτερη μέριμνα, όπου παράλληλα με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, θα αποκαθίστανται τα υπάρχοντα παραδοσιακά κτίσματα και

³ Συμπληρωματικά στα στοιχεία που αναφέρονται στο ειδικό κεφάλαιο των τευχών του Α Σταδίου, αναφέρεται ότι πρόσφατα, μετά την ολοκλήρωση της Α2 Φάσης της Μελέτης, εκδόθηκε το ΦΕΚ (348 Α.Α.Π. / 1.10.13) του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Ρεθύμνου

κάστρα, θα δημιουργούνται μονοπάτια και μικρές υποδομές και θα αναλαμβάνονται προσεκτικές παρεμβάσεις ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, συνδεδεμένες με εφαρμογές ΑΠΕ.

Ειδικά για την εγκατάσταση των μονάδων ΑΠΕ στην Κρήτη, εφαρμόστηκαν οι διατάξεις του ισχύοντος Ειδικού Πλαισίου, με έγκριση περιβαλλοντικών όρων σε όποιον καταθέτει αίτηση, εάν από τα στοιχεία του φακέλου του πληρούνται οι τεχνικές προϋποθέσεις. Δεν προωθήθηκε καμία ενέργεια, δράση ή απόφαση που να υλοποιεί την επιταγή του ισχύοντος Περιφερειακού Πλαισίου να προωθηθούν οι εγκαταστάσεις με τρόπο που να αξιοποιούνται τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της Κρήτης και να της προσδίδουν τα χαρακτηριστικά που αναδεικνύουν την ανταγωνιστικότητά της, ώστε να χρησιμεύσει ως πιλοτική περιφέρεια, κέντρο επίδειξης και ανταλλαγής εμπειριών και μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας. Η σημερινή παρουσία των εγκαταστάσεων ΑΠΕ και η περαιτέρω ανάπτυξή τους, εάν μάλιστα συσχετιστούν με τις διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας στον τομέα, αποτελούν από τους κρισιμότερους παράγοντες για την εδαφική συνοχή της Κρήτης. Οι κυριότερες αιτίες πρέπει να αποδοθούν στα μεγέθη των αιτουμένων επενδύσεων -και των εξ' αυτών συνεπαγόμενων εγκαταστάσεων- και στη διάχυσή τους στο χώρο, αλλά φυσικά και στην έλλειψη εξειδικευμένου χωροταξικού σχεδιασμού, ο οποίος επιχειρείται να θεσπιστεί με την παρούσα αναθεώρηση του εν ισχύ Περιφερειακού Πλαισίου για το συγκεκριμένο χωρικό σύστημα.

B.1.1.β.2-2: ως προς τις αναπτυξιακές της διαστάσεις

Ασφαλώς, οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και οι προσδοκίες σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα εμφανίζονται δυσοίωνες. Η κρίση έχει επηρεάσει το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγικής βάσης της χώρας και φυσικά και της Κρήτης, με κύρια χαρακτηριστικά την αύξηση της ανεργίας, τη μείωση του εισοδήματος και τη μείωση των επενδύσεων. Η συνολική προστιθέμενη αξία στην Κρήτη μειώνεται λόγω της ταχύτερης από ότι στο σύνολο της χώρας μείωσης της απασχόλησης.

Στην Κρήτη η ακαθάριστη παραγωγικότητα της εργασίας στον πρωτογενή τομέα αυξανόταν την περίοδο 2001-2009 και σε αντίθεση με ό,τι συνέβη στο σύνολο της χώρας, το 2009 ήταν υψηλότερη κατά 17% του μέσου όρου της, ενώ το 2001 ήταν χαμηλότερη. Η απασχόληση στους τρεις κλάδους του δευτερογενή τομέα στην Κρήτη την περίοδο 2000-2009 υπήρξε κατά κανόνα ανοδική, ενώ στη συνέχεια μειώνεται δραματικά. Στη μεταποίηση η απασχόληση μειώνεται μεταξύ 2008 και 2011 κατά 32% και στις κατασκευές κατά 33,6%.

Η απασχόληση στους κλάδους του τριτογενή τομέα υπήρξε ανοδική έως το 2008 και μετατρέπεται σε πτωτική σε όλους τους κλάδους μέχρι το 2010, ενώ σε ορισμένους κλάδους ανακάμπτει και πάλι το 2011. Ανθεκτικότεροι από τους μη εξαρτώμενους από το δημόσιο κλάδοι είναι η παροχή υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης, όπου η μείωση μεταξύ 2008 και 2011 είναι 8% και το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, με αντίστοιχη μείωση 12%. Μεγαλύτερη μείωση έχουν οι κλάδοι Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-24%), Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, Εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες (-20%) και Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας (-19%).

Αλλά και στους κατ' εξοχήν κλάδους του τουρισμού, στις υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης, η Κρήτη, υπό την πίεση του ανταγωνισμού τιμών, χάνει μερίδια στη συνολική απασχόληση της χώρας, αν και κερδίζει μερίδια στις διανυκτερεύσεις. Η υστέρηση μπορεί να ερμηνευθεί ως ένδειξη ότι το μοντέλο του

μονοθεματικού και αδιαφοροποίητου τουρισμού στην Κρήτη εξαντλεί βαθμιαία τα περιθώρια υποστήριξης της ανάπτυξης και του επιπέδου ζωής στην Περιφέρεια.

Παρά την τρέχουσα αρνητική συγκυρία ο οικονομικός δυναμισμός της Περιφέρειας σε αρκετούς κλάδους, τα φημισμένα τοπικά προϊόντα ποιότητας, οι πλούσιοι (υλικοί και άυλοι) πολιτιστικοί της πόροι και οι κλιματολογικές συνθήκες, που επιτρέπουν την ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς, διατηρούν τις ευνοϊκές αναπτυξιακές προοπτικές μεσο-μακροπρόθεσμα. Η δραστηριότητα του τουρισμού αποτελεί αναμφίβολα την κύρια δραστηριότητα του τριτογενή τομέα με υπερτοπικό χαρακτήρα, δίχως όμως να αποτελεί και δραστηριότητα με καινοτομικό χαρακτήρα.

Τεκμαίρεται ότι η παραγωγική βάση της Κρήτης υστερεί σε ανάπτυξη και δεν εξελίσσεται με επαρκή δυναμισμό και ότι η ανανέωση του παραγωγικού μοντέλου της Περιφέρειας είναι αναγκαία περισσότερο από ποτέ. Η έλλειψη του δυναμισμού εκδηλώνεται και από το σχετικά υψηλό ποσοστό ανεργίας και από την υστέρηση σε δείκτες υλικής ευημερίας. Ως εκ τούτου, το ζητούμενο είναι να προσδιοριστούν ειδικότερες επιλογές και υποθέσεις για την αναπτυξιακή φυσιογνωμία και εξέλιξη της περιφέρειας, οι οποίες να απορρέουν από την εφαρμογή των βασικών επιλογών που περιλαμβάνονται στο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης (υποθέσεις πληθυσμιακής εξέλιξης, ποσοστό απασχόλησης, ανεργίας, Α.Ε.Π. κατά κεφαλή, μετανάστες, πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής τομέας κλπ).

B.1.1.β.3: Βασικά χαρακτηριστικά, προτεραιότητες και στρατηγικές επιλογές του προτύπου χωρικής ανάπτυξης

(Βλ. Χάρτη Π.1, εντός κειμένου: Πρότυπο χωρικής ανάπτυξης)

Πέραν των στρατηγικών επιλογών προτεραιότητας, όπως αυτές καταγράφηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο Β.1.1.α για τη χωροταξική ένταξη της Περιφέρειας στα περιβάλλοντα ευρύτερα χωρικά σύνολα, στη συνέχεια προσδιορίζονται με προοπτική δεκαπέντε (15) ετών, οι νέες προσπάθειες με τις οποίες επιδιώκεται να επιτευχθεί το πρότυπο ολοκληρωμένης ανάπτυξης στον ίδιο τον χώρο της Περιφέρειας, προσπάθειες μάλιστα οι οποίες προωθούν τον ίδιο στόχο, αυτόν της ισότιμης ένταξής της στον ευρύτερο διεθνή, ευρωπαϊκό και εθνικό χώρο. Ιδιαίτερα προσδιορίζονται :

B.1.1.β.3-1: Βασικοί άξονες και πόλοι ανάπτυξης

Για την ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής στο χώρο της Κρήτης επιδιώκεται η πολυκεντρική οργάνωσή της, με την προσπάθεια για μετασχηματισμό του εξελισσόμενου -ολοένα και πιο συγκεντρωτικού- μοντέλου σε πολυπολικό, με την υποστήριξη του πλέγματος αξόνων και πόλων ανάπτυξης, που σταδιακά αρχίζουν να υλοποιούνται.

Ενισχύεται προς τα δύο άκρα, ανατολικά προς Σητεία και δυτικά προς Καστέλι Κισσάμου, ο λειτουργικός ρόλος του υφιστάμενου βόρειου άξονα ανάπτυξης διαπεριφερειακής εμβέλειας, ώστε να υποστηριχθούν οι υφιστάμενες τάσεις και να προωθηθεί η συνεργασία της Κρήτης -πέραν της υφιστάμενης με την Αθήνα /Πειραιά, αφ' ενός με το πολυπολικό αναπτυξιακό νησιωτικό σύμπλεγμα Βορείου και Νοτίου Αιγαίου και τον ανατολικό θαλάσσιο άξονα ανάπτυξης της χώρας και αφ' ετέρου με τον δυτικό άξονα ανάπτυξης της χώρας μέσω Καλαμάτας. Στον εσωτερικό χώρο της Κρήτης επιδιώκεται η διάχυση και η δημιουργία νέου άξονα ανάπτυξης διαπεριφερειακής εμβέλειας, από Ρέθυμνο – Τυμπάκι – Μοίρες – Αγ. Δέκα και από

Ηράκλειο – Μοίρες - Αγ. Δέκα προς Ιεράπετρα- Παχιά Άμμο. Το πλέγμα αυτό υποστηρίζεται από τα στρατηγικά δίκτυα οδικών μεταφορών και υποδομών και διασυνδέεται με τις διεθνείς και διαπεριφερειακές λιμενικές και αερολιμενικές πύλες της Κρήτης και συγκεκριμένα συγκροτείται:

- από τον χερσαίο άξονα ανάπτυξης εθνικής και διαπεριφερειακής εμβέλειας (Καστέλι Κισσάμου-Σητεία), που συμβαδίζει παράλληλα με το βόρειο τμήμα του θεσμοθετημένου διευρωπαϊκού δικτύου χερσαίων μεταφορών,
- από τους επιδιωκόμενους να αναπτυχθούν χερσαίους άξονες διαπεριφερειακής εμβέλειας (Ηράκλειο - Άγιοι Δέκα - Ιεράπετρα - Παχιά Άμμος και Ρέθυμνο -Τυμπάκι -Άγιοι Δέκα), που ο πρώτος οδεύει παράλληλα με το νότιο τμήμα του θεσμοθετημένου διευρωπαϊκού δικτύου χερσαίων μεταφορών και ο δεύτερος υποστηρίζεται από τον προτεινόμενο να ενταχθεί στο διευρωπαϊκό δίκτυο χερσαίων μεταφορών οδικό άξονα,
- από τους υφιστάμενους θαλάσσιους άξονες σύνδεσης /ανάπτυξης' με τον Πειραιά και την Αθήνα,
- από τους προτεινόμενους να ενισχυθούν θαλάσσιους άξονες σύνδεσης /ανάπτυξης' με Καλαμάτα/Γύθειο, Θεσσαλονίκη, Ερμούπολη/ Μυτιλήνη/ Αλεξανδρούπολη και Ρόδο,
- από τις διεθνείς λιμενικές πύλες Ηρακλείου και Σούδας, τις διεθνούς εμβέλειας αερολιμενικές πύλες Ηρακλείου και Χανίων, την αερολιμενική πύλη διαπεριφερειακής εμβέλειας Σητείας, τις διαπεριφερειακής εμβέλειας λιμενικές πύλες Καστέλι, Ρέθυμνο και Σητεία και τον εξειδικευμένο εμπορευματικό λιμένα στο Τυμπάκι.

Προσαρμόζονται μερικώς τα όρια των βιώσιμων αναπτυξιακών ενότητων του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ προκειμένου να ταυτιστούν με τα όρια και τις εδαφικές περιοχές των Καλλικράτειων Δήμων (βλ. χάρτη εντός κειμένου Β.1.1.β.3-1: Βιώσιμες αναπτυξιακές ενότητες):

- στην Π.Ε. Λασιθίου, διατηρούνται οι 3 αναπτυξιακές ενότητες: (1) με αυτήν του Αγίου Νικολάου να διακρίνεται σε δύο υποενότητες, του Αγίου Νικολάου και του Οροπεδίου, (2) της Ιεράπετρας, όπου εντάσσεται και η διοικητική περιοχή του πρώην Καποδιστριακού Δήμου Μακρύ Γιαλού, έναντι προηγουμένως σε αυτήν της Σητείας και (3) της Σητείας, με τον νέο Καλλικράτειο Δήμο Σητείας,
- στην Π.Ε. Ηρακλείου, διατηρούνται οι 3 αναπτυξιακές ενότητες: (1) με αυτήν του Ηρακλείου⁴ να διακρίνεται σε δύο υποενότητες, του Ηρακλείου και της Χερσονήσου, με 'εσωτερική' μετακίνηση προς τα δυτικά των μεταξύ τους ορίων, λόγω νέων ορίων Καλλικράτειων Δήμων, (2) των Μοιρών-Τυμπακίου, όπου εντάσσονται, επίσης λόγω νέων ορίων Καλλικράτειων Δήμων, οι πρώην Καποδιστριακοί Δήμοι Αγίας Βαρβάρας και Ρουβά, που κατά το ισχύον ΠΠΧΣΑΑ ανήκαν στην ενότητα του Ηρακλείου. Ειδικά, ο Καλλικράτειος Δήμος Αρχανών-Αστερουσίων εντάσσεται σε δυο αναπτυξιακές ενότητες, το βόρειο τμήμα του με το αστικό κέντρο και έδρα του νέου Δήμου τα Πεζά στην ενότητα Ηρακλείου και το νότιο τμήμα με το συνεργαζόμενο αστικό κέντρο του Πύργου στην ενότητα Μοιρών-Τυμπακίου και (3) του Αρκαλοχωρίου, με τους νέους Καλλικράτειους Δήμους Μινώα Πεδιάδος και Βιάννου,
- στην Π.Ε. Ρεθύμνης, διατηρούνται οι 3 αναπτυξιακές ενότητες: (1) με αυτήν του Ρεθύμνου να διακρίνεται σε δύο υποενότητες, του Ρεθύμνου και του Αμαρίου, (2) του Περάματος, με τους νέους Καλλικράτειους Δήμους

⁴ τα όρια της παρούσας αναπτυξιακής ενότητας λογικά θα όφειλαν να ταυτίζονται με το όριο της περιοχής Ρυθμιστικού Σχεδίου Ηρακλείου, που πάντως είναι χρήσιμο να προσαρμοστεί αναλόγως, για οποιαδήποτε τυχόν μελλοντική εφαρμογή

Μυλοπόταμου και Ανωγείων και (3) του Σπηλίου, με τον νέο Καλλικράτειο Δήμο Αγίου Βασιλείου,

- στην Π.Ε. Χανίων, μειώνεται ο αριθμός των 4 αναπτυξιακών ενοτήτων σε 3, με: (1) με αυτήν των Βρυσών να διακρίνεται σε δύο υποενότητες, του Αποκορώνου και των Σφακίων, (2) με αυτήν των Χανίων να διακρίνεται στις υποενότητες των Χανίων και του Πλατανιά, με τη διοικητική περιοχή του πρώην Καποδιστριακού Δήμου Κολυμπαρίου να εντάσσεται στην υποενότητα Πλατανιά, έναντι αυτής του Κισσάμου, που ήταν προηγουμένως και (3) με αυτήν του Καστελίου να διακρίνεται σε δύο υποενότητες, του Κισσάμου και της Καντάνου Σελίνου, με την διοικητική περιοχή του πρώην Καποδιστριακού Δήμου Ινναχωρίου να εντάσσεται στην υποενότητα Κισσάμου, έναντι προηγουμένως σε αυτήν της Καντάνου.

Αναθεωρείται όπου αυτό απαιτείται και επαναπροσδιορίζεται το θεσμοθετημένο ήδη στο ισχύον Πλαίσιο πολυκεντρικό πρότυπο χωρικής ανάπτυξης, με την εξειδίκευση του ειδικού ρόλου όχι μόνον των σημαντικών πόλεων της Κρήτης, αλλά και των μικρότερων οικιστικών κέντρων, με συναφείς υποστηρικτικές υποδομές, ώστε να δημιουργούνται πλέγματα, τα οποία σκοπό έχουν να υποστηρίξουν τη νέα σχέση συνεργασίας πόλεων και υπαίθρου και να καταστήσουν τον χώρο συνολικά ελκυστικό, με άξονες αναφοράς την έρευνα και τεχνολογία, τον πολιτισμό, την παραγωγή και πιστοποίηση γεωργοπεριβαλλοντικών προϊόντων, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, τον ποιοτικό τουρισμό.

Προσαρμόζεται το σύστημα των κυρίων πόλων ανάπτυξης της Κρήτης στην κατηγοριοποίηση του Γενικού Πλαισίου (οι αναφορές του οποίου στο αστικό σύστημά της είναι ανεπαρκείς, αφού για την Κρήτη καταγράφονται μόνον το Ηράκλειο και τα Χανιά), ως εξής:

- Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι διαπεριφερειακής ακτινοβολίας: Ηράκλειο και Χανιά, ως οικιστικά κέντρα 2^{ου} επιπέδου,
- Δευτερέων εθνικός πόλος διαπεριφερειακής εμβέλειας: Ρέθυμνο, ως οικιστικό κέντρο 3^{ου} επιπέδου. Η αναβάθμιση δεν προβλέπεται από το Γενικό Πλαίσιο / θα απαιτηθεί προσαρμογή του,
- Πρωτεύοντες πόλοι περιφερειακής εμβέλειας: Άγιος Νικόλαος, Ιεράπετρα και Σητεία, κέντρα ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων και αστικά κέντρα >10.000 κατοίκων, ως οικιστικά κέντρα 5^{ου} επιπέδου,
- Πόλοι ανάπτυξης με ειδικό εθνικό και περιφερειακό ρόλο: Καστέλι Κισσάμου, Σούδα και Τυμπάκι, ως οικιστικά κέντρα ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων - 6^{ου} επιπέδου ενισχυμένου,
- Δευτερεύοντες πόλοι περιφερειακής εμβέλειας και συνεργαζόμενα οικιστικά κέντρα: (1) Νεάπολη / Τζερμιάδο, (2) Λιμνή Χερσονήσου / Μάλια με τις Γούρνες, (3) Άνω Βιάννος / Αρκαλοχώρι με τον Ευαγγελισμό, (4) Νέα Αλικαρνασός, Γάζι, Πεζά με το Ηράκλειο, (5) Άγιοι Δέκα / Μοίρες με το Τυμπάκι και τον Πύργο (6) Ανώγεια με το Πέραμα, (7) Αγία Φωτεινή, (8) Σπήλι, (9) Χώρα Σφακίων / Βάμμος με Βρύσες, (10) Γεράνι, (11) Παλαιόχωρα / Έλος με Κάντανο και με Καστρί, ως κύρια οικιστικά κέντρα 6^{ου} και 7^{ου} επιπέδου.

Εξειδικεύεται εκ νέου η στρατηγικής κατεύθυνσης πρωτοβουλία για τον εμπλουτισμό των πόλεων της Κρήτης με λειτουργίες ευρύτερης εμβέλειας, με στόχο την αναβάθμισή τους και την εξειδίκευση του σημερινού (Ηράκλειο, Χανιά), αλλά και την υποστήριξη του μελλοντικού διαπεριφερειακού και ενδοπεριφερειακού ρόλου τους (Ρέθυμνο, Άγιος Νικόλαος, Ιεράπετρα και Σητεία). Συγχρόνως, προωθείται ο εμπλουτισμός του δικτύου των αστικών κέντρων της Κρήτης, με δημιουργία ή και

ενίσχυση υφισταμένων δικτύων συνεργασίας, με πόλεις των γειτονικών Χωρών, που συνδέονται με τους επιλεγμένους αναπτυξιακούς άξονες και με στόχο να εντάσσονται οργανικά στα διευρωπαϊκά δίκτυα συνεργασίας για την εξισορροπημένη και πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη και για πόλεις (και αστικούς σχηματισμούς) δυναμικές, ελκυστικές και ανταγωνιστικές.

Γενικά, η εξειδίκευση του υπερτοπικού, διεθνούς και διαπεριφερειακού ρόλου των σημαντικών αστικών κέντρων προβλέπεται από το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ και μερικώς από το Γενικό Πλαίσιο -και η παρούσα πρόταση δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά-, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και τις προοπτικές, που έχουν ήδη δημιουργηθεί:

1. Ηράκλειο, αστικό κέντρο με Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα, πόλος διεθνούς, ευρωπαϊκής και διαπεριφερειακής ακτινοβολίας.
2. Χανιά, αστικό κέντρο με Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα, πόλος ευρωπαϊκής, μεσογειακής και διαπεριφερειακής ακτινοβολίας,
3. Ρέθυμνο, αστικό κέντρο με Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά ιδρύματα, πόλος ιστορίας, αρχαιολογίας και πολιτισμού, πόλος ευρωπαϊκής και διαπεριφερειακής ακτινοβολίας,
4. Άγιος Νικόλας, Ιεράπετρα, αστικά κέντρα με Τμήματα ΤΕΙ ή και παραγωγικές σχολές εθνικής ακτινοβολίας και
5. Σητεία, αστικό κέντρο με Ερευνητικό Τμήμα εθνικής ακτινοβολίας.

Στη Γαύδο λειτουργεί ήδη και απαιτείται να υποστηριχθεί περαιτέρω Ερευνητικό τμήμα του Πανεπιστημίου Κρήτης.

B.1.1.β.3-2: Ευρείες ζώνες ανάπτυξης αστικών δραστηριοτήτων

Πρόκειται για τις εκτεταμένες αστικοποιημένες ζώνες, με τις νέες θεσμοθετημένες επεκτάσεις των οικιστικών χρήσεων, όπως αυτές οριοθετούνται από τα ΓΠΣ των τριών μεγάλων αστικών κέντρων Ηράκλειο, Χανιά και Ρέθυμνο, αλλά και των μικρότερων του Αγίου Νικολάου, της Σητείας και της Ιεράπετρας. Οι ζώνες αυτές, εάν εξαιρεθούν οι πυρήνες των ιστορικών κέντρων των πόλεων, χαρακτηρίζονται από την άναρχη διασπορά όλων των επιτρεπομένων χρήσεων γης, ιδιαίτερα μάλιστα στις περιφερειακές και στις πρώην εκτός σχεδίου περιοχές, σε μεγαλύτερη κλίμακα στα τρία μεγάλα αστικά κέντρα και με χαμηλότερη ένταση, αλλά κατά τον ίδιο τρόπο, στα μικρότερα.

Σημαντική προτεραιότητα, με συμβολική σημασία για την εδαφική συνοχή του χώρου της Κρήτης, αποτελεί η επίτευξη του στόχου για ανάσχεση των δυσμενών φαινομένων από την συνεχιζόμενη άμετρη κατανάλωση του χώρου, ως προϋπόθεση για την κατάκτηση του ποιοτικά διαφορετικού μοντέλου χωρικής ανάπτυξης. Η υλοποίηση αυτής της απαίτησης απαιτεί συντονισμένες ενέργειες και μέτρα, με σκοπό να τεθούν όρια και να σταματήσει η συνεχής επέκταση της οικιστικής χρήσης σε νέες περιοχές, εις βάρος γεωργικών, δασικών ή και άλλων θεωρητικά προστατευόμενων εκτάσεων, μάλιστα με τον κύριο όγκο των νέων κατασκευών να αναφύεται στις παράκτιες ζώνες. Ο υποκείμενος σχεδιασμός εξειδικεύει τον υπερκείμενο και αφ' ενός δεν θεσμοθετεί μέτρα που αντίκεινται σε αυτόν και αφ' ετέρου εντοπίζει τις ζώνες όπου σε εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 2508/99 είναι επιθυμητό να αναλαμβάνονται ποιοτικές παρεμβάσεις αναπλάσεων, για την αναβάθμιση του αστικού, του περιαστικού χώρου και του χώρου της υπαίθρου.

Η εξειδίκευση των δράσεων για την εδαφική συνοχή αφορά στην τήρηση της αρχής της συμπαγούς πόλης και του περιορισμού της εκτός σχεδίου δόμησης, νοούμενων ως κατευθύνσεων στα εκπονούμενα και υπό ανάθεση ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ, καθώς και σε τυχόν αναθεωρήσεις των ήδη θεσμοθετημένων. Ειδικά στη γεωργική γη, η οποία προτείνεται αφού οριοθετηθεί από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού να καταταγεί σε πρώτης προτεραιότητας, προωθείται ο δραστικός περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης, σύμφωνα και με τις κατευθύνσεις του ΓΠΧΣΑΑ και με διαφοροποιημένες διατάξεις για τις επιμέρους χωρικές ενότητες, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο βαθμό προστασίας της καθεμιάς, όπως αυτός θα καθοριστεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Αποτελεσματικός περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης επιδιώκεται -ως κατεύθυνση επίσης στα εκπονούμενα και υπό ανάθεση ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ, καθώς και σε τυχόν αναθεωρήσεις των ήδη θεσμοθετημένων- στις κρίσιμες παράκτιες περιοχές, με αυστηρότερες δεσμεύσεις κατά σειρά στην βόρεια παράκτια ζώνη, στην νότια, στη δυτική και στην ανατολική, ανάλογα με τα προβλήματα που εντοπίζονται αναλυτικά από τις υποκείμενες μελέτες. Τέλος, προωθείται η θέσπιση μεγαλύτερων αραιοτήτων σε ευαίσθητες κατηγορίες χρήσεων (δασικές εκτάσεις, γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, κλπ.), όχι μόνον για την χρήση κατοικία, αλλά και για τις χρήσεις βιοτεχνία – βιομηχανία, τουρισμός.

B.1.1.β.3-3: Ευρύτερες χωρικές ενότητες

α. Χωρικές ενότητες ανάπτυξης γεωργίας και λοιπού πρωτογενούς τομέα

Στην Κρήτη, εάν εξαιρεθούν οι συμπαγείς πυρήνες των παντός είδους αστικών χρήσεων, οι εκτεταμένες ζώνες των τουριστικών δραστηριοτήτων και της παραθεριστικής κατοικίας, καθώς και οι ορεινές ζώνες άνω των 1.000,0 μ., όλος ο υπόλοιπος χώρος κατατάσσεται στην κατηγορία του αγροτικού χώρου, με γεωργικές δραστηριότητες στις καλλιεργούμενες εκτάσεις και κτηνοτροφικές δραστηριότητες στις δασικές και ημιφυσικές περιοχές.

Έχει δραματικά καθυστερήσει η κατά προτεραιότητα θεσμική κατοχύρωση των ζωνών προστασίας της γεωργικής γης, με δεδομένο ότι τόσο κατά το εν ισχύ, όσο και κατά το επιδιωκόμενο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης, η συνολική γεωργική γη⁵ της Κρήτης προτείνεται να καταταγεί, αφού οριοθετηθεί από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού, σε πρώτης προτεραιότητας χρήση. Η συνολική και σε επιμέρους τμήματα οριοθέτησή της από τις αρμόδιες διευθύνσεις συνοδεύεται από λεπτομερείς όρους και περιορισμούς στη χρήση και τη δόμηση, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο βαθμό προστασίας.

Συγχρόνως, αναμένεται να προωθηθεί η σταδιακή στροφή της παραγωγής προς γεωργοπεριβαλλοντικά /βιολογικά προϊόντα υψηλής ποιότητας, με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και της ποικιλίας των μικροκλιμάτων κάθε περιοχής και η αποτελεσματική αντιμετώπιση των επιπτώσεων από την εκτεταμένη χωρικά γεωργική δραστηριότητα που, όπως ασκείται έως σήμερα -με υπερβολική έως αλόγιστη χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και απολυμαντικών, με προώθηση των θερμοκηπίων και των υποτροπικών, με όρους που επιβάλλουν υπερβολική κατανάλωση ποσοτήτων νερού-, αποτελεί από τις σοβαρότερες αιτίες υποβάθμισης του περιβάλλοντος, με επιπτώσεις στην υγεία του πληθυσμού και στους αποδέκτες.

⁵ Περιλαμβάνει τις εκτάσεις με αρδευτικά δίκτυα και με θερμοκήπια, τις αρδευόμενες με άλλα μέσα εκτάσεις αλλά και τις μη αρδευόμενες, τους αμπελώνες, τους ελαιώνες, τις εκτάσεις με σύνθετα συστήματα καλλιέργειας, τις εκτάσεις με οπωροφόρα δέντρα, καθώς και τις φυτείες με σαρκώδεις καρπούς

Αναμένεται, επίσης, από τις αρμόδιες διευθύνσεις, ο χωρικός προσδιορισμός και η θεσμοθέτηση των ζωνών ελεγχόμενης βόσκησης και εναλλασσόμενης βόσκησης, καθώς και η δέσμη μέτρων για την αντιμετώπιση της υπερβόσκησης, από την κτηνοτροφική δραστηριότητα της αιγοπροβατοτροφίας, η ανάπτυξη της οποίας εξακολουθεί να είναι εκτατική και ασκείται στις παρυφές των ορεινών όγκων. Προωθείται ο εκσυγχρονισμός των σημαντικών κτηνοτροφικών μονάδων, που εντοπίζονται διάσπαρτα σε ευρείες χωρικά ζώνες σε αναφορά με τα κέντρα κατανάλωσης, με στόχο να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα από την ανεπαρκή διαχείριση των αποβλήτων τους, φαινόμενο που σχετίζεται απόλυτα με την έλλειψη εκσυγχρονισμού του τομέα.

Επιδιώκεται η ανάπτυξη -που σήμερα είναι ιδιαίτερα περιορισμένη- των δραστηριοτήτων της παραδοσιακής αλιείας (μέσω και της ένταξής της στο εμπλουτισμένο τουριστικό προϊόν), όσο και των υδατοκαλλιεργειών με περιβαλλοντικά συμβατές μεθόδους (μέσω της παραγωγής ποιοτικών προϊόντων για τις ανάγκες της δραστηριότητας εστίασης), με διασφάλιση χωρικής συμβατότητας με τις άλλες χρήσεις.

Υποστηρίζεται η μεταλλευτική δραστηριότητα (βιομηχανικά ορυκτά, ενεργειακές πρώτες ύλες, μεταλλικές ορυκτές πρώτες ύλες, μη μεταλλικά ορυκτά), σύμφωνα με τις χωροταξικές κατευθύνσεις της εθνικής πολιτικής για την αξιοποίηση των ορυκτών πρώτων υλών (Φεβρουάριος 2012), η οποία αναφέρεται ρητά στη διασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης στα κοιτάσματα ΟΠΥ (έρευνα και εκμετάλλευση).

Συγχρόνως, προωθείται από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ η θεσμοθέτηση λατομικών περιοχών εξόρυξης και περιορίζεται στα αναγκαία ο αριθμός και η θέση των λατομικών περιοχών, όπου εξορύσσονται αδρανή. Θεσπίζονται από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού συγκεκριμένοι χωρικοί περιορισμοί -πλησίον των μνημείων, μνημειακών συνόλων, χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών και τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, περιοχών Δικτύου Natura 2000 - για την άσκηση της δραστηριότητας, καθώς και ειδικοί περιβαλλοντικοί όροι για την αποκατάσταση των τοπίων.

β) Χωρικές ενότητες ανάπτυξης ενέργειας από ΑΠΕ

Οι ευρύτερες χωρικές ενότητες όπου αναπτύσσονται υλοποιημένες εγκαταστάσεις αιολικής ενέργειας συγκεντρώνονται σε μεγάλο ποσοστό στην ευρύτερη περιοχή της Σητείας και δευτερευόντως στην Π.Ε. Ηρακλείου, κατά μήκος του νοητού άξονα Β-Ν, από Αχλάδα έως Αντισκάρι. Όσον αφορά σε αυτές που έχουν άδεια παραγωγής, εντοπίζονται επτά σημαντικής κλίμακας πυκνώσεις (στην ευρύτερη περιοχή της Σητείας, νότια και ένθεν και ένθεν των ορεινών σχηματισμών με κέντρο την Παχιά Άμμο, στο οροπέδιο Λασιθίου, στα Αστερούσια, στον κεντρικό ορεινό όγκο της Π.Ε. Ρεθύμνης, στην ΝΑ πλευρά των Λευκών Ορέων και στην ορεινή περιοχή της Καντάνου). Οι υλοποιημένες εγκαταστάσεις ηλιακής ενέργειας δεν έχουν μορφοποιηθεί σε «εντοπισμένα χωρικά σύνολα», διότι πρόκειται ακόμη για έργα σχετικά μικρής χωρικής κλίμακας, που η χωροθέτησή τους είναι διάστικτη και διαχέεται σε όλο τον πεδινό χώρο του νησιού και σχεδόν συναγωνίζονται σε παρουσία την εκτός σχεδίου δόμηση.

Από το παρόν Αναθεωρημένο Περιφερειακό Πλαίσιο προκρίνεται και προωθείται η αρχή της συγκεντρωμένης ανάπτυξης των χρήσεων γης και των δραστηριοτήτων στον χώρο, όπου η συγκέντρωση εγκαταστάσεων για παραγωγή ενέργειας νοείται ως 'γενική χρήση γης'. Υπό αυτήν την έννοια επιδιώκεται η χωροθέτηση των

εγκαταστάσεων παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ ως εξής: (1) στην ευρύτερη ζώνη των τριών ενεργειακών κόμβων της Κρήτης, όπως αυτοί θα αναφερθούν αναλυτικά στη συνέχεια, (2) στις κεφαλές των φραγμάτων, για την ενεργειακή αξιοποίηση των ταμιευτήρων που υλοποιήθηκαν και αυτών που πρόκειται να υλοποιηθούν (αιολικά πάρκα και συστήματα άντλησης /ταμίευσης) και (3) σε «ευρείες χωρικές ενότητες αναζήτησης για εγκαταστάσεις ΑΠΕ», οι οποίες εντοπίστηκαν πολυκριτηριακά και για τις οποίες πραγματοποιήθηκε ειδική προκαταρκτική διερεύνηση, προκειμένου να ελεγχθούν τα εφικτά μεγέθη συνολικής εγκατεστημένης ισχύος στις περιοχές τους (βλ. τεύχος 8, Προσάρτημα).

Για να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο, από το προς Αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ, πρότυπο ολοκληρωμένης ανάπτυξης των ΑΠΕ στον χώρο της Περιφέρειας, θα απαιτηθεί ανάδραση προς το ισχύον σχετικό Ειδικό Πλαίσιο με τροποποίησή του, ενώ προκειμένου να προστατεύεται πιο αποτελεσματικά το τοπίο και το περιβάλλον, είναι επιθυμητό να συμπληρωθεί με περιορισμένης κλίμακας διατάξεις (κλίσεις εδάφους, μελέτες τοπίου), ώστε να παρέχονται πιο αξιόπιστες απαντήσεις στις νέες συνθήκες που καθημερινά διαμορφώνονται. Συγχρόνως, προκειμένου να καταστεί εμφανής η αλλαγή πλεύσης σε πιο στρατηγικό επίπεδο, αναμένεται από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας να κατανείμει την μέγιστη επιθυμητή ποσότητα παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ, για την επόμενη δεκαπενταετία 2014-2020, στις 13 Περιφέρειες της χώρας.

Παράλληλα, κατά το επιδιωκόμενο πρότυπο ολοκληρωμένης ανάπτυξης, αναμένεται να υλοποιούνται εγκαταστάσεις αξιοποίησης όλων των μορφών ΑΠΕ (ενεργειακή αξιοποίηση των αστικών απορριμμάτων, σύνδεση των μεταφορών με ενεργειακές παραμέτρους, καθώς και υλοποίηση πιλοτικών εφαρμογών πολλαπλού σκοπού π.χ. άντληση - ταμίευση νερών με χρήση ΑΠΕ και συμβατικής ηλεκτροπαραγωγής).

γ) Χωρικές ενότητες αστικής / τουριστικής ανάπτυξης και παραθεριστικής κατοικίας

Οι ευρύτερες χωρικές ενότητες όπου αναπτύσσονται οι πάσης φύσεως αστικές και τουριστικές δραστηριότητες -μεγάλες τουριστικές μονάδες και δίπλα τους οι μικρότερες- και η δραστηριότητα της παραθεριστικής κατοικίας εν πολλοίς ταυτίζονται και εντοπίζονται στις κρίσιμες παράκτιες περιοχές, οι οποίες εμπίπτουν εντός χερσαίας ζώνης μέγιστου πλάτους 1.500 μ. από τον αιγιαλό και χαρακτηρίζονται συνήθως από ιδιαιτέρως έντονο ανταγωνισμό χρήσεων γης και οικονομικών δραστηριοτήτων. Ειδικά η δεύτερη κατοικία αναπτύσσεται με τη χρήση του συνόλου των διαθέσιμων πολεοδομικών μηχανισμών, «εντός σχεδίου» ή «εντός των ορίων των οικισμών» ή «εκτός σχεδίου» ή και αυθαίρετης δόμησης.

Η τουριστική δραστηριότητα αναπτύσσεται κυρίως στη βόρεια παράκτια ζώνη ως «μορφή μαζικού, μονοθεματικού και αδιαφοροποίητου τουρισμού» και κατά σειρά μεγέθους έντασης στην ανατολική και δυτική ζώνη του Π.Σ. Ηρακλείου έως τον Λιμένα Χερσονήσου / Μάλια, στην ανατολική ζώνη του Ρεθύμνου, στην περιοχή του Αγίου Νικολάου και στη δυτική ζώνη των Χανίων.

Ήδη στη βάση των επιταγών του ισχύοντος, αλλά και του παρόντος Περιφερειακού Πλαισίου, επιλέγονται ως πρότυπο εξέλιξης της τουριστικής δραστηριότητας οι ήπιες μορφές πολυθεματικού τουρισμού, εναλλακτικού και ποιοτικά αναβαθμισμένου τύπου ή μορφές πολυθεματικού τουρισμού ενταγμένες σε οργανωμένους υποδοχείς. Στην υπερανάπτυγμένη βόρεια ακτή επιδιώκεται η ανάληψη δράσεων αποφόρτισης των υψηλών πιέσεων, αναβάθμισης του δομημένου χώρου και αποτελεσματικού περιορισμού της ανάπτυξης μορφών μονοθεματικού μαζικού τουρισμού. Η ζήτηση για παραθεριστική κατοικία, στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό, οδηγείται προς το εσωτερικό, στους πολυπληθείς ορεινούς και ημιορεινούς οικισμούς.

Οι χωρικές ενότητες αστικής /τουριστικής ανάπτυξης και παραθεριστικής κατοικίας εντοπίζονται, δίχως να διαφοροποιούνται ουσιαστικά τα όριά τους από αυτά του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ, στις:

- παράκτιες ζώνες αστικών δραστηριοτήτων/ οικιστικής και τουριστικής ανάπτυξης και ποιοτικής/ περιβαλλοντικής αναβάθμισης. Εντός του περιγράμματός τους εντάσσονται οι «*αναπτυγμένες και εν μέρει τουριστικά αναπτυσσόμενες περιοχές*» της βόρειας ακτής, σύμφωνα με την ορολογία του νέου Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό. Για την ποιοτική/περιβαλλοντική αναβάθμισή τους απαιτούνται ο περιορισμός της περαιτέρω κατασκευής νέων καταλυμάτων και παραθεριστικής κατοικίας και η παροχή ισχυρών κινήτρων για ποιοτική αναβάθμιση και μετατροπή των υφιστάμενων τουριστικών εγκαταστάσεων σε σύνθετα και ολοκληρωμένα καταλύματα, με πρόβλεψη δυνατοτήτων για την επέκτασή τους,
- παράκτιες ζώνες ελέγχου οικιστικής/ τουριστικής ανάπτυξης και ποιοτικής/ περιβαλλοντικής αναβάθμισης. Εντός του περιγράμματός τους εντάσσονται οι «*αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές*» της νότιας ακτής, σύμφωνα με την ορολογία του νέου Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό. Για τις ζώνες αυτές προκρίνεται η ανάπτυξη με ολοκληρωμένους, οργανωμένους και ποιοτικούς όρους και με μέριμνα να λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τις τουριστικές δραστηριότητες του βόρειου άξονα, με εργαλεία τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού, με οριοθέτηση των ζωνών ανάπτυξης της παραθεριστικής κατοικίας και με εξειδικευμένο φυσικό σχεδιασμό,
- παράκτιες ζώνες ήπιας οικιστικής/ τουριστικής και προστασίας/ ανάδειξης φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Εντός του περιγράμματός τους εντάσσονται οι «*περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού*» της ανατολικής και της δυτικής ακτής του νησιού, οι οποίες ανταποκρίνονται απολύτως στον χαρακτήρα του ορισμού⁶ του νέου Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό. Καλύπτονται από περιοχές του δικτύου «Φύση 2000», αρχαιολογικούς χώρους και τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και διαθέτουν προϋποθέσεις ανάπτυξης διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος υψηλών προδιαγραφών και
- ζώνες οργάνωσης πολυδραστηριοτήτων / ήπιας και οργανωμένης τουριστικής ανάπτυξης και ανάδειξης πολιτιστικών και φυσικών πόρων στους ορεινούς και ημιορεινούς όγκους. Εντός του περιγράμματός τους εντάσσονται οι «*περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού*» σύμφωνα με την ορολογία του νέου Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό. Οριοθετούνται, δίχως να διαφοροποιούνται ουσιαστικά τα όριά τους από αυτά του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ, με στόχο την πληθυσμιακή τόνωση και παραγωγική ανασυγκρότηση με πολυδραστηριότητες των πολυπληθών παραδοσιακών οικισμών και με μέσο την ολοκληρωμένη προγραμματική παρέμβαση στο συνολικό χωρικό πλέγμα.

Η θεσμοθέτηση των παραπάνω ζωνών απαιτεί τροποποίηση του σχετικού Ειδικού Πλαισίου, στο πλαίσιο της διαδικασίας ανάδρασης. Οι κατευθύνσεις προς τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού για τον λοιπό -εκτός των ως άνω οριζόμενων ζωνών- παράκτιο «εκτός σχεδίου» χώρο είναι ο αποτελεσματικός περιορισμός της αύξησης του δομημένου αποθέματος και η θεσμοθέτηση αυστηρότερων διατάξεων, ώστε να αναταχθεί και να μην υποβαθμίζεται συνολικά το χωρικό πλέγμα.

⁶ Ειδικές – εναλλακτικές μορφές τουρισμού ορίζονται σύνθετα ειδικά τουριστικά προϊόντα, που ανταποκρίνονται σε ειδικά ενδιαφέροντα, χαρακτηρίζονται από δυναμική ζήτηση και διαφοροποιούνται από το κυρίαρχο μοντέλο μαζικού τουρισμού ως προς τους πόρους που αξιοποιούν, το βαθμό χωρικής συγκέντρωσης, καθώς και τη χρονική περίοδο ανάπτυξής τους

Β.1.1.β.3-3: Σημειακές παραγωγικές δραστηριότητες εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας

α. Σημειακές δραστηριότητες ανάπτυξης βιομηχανίας – βιοτεχνίας

Εντοπισμένες χωρικά ζώνες με διάσπαρτες μονάδες μεταποίησης χαμηλής, μέσης και υψηλής όχλησης δεν συναντώνται στην Κρήτη, παρά μόνον εκείνες που είναι εγκατεστημένες τόσο στον αστικό, όσο και στον περιαστικό χώρο των πόλεων (κυρίως εντός και περί τα Π.Σ. Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Χανίων). Τα υφιστάμενα και τα προς ίδρυση ΒΙΠΑ / ΒΙΟΠΑ, στην κλίμακα θεώρησης του χωροταξικού σχεδιασμού, κατατάσσονται στις σημειακές δραστηριότητες, στο εσωτερικό των οποίων είναι εγκατεστημένες ή εγκαθίστανται μονάδες γενικά περιφερειακής εμβέλειας. Καταγράφονται επίσης ως σημειακές δραστηριότητες οι μονάδες SEVESO, εγκατεστημένες κυρίως περί την πόλη του Ηρακλείου και στα Λινοπεράματα, καθώς και οι αντίστοιχες περί την πόλη των Χανίων, ως σημαντικά οχλούσες μεμονωμένες μονάδες βιομηχανικής δραστηριότητας.

Πέρα από τους λιγοστούς υφιστάμενους το έτος 2000 υποδοχείς, ιδρύθηκαν κατ' επιταγή του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ αρκετά ΒΙΠΑ, ΒΙΟΠΑ και ΒΕΠΕ, γενικής δραστηριότητας και προωθούνται νέα για ίδρυση, τα οποία εντάσσονται στις επιλογές του νέου Πλαισίου. Στο σύνολό τους, με κατάλληλες προβλέψεις από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού, κρίνεται σκόπιμο να μετασχηματίζονται σταδιακά σε Επιχειρηματικά Πάρκα τύπου Β. Στρατηγική επιλογή του επιδιωκόμενου πρότυπου χωρικής ανάπτυξης, αποτελεί η άσκηση πολιτικής μετεγκατάστασης όλων των διάσπαρτων μονάδων, καθώς και η εγκατάσταση των νέων προς τους υποδοχείς «οργανωμένης μεταποιητικής δραστηριότητας».

Επιδιώκεται η περαιτέρω ανάπτυξη παραγωγικών και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών νομικών προσώπων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και ιδιωτών, για τη δημιουργία νέων Επιχειρηματικών Πάρκων γενικής μεταποιητικής δραστηριότητας, αλλά και μεταποίησης γεωργικών προϊόντων. Ορίζονται ζώνες, με πολυκριτηριακή θεώρηση, για τη δημιουργία ειδικών ΒΕΠΕ/Επιχειρηματικών Πάρκων τύπου Α, για την εκεί μετεγκατάσταση ή και εγκατάσταση των επικίνδυνων και οχλουσών μονάδων. Αναμένεται από το αρμόδιο Υπουργείο Ανάπτυξης, η ενίσχυση της πολιτικής μετεγκατάστασης, με διατήρηση και πιθανά περαιτέρω ενίσχυση των ποσοστών που παρέχονται στις επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε οργανωμένους υποδοχείς.

β. Ενεργειακοί Κόμβοι

Στην Κρήτη λειτουργούν τρεις περιφερειακής εμβέλειας Θερμικοί Σταθμοί παραγωγής ενέργειας με συμβατικές μεθόδους, ο ΑΗΣ στην Ξυλοκαμάρα Χανίων, ο ΑΗΣ στα Λινοπεράματα Ηρακλείου και ο ΑΗΣ Αθρινόλακκου στον Γούδουρα Λασιθίου, με συνολική ισχύ 820 MW. Κατά τις επιταγές του παρόντος προτύπου χωρικής ανάπτυξης της Κρήτης ο θερμικός σταθμός παραγωγής ενέργειας στον Αθρινόλακκο εκσυγχρονίζεται και μετατρέπεται σταδιακά σε περιβαλλοντικά συμβατό Ενεργειακό Κόμβο, με μείωση της χρήσης βαρέως πετρελαίου.

Συγχρόνως, κλείνει κατά την πρώτη δεκαετία, έως το 2021, ο σταθμός ΑΗΣ των Λινοπεραμάτων, οι δραστηριότητες του οποίου μεταφέρονται στον νέο Ενεργειακό Κόμβο που προβλέπεται να ιδρυθεί στον Κορακιά Ηρακλείου, ο οποίος προγραμματίζεται εξ' αρχής να χρησιμοποιεί ως καύσιμο το φυσικό αέριο. Προβλέπεται η δημιουργία σταθμού υγροποιημένου αερίου στη θαλάσσια ζώνη του Κορακιά, για την υποστήριξη της εγκατάστασης, αλλά και για τις ανάγκες της Κρήτης,

γενικότερα. Τέλος, προωθείται στην προοπτική της δεκαπενταετίας -που εκτιμάται ότι η Κρήτη θα έχει διασυνδεθεί ενεργειακά με τη Χώρα- η κατάργηση του σταθμού της Ξυλοκαμάρας και η δημιουργία νέου Ενεργειακού Κόμβου, που προτείνεται να αναζητηθεί στην ευρύτερη περιοχή βόρεια από το Μαράθι Χανίων, προς την ανατολική απόληξη του αεροδιαδρόμου.

γ. Λοιπές υποστηρικτικές υποδομές περιφερειακής εμβέλειας

Στον τομέα της διαχείρισης του υδατικού δυναμικού, προωθείται η ολοκλήρωση του προγράμματος των μεγάλων ταμιευτήρων, η υλοποίηση έργων για την ενεργειακή αξιοποίησή τους και η αποκατάσταση των ευαίσθητων τοπίων, όπου απαιτείται. Από το επιδιωκόμενο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης δίδονται ως κατευθύνσεις η προώθηση συστημάτων ελέγχου και εξοικονόμησης υδατικών πόρων και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων για διαχείριση του υδάτινου δυναμικού σε μικρότερα χωρικά σύνολα, στην κλίμακα του τόπου και του τοπίου, με κατασκευή μικρών ταμιευτήρων και λιμνοδεξαμενών ή και με εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφορέων από τους οποίους αντλείται σήμερα αρδευτικό νερό.

Στον τομέα της διαχείρισης των υγρών αποβλήτων, από το νέο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης διατυπώνεται η κατεύθυνση, πέραν του ιδιαίτερα σημαντικού προγράμματος που ολοκληρώθηκε την τελευταία δεκαετία, να καταβληθεί νέα προσπάθεια για να ολοκληρωθούν οι αναγκαίες υποδομές (δίκτυα και εγκαταστάσεις επεξεργασίας) σε όλα τα λοιπά αστικά κέντρα και τις ευαίσθητες περιοχές. Προβλέπεται η δημιουργία εγκαταστάσεων επεξεργασίας υγρών αποβλήτων σε όλα τα οικιστικά κέντρα των αναπτυξιακών ενοτήτων και υποενοτήτων και στις αναπτυσσόμενες οικιστικά παραλιακές περιοχές, εκεί όπου δεν υπάρχουν ήδη. Είναι αναγκαίο επίσης να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το πρόβλημα των αποβλήτων των περίπου 550 διάσπαρτων ελαιουργείων, τα οποία διοχετεύουν ανεξέλεγκτα στο περιβάλλον σημαντικές ποσότητες αποβλήτων ετησίως. Απαιτείται συλλογή τους και ειδική επεξεργασία πριν τη διοχέτευσή τους στο περιβάλλον, η οποία είναι δυνατόν να προγραμματιστεί και να επιτελείται στις εγκαταστάσεις επεξεργασίας των στερεών αποβλήτων.

Τα προβλεπόμενα από το ισχύον Πλαίσιο έργα διαχείρισης στερεών αποβλήτων δεν πραγματοποιήθηκαν, ενώ στο μεταξύ διάστημα προωθήθηκαν ορισμένα ιδιαίτερα σημαντικά έργα και δραστηριότητες, που στηρίζονται σε διαφορετική αντίληψη. Το παρόν Πλαίσιο υιοθετεί πλήρως το «Περιφερειακό Σχέδιο Διαχείρισης Απορριμμάτων Κρήτης», του οποίου η ΣΜΠΕ κατατέθηκε στο ΥΠΕΚΑ τον Απρίλιο 2012, στηρίζεται στις τέσσερις Περιφερειακές Ενότητες, ενσωματώνει όλες τις υφιστάμενες δομές και προκρίνει τρία διαχειριστικά σχέδια ανά ρεύμα αποβλήτων (σύμμεικτα, ανακυκλώσιμα και οργανικά). Έχει μάλιστα δρομολογηθεί η κατασκευή των εγκαταστάσεων δύο εκ των προτεινόμενων μονάδων και επιβάλλεται να δρομολογηθεί άμεσα και η χρηματοδότηση των υπολοίπων, με όλα τα συνοδά έργα και δραστηριότητες, όπως περιγράφονται στην ΣΜΠΕ.

δ. Υποδομές τηλεπικοινωνιών υπερτοπικής εμβέλειας

Έως το 2000, ο τομέας με τις υποδομές του δεν ήταν σε θέση να υποστηρίξει τις αναπτυξιακές επιλογές της Περιφέρειας, ενώ στο εν ισχύ Περιφερειακό Πλαίσιο αναφέρεται ότι οι προοπτικές χωρικής ολοκλήρωσης της Περιφέρειας εξαρτώνται απόλυτα από τις δράσεις που θα αναληφθούν για εμπλουτισμό της με λειτουργίες υπερεθνικής εμβέλειας (διεθνής τηλεπικοινωνιακός κόμβος μεγάλων δυνατοτήτων, τεχνολογία δικτύου οπτικών ινών και ψηφιακών ασυρματικών ζεύξεων, δίκτυα τηλεϊατρικής, στον ευρύτερο Χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, με έμφαση στην ιατρική στήριξη των ευρισκομένων εν πλω τουριστών, καθώς και στην εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων εμπορικών συναλλαγών).

Σήμερα, το επίπεδο των τηλεπικοινωνιακών υποδομών της Περιφέρειας είναι αρκετά υψηλό. Η Κρήτη κατάφερε να αξιοποιήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα της θέσης της, έναντι των άλλων περιφερειών και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως τηλεπικοινωνιακό κέντρο. Συστήματα οπτικών ινών έχουν εγκατασταθεί κατά μήκος του Βόρειου παραλιακού άξονα του νησιού και στηρίζουν τις υψηλής ταχύτητας λεωφόρους των επικοινωνιών και ταυτόχρονα, ένας δακτύλιος οπτικών ινών αναπτύσσεται στις 4 Π.Ε. καλύπτοντας τα πιο σημαντικά αστικά κέντρα, όπου κάθε ενδιαμέσος σταθμός είναι μέρος του δικτύου και της πύλης του όλου συστήματος. Η κατεύθυνση από το νέο Περιφερειακό Πλαίσιο δεν μπορεί παρά να είναι προς την συνέχιση της προσπάθειας, που έχει αναληφθεί, ώστε ο τομέας να υποστηρίζει αξιόπιστα τις αναπτυξιακές επιλογές της Κρήτης.

ε. Δυνατότητες υποδοχής μεγάλων επενδύσεων

Κατευθύνσεις για τη χωροθέτηση μεγάλων επενδύσεων εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας, όπως για παράδειγμα στους τομείς των χερσαίων εγκαταστάσεων Φυσικού Αερίου και Υδρογονανθράκων, των καλωδίων διασύνδεσης και των εγκαταστάσεων για Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, των νέων σημαντικών Φραγμάτων, των νέων ΒΕ.ΠΕ., των εγκαταστάσεων της Μεταφορικής (οδικής, λιμενικής, αερολιμενικής) και Τεχνικής Υποδομής, κ.ά., δίδονται στα οικεία κεφάλαια.

Όσον αφορά στις παραγωγικές δραστηριότητες εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας στον τομέα των Υπηρεσιών -πλην του τουρισμού-, δυνατότητες υποδοχής νέων μεγάλων επενδύσεων διαθέτουν δύο σημαντικές εκτάσεις του δημοσίου, οι οποίες ευρίσκονται εντός των ορίων της περιοχής των Καλλικράτειων Δήμων Ηρακλείου και Χερσονήσου. Η πρώτη έκταση θα είναι διαθέσιμη όταν μεταφερθεί στη νέα θέση και κλείσει το αεροδρόμιο Νίκος Καζαντζάκης και η δεύτερη είναι η έκταση της πρώην Αμερικάνικης Βάσης στις Γούρνες. Από το παρόν Πλαίσιο δίδεται ως κατεύθυνση η απόδοσή τους σε χρήσεις συνεδριακών / ερευνητικών / πολυθεματικών κέντρων συνδυασμένων με ελεύθερους κοινόχρηστους χώρους και πολυθεματικά πάρκα αθλητικών δραστηριοτήτων και τουρισμού / αναψυχής.

Στον τομέα του τουρισμού, σε εξέλιξη βρίσκεται στρατηγικής σημασίας τουριστική επένδυση που έχει ενταχθεί στο ν.3894/2010, σε έκταση ιδιοκτησίας της Μονής Τοπλού/ Ίδρυμα Παναγία η Ακρωτηριανή (Δ. Σητείας), σε περιοχή που ενδείκνυται για πρότυπη τουριστική ανάπτυξη. Από το παρόν νέο Πλαίσιο εξειδικεύονται χωρικά οι κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό (βλ. αναλυτικά κεφάλαιο Β.1.1.δ.3-3), σχετικά με τις περιοχές εγκατάστασης στην Κρήτη μεγάλων επενδύσεων, του τύπου ΠΟΤΑ ή νέων «οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων». Συγχρόνως, για την επιδιωκόμενη αναβάθμιση της παροχής ποιοτικών υπηρεσιών δίδεται ως κατεύθυνση η αποφυγή εγκατάστασης στην Κρήτη μεγάλων τουριστικών επενδύσεων, μονοθεματικού και αδιαφοροποίητου χαρακτήρα.

Για την επιτυχία του στόχου «βελτίωση της απόδοσης του κλάδου και της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος στο πλαίσιο της ασκούμενης δημοσιονομικής πολιτικής», αναφέρεται ότι οι κατευθύνσεις του παρόντος Πλαισίου υποστηρίζονται από τις ακόλουθες γενικευμένες διατάξεις του Ειδικού Πλαισίου:

- αυτήν του άρθρου 1δ, ότι «σκοπός και περιεχόμενο» του Ειδικού Πλαισίου είναι «η προσέλκυση σημαντικών για την εθνική οικονομία τουριστικών επενδύσεων μέσω ενός σταθερού υπερκείμενου πλαισίου σχεδιασμού για τη χωροθέτηση επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό», πολιτική που κατά το παρόν Πλαίσιο μένει να εξειδικευτεί χωρικά σε κεντρικό επίπεδο και
- αυτήν του άρθρου 2στ, ότι «στόχοι» του Ειδικού Πλαισίου είναι «ο περιορισμός της διάσπαρτης δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε

περιοχές εκτός σχεδίων πόλεων και ορίων οικισμών μέσω της θεσμοθέτησης ζωνών με χρήση γης τουρισμός-αναψυχή». Οι κατευθύνσεις για την άσκηση αυτής της πολιτικής αναπτύσσονται αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο Β.1.1.β.3-3γ, όπου ορίζονται οι ζώνες για την άσκηση των δραστηριοτήτων του τουρισμού και της παραθεριστικής κατοικίας.

Β.1.1.β.3-4: Πύλες του δικτύου μεταφορών και διαμετακομιστικά κέντρα εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας

Στον τομέα της κατηγορίας των υποδομών μεταφορών, κατά την τρέχουσα δεκαετία, διατέθηκαν σημαντικότερα ποσά και –αναλογικά– σημαντικά ποσοστά χρηματοδοτήσεων. Παρ' όλα αυτά όμως, τα αποτελέσματα των έργων και των παρεμβάσεων καταγράφονται ως περιορισμένα. Ειδικά τα προγραμματισμένα έργα του περιφερειακού οδικού δικτύου απαιτείται να επαναξιολογηθούν αναλυτικά, με στόχο να συνάδει η πραγματοποίησή τους με τον επιδιωκόμενο χωροταξικό ρόλο ενός εκάστου τμήματος.

Η ολοκλήρωση του συστήματος μεταφορών στοχεύει στη δημιουργία των αναγκαίων δομών συνέργειας μεταξύ των τμημάτων του, σε ευθεία αναφορά με τους επιλεγμένους άξονες και πόλους ανάπτυξης, σε διαπεριφερειακό και ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Ειδικά, τα οδικά τμήματα των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών της Κρήτης διαδραματίζουν κυρίως ενδοπεριφερειακό ρόλο, αλλά αποκτούν εθνική και διεθνή σημασία μέσα από τη συν-λειτουργία τους με τις υπόλοιπες μεταφορικές ροές (θαλάσσιες και αεροπορικές). Μέσα από την επέκταση των εμπορευματικών μεταφορών, αλλά και του διεθνούς τουρισμού, επαληθεύεται η εκτίμηση του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ ότι το σύστημα μεταφορών της Κρήτης έχει τις προϋποθέσεις για περαιτέρω ανάπτυξη.

Το οδικό δίκτυο ιεραρχείται σε διευρωπαϊκό, διαπεριφερειακό και σε περιφερειακό. Το θεσμοθετημένο διευρωπαϊκό δίκτυο χερσαίων μεταφορών συγκροτείται από τους οδικούς άξονες εθνικής και διαπεριφερειακής εμβέλειας (Καστέλι Κισσάμου-Σητεία και Ηράκλειο-Άγιοι Δέκα-Ιεράπετρα-Παχιά Άμμος). Συμπληρωματικά, ο οδικός άξονας εθνικής και διαπεριφερειακής εμβέλειας Ρέθυμνο-Τυμπάκι -Άγιοι Δέκα προτείνεται να ενταχθεί στο διευρωπαϊκό δίκτυο χερσαίων μεταφορών.

Το παραπάνω οδικό δίκτυο διασυνδέεται με τις διεθνείς και διαπεριφερειακές λιμενικές και αερολιμενικές πύλες της Κρήτης και με τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται ένα σύστημα μεταφορών που συγκροτείται:

- από τις διεθνείς λιμενικές πύλες Ηρακλείου και Σούδας,
- τις διεθνούς εμβέλειας αερολιμενικές πύλες Ηρακλείου και Χανίων,
- την αερολιμενική πύλη διαπεριφερειακής εμβέλειας Σητείας,
- τις διαπεριφερειακής εμβέλειας λιμενικές πύλες Καστέλι, Ρέθυμνο και Σητεία και
- τον εξειδικευμένο λιμένα εμπορευματικό λιμένα στο Τυμπάκι, που θα πρέπει να επαναξιολογηθεί ο χαρακτήρας του και κυρίως οι προτεραιότητες για τα έργα υποδομής, λόγω της πολιτικής αστάθειας στο χώρο της ΝΑ Μεσογείου.

Αντιστοίχως, το περιφερειακό οδικό δίκτυο ιεραρχείται σε τρεις κατηγορίες βασικού οδικού δικτύου (πρωτεύον, δευτερεύον, τριτεύον), διαμέσου του οποίου διασφαλίζεται η διασύνδεση με το διευρωπαϊκό/διαπεριφερειακό οδικό δίκτυο και με τους δευτερεύοντες περιφερειακούς πόλους (έδρες Καλλικράτειων Δήμων) τόσο μεταξύ τους όσο και με τους πρωτεύοντες και δευτερεύοντες εθνικούς πόλους. Ένα πρόσθετο λειτουργικό επίπεδο αναφέρεται στο συλλεκτήριο οδικό δίκτυο (τριτεύον

περιφερειακό) διαμέσου του οποίου εξασφαλίζεται η προσβασιμότητα των επιμέρους οικιστικών κέντρων της Περιφέρειας Κρήτης, καθώς και των περιοχών ιδιαίτερου ενδιαφέροντος με σημαντική επισκεψιμότητα. Το τελευταίο από τα παραπάνω επίπεδα ιεράρχησης του δικτύου, καθώς και όλο το υπόλοιπο οδικό δίκτυο εξυπηρέτησης λοιπών οικισμών, δραστηριοτήτων και εγκαταστάσεων (κύριο και συμπληρωματικό συλλεκτήριο οδικό δίκτυο) αποτελεί αντικείμενο προγραμματισμού και σχεδιασμού επιπέδου περιφερειακής ενότητας ή Καλλικράτειου Δήμου και δεν απεικονίζεται στους χάρτες που συνοδεύουν το ΠΠΧΣΑΑ.

Το πλέγμα του ιεραρχημένου οδικού δικτύου υποστηρίζει την πολυτοπική ανάπτυξη και ενισχύει τη συνοχή των επιμέρους αναπτυξιακών ενοτήτων της Κρήτης.

Με βάση την παραπάνω λειτουργική ιεράρχηση προσδιορίζονται οι ανάγκες βελτίωσης και αναβάθμισης των επιμέρους οδικών συνδέσμων σε ευθεία συνάρτηση με την λειτουργική τους σημασία, κατά τρόπο που να βελτιστοποιείται ο στόχος ενίσχυσης της προσβασιμότητας, της ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης και της αναβάθμισης της οδικής ασφάλειας.

Αναλαμβάνονται επίσης δράσεις, για να αναβαθμιστούν λειτουργικά και αισθητικά οι κύριες και οι δευτερεύουσες πύλες εισόδου (κύριες - Λιμάνια: Ηράκλειο και ως εκκίνηση κρουαζιέρας, Σούδα - Αεροδρόμιο: Ηρακλείου, Ακρωτήρι Χανίων / δευτερεύουσες - Λιμάνια: Κίσσαμος, Ρέθυμνο, Σητεία και Αεροδρόμιο Σητείας). Στο ίδιο πλαίσιο, επιδιώκεται ο προσδιορισμός του λειτουργικού χαρακτήρα και η αξιοποίηση του υλοποιημένου δικτύου των Μαρινών, που με τη σειρά τους συγκροτούν εν δυνάμει δίκτυο πυλών εισόδου στην Κρήτη, με κατά προτεραιότητα άξονες αναφοράς τα νησιά των Περιφερειών του Νότιου και του Βόρειου Αιγαίου και του Ιονίου. Προγραμματίζονται και αναλαμβάνονται λειτουργικές και αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις, όπου αυτό κριθεί αναγκαίο.

Συνεχίζεται η προετοιμασία των απαιτούμενων μέτρων και παρεμβάσεων, καθώς και οι δράσεις για την εξεύρεση των βέλτιστων πηγών χρηματοδότησης για την αντικατάσταση του Α/Δ Ηρακλείου από νέο σύγχρονο Α/Δ στο Καστέλι Πεδιάδος. Προγραμματίζεται η μετά την αντικατάσταση κατάλληλη χρήση του χώρου του υφιστάμενου αεροδρομίου Ν. Καζαντζάκης.

Β.1.1.β.3-5: Φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι διεθνούς, εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας. Τοπίο

Οι προστατευόμενες περιοχές φυσικού περιβάλλοντος διέπονται πλέον από τις διατάξεις του Ν. 3937/2011, ενώ οι προστατευόμενες περιοχές πολιτιστικού περιβάλλοντος διέπονται από πληθώρα διατάξεων –το πολιτιστικό περιβάλλον προστατεύεται από την ίδρυση του ελληνικού κράτους– και αφορούν γενικά τις κατηγορίες των αρχαιολογικών χώρων, των μνημείων, μνημειακών συνόλων και ιστορικών τόπων, των κηρυγμένων παραδοσιακών οικισμών και των κηρυγμένων ΤΙΦΚ (τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους). Η σύνδεση και η κοινή αντιμετώπιση του ενιαίου χώρου «Φυσικό και Πολιτιστικό Κεφάλαιο» αποτελεί έναν από τους τέσσερις άξονες, στους οποίους κατά το ισχύον Περιφερειακό Πλαίσιο πρέπει να στρέφονται οι προσπάθειες για την περαιτέρω ανάπτυξη της Περιφέρειας. Κατά την πρώτη δεκαετία 2003-2013, η άσκηση τέτοιων συνδυασμένων πολιτικών αξιολογήθηκε ελλειμματική.

Από το παρόν νέο Πλαίσιο, οι οριστικά πλέον οριοθετημένες και εκτεταμένες περιοχές του δικτύου «Φύση 2000» της Κρήτης συνδυάζονται με τις περιοχές με

φέρουσα ικανότητα «πολιτιστικού κεφαλαίου», ενοποιούνται εντός κοινού περιγράμματος, αναγνωρίζονται ως σημαντικής προτεραιότητας «ζώνες υψηλής προστασίας». Συγκροτούν τις ευρείες περιοχές με «φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου», εντός των οποίων αναλαμβάνονται στοχευμένες χωρικές δράσεις για την προστασία και ανάδειξη των στοιχείων τους, από τις οποίες αναδεικνύεται η άρρηκτη σχέση της φυσικής και πολιτισμικής προσωπικότητας του καθέκαστα χώρου, καθώς και το διαχρονικό ιστορικό βάθος του και συνδέονται συστηματικά με προσπάθειες παραγωγικής ανασυγκρότησης των ορεινών όγκων και των πολυπληθών παραδοσιακών οικισμών.

Τα μεμονωμένα στοιχεία που περιλαμβάνονται εντός των περιοχών με «φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου» κατατάσσονται, σύμφωνα με τη λειτουργία τους (αντιπροσωπευτικότητα) στο επίπεδο της Κρήτης, τη σημασία τους (μοναδικότητα, αναγνωρισιμότητα, αξιόλογη ποιότητα), αλλά και την επισκεψιμότητά τους (μεγάλος αριθμός αλλοδαπών και ελλήνων επισκεπτών), σε:

- **διεθνούς σημασίας**: Περιπατητικό μονοπάτι Ε4, Φαράγγι Σαμαριάς, η εντός των τειχών Πόλη των Χανίων, η Παλαιά Πόλη Ρεθύμνου, Κνωσός, Φρούριο Λιμένος (Κούλες) και τείχη της πόλεως του Ηρακλείου, Φαιστός, Ανάκτορο Μαλίων, Σπιναλόγκα, Ανάκτορο Ζάκρου και Φοινικόδασος στο Βάι,
- **εθνικής σημασίας**: Σπήλαιο Ψυχρού, Μονή Τοπλού και ευρύτερη περιοχή (κτήμα), Ερημούπολη, Οροπέδιο Λασιθίου - Δικταίον Άντρον, Όρος Ίδη - Ιδαίον Άντρον – Ζώμινθος, Γόρτυς, Τύλισος, Αγία Τριάδα Φαιστού, Κουρταλιώτικο φαράγγι - Μονή Πρέβελης και ευρύτερη περιοχή, Ελεύθερνα, Παραδοσιακοί οικισμοί ενότητας (ζώνης τοπίου) Ρέθυμνο και ευρύτερη περιοχή, Μονές Αγία Τριάς - Γκουβερνέτου - Τσαγκαρόλου και Ακρωτήρι, Νήσος Γραμβούσα, Ασφέντου - Καλλικράτης και Παράκτια Ζώνη, Οροπέδιο Ομαλού, Νήσοι Γαύδος και Γαυδοπούλα και Λευκά Όρη και παράκτια ζώνη.

Όλα τα λοιπά πολυπληθή μεμονωμένα στοιχεία κατατάσσονται σε περιφερειακής σημασίας.

Σε εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης για το Τοπίο, επιλέγονται και προωθούνται ως πιλοτικές εφαρμογές κατά προτεραιότητα εννέα χωρικές ενότητες τοπίων ιδιαίτερης σημασίας, οι οποίες αποτελούν τμήματα των παραπάνω ενιαίων ζωνών. Οι χωρικές ενότητες τοπίων ιδιαίτερης σημασίας υποστηρίζονται από το προς δημιουργία Κέντρο Ενιαίας Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης –Ενημέρωσης στο Ρέθυμνο, από το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Ηράκλειο, που δημιουργήθηκε και λειτουργεί και από το ευρωπαϊκό περιπατητικό μονοπάτι Ε4, που αποτελεί το ενοποιητικό στοιχείο τους. Σημειώνεται ότι, με την οπτική γωνία (δηλαδή την κλίμακα θεώρησης) του χωροταξικού σχεδιασμού, στο εσωτερικό μιας εκάστης επιλεγμένης ζώνης τοπίου εντοπίζονται πλήθος στοιχείων, τόσο φυσικού όσο και πολυπολιτισμικού χαρακτήρα, διεθνούς ή και εθνικής και περιφερειακής σημασίας.

Χάρτης Β.1.1.β.3-1: Βιώσιμες αναπτυξιακές ενότητες και υποενότητες

Χάρτης Π1: Πρότυπο χωρικής ανάπτυξης

Β.1.1.β.3-6: Αναπτυξιακό Πλαίσιο

α. Εισαγωγή

Το αναπτυξιακό πρότυπο, που de facto ίσχυσε στην Κρήτη την τελευταία δεκαετία 2000 – 2010, είχε ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του μεριδίου της στη συνολική προστιθέμενη αξία της χώρας και τη μείωση της απασχόλησης, όπως αναλυτικά τεκμηριώνεται στο Α2 Στάδιο της Μελέτης. Επιδιώκεται να ανατραπεί αυτή η εξέλιξη στο μέλλον. Το νέο μοντέλο ανάπτυξης, όπως αποτυπώνεται από την Περιφέρεια Κρήτης⁷ για την περίοδο 2014-2020, βασίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες, που υπηρετούν αυτή την επιδίωξη:

- την ανάπτυξη και προώθηση του αγροτοδιατροφικού τομέα,
- τη βελτίωση και προβολή του τουριστικού και πολιτιστικού προϊόντος,
- την ενίσχυση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης.

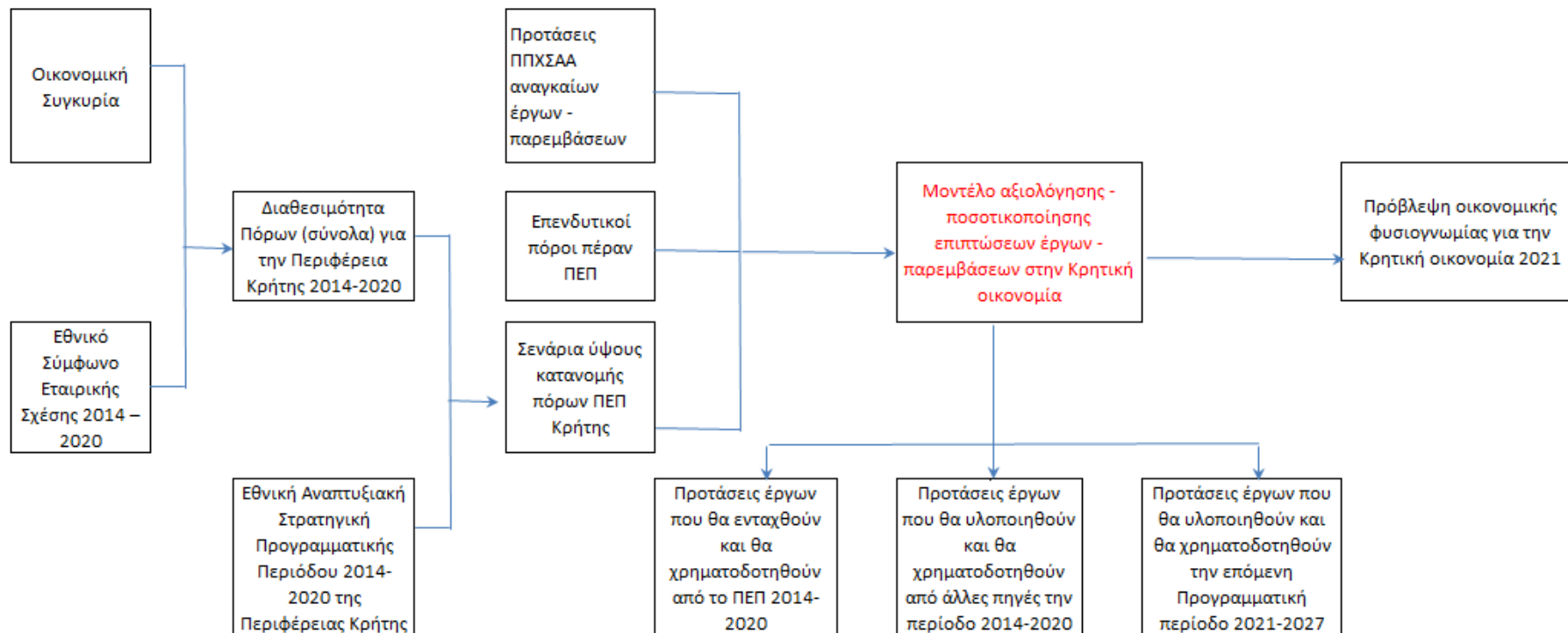

Στο παρελθόν σε χωροταξικές μελέτες, η μελλοντική οικονομική φυσιογνωμία της περιοχής μελέτης προέκυπτε από την ανάλυση των τάσεων του παρελθόντος και τη συγκριτική ανάλυση της περιοχής με την εξέλιξη της χώρας ως σύνολο. Η προσέγγιση αυτή στηριζόταν στη σιωπηρή παραδοχή ότι οι διαθέσιμοι επενδυτικοί πόροι δεν είναι εξαιρετικά περιορισμένοι και δεν αποτελούν σημαντικό περιοριστικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης και μεγέθυνσης. Περισσότερο περιοριστικοί θεωρούντο παράγοντες όπως το επιχειρηματικό δυναμικό, η πληθυσμιακή φυσιογνωμία της περιοχής, η δυνατότητα προσέλκυσης λειτουργιών του δημόσιου τομέα. Σήμερα δεν ισχύει αυτή η παραδοχή. Οι πόροι είναι περιορισμένοι, με τη σειρά τους περιορίζουν τη διαμορφωτική παρέμβαση του δημόσιου τομέα και η κατανομή των όποιων δημόσιων πόρων είναι διαθέσιμοι παίζει αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της οικονομικής φυσιογνωμίας της περιοχής μελέτης.

Έτσι σήμερα, η πρόβλεψη της οικονομικής φυσιογνωμίας της Περιφέρειας Κρήτης στο μέλλον συνεξετάζεται παράλληλα και συσχετίζεται ευθέως και με ποσοτικό τρόπο με το πρόγραμμα δράσης για την εφαρμογή του χωροταξικού σχεδιασμού. Συνοπτική διαγραμματική απεικόνιση των βημάτων που ακολουθούνται παρουσιάζεται στο επόμενο διάγραμμα.

⁷ βλ. κείμενο «Διαμόρφωση των κατευθύνσεων Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής» της προγραμματικής περιόδου 2014-2020

Κρήτη: Μοντέλο μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων προβλέψεων διαθέσιμων πόρων και οικονομικής φυσιογνωμίας

β. Βασικές υποθέσεις και παραδοχές

Οι διαθέσιμοι δημόσιοι πόροι από το νέο Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης «ΣΕΣ 2014-2020», όπως ανακοινώθηκαν, είναι **20,8 δις. €**. Η κατανομή τους, όπως επίσης ανακοινώθηκε, ανά Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, για το σύνολο της Χώρας είναι:

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΠΟΡΟΙ ΣΕΣ 2014-2020 (χιλ. €)	
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα	Σύνολο χώρας
Ανταγωνιστικότητα – επιχειρηματικότητα	4.150.095
Μεταφορές / περιβάλλον / αειφόρος ανάπτυξη	3.975.842
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού - εκπαίδευση	2.391.335
Μεταρρύθμιση δημόσιου τομέα	429.361
Αγροτική ανάπτυξη	4.936.438
Θάλασσα και αλιεία	294.118
Τεχνική βοήθεια	376.622
ΣΥΝΟΛΟ	16.553.811

Το υπόλοιπο **4,2 δις €** διατίθεται στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), εκ των οποίων 452 εκ. € αφορούν την Περιφέρεια Κρήτης.

Το ΣΕΣ 2014-2020 έχει σαφώς διαφορετικές στοχεύσεις από το προηγούμενο ΕΣΠΑ 2007-2013. Επικεντρώνεται σε:

- Προγράμματα υψηλής οικονομικής αποδοτικότητας,
- Δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης και σε
- Στροφή προς την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, με στοχευμένες επενδύσεις και ευφυή εξειδίκευση.

Οι στοχεύσεις αυτές, σε συνδυασμό με τον περιορισμό των διαθέσιμων κονδυλίων, οδηγούν σε κατανομές των πόρων που επηρεάζουν, αφενός τη δυνατότητα χρηματοδότησης του Προγράμματος Δράσης για εφαρμογή του χωροταξικού σχεδιασμού και αφ' ετέρου τις προοπτικές ανάπτυξης της Κρητικής οικονομίας.

γ. Οι κρίσιμες μεταβλητές

Ως κρίσιμες μεταβλητές, που επηρεάζουν το αναπτυξιακό πλαίσιο στην Κρήτη, αναγνωρίζονται οι εξής:

- **Το ποσοστό των τομεακών Προγραμμάτων που θα απορροφήσει η Κρήτη.** Ως οδηγός λαμβάνεται το μερίδιο της Κρήτης στη συνολική δραστηριότητα της χώρας στον τομέα στον οποίο αναφέρεται το κάθε τομεακό πρόγραμμα (π.χ. προστιθέμενη αξία στον πρωτογενή τομέα για το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης ή αριθμός απασχολούμενων στον επιχειρηματικό τομέα για το πρόγραμμα επιχειρηματικότητας – ανταγωνιστικότητας). Λαμβάνεται επίσης υπόψη η εμπειρία από το ΕΣΠΑ 2007-2013, αλλά και η δυνατότητα έγκαιρης προετοιμασίας της Κρήτης για ωρίμανση έργων εθνικής σημασίας (π.χ., λιμάνι εκκίνησης κρουαζιέρας, ΒΟΑΚ κλπ).
- **Το ποσοστό των πόρων του ΠΕΠ Κρήτης που θα διατεθεί σε δράσεις για την ανταγωνιστικότητα και επιχειρηματικότητα.** Όσο αυτό αυξάνεται, αυξάνονται οι επιχειρηματικές επενδύσεις, αλλά μειώνονται τα διαθέσιμα κονδύλια για έργα υποδομής που υλοποιούν τον χωροταξικό σχεδιασμό. Αυξημένο ποσοστό αυτής της κατηγορίας μεσοπρόθεσμα μεν συμβάλλει σε μεγαλύτερη ευημερία, μακροπρόθεσμα όμως αντιστρατεύεται την επιδίωξη για έγκαιρη αντιμετώπιση αναπτυξιακών πιέσεων στα χωρικά συστήματα, η

οποία αντιμετώπιση είναι αναγκαία ως υπόβαθρο μακροπρόθεσμης βιώσιμης ανάπτυξης.

- **Το ποσοστό που θα αποσπάσουν ο αγροτοδιατροφικός τομέας και ο τουρισμός από τα συνολικά κονδύλια επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας**, τα οποία θα διατεθούν από το ΣΕΣ 2014-2020 για την Κρήτη. Οι δυο τομείς χαρακτηρίζονται από ακραία διαφορετικούς συντελεστές αξιοποίησης κεφαλαίων και τα ποσοστά των πόρων που θα απορροφήσουν αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για την καταπολέμηση της ανεργίας και την ανάκαμψη του εισοδήματος σε περιόδους στενότητας διαθέσιμων πόρων. Στις τουριστικές επιχειρήσεις (καταλύματα-εστίαση), η σχέση κεφαλαίου/προϊόντος στην Κρήτη υπολογίζεται περί το 5,2 (χρειάζεται δηλαδή να έχουν επενδυθεί διαχρονικά 5,2 χρηματικές μονάδες κεφαλαίου για να παράγεται ετησίως 1 χρηματική μονάδα προστιθέμενης αξίας). Στις μονάδες μεταποίησης τροφίμων και ποτών η σχέση διαμορφώνεται περί το 1,2, στις υπόλοιπες μονάδες μεταποίησης περί το 2,8, ενώ στις γεωργικές επιχειρήσεις περί το 0,5. Αντίστοιχα, η σχέση κεφαλαίου/εργασίας είναι σήμερα περίπου € 275.000 ανά θέση εργασίας στις τουριστικές επιχειρήσεις, € 45.000 στις μονάδες μεταποίησης τροφίμων και ποτών, € 95.000 στην υπόλοιπη μεταποίηση και μόλις € 6.000 στις επιχειρήσεις γεωργικής παραγωγής.
- **Η επίδραση που θα έχουν οι δαπάνες του ΣΕΣ 2014-2020 στη διαμόρφωση χαμηλότερων -από τους ισχύοντες σήμερα- συντελεστών κεφαλαίου προς προϊόν, στις επιχειρήσεις ιδίως του τουρισμού αλλά και των υπολοίπων κλάδων δραστηριότητας**. Η προώθηση επενδυτικών σχεδίων ευφυούς εξειδίκευσης θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση των συντελεστών και στη μεγαλύτερη αποδοτικότητα των κεφαλαίων του ΣΕΣ 2014-2020. Εάν για παράδειγμα με κεφάλαια του ΣΕΣ 2014-2020 ενισχυθούν δράσεις που επιτυγχάνουν να διευρύνουν το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων σε τουριστικά πακέτα του βόρειου άξονα της Κρήτης και να διοχετεύσουν μέρος της παραμονής τους σε υπάρχουσες εγκαταστάσεις φιλοξενίας στην ενδοχώρα (π.χ., σε διήμερα φυσιολατρικού περιπατητικού τουρισμού) θα επιτευχθεί αύξηση του προϊόντος με πολύ μικρή ή και μηδαμινή αύξηση του επενδυμένου κεφαλαίου.
- **Η εξέλιξη της δαπάνης αλλοδαπών τουριστών για μορφές τουρισμού πλην κρουαζιέρας**. Πολλές αναλύσεις⁸ εκτιμούν ότι η δαπάνη αλλοδαπών τουριστών στην Ελλάδα θα αυξηθεί κατά πολύ στην περίοδο έως το 2021. Εάν η Κρήτη συμμετέχει με ανάλογες επιδόσεις, όπως και οι άλλες περιφέρειες της χώρας, ο τουριστικός τομέας στην Κρήτη θα μεγεθυνθεί υπερβολικά. Από αυτές τις αναλύσεις εκτιμάται ότι μέχρι το 2021 μπορεί να διπλασιαστούν σχεδόν οι υφιστάμενες σήμερα τουριστικές κλίνες, να προστεθούν δηλαδή άλλες τόσες στις υφιστάμενες 150.000 κλίνες, ενώ στην προηγούμενη επταετία 2003-2010 οι τουριστικές κλίνες της Κρήτης είχαν αυξηθεί κατά 48.000. Μία τέτοια εξέλιξη, που ούτως ή άλλως δεν είναι ιδιαίτερα πιθανή, αλλά ούτε και ευκαία για την Κρήτη, προϋποθέτει ότι η Κρήτη θα προσελκύσει σχεδόν τριπλάσιες τουριστικές επενδύσεις από όσες προσέλκυσε στο παρελθόν και συνεπάγεται ότι στον τουριστικά πιεσμένο βόρειο άξονά της θα προστεθούν και άλλες περιοχές που θα αντιμετωπίσουν αντίστοιχες πιέσεις. Η εμπειρία της τελευταίας δεκαετίας 2000-2010 δείχνει

⁸ Βλ. π.χ., McKinsey "Η Ελλάδα 10 Χρόνια Μπροστά, Προσδιορίζοντας το νέο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελλάδας" σύμφωνα με την οποία οι άμεσες εισπράξεις εισερχόμενου τουρισμού θα αυξηθούν σε 16,5 δις. το 2021. Για να επιβεβαιωθεί η πρόβλεψη αυτή, θα πρέπει να αυξάνονται οι εισπράξεις με ρυθμό περί το 4% ετησίως από το 2013, όταν διαμορφώθηκαν σε περίπου € 12 δις. Ο ρυθμός είναι υψηλότερος του μέσου ετήσιου ρυθμού 2,6% που έχει προβλέψει ο Διεθνής Οργανισμός Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών (βλ. UNWTO Tourism Highlights, 2013 Edition, σελ. 15) για τις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στην περιοχή της νότιας/μεσογειακής Ευρώπης για την περίοδο 2010-2020, η διαφορά όμως μπορεί να δικαιολογείται αφενός από την ανάκαμψη που αναμένεται μετά την καθίζηση του ελληνικού τουρισμού τα τελευταία χρόνια της κρίσης και αφετέρου από την αύξηση της κατά κεφαλή δαπάνης.

ότι το μοντέλο του μονοθεματικού μαζικού τουρισμού, έναντι του ποιοτικού, έχει πλέον ιδιαίτερα περιορισμένα περιθώρια να διαχέει τα οφέλη του τουρισμού στον ευρύτερο πληθυσμό της Περιφέρειας και δίνει μόνον προσωρινή και ασύμμετρα ακριβή διέξοδο στα προβλήματα της ανεργίας.

- **Η εξέλιξη της δαπάνης τουριστών κρουαζιέρας.** Από € 0,6 δις. το 2010, προβλέπεται σχεδόν να πενταπλασιαστεί η δαπάνη των τουριστών κρουαζιέρας στην Ελλάδα σε € 2,8 δις. το 2021. Η Κρήτη έχει τη δυνατότητα να αποτελέσει τον τόπο ενός από τα προβλεπόμενα 3-4 λιμάνια εκκίνησης κρουαζιερών που θα αναπτυχθούν στη χώρα. Εκτός αυτού, η Κρήτη είναι καλά τοποθετημένη στην αγορά, καθώς προσελκύει ήδη μερίδιο περί το 2% του τουρισμού κρουαζιέρας της Μεσογείου και περί το 10% του τουρισμού κρουαζιέρας της Ελλάδας. Αυτή η μορφή αποτελεί ένα νέο αναπτυσσόμενο τμήμα της αγοράς τουρισμού στο οποίο η Κρήτη είναι εύλογο να προσπαθεί να συμμετέχει. Η μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία αυτής της προσπάθειας μπορεί να προσφέρει περισσότερο ή λιγότερο στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και εισοδήματος.
- **Η εξέλιξη της δαπάνης τουριστών για παραθεριστική κατοικία / πολυτελή διαμερίσματα.** Αποτελεί επίσης ένα νέο τμήμα της αγοράς τουρισμού, στο οποίο είχε πολύ χαμηλή, σχεδόν μηδενική συμμετοχή η Ελλάδα (συνεπώς και η Κρήτη) έως σήμερα. Από ανάλογες αναλύσεις προβλέπεται ότι η χώρα μπορεί να προσελκύσει δαπάνη αυτής της κατηγορίας που να φτάσει τα € 2,5 δις το 2021. Αντίστοιχα με την κρουαζιέρα, η μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία της μπορεί να προσφέρει περισσότερο ή λιγότερο στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και εισοδήματος. Παράλληλα όμως αναγνωρίζεται ότι οι έως σήμερα πρωτοβουλίες για αναπτύξεις που θα προσελκύσουν τέτοια δαπάνη στην Κρήτη εκδηλώνονται σε ευαίσθητες περιοχές, που, όπως συνέβη και σε όμορες μεσογειακές χώρες, υποβαθμίζονται και με αυτόν τον τρόπο καταργείται το συγκριτικό πλεονέκτημά τους, που είναι η ποιότητα του περιβάλλοντος.

Ως προς κάθε μία από τις παραπάνω κρίσιμες μεταβλητές για την αναπτυξιακή επίδοση της Κρήτης αναγνωρίζονται εύλογες εκδοχές εξελίξεων, που αναφέρονται επιγραμματικά στον επόμενο πίνακα.

Κρίσιμη Μεταβλητή	Επίδοση για την Περιφέρεια Κρήτης σε κάθε κρίσιμη μεταβλητή	
	Χαμηλή	Υψηλή
% Κονδυλίων Τομεακών Προγραμμάτων που θα απορροφήσει η Κρήτη	Περιορίζεται στα ποσοστά που δικαιολογεί η συγκέντρωση δραστηριοτήτων	Ετοιμάζεται εγκαίρως, παρουσιάζει με επιτυχία και υλοποιεί ώριμα έργα εθνικού ενδιαφέροντος
% Πόρων ΠΕΠ Κρήτης που θα διατεθούν για ανταγωνιστικότητα και επιχειρηματικότητα	Περιορίζονται τα ποσά που διατίθενται από το ΠΕΠ για ανταγωνιστικότητα /επιχειρηματικότητα προκειμένου να διασφαλιστούν όσο το δυνατόν περισσότεροι πόροι για έργα υποδομής περιφερειακής κλίμακας	Δίνεται μέγιστη έμφαση στην βραχυ-μεσοπρόθεσμη αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κρίσης με στήριξη της επιχειρηματικότητας εις βάρος των υποδομών μακροπρόθεσμης απόδοσης
% Τουρισμού στα συνολικά κονδύλια επιχειρηματικότητας ανταγωνιστικότητας	Απορροφάται σημαντικό ποσοστό από τον τουρισμό, αλλά μεγαλύτερο μέρος αφήνεται να χρηματοδοτηθεί με ιδιωτικά κεφάλαια χωρίς ενισχύσεις ΣΕΣ	Μεγιστοποιείται

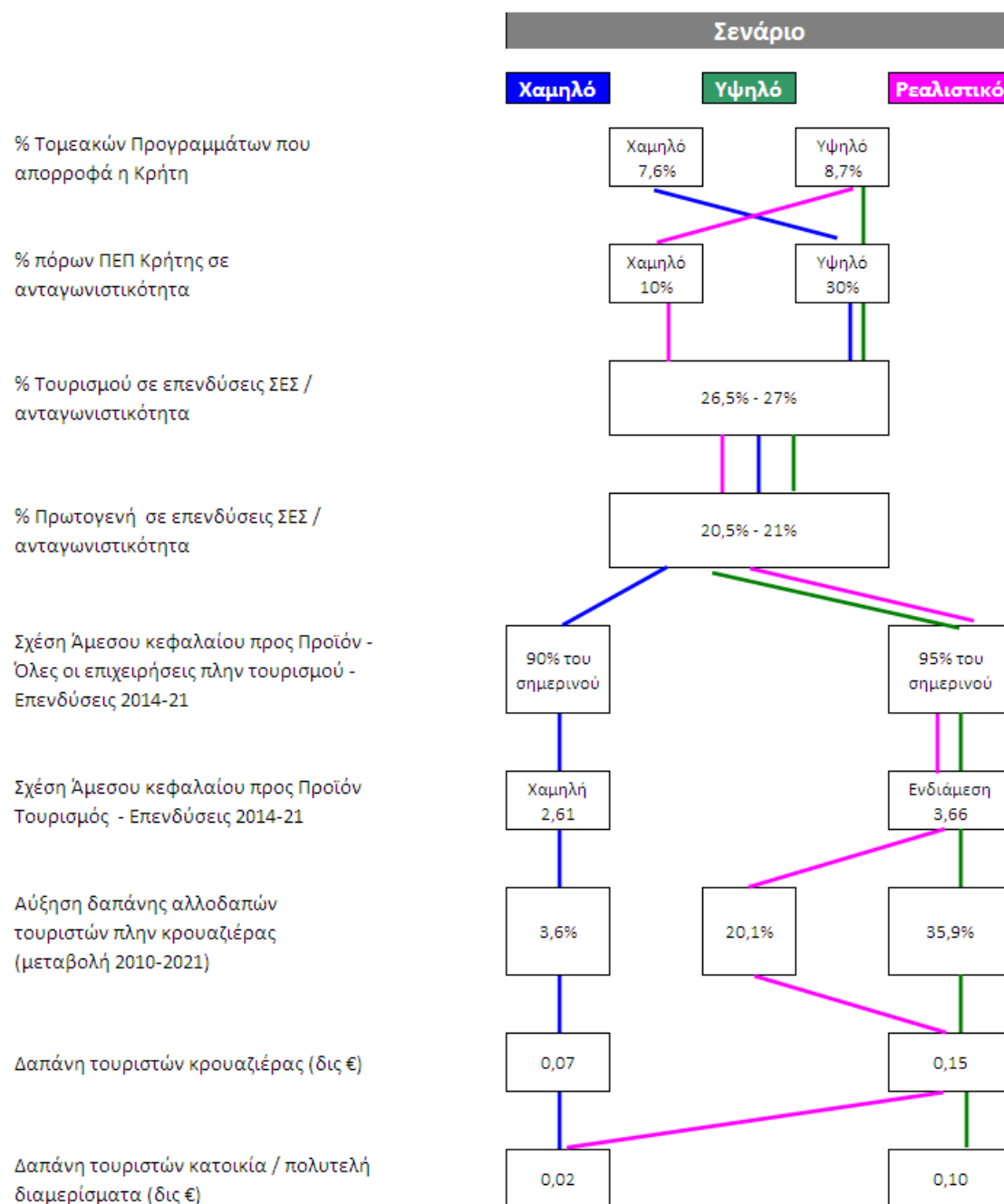
Κρίσιμη Μεταβλητή	Επίδοση για την Περιφέρεια Κρήτης σε κάθε κρίσιμη μεταβλητή	
% Αγροτοδιατροφικού τομέα στα συνολικά κονδύλια επιχειρηματικότητας ανταγωνιστικότητας	Απορροφάται σημαντικό ποσοστό από τον αγροτοδιατροφικό τομέα, αλλά σημαντικό μέρος αφήνεται για επιχειρήσεις άλλων τομέων, περιλαμβανομένου του τουρισμού	Μεγιστοποιείται
Επίδραση του ΣΕΣ στη μείωση του συντελεστή κεφαλαίου/προϊόντος – όλες οι επιχειρήσεις πλην τουρισμού – Επενδύσεις 2014-21	Δεν επιτυγχάνονται θεαματικά αποτελέσματα. Οι συντελεστές είναι κατά τι χαμηλότεροι από τους παρατηρούμενους σήμερα	Επιτυγχάνονται καλύτερα αποτελέσματα. Οι συντελεστές είναι περισσότερο ευνοϊκοί για την ανάπτυξη. Σχετική επιτυχία προγραμμάτων ευφυούς εξειδίκευσης στον τομέα.
Επίδραση του ΣΕΣ στη μείωση του συντελεστή κεφαλαίου/προϊόντος - επιχειρήσεις τουρισμού – Επενδύσεις 2014-21	Δεν επιτυγχάνονται θεαματικά αποτελέσματα. Οι συντελεστές είναι κατά τι χαμηλότεροι από τους παρατηρούμενους σήμερα	Επιτυγχάνονται θεαματικά αποτελέσματα. Οι συντελεστές είναι σημαντικά χαμηλότεροι από τους παρατηρούμενους σήμερα. Σημαντική επιτυχία προγραμμάτων ευφυούς εξειδίκευσης στον τομέα.
Η εξέλιξη της δαπάνης αλλοδαπών τουριστών για μορφές τουρισμού πλην κρουαζιέρας	Η αύξηση είναι περιορισμένη. Η τουριστική δραστηριότητα όπως ασκείται έως σήμερα στην Κρήτη δεν επεκτείνεται πολύ. Αναζητούνται δυνατότητες αναδόμησης της δραστηριότητας.	Συνεχίζεται η επέκταση της τουριστικής δραστηριότητας με τα έως σήμερα χαρακτηριστικά.
Η εξέλιξη της δαπάνης τουριστών κρουαζιέρας.	Η Κρήτη δεν επιτυγχάνει να αναπτύξει ρόλο λιμένων εκκίνησης κρουαζιέρας. Η αύξηση της δαπάνης που προσελκύεται είναι σημαντική, αλλά όχι ιδιαίτερα μεγάλη.	Η Κρήτη επιτυγχάνει να αναπτύξει ένα τουλάχιστον λιμάνι εκκίνησης κρουαζιέρας με σημαντική κίνηση. Η αύξηση της δαπάνης που προσελκύεται είναι μεγάλη.
Η εξέλιξη της δαπάνης τουριστών για παραθεριστική κατοικία / πολυτελή διαμερίσματα	Η Κρήτη δεν επιτυγχάνει ή δεν επιλέγει να προσελκύσει τουρισμό παραθεριστικής κατοικίας / πολυτελών διαμερισμάτων.	Η Κρήτη επιλέγει και επιτυγχάνει να προσελκύσει μικρής κλίμακας τουρισμό παραθεριστικής κατοικίας / πολυτελών διαμερισμάτων.

δ. Εναλλακτικά σενάρια

Συνδυασμοί των εξελίξεων στις επιμέρους κρίσιμες μεταβλητές συνθέτουν τα εξεταζόμενα εναλλακτικά σενάρια για το αναπτυξιακό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού. Συντίθενται τρία εναλλακτικά σενάρια πιθανών μελλοντικών εικόνων με τα εξής κύρια χαρακτηριστικά:

ΣΕΝΑΡΙΟ	ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
ΧΑΜΗΛΟ	<ul style="list-style-type: none"> Έμφαση σε επιχειρηματικότητα με λίγους πόρους που κατευθύνονται με «ευφυή» τρόπο και αυξημένη απόδοση Εξαιρετικά περιορισμένη ανάπτυξη παραδοσιακών τουριστικών δραστηριοτήτων
ΥΨΗΛΟ	<ul style="list-style-type: none"> Έμφαση στην επιχειρηματικότητα με σχετικά περισσότερους πόρους που κατευθύνονται με «ευφυή» τρόπο Αντλούνται σημαντικοί πόροι από εθνικά τομεακά προγράμματα Αρκετά υψηλή ανάπτυξη παραδοσιακών τουριστικών δραστηριοτήτων
ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ	<ul style="list-style-type: none"> Οι πόροι του ΠΕΠ Κρήτης προσανατολίζονται και σε έργα υποδομής Αντλούνται σημαντικοί πόροι από εθνικά τομεακά προγράμματα από τα οποία ενισχύεται και η «ευφυής» επιχειρηματικότητα / ανταγωνιστικότητα Περιορισμένη ανάπτυξη παραδοσιακών τουριστικών δραστηριοτήτων

Αναλυτικότερα, οι τιμές των κρίσιμων μεταβλητών που υιοθετούνται σε κάθε σενάριο φαίνονται στο επόμενο διάγραμμα.

Πέραν αυτών, εξετάστηκε και ένα τέταρτο σενάριο, που αντιστοιχεί σε πολύ μεγάλη αύξηση της τουριστικής δαπάνης στην Κρήτη, ανάλογη με αυτήν που προβλέπεται στη μελέτη McKinsey για το σύνολο της Ελλάδας. Το σενάριο αυτό καταλήγει σε εκρηκτική άνοδο του πραγματικού πληθυσμού της Κρήτης στις 770.000 για το 2021 και σε διπλασιασμό του αριθμού των τουριστικών κλινών μεταξύ 2021 και 2031. Στις υφιστάμενες 150.000 τουριστικές κλίνες σήμερα θα έπρεπε, σύμφωνα με αυτό το σενάριο να προστεθούν άλλες 150.000. Τέτοιες εξελίξεις δημιουργούν ασφυκτικές πιέσεις στα χωρικά συστήματα της Κρήτης. Επιπλέον, δεν είναι καθόλου πιθανό ότι θα υλοποιηθούν. Η ανάπτυξη αυτού του ακραίου υψηλού σεναρίου χαρακτηρίζεται από έμφαση στην προσέλκυση αυξημένων επενδύσεων. Εκτιμάται ότι θα πρέπει να προσελκυστούν καθαρές (χωρίς δηλαδή να περιλαμβάνονται αποσβέσεις/αντικατάσταση του υπάρχοντος κεφαλαίου) επενδύσεις ύψους € 10 δις στην περίοδο 2014-2021, δηλαδή περί τα 1,25 δις ετησίως. Τέτοια επίδοση είναι

δυνατή, αλλά καθόλου πιθανή. Οι επιχειρηματικές επενδύσεις θα αποτελούν περί το 85% των συνολικών επενδύσεων, ανερχόμενες σε € 1 δις ετησίως και αντιπροσωπεύοντας το 7,7% της παραγόμενης ΑΠΠΑ. Το αντίστοιχο ποσοστό στην περίοδο 2000-2010 ήταν μόλις 4,7%. Στις σημερινές συνθήκες της χώρας, η Κρήτη δεν μπορεί να προσελκύσει τόσο αυξημένες επενδύσεις.

ε. Το μοντέλο πρόβλεψης βασικών μελλοντικών μεγεθών για το χωροταξικό Κρήτης με ορίζοντα το έτος 2021

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές, παράγονται προβλέψεις για τα εξής βασικά μεγέθη της Περιφέρειας Κρήτης:

- ο Πληθυσμός
- ο Απασχόληση – ανεργία
- ο Μετανάστευση
- ο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- ο Κύριοι τομείς παραγωγής
- ο Δείκτες ευημερίας

Το μοντέλο που χρησιμοποιείται περιλαμβάνει τρία συστατικά και αλληλεξαρτώμενα μέρη:

- ο Ένα πακέτο πρόβλεψης της οικονομικής δραστηριότητας σε όρους ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (ΑΠΑ) ανά κύριο κλάδο δραστηριότητας
- ο Μία σειρά συναρτήσεων μετατροπής των μεγεθών ΑΠΑ σε αναγκαίες θέσεις εργασίας και μια απλή συνάρτηση πρόβλεψης της ανεργίας σε σχέση με τις δημιουργούμενες θέσεις εργασίας.
- ο Ένα πακέτο πρόβλεψης του πληθυσμού

Το πακέτο πρόβλεψης της οικονομικής δραστηριότητας

Γίνεται διάκριση της οικονομικής δραστηριότητας σε οκτώ κύριους κλάδους. Η επιλεγόμενη διάκριση διαμορφώνεται ώστε να αντανάκλα τα χαρακτηριστικά της Κρητικής οικονομίας:

1. Πρωτογενής τομέας
2. Μεταποίηση τροφίμων - ποτών
3. Λοιποί συνδεδεμένοι κλάδοι με (1) και (2) (κυρίως μεταφορές, αποθηκεύσεις, εμπόριο)
4. Καταλύματα - εστίαση
5. Λοιποί συνδεδεμένοι κλάδοι με (4) (κυρίως μεταφορές, πρακτορεύσεις, εμπόριο)
6. Αναδυόμενοι κλάδοι (κυρίως ιχθυοκαλλιέργειες)
7. Λοιπή μεταποίηση
8. Λοιποί κλάδοι

Εξωγενείς μεταβλητές είναι οι αναφερόμενες στο προηγούμενο τμήμα κρίσιμες μεταβλητές. Οι τιμές που θα πάρουν εξαρτώνται από τις επιλογές αναπτυξιακής πολιτικής, όπως εκφράζονται στα εναλλακτικά σενάρια.

Υπολογίζεται ενδογενώς στο μοντέλο η προκύπτουσα προστιθέμενη αξία σε κάθε κύριο κλάδο χρησιμοποιώντας παραμετρικές τιμές⁹ που αναφέρονται στις σχέσεις:

- ο επενδύσεων σε συνδεδεμένο κλάδο προς επενδύσεις σε κύριο
- ο επενδύσεων σε λοιπή μεταποίηση προς επενδύσεις σε μεταποίηση τροφίμων
- ο Κεφαλαίου/προϊόντος στους επιμέρους κλάδους/τομείς της Κρητικής οικονομίας

⁹ Αντλούνται αξιοποιώντας την ανάλυση McKinsey ή υπολογίζονται από τους Μελετητές, με βάση στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ προστιθέμενης αξίας και επενδύσεων στην Κρήτη ή από τους ισολογισμούς ΑΕ και ΕΠΕ της Κρήτης κατά κλάδο δραστηριότητας.

Ειδικά για τους κλάδους δραστηριότητας όπου κυριαρχεί ο δημόσιος τομέας¹⁰, η μελλοντική προστιθέμενη αξία υπολογίζεται με την παραδοχή ότι η απασχόληση θα διαμορφωθεί το 2021 στα ίδια επίπεδα με του 2011, ενώ η ακαθάριστη παραγωγικότητα της εργασίας σε αυτούς τους τομείς θα αυξάνεται ελαφρά κατά 0,7% ετησίως.

Οι συναρτήσεις μετατροπής των μεγεθών ΑΓΑ σε αναγκαίες θέσεις εργασίας

Πρόκειται για συναρτήσεις προσδιορισμού της σχέσης κεφαλαίου/εργασίας. Προσδιορίζονται από μακροχρόνιες εξελίξεις και εξαρτώνται εν πολλοίς από τη σύνθεση του κεφαλαίου σε κάθε κλάδο δραστηριότητας, από το επίπεδο γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και από τη συνολική δομή της οικονομίας που προσδιορίζει ακαμψίες ή αντίθετα ευελιξία στην αξιοποίηση του επενδυμένου κεφαλαίου, εξαρτώνται επίσης από την ικανότητα για καινοτομία και προσαρμογή και για εκμετάλλευση ευκαιριών και αποφυγή κινδύνων (ολική παραγωγικότητα των συντελεστών). Σε ώριμες οικονομίες με αυξημένο απόθεμα κεφαλαίου, όπως η ελληνική, η βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας εξαρτάται εν πολλοίς από τη βελτίωση της ολικής παραγωγικότητας των συντελεστών και από την ανάπτυξη των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού.

Στις συνθήκες που διαμορφώνονται:

- ο αφενός, λόγω κρίσης και αναδόμησης πολλών τομέων παραγωγής υπηρεσιών που δεν είναι εμπορεύσιμες διεθνώς και,
- ο αφετέρου, λόγω των προβλεπόμενων σημαντικών δράσεων ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού που θα χρηματοδοτηθούν από το ΣΕΣ 2014-2021,

προβλέπεται γενικά αύξηση της ακαθάριστης παραγωγικότητας της εργασίας με αξιόλογο μέσο ετήσιο ρυθμό της τάξης του 0,7% σε όλους τους τομείς, εκτός του πρωτογενή στον οποίο υπολογίζεται σημαντικά μεγαλύτερη αύξηση της ακαθάριστης παραγωγικότητας της εργασίας, ίση με 2,5%, λόγω των πολύ σημαντικών αναδιαρθρώσεων που ήδη έχουν αρχίσει.

Το πακέτο πρόβλεψης του πληθυσμού

Στον μόνιμο πληθυσμό 2011 εφαρμόζονται ειδικά κατά πενταετές κλιμάκιο ηλικίας ποσοστά θνησιμότητας και γονιμότητας, όπως αναμένονται να ισχύσουν στη δεκαετία 2011-2021. Προκύπτει έτσι ο πληθυσμός φυσικής κίνησης κατά πενταετές κλιμάκιο ηλικίας το έτος 2021.

Επί του μόνιμου πληθυσμού κατά πενταετές ηλικιακό κλιμάκιο εφαρμόζονται ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και προκύπτει το εργατικό δυναμικό 2021 που αντιστοιχεί στη φυσική εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού.

Θεωρείται ότι το υψηλό σήμερα ποσοστό ανεργίας στην Κρήτη θα τείνει να μειώνεται σε ευθεία συνάρτηση με τις δημιουργούμενες θέσεις εργασίας. Όμως μακροχρόνιοι παράγοντες (π.χ., αναντιστοιχία χαρακτηριστικών προσφερόμενης και ζητούμενης εργασίας) δεν θα επιτρέψουν τη συρρίκνωση του ποσοστού ανεργίας σε πολύ χαμηλά επίπεδα, έστω και εάν το εργατικό δυναμικό που προκύπτει από τη φυσική εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού υπολείπεται κατά πολύ των αναγκαίων θέσεων εργασίας που συνεπάγεται η εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, προβλέπεται ότι θα υπάρχει στην περίοδο έως το 2021 εισροή μη μόνιμου πληθυσμού στο βαθμό που θα είναι αναγκαία για να καλύψει το μέρος των

¹⁰ Δημόσια διοίκηση & άμυνα + υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση + Εκπαίδευση + Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας & κοινωνικής μέριμνας

δημιουργούμενων θέσεων εργασίας που δεν θα καλύπτει ο μόνιμος πληθυσμός. Αρχικά, αυτό το τμήμα του πληθυσμού θα έχει σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και θα χαρακτηρίζεται από ηλικιακή πυραμίδα με έμφαση σε κλιμάκια που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό, δηλαδή ηλικίας άνω των 19 και κάτω των 60 ετών.

Προσθέτοντας αυτόν τον πληθυσμό στον πληθυσμό φυσικής κίνησης προκύπτει ο συνολικός πληθυσμός της Περιφέρειας το 2021. Από την εφαρμογή αυτού του μοντέλου προκύπτουν οι προβλέψεις βασικών μελλοντικών μεγεθών που αναφέρονται αμέσως παρακάτω.

στ. Μελλοντικά μεγέθη συνόλου Περιφέρειας – Έτος 2021

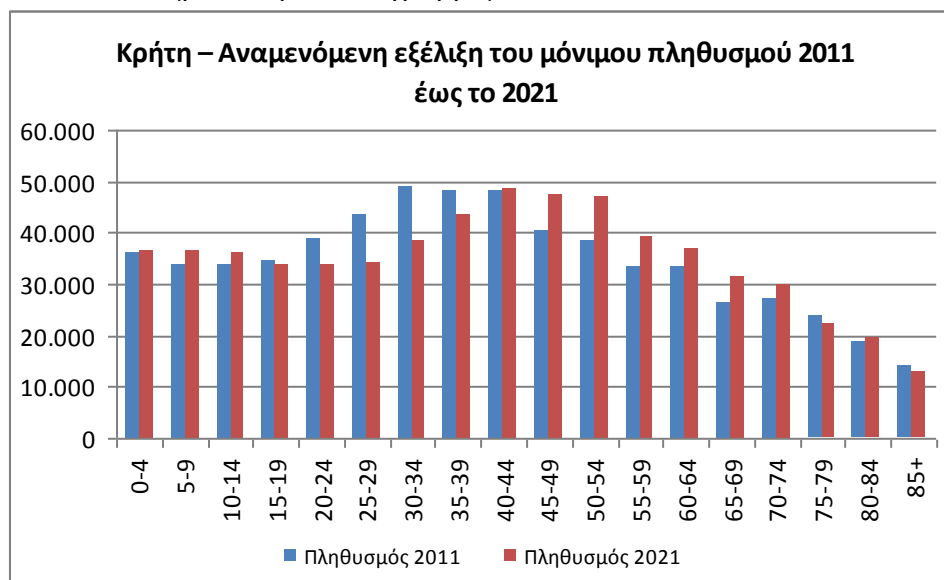
Πληθυσμός

Η πληθυσμιακή εξέλιξη της Περιφέρειας Κρήτης την δεκαετία 2011-2021 υπολογίζεται ως συνάρτηση δυο μεταβλητών:

- της φυσικής εξέλιξης του μόνιμου πληθυσμού 2011 και
- της μετακίνησης πληθυσμού από περιοχές εκτός Περιφέρειας Κρήτης για την κάλυψη προσφερόμενων θέσεων εργασίας.

Η φυσική εξέλιξη του πληθυσμού προκύπτει βάσει της πυραμίδας ηλικιών του μόνιμου πληθυσμού 2011 της Περιφέρειας, με την παραδοχή ότι τα ποσοστά γονιμότητας και θνησιμότητας δεν μεταβάλλονται σημαντικά την περίοδο 2011-2021 σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία.

Ως αποτέλεσμα της σχετικά υγιούς πυραμίδας κατά το 2011, ο μόνιμος πληθυσμός 2011 της Κρήτης αυξάνεται ελαφρά την επόμενη δεκαετία από 623.065 σε 629.208 κατοίκους το 2021. Όμως αλλάζει ο πληθυσμός των ηλικιακών κλιμακίων. Χάνουν πληθυσμό οι παραγωγικές ηλικίες 15-39 ετών, ενώ κερδίζουν τα ηλικιακά κλιμάκια 40+ και 0-14 ετών (βλ. επόμενο διάγραμμα).

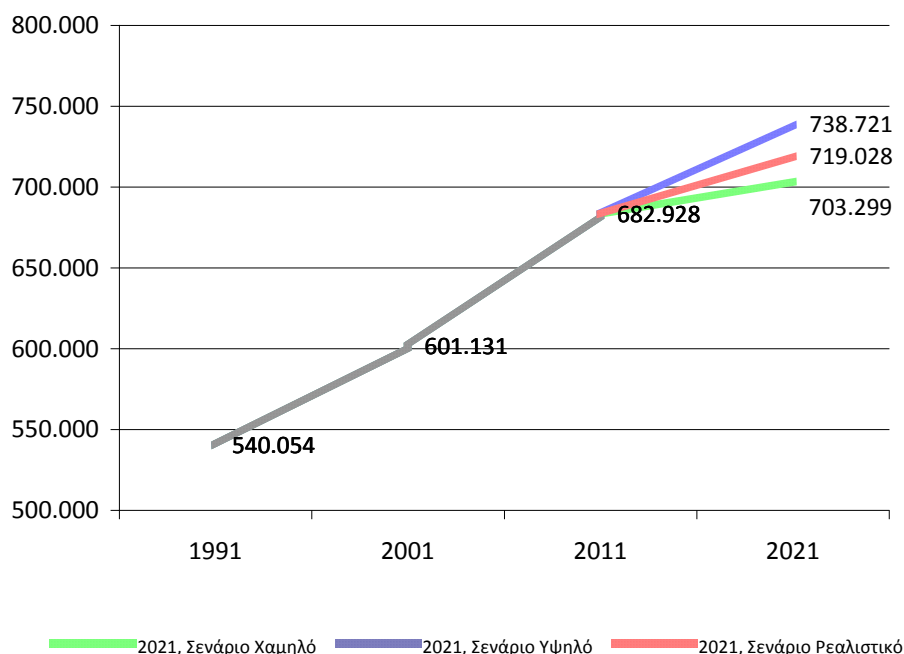
Πέραν της φυσικής όμως εξέλιξης, στο συνολικό πληθυσμό της Κρήτης προστίθενται και οι εργαζόμενοι, ημεδαποί και αλλοδαποί μετανάστες, οι οποίοι εγκαθίστανται στην Κρήτη προκειμένου να εργαστούν είτε σε περιοδική βάση (π.χ. τουριστική περίοδος) είτε σε μονιμότερη βάση, όπως επίσης και τα ακολουθούντα αυτούς μέλη των νοικοκυριών τους. Μαζί με τον πληθυσμό της φυσικής κίνησης, συναποτελούν τον αναμενόμενο συνολικό πραγματικό πληθυσμό της Κρήτης το 2021.

Για κάθε αναπτυξιακό σενάριο όσον αφορά στην Περιφέρεια Κρήτης, η πρόβλεψη του συνολικού πληθυσμού για το 2021 έχει ως εξής:

Πληθυσμιακή εξέλιξη 2021 ανά αναπτυξιακό σενάριο		
Σενάριο	Μέση ετήσια μεταβολή συνολικού πληθυσμού 2011-2021	Συνολικός Πληθυσμός
Χαμηλό	0,3%	703.299
Υψηλό	0,8%	738.721
Ρεαλιστικό	0,5%	719.028

Σε όλα τα σενάρια (επόμενο διάγραμμα), η Κρήτη κερδίζει πληθυσμό.

Εξέλιξη και προβλέψεις πραγματικού πληθυσμού, Κρήτη, 1991-2021

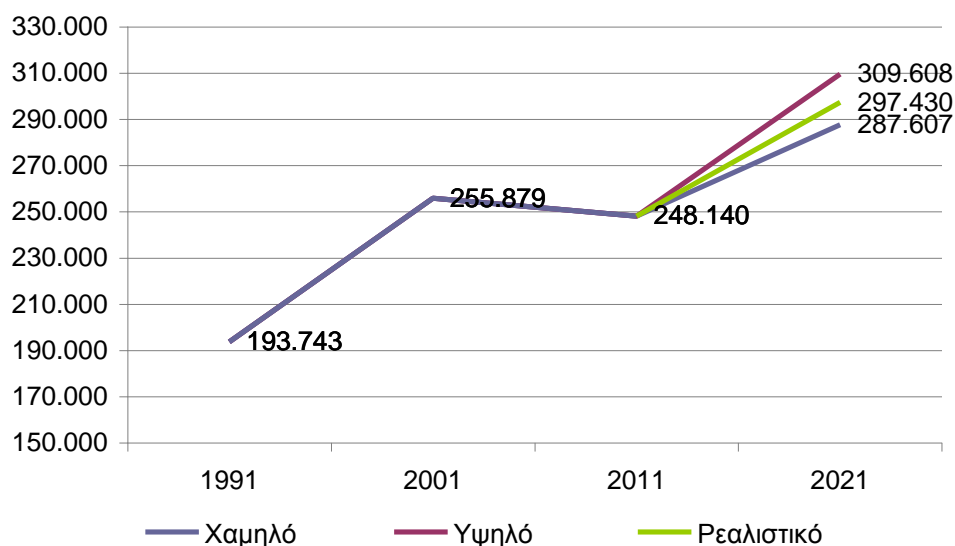
Απασχόληση

Συνολική απασχόληση

Και στα τρία σενάρια προβλέπεται αύξηση της συνολικής απασχόλησης. Μετά τη μείωση με μέσο ετήσιο ρυθμό περί το -0,3% στη δεκαετία του 2001-2010, η συνολική απασχόληση προβλέπεται να αυξηθεί με μέσο ετήσιο ρυθμό που κυμαίνεται από 1,4% στο χαμηλό έως 2,0% στο υψηλό, ενώ στο ρεαλιστικό η αύξηση ισούται με 1,7% (επόμενος πίνακας και διάγραμμα).

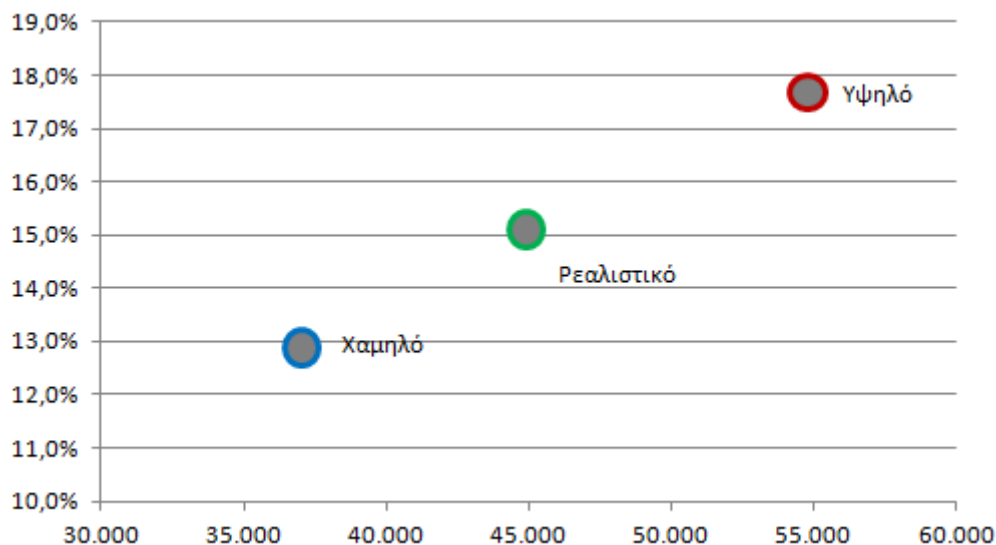
Εξέλιξη και προβλέψεις συνολικού αριθμού απασχολουμένων, Κρήτη, 1991-2021

	1991	2001	2010	2021 - Σενάριο		
				Χαμηλό	Υψηλό	Ρεαλιστικό
Απασχολούμενοι	193.743	255.879	248.140	287.607	309.608	297.430
Νέες θέσεις απασχόλησης 2010-21				39.466	61.468	49.289
Μέση ετήσια μεταβολή απασχόλησης		2,8%	-0,3%	1,4%	2,0%	1,7%
Απασχολούμενοι που δεν προέρχονται από το μόνιμο πληθυσμό 2011				37.046	54.757	44.910

Η αύξηση της απασχόλησης δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας που δεν καλύπτονται όλες από το εργατικό δυναμικό που αντιστοιχεί στην αύξηση του μόνιμου πληθυσμού 2011, αλλά δημιουργεί ανάγκες εισροής εργαζομένων από άλλες περιοχές εκτός της Περιφέρειας οι οποίοι μετακινούνται και εγκαθίστανται στην Κρήτη. Ανάλογα με το σενάριο, το ποσοστό των συνολικών θέσεων εργασίας που καλύπτονται με εργατικό δυναμικό που δεν προέρχεται από το μόνιμο πληθυσμό του 2011 κυμαίνεται από 12,9% στο χαμηλό έως 17,7% στο υψηλό σενάριο το 2021, ενώ στο ρεαλιστικό ανέρχεται σε 15,1% (επόμενο διάγραμμα).

Κρήτη 2021 - Αριθμός και ποσοστό συνόλου θέσεων εργασίας που καλύπτονται με εργατικό δυναμικό που δεν προέρχεται από το μόνιμο πληθυσμό του 2011

Διάρθρωση απασχόλησης κατά τομέα/κλάδο

Σημαντική αύξηση της απασχόλησης προβλέπεται σε όλα τα σενάρια (επόμενος πίνακας) για:

- τον πρωτογενή τομέα,
- τη μεταποίηση τροφίμων και ποτών και
- τους κλάδους που συνδέονται με την παραγωγή του πρωτογενή και τη μεταποίηση τροφίμων και ποτών, δηλαδή μεταφορές εμπορευμάτων, αποθηκεύσεις, εμπόριο (κυρίως χονδρικό).

Στους τομείς που εξαρτώνται από τον τουρισμό (κυρίως καταλύματα, εστίαση, λιανικό εμπόριο, πρακτορεύσεις, μεταφορές τουριστών), η προβλεπόμενη αύξηση κυμαίνεται από πολύ χαμηλή (περί το 0,5% ετησίως) στο χαμηλό σενάριο, έως πολύ υψηλή (περί το 2,7% ετησίως) στο υψηλό σενάριο (επόμενος πίνακας), ενώ στο ρεαλιστικό η αύξηση ισούται με 1,4% (επόμενος πίνακας). Στην υπόλοιπη μεταποίηση προβλέπεται συγκρατημένη αύξηση περί το 1,2% κατά μέσο όρο ετησίως, ενώ στους λοιπούς κλάδους, κυρίως δηλαδή στους εξαρτώμενους από το δημόσιο τομέα, προβλέπεται μηδενική αύξηση σε σχέση με το 2010-11.

Κρήτη – Πρόβλεψη απασχόλησης κατά κλάδο/τομέα, 2021

Απασχόληση κατά τομέα/κλάδο							
	2010 (Έρευνα εργ.δυν. Β'δμηνο)	2021 - Σενάριο			Μέση ετήσια μεταβολή απασχόλησης 2010-2021		
		Χαμηλό	Υψηλό	Ρεαλιστικό	Χαμηλό	Υψηλό	Ρεαλιστικό
1. Πρωτογενής τομέας	49.798	73.004	76.140	76.140	3,5%	3,9%	3,9%
2. Μεταποίηση τροφίμων - ποτών	8.270	11.540	11.764	11.219	3,1%	3,3%	2,8%
3. Λοιποί συνδεδεμένοι κλάδοι με (1) και (2)	20.461	25.664	26.182	25.813	2,1%	2,3%	2,1%
4. Καταλύματα - εστίαση	30.005	31.876	40.772	35.392	0,6%	2,8%	1,5%
5. Λοιποί συνδεδεμένοι κλάδοι με (4)**	32.308	34.085	43.145	37.666	0,5%	2,7%	1,4%
6. Αναδυόμενοι κλάδοι***	0	1.198	1.267	1.099	0,0%	0,0%	0,0%
7. Λοιπή μεταποίηση	7.922	9.035	9.133	8.895	1,2%	1,3%	1,1%
Δημόσια διοίκηση & άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση + Εκπαίδευση + Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας & κοινωνικής μέριμνας	44.383	44.383	44.383	44.383	0,0%	0,0%	0,0%
Λοιποί κλάδοι	54.993	56.822	56.822	56.822	0,3%	0,3%	0,3%
ΣΥΝΟΛΟ	248.140	287.607	309.608	297.430	1,4%	2,0%	1,7%

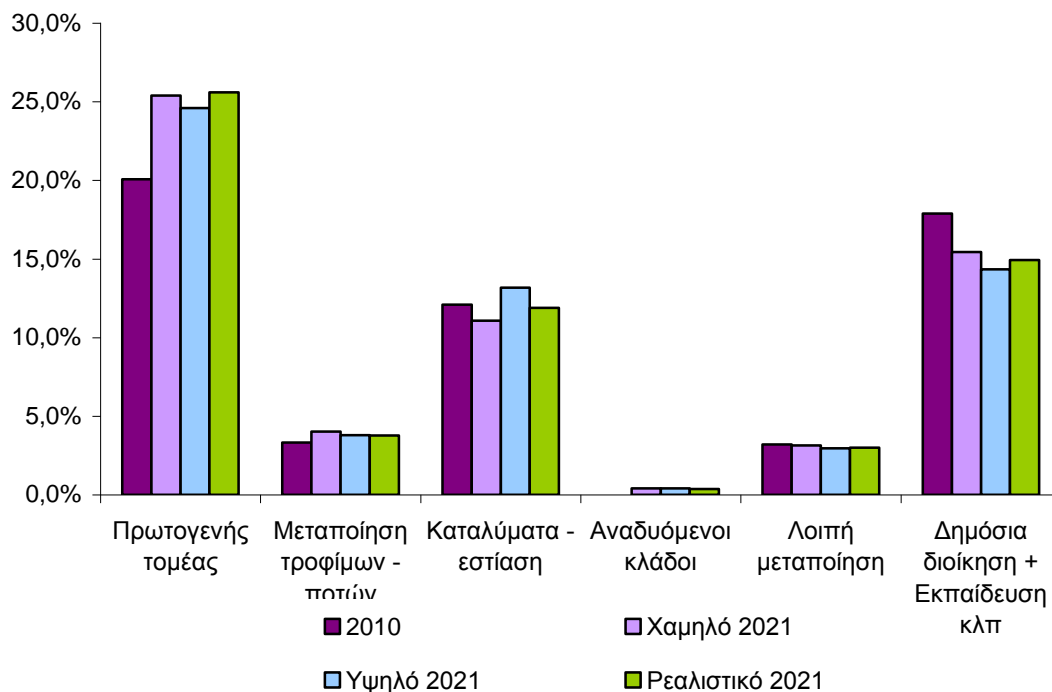
*Κυρίως μεταφορές, αποθηκεύσεις, εμπόριο

** Κυρίως μεταφορές, πρακτορεύσεις, εμπόριο

*** Κυρίως ιχθυοκαλλιέργειες

Αυξάνεται η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στη συνολική απασχόληση, ενώ μειώνεται η συμμετοχή των εξαρτώμενων από το δημόσιο τομέων. Η μεταποίηση διατηρεί περίπου σταθερό ή αυξάνει ελαφρώς το μερίδιό της, ενώ ο τουρισμός, ανάλογα με το σενάριο, είτε μειώνει λίγο, είτε αυξάνει σημαντικά το μερίδιό του (επόμενο διάγραμμα).

Συμμετοχή Απασχόλησης κλάδου στο σύνολο, Κρήτη

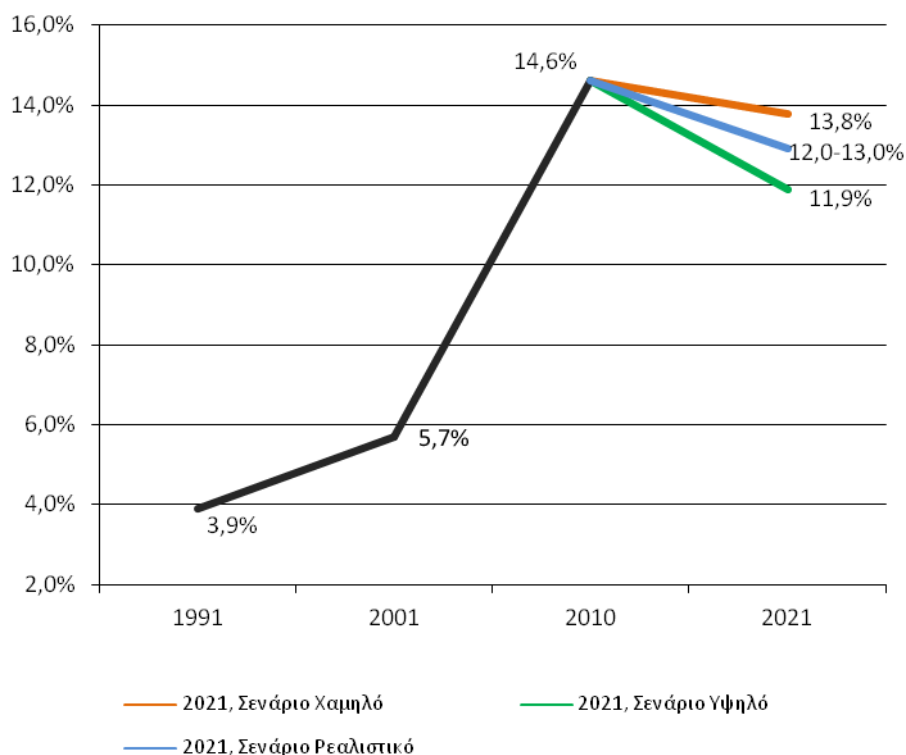

Ανεργία

Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε σημαντικά στην Κρήτη την δεκαετία 2001-2011 στο 14,6% (2010) από 5,7% (2001). Σημαντικός παράγοντας της αύξησης ήταν αφενός η οικονομική κρίση στη χώρα και αφετέρου η μείωση της απασχόλησης κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της Περιφέρειας. Όπως σημειώνεται και παραπάνω, αναμένεται ότι το υψηλό σήμερα ποσοστό ανεργίας στην Κρήτη θα τείνει να μειώνεται σε ευθεία συνάρτηση με τις δημιουργούμενες θέσεις εργασίας. Όμως μακροχρόνιοι παράγοντες (π.χ., αναντιστοιχία χαρακτηριστικών προσφερόμενης και ζητούμενης εργασίας) δεν θα επιτρέψουν τη συρρίκνωση του ποσοστού ανεργίας σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Σε κάθε αναπτυξιακό σενάριο προβλέπεται μείωση της ανεργίας σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία, κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες στο χαμηλό σενάριο και κατά 2,7 ποσοστιαίες μονάδες στο σενάριο (βλ. επόμενο διάγραμμα). Η μείωση έχει μεγαλύτερη σημασία από ότι δείχνουν τα ποσοστά, γιατί επιτυγχάνεται παρ' ότι ο αριθμός των αναζητούντων εργασία θα είναι αυξημένος, καθώς το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό μεταβάλλεται από 41,5% το 2010-2011 σε 47,5% το 2021.

Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας, Κρήτη, 1991-2021

Ακαθάριστο Εγχώριο ΠροϊόνΣυνολικό

Το μοντέλο του μαζικού τουρισμού και η υστέρηση σε σημαντικούς κλάδους όπως η γεωργία και η μεταποίηση λειτούργησαν περιοριστικά στην ανταγωνιστικότητα της Κρήτης κατά την προηγούμενη δεκαετία και, ως αποτέλεσμα, η Κρήτη κατά την προηγούμενη περίοδο είχε απώλεια μεριδίων στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία¹¹ της χώρας. Χρειάζεται να κατανείμει στοχευμένα τους περιορισμένους διαθέσιμους πόρους της επόμενης προγραμματικής περιόδου στην αναδιάρθρωση της παραγωγικής της βάσης εκμεταλλευόμενη τομείς στους οποίους έχει συγκριτικό πλεονέκτημα και δεν απαιτούν «βαριές» επενδύσεις.

Η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία βάσει των τριών αναπτυξιακών σεναρίων αυξάνεται με μέσο ετήσιο ρυθμό σε σχέση με το 2011 από 1,8% στο χαμηλό σενάριο, σε 2,2% στο ρεαλιστικό και σε 2,7% στο υψηλό (επόμενος πίνακας).

Κρήτη - Ακαθάριστη Περιφερειακή Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΠΑ) και Επενδύσεις 2010, 2021 (χιλ. €)				
	2010	Σενάριο 2021		
		Χαμηλό	Υψηλό	Ρεαλιστικό
ΑΠΠΑ Κρήτης	9.627.417	11.743.443	12.855.982	12.182.293
Μέση ετήσια μεταβολή ΑΠΠΑ		1,8%	2,7%	2,2%
Προβλεπόμενες συνολικές καθαρές επενδύσεις σύνολο 2014-21		2.733.025	5.400.214	4.113.453
Συνολικές καθαρές επενδύσεις ανά νέα θέση εργασίας		33.607	87.854	66.920
Προβλεπόμενες επιχειρηματικές καθαρές επενδύσεις σύνολο 2014-21		1.558.953	4.100.490	2.718.569
Επιχειρηματικές επενδύσεις ως % συνόλου		57,0%	75,9%	66,1%
Καθαρές επιχειρηματικές επενδύσεις ανά νέα θέση εργασίας		19.170	66.709	44.227
Μέσες ετήσιες καθαρές συνολικές επενδύσεις 2014-21 (παραδοχή 8 ετών, λόγω χαμένης περιόδου 2010-13)		341.628	675.027	514.182
Μέσες ετήσιες καθαρές επιχειρηματικές επενδύσεις 2014-21 (παραδοχή 8 ετών, λόγω χαμένης περιόδου 2010-13)		194.869	512.561	339.821
Μέσες ετήσιες καθαρές επιχειρηματικές επενδύσεις 2000-10	450.449			
Μέσες ετήσιες καθαρές επενδύσεις ως % ΑΠΠΑ Κρήτης (μέσος όρος 2000-2010 προς ΑΠΠΑ 2010 και 2010-2021 προς ΑΠΠΑ 2021)	4,7%	1,7%	4,0%	2,8%

Το ρεαλιστικό και το χαμηλό σενάριο χαρακτηρίζονται από μικρή έμφαση στην προσέλκυση αυξημένων επενδύσεων. Ιδιαίτερα το χαμηλό σενάριο χαρακτηρίζεται από έμφαση στην εργασία, καθώς οι απαιτούμενες επενδύσεις ανά δημιουργούμενη νέα θέση εργασίας είναι μόλις € 33,6 χιλ, έναντι € 66,9 χιλ. στο ρεαλιστικό και € 87,9 χιλ. στο υψηλό.

¹¹ Για λόγους διαθεσιμότητας στοιχείων, χρησιμοποιούνται, αντί του ΑΕΠ, τα δεδομένα για την Ακαθάριστη Περιφερειακή Προστιθέμενη Αξία που αποτελεί αξιόπιστο υποκατάστατο του ΑΕΠ.

Διάρθρωση ΑΠΠΑ κατά τομέα/κλάδο

Οι μεταβολές στη διάρθρωση της ΑΠΠΑ κατά τομέα/κλάδο δραστηριότητας (επόμενος πίνακας) είναι ανάλογες με αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω για τη διάρθρωση της απασχόλησης κατά τομέα/κλάδο .

Συμμετοχή ΑΠΑ κλάδου στο σύνολο της Κρήτης				
	Σενάριο			
	2010	Χαμηλό	Υψηλό	Ρεαλιστικό
Πρωτογενής τομέας	6,5%	10,3%	9,8%	10,4%
Μεταποίηση τροφίμων - ποτών	3,0%	3,7%	3,4%	3,5%
Λοιποί συνδεδεμένοι κλάδοι με (1) και (2) ¹²	11,1%	12,4%	11,5%	12,0%
Καταλύματα - εστίαση	16,3%	15,3%	17,9%	16,4%
Λοιποί συνδεδεμένοι κλάδοι με (4) ¹³	17,6%	16,4%	19,0%	17,5%
Αναδυόμενοι κλάδοι ¹⁴	0,0%	0,6%	0,6%	0,5%
Λοιπή μεταποίηση	2,9%	2,9%	2,7%	2,7%
Δημόσια διοίκηση & άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση + Εκπαίδευση + Δραστηριότητες ανθρωπίνης υγείας & κοινωνικής μέριμνας	18,5%	16,3%	14,9%	15,7%
Λοιποί κλάδοι	24,1%	22,1%	20,2%	21,3%
ΣΥΝΟΛΟ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Δείκτες ευημερίαςΑκαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά εργαζόμενο

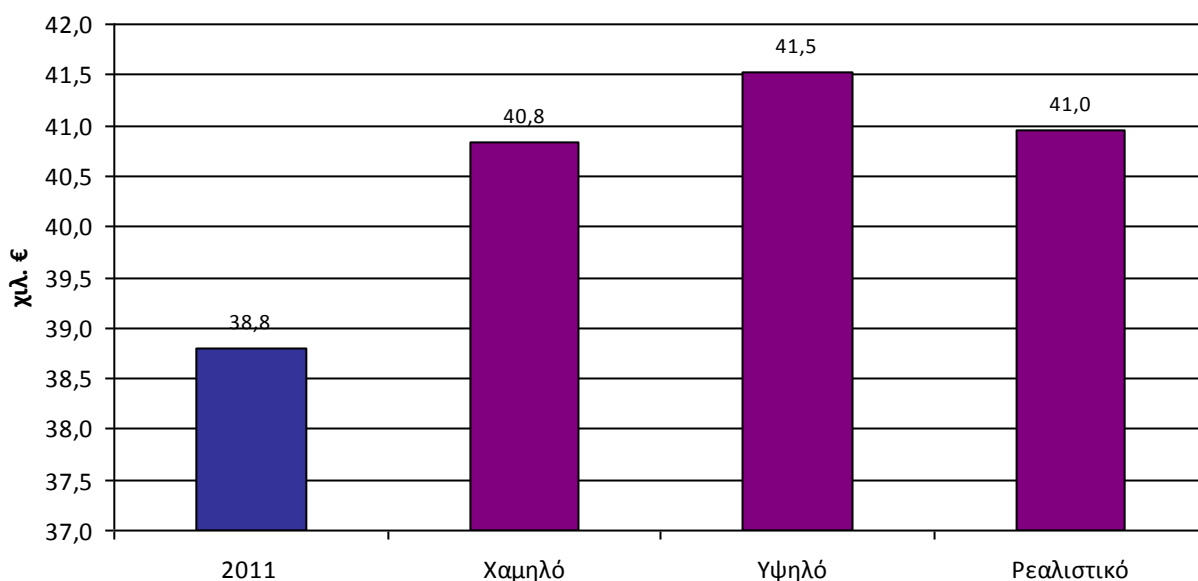
Βελτιώνεται η Ακαθάριστη Παραγωγικότητα της εργασίας σε όλα τα αναπτυξιακά σενάρια για το 2021 σε σχέση με το 2011. Η αύξηση κυμαίνεται από 5,2% (χαμηλό σενάριο) έως 7% (υψηλό σενάριο.)

¹² Κυρίως μεταφορές, αποθηκείσεις, χονδρικό εμπόριο

¹³ Κυρίως μεταφορές, πρακτορεύσεις, λιανικό εμπόριο

¹⁴ Κυρίως ιχθυοκαλλιέργειες. Βάσει Μελέτης McKinsey.

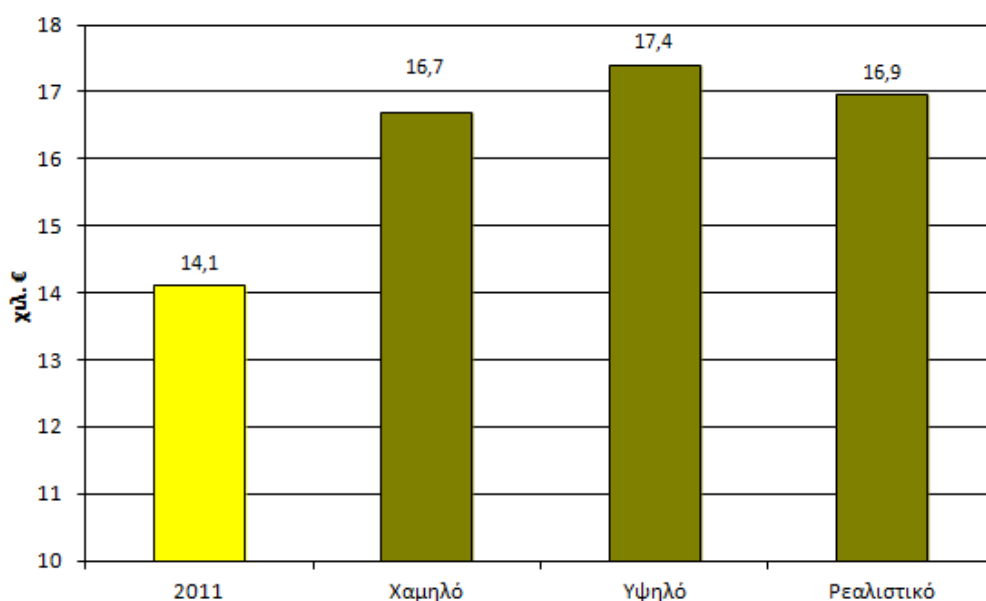
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανα εργαζόμενο, 2011 - 2021 (ανα αναπτυξιακό σενάριο)

Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά κάτοικο

Αύξηση της ΑΠΑ ανά κάτοικο προσδοκάται και στα τέσσερα αναπτυξιακά σενάρια σε σχέση με το 2011. Λόγω της μεγαλύτερης συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό, η αύξηση της ΑΠΑ ανά κάτοικο είναι ποσοστιαία πολύ μεγαλύτερη από την αύξηση της ΑΠΑ ανά εργαζόμενο, φτάνοντας το 20,2% στο ρεαλιστικό, 18,4% στο χαμηλό και 23,4% στο υψηλό.

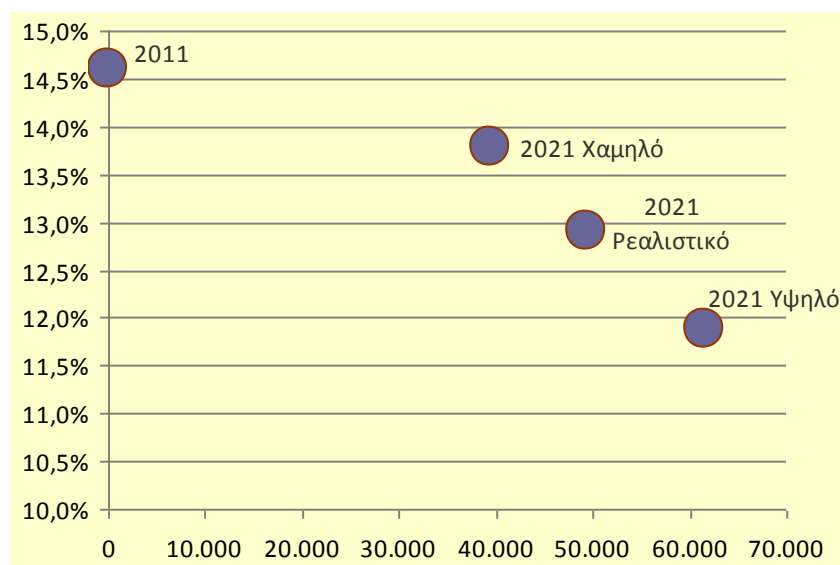
Ακαθάριστη Περιφερειακή Προστιθέμενη Αξία ανά κάτοικο 2011 - 2021 (ανα αναπτυξιακό σενάριο)

Νέες θέσεις εργασίας και ανεργία

Με τη δημιουργία περίπου 40,000 – 62,000 νέων θέσεων εργασίας, ανάλογα με το σενάριο, για το 2021 προβλέπεται μείωση για το ποσοστό της ανεργίας από 14,6% το 2011 σε 13,8% στο χαμηλό σενάριο, 12,0% - 13,0% στο ρεαλιστικό και 11,9% στο υψηλό (επόμενο διάγραμμα).

**Κρήτη – Ποσοστό % ανεργίας και δημιουργούμενες νέες θέσεις εργασίας 2014-2021
ανά σενάριο**

Αξιολόγηση σεναρίων

Τα αναπτυξιακά σενάρια αξιολογούνται στα πλαίσια του χωροταξικού σχεδιασμού. Η απλή μεγέθυνση οικονομικών μεγεθών δεν συνεπάγεται προτιμότερο αναπτυξιακό σενάριο. Η μεγαλύτερη αύξηση του ΑΕΠ δεν αποτελεί από μόνη της προτιμότερη εκδοχή από την περιορισμένη αύξησή του, εάν περιβαλλοντικές, κοινωνικές ή άλλες συνιστώσες της ανάπτυξης δεν διασφαλίζονται ισότροπα.

Σε αυτό το πλαίσιο αξιολογικής θεώρησης, το χαμηλό σενάριο έχει ορισμένα πλεονεκτήματα, παρότι συνεπάγεται χαμηλότερες οικονομικές επιδόσεις και μεγαλύτερη ανεργία από ότι τα άλλα σενάρια στη μεσοπρόθεσμη περίοδο. Πρώτον, με την κατεύθυνση των ενισχύσεων παραγωγικών επενδύσεων, συνεπάγεται υγιή αναδόμηση του μίγματος των παραγωγικών δραστηριοτήτων υπέρ κλάδων στους οποίους η Κρήτη είχε σημαντικό συγκριτικό, αλλά και ανταγωνιστικό, πλεονέκτημα στο παρελθόν. Το πλεονέκτημα όμως διαβρώθηκε κατά την τελευταία δεκαετία, λόγω βαθμιαίας εγκατάλειψης δραστηριοτήτων του πρωτογενή και συνδεδεμένων με αυτόν του δευτερογενή (μεταποίηση τροφίμων και ποτών) τομέα. Δεύτερον, ασκεί πιέσεις για ανασυγκρότηση του παραγωγικού δυναμικού του τουριστικού τομέα. Καθώς προβλέπονται περιορισμένες ενισχύσεις προς αυτόν, οι επιχειρηματικοί φορείς του κλάδου θα τείνουν να υιοθετήσουν εξορθολογισμούς των δομών τους που θα επιτρέπουν αποδοτικότερη αξιοποίηση των κεφαλαιακών και ανθρώπινων πόρων που χρησιμοποιούν. Εντούτοις, δεδομένης της βαθείας κρίσης που χαρακτηρίζει την ελληνική οικονομία σήμερα και των κοινωνικών συνεπειών της, με πιο ακραία έκφραση στο ποσοστό της ανεργίας και ιδιαίτερα των νέων, η υστέρηση του χαμηλού σεναρίου στην καταπολέμηση της ανεργίας στην Κρήτη στοιχειοθετεί ισχυρό λόγο μη αποδοχής του.

Στο υψηλό σενάριο, γίνεται αντιστροφή αξιολόγησης. Συμβάλλει σε μεγαλύτερη μείωση της ανεργίας, αλλά όχι σε επαρκή υγιή αναδόμηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, η μεγάλη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, υπό την έως σήμερα μορφή της, αναμένεται όχι μόνο να επιτείνει τις περιβαλλοντικές πιέσεις στις ήδη πιεσμένες ζώνες της βόρειας ακτής, αλλά να επεκτείνει παρόμοιες πιέσεις και σε νέες θέσεις.

Πέραν όμως της αξιολογικής θεώρησης, το υψηλό σενάριο, ακόμη και εάν θεωρηθεί επιθυμητό, έχει λίγες πιθανότητες να υλοποιηθεί. Η πραγματοποίησή του προϋποθέτει προσέλκυση καθαρών (δηλαδή χωρίς να συνυπολογίζονται οι απαιτούμενες αποσβέσεις για το ήδη υφιστάμενο κεφάλαιο) επιχειρηματικών επενδύσεων ύψους € 340 εκ. ετησίως στην περίοδο 2014-2021, όταν αναμένεται στενότητα χρηματοδοτικών πόρων και περιορισμένη ρευστότητα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, έναντι € 450 εκ. στην περίοδο άνετης τραπεζικής χρηματοδότησης 2000-2010.

Ως εκ τούτου, θεωρείται σκόπιμο να βασιστεί ο χωροταξικός σχεδιασμός σε ένα συνδυασμό ρεαλιστικού σεναρίου που μετριάξει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των άλλων δύο, εξυπηρετεί και την μεσοπρόθεσμη στόχευση για ικανή, αν και περιορισμένη σε σχέση με το υψηλό σενάριο, μεγέθυνση της οικονομίας και για μείωση της ανεργίας διασφαλίζοντας καλύτερη ισορροπία με την επιδίωξη προστασίας του περιβάλλοντος και αναδόμησης των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Στα επόμενα κεφάλαια, οι προβλέψεις για το σύνολο της Περιφέρειας στον ορίζοντα 2031, όπως και οι προβλέψεις για τις κατανομές των βασικών μεγεθών κατά Περιφερειακή Ενότητα και επιλεγμένους μεγάλους Δήμους γίνονται με βάση τις προβλέψεις 2021 του ρεαλιστικού σεναρίου.

ζ. Μελλοντικά μεγέθη συνόλου Περιφέρειας – Ρεαλιστικό σενάριο - Έτος 2031

Η πρόβλεψη των βασικών μεγεθών για τον μακροπρόθεσμο ορίζοντα του έτους 2031¹⁵ ακολουθεί διαφορετική μεθοδολογία από αυτή του μεσοπρόθεσμου ορίζοντα του 2021. Αντί του αναλυτικού μοντέλου που χρησιμοποιήθηκε για τις προβλέψεις στο 2021, χρησιμοποιείται μία προσέγγιση διαδοχικών εύλογων παραδοχών, συσχετίσεων και αποκλεισμών λόγω ασυμβατότητας. Δεδομένης της μεγάλης απόστασης χρόνου από τον ορίζοντα του 2031, η αναλυτική μοντελοποίηση θα υπόκειται σε μεγάλα περιθώρια σφάλματος. Η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι συγγενής προς την χρησιμοποιηθείσα το 1976 στη διατύπωση του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου και Προγράμματος της Ελλάδος.¹⁶ Περιλαμβάνει τα εξής βήματα:

- Βήμα 1. Καταγράφονται (εφόσον έχουν ήδη εκτιμηθεί) ή προσεγγίζονται από τη Μελετητική Ομάδα οι προσδοκώμενες επιδράσεις όσων παραγόντων και σε όποια χωρική κλίμακα υφίστανται ή είναι εφικτό να προσεγγιστούν.
- Βήμα 2. Αναλύονται οι πιθανές κατανομές στην κλίμακα που ενδιαφέρει την ανάλυση, έτσι ώστε να μην υπάρχουν εσωτερικές αντινομίες (π.χ., άθροισμα κλαδικών απασχολήσεων να συμφωνεί με την ανεξάρτητη εκτίμηση για το συνολικό μέγεθος απασχόλησης).
- Βήμα 3. Εισάγεται ένα σύστημα «εύλογων» διαρθρωτικών προσδοκιών του τύπου:
  - Η μεγέθυνση στην χωρική ενότητα Κρήτης θα είναι μεγαλύτερη/μικρότερη από ότι στη χώρα.
  - Η μεγέθυνση του κλάδου Χ θα είναι μεγαλύτερη από του Ψ
- Βήμα 4. Δημιουργούνται $[3n(n-1)]$: 2 περιορισμοί, ανάλογα με τον αριθμό n των κομβικών ενοτήτων που εξετάζονται. Για παράδειγμα, στην ενότητα της συνολικής απασχόλησης με διάκριση δέκα κλάδων, διαμορφώνονται $[3 \times 10 \times (10-1)] : 2 = 135$ περιορισμοί τους οποίους πρέπει να ικανοποιούν οι επιμέρους εκτιμήσεις για την απασχόληση σε κάθε κλάδο.

Εφαρμόζοντας αυτή την προσέγγιση, παράγονται οι προβλέψεις μελλοντικών μεγεθών για την περιφέρεια της Κρήτης, όπως εμφανίζονται στον επόμενο πίνακα.

¹⁵ Για λόγους συμβατότητας με τα έτη απογραφών, ο μακροπρόθεσμος ορίζοντας της δεκαπενταετίας κατά τις προδιαγραφές της μελέτης επεκτείνεται κατά 1-2 έτη για να συμπίπτει με το απογραφικό έτος 2031, οπότε θα μπορούν να συγκριθούν οι πραγματοποιήσεις με τις προβλέψεις και στοχοθετήσεις της μελέτης.

¹⁶ Βλ. Α. Τσμποτόδη, "ΕΘΝΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ" στην έκδοση, «Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και το Έργο του», ΤΕΕ, 2009, Δεύτερος Τόμος, σελ. 16-28.

Κρήτη - Εκτιμήσεις Βασικών Μεγεθών για το 2031						
	1991	2001	2010 ή 2011	2021	2031	Παρατηρήσεις- Παραδοχές για τη δεκαετία 2021-2031
Πληθυσμός - εργατικό δυναμικό - Απασχόληση - Ανεργία						
Πληθυσμός	540.054	601.131	682.928	719.028	757.036	Διατηρείται χαμηλός ρυθμός, σημαντικά όμως υψηλότερος από φυσική αύξηση, κοντά στον αναμενόμενο για το σύνολο της χώρας
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής πληθυσμού		1,1%	1,3%	0,5%	0,5%	
Εργατικό δυναμικό	201.642	271.346	290.563	341.484	359.535	Διατηρείται σταθερό το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό
% Συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό	37,3%	45,1%	42,5%	47,5%	47,5%	
Απασχολούμενοι	193.743	255.879	248.140	297.430	330.772	Μειώνεται το % ανεργίας λόγω αύξησης θέσεων εργασίας και άμβλυσης αναντιστοιχίας χαρακτηριστικών προσφερόμενης και ζητούμενης εργασίας. Οι δημιουργούμενες νέες θέσεις εργασίας είναι λιγότερες της προηγούμενης δεκαετίας, καθώς η οικονομία θα επανέρχεται σε κανονικούς ρυθμούς μεγέθυνσης χωρίς να καλύπτει τις απώλειες της κρίσης 2009-2013.
Μέση ετήσια μεταβολή απασχόλησης		2,8%	-0,3%	1,7%	1,1%	
Άνεργοι	7.899	15.467	42.422	44.054	28.763	
Ποσοστό ανεργίας επί εργατικού δυναμικού	3,9%	5,7%	14,6%	12,9%	8,0%	
Νέες θέσεις απασχόλησης προηγούμενης δεκαετίας				49.289	33.342	
Απασχόληση κατά τομέα						
Πρωτογενής τομέας - Μεταποίηση τροφίμων - ποτών - Συνδεδεμένοι κλάδοι			78.529	113.172	131.928	Συνεχίζεται η μεγέθυνση του κλάδου με ταχύτερο ρυθμό του μέσου όρου της οικονομίας της Κρήτης, αλλά με σαφώς χαμηλότερο ρυθμό σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Ο κλάδος από περίπου 32% της συνολικής απασχόλησης το 2010 φτάνει να αντιπροσωπεύει το 40% το 2031.
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής				3,4%	1,5%	
% στη συνολική απασχόληση Κρήτης			31,6%	38,1%	39,9%	
Καταλύματα - εστίαση - Συνδεδεμένοι κλάδοι			62.314	73.058	80.702	Μετριάζεται ο ρυθμός μεγέθυνσης σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Ο κλάδος αντιπροσωπεύει σταθερό ποσοστό της συνολικής απασχόλησης
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής				1,5%	1,0%	
% στη συνολική απασχόληση Κρήτης			25,1%	24,6%	24,4%	
6. Αναδυόμενοι κλάδοι				1.099	1.630	Συνεχίζεται σημαντική ανάπτυξη, που επεκτείνεται και πέραν των ιχθυοκαλλιεργειών σε άλλους αναδυόμενους κλάδους (π.χ. κλάδοι συνδεδεμένοι με τη λειτουργία/συντήρηση ΑΠΕ).
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής					4,0%	
% στη συνολική απασχόληση Κρήτης			0,0%	0,4%	0,5%	
7. Λοιπή μεταποίηση			7.922	8.895	9.825	Συγκρατημένος ρυθμός ανάπτυξης, όπως και την προηγούμενη δεκαετία.
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής				1,1%	1,0%	
% στη συνολική απασχόληση Κρήτης			3,2%	3,0%	3,0%	
Δημόσια διοίκηση & άμυνα-υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση + Εκπαίδευση + Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας & κοινωνικής μέριμνας			44.383	44.383	46.421	Μικρή αύξηση της απασχόλησης μετά από στασιμότητα στην προηγούμενη δεκαετία. Τα περιθώρια προσαρμογής του δημόσιου τομέα χωρίς αύξηση της απασχόλησης εξαντλούνται την προηγούμενη δεκαετία και πλέον οι θέσεις απασχόλησης αυξάνονται με ρυθμό που υπολείπεται του συνόλου της οικονομίας. Περαιτέρω μικρή μείωση του μεριδίου του τομέα στη συνολική απασχόληση
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής				0,0%	0,5%	
% στη συνολική απασχόληση Κρήτης			17,9%	14,9%	14,0%	
Λοιποί κλάδοι			54.993	56.822	60.265	Συγκρατημένη μεγέθυνση. Περαιτέρω μικρή μείωση του μεριδίου του τομέα στη συνολική απασχόληση.
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής				0,3%	0,6%	
% στη συνολική απασχόληση Κρήτης			22,2%	19,1%	18,2%	

η. Προβλέψεις Βασικών Μεγεθών στις Περιφερειακές Ενότητες για το 2021 – Ρεαλιστικό σενάριο

Μεθοδολογική προσέγγιση

Οι κατανομές των συνολικών μεγεθών της Κρήτης στις Περιφερειακές Ενότητες ακολουθούν την εξής προσέγγιση για το 2021:

- Γίνεται κατανομή της απασχόλησης κατά κύριο κλάδο, θεωρώντας ότι οι ρυθμοί μεταβολής της απασχόλησης στον κλάδο θα είναι ενιαίοι σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες. Εξαίρεση εισάγεται μόνο για την απασχόληση στα καταλύματα – εστίαση (άμεση τουριστική απασχόληση). Η υστέρηση ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας κυρίως στο Λασιθί, σε αντίθεση με την υπερανάπτυξη στο Ηράκλειο, οδηγεί σε επιλογές που θα ευνοούν ταχύτερη ανάπτυξη στο Λασιθί κυρίως και λιγότερο στο Ρέθυμνο. Έτσι προκύπτει η προβλεπόμενη συνολική απασχόληση σε κάθε Περιφερειακή Ενότητα το 2021.
- Για κάθε Περιφερειακή Ενότητα γίνεται πρόβλεψη της πυραμίδας ανά πενταετές κλιμάκιο ηλικιών που προκύπτει για το 2021 από το μόνιμο πληθυσμό της Ενότητας κατά το 2011. Από αυτή την πυραμίδα υπολογίζεται το ποσοστό του πληθυσμού ηλικιών 20-65 ετών, που αποτελούν την δεξαμενή του εργατικού δυναμικού.
- Θεωρείται ότι ο πληθυσμός κάθε Περιφερειακής Ενότητας το 2021 εξελίσσεται με διαφοροποίηση από το μέσο όρο της Κρήτης τέτοια που να εκφράζει τόσο τη διαφοροποίηση της μεταβολής της απασχόλησης στην περίοδο 2011-2021, όσο και τη διαφοροποίηση στο ποσοστό παραγωγικών ηλικιών 20-65 ετών κατά το 2021.

Η προβλεπόμενη απασχόληση

Δεν διατίθενται στοιχεία για την κατανομή της απασχόλησης κατά κλάδο και κατά περιφερειακή Ενότητα για το 2011 ή κάποιο κοντινό έτος. Τα μόνα στοιχεία που διατίθενται προέρχονται από την έρευνα εργατικού δυναμικού και αφορούν το σύνολο της Περιφέρειας Κρήτης για το έτος 2010, όπως αναφέρονται παραπάνω, στο κεφάλαιο για την πρόβλεψη της απασχόλησης για το Σύνολο της Κρήτης το 2021.

Τα μόνα διατιθέμενα στοιχεία ανά Περιφερειακή Ενότητα αναφέρονται στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία ανά κλάδο για το έτος 2010 και στην απασχόληση ανά κλάδο βάσει της απογραφής 2001. Αξιοποιούνται τα στοιχεία αυτά για να προσεγγιστεί η κατανομή της απασχόλησης ανά κλάδο και Περιφερειακή Ενότητα για το έτος 2010, που εκτιμάται όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα. Στον ίδιο πίνακα γίνεται πρόβλεψη της απασχόλησης ανά Περιφερειακή Ενότητα για το 2021.

Ο ρυθμός αύξησης της συνολικής απασχόλησης που προκύπτει ανά Περιφερειακή Ενότητα είναι υψηλότερος στο Λασιθί και χαμηλότερος σε Χανιά και Ηράκλειο. Δεν είναι όμως αρκετός ώστε να συνεπάγεται σημαντική διαφοροποίηση στα ποσοστά συμμετοχής κάθε Περιφερειακής Ενότητας στη συνολική απασχόληση της Κρήτης.

Εκτίμηση απασχόλησης ανά κλάδο και Περιφερειακή Ενότητα, Κρήτη 2010							
	Πρωτογενής τομέας	Μεταποίηση	Καταλύματα και εστίαση	Χονδρικό - Λιανικό εμπόριο, μεταφορές, αποθηκεύσεις, επικοινωνία	Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση και υγεία	Λοιποί κλάδοι	Σύνολο
Κρήτη	49.798	16.192	30.005	52.769	44.383	54.993	248.140
Ηράκλειο	23.758	9.028	14.325	26.252	21.397	24.913	119.673
Λασιθί	10.076	1.199	3.731	4.486	4.562	7.621	31.676
Ρέθυμνο	6.244	1.597	5.444	5.975	5.501	8.442	33.204
Χανιά	9.719	4.368	6.505	16.056	12.922	14.017	63.588

Ρυθμός μεταβολής απασχόλησης κλάδου στην Κρήτη 2010-21								
	3,94%	1,99%	1,51%	1,69%	0,00%	0,47%	1,66%	
Εκτίμηση απασχόλησης ανά κλάδο και Περιφερειακή Ενότητα, Κρήτη 2021								
	Πρωτογενής τομέας	Μεταποίηση	Καταλύματα και εστίαση	Χονδρικό - Λιανικό εμπόριο, μεταφορές, αποθηκεύσεις, επικοινωνία	Δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση και υγεία	Λοιποί κλάδοι	Σύνολο	Ρυθμός μεταβολής συνόλου απασχόλησης 2010-21
Κρήτη	76.140	20.114	35.390	63.480	44.383	57.921	297.428	1,7%
Ηράκλειο	36.326	11.214	15.562	31.581	21.397	26.239	142.320	1,6%
Λασιθί	15.407	1.490	5.186	5.397	4.562	8.027	40.068	2,2%
Ρέθυμνο	9.547	1.984	6.968	7.187	5.501	8.892	40.079	1,7%
Χανιά	14.861	5.426	7.673	19.314	12.922	14.763	74.960	1,5%

Ο πληθυσμός παραγωγικών ηλικιών

Εφαρμόζοντας ειδικά ποσοστά γονιμότητας και θνησιμότητας ανά πενταετές κλιμάκιο ηλικίας στο μόνιμο πληθυσμό 2011 κάθε Περιφερειακής Ενότητας προκύπτει ότι, λόγω των ιδιομορφιών της πυραμίδας μόνιμου πληθυσμού 2011, το ποσοστό των παραγωγικών ηλικιών 20-64 ετών θα μειωθεί αξιόλογα στις Ενότητες Ηρακλείου και Χανίων, οριακά μόνο στην Ενότητα Λασιθίου, ενώ θα αυξηθεί στην Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου (επόμενος πίνακας).

Κρήτη - Ποσοστό παραγωγικών ηλικιών 20-64 ετών, 2011 και 2021 ανά Περιφερειακή Ενότητα

	2011	2021
Κρήτη	60,1%	58,9%
Ηράκλειο	60,5%	58,6%
Λασιθί	58,0%	57,8%
Ρέθυμνο	59,2%	59,6%
Χανιά	61,0%	59,5%

Ο Προβλεπόμενος πληθυσμός ανά Περιφερειακή Ενότητα

Σημαντική αύξηση προκύπτει για την Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου και Ρεθύμνου. Για τα Χανιά η προβλεπόμενη αύξηση είναι σχεδόν ίση με το μέσο όρο της Κρήτης, ενώ στο Ηράκλειο η αύξηση θα είναι οριακά χαμηλότερη από το μέσο όρο της Κρήτης.

Κρήτη – Προβλεπόμενος πληθυσμός 2021 ανά Περιφερειακή Ενότητα

	Πληθυσμός 2021	Πληθυσμός 2011	Ρυθμός μεταβολής πληθυσμού 2011-21
Κρήτη	719.028	682.928	0,5%
Ηράκλειο	351.083	338.052	0,4%
Λασιθί	83.812	75.995	1,0%
Ρέθυμνο	103.554	97.059	0,6%
Χανιά	180.579	171.822	0,5%

θ. Οι προβλέψεις στις Περιφερειακές Ενότητες για το 2031 και στους κεντρικούς Δήμους – Έδρες των Ενοτήτων για τα 2021 και 2031 – Ρεαλιστικό σενάριο

Όπως σημειώνεται και για την πρόβλεψη του συνόλου της Κρήτης, δεδομένης της μεγάλης απόστασης χρόνου από τον ορίζοντα του 2031, η αναλυτική μοντελοποίηση που χρησιμοποιήθηκε για το 2021 θα υπόκειται σε μεγάλα περιθώρια σφάλματος. Έτσι η πρόβλεψη αφενός περιορίζεται σε μόνο το στοιχείο του πληθυσμού, ενώ αφετέρου ακολουθεί την προσέγγιση των εύλογων περιορισμών και παραδοχών. Γίνονται δεκτοί οι εξής περιορισμοί-παραδοχές:

1. Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου – Δήμος Ηρακλείου

- Η Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου γνώρισε αύξηση πληθυσμού, που σε σχέση με το σύνολο της Κρήτης ήταν χαμηλότερη μεν τη δεκαετία 1991-2001, αλλά υψηλότερη την επόμενη δεκαετία 2001-2011. Από την πρόβλεψη εξέλιξης της απασχόλησης (βλ. αμέσως προηγούμενο τμήμα) προκύπτει ότι στην περίοδο 2011-2021 η αύξηση πληθυσμού της Ενότητας θα είναι λίγο χαμηλότερη από του συνόλου της Κρήτης. Για την περίοδο 2021-2031 θεωρείται και πιθανό και επιθυμητό να συνεχίσει να είναι χαμηλότερη.
- Ο πληθυσμός του Δήμου Ηρακλείου αυξήθηκε με ρυθμό, που, σε σχέση με την Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου, ήταν υψηλότερος μεν τη δεκαετία 1991-2001, αλλά χαμηλότερος την επόμενη δεκαετία 2001-2011. Θεωρείται και επιθυμητό και πιθανό να συνεχίσει να έχει ρυθμό χαμηλότερο της Περιφερειακής Ενότητας και στις περιόδους 2011-2021 και 2021-2031.

2. Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου – Δήμος Αγίου Νικολάου

- Η Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου γνώρισε στασιμότητα πληθυσμού τη δεκαετία 2001-2011, ενώ τη δεκαετία 1991-2001 η αύξηση του πληθυσμού της ήταν χαμηλότερη σε σχέση με το σύνολο της Κρήτης. Από την πρόβλεψη εξέλιξης της απασχόλησης (βλ. αμέσως προηγούμενο τμήμα) προκύπτει ότι στην περίοδο 2011-2021 η αύξηση πληθυσμού της Ενότητας θα είναι σημαντικά υψηλότερη του συνόλου της Κρήτης. Για την περίοδο 2021-2031 θεωρείται και πιθανό και επιθυμητό να συνεχίσει να είναι υψηλότερη.

- Ο πληθυσμός του Δήμου Αγίου Νικολάου αυξήθηκε με ρυθμό, που, σε σχέση με την Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου, ήταν υψηλότερος μεν τη δεκαετία 1991-2001 και θετικός την επόμενη δεκαετία 2001-2011, παρά τη στασιμότητα του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας. Θεωρείται και επιθυμητό και πιθανό να συνεχίσει να έχει ρυθμό υψηλότερο της Περιφερειακής Ενότητας και στις περιόδους 2011-2021 και 2021-2031.

3. Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου – Δήμος Ρεθύμνης

- Η Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου γνώρισε αύξηση πληθυσμού που ήταν σημαντικά υψηλότερη από το μέσο όρο της Κρήτης τόσο στη δεκαετία 2001-2011, όσο και στη δεκαετία 1991-2001. Από την πρόβλεψη εξέλιξης της απασχόλησης (βλ. αμέσως προηγούμενο τμήμα) προκύπτει ότι στην περίοδο 2011-2021 η αύξηση πληθυσμού της Ενότητας θα είναι επίσης υψηλότερη από του συνόλου της Κρήτης. Για την περίοδο 2021-2031 θεωρείται και πιθανό και επιθυμητό να συνεχίσει να είναι υψηλότερη.
- Ο πληθυσμός του Δήμου Ρεθύμνης αυξήθηκε με ρυθμό, που, σημαντικά υψηλότερος από της Περιφερειακής Ενότητας τόσο στη δεκαετία 1991-2001 όσο και κατά την επόμενη δεκαετία 2001-2011. Θεωρείται και επιθυμητό και πιθανό να συνεχίσει να έχει ρυθμό υψηλότερο της Περιφερειακής Ενότητας και στις περιόδους 2011-2021 και 2021-2031.

4. Περιφερειακή Ενότητα Χανίων – Δήμος Χανίων

- Η Περιφερειακή Ενότητα Χανίων γνώρισε αύξηση πληθυσμού που ήταν πολύ κοντά στο μέσο όρο της Κρήτης τόσο στη δεκαετία 2001-2011, όσο και στη δεκαετία 1991-2001. Από την πρόβλεψη εξέλιξης της απασχόλησης (βλ. αμέσως προηγούμενο τμήμα) προκύπτει ότι στην περίοδο 2011-2021 η αύξηση πληθυσμού της Ενότητας θα είναι επίσης πολύ κοντά στη μέση αύξηση του συνόλου της Κρήτης. Για την περίοδο 2021-2031 θεωρείται και πιθανό και επιθυμητό να συνεχίσει να είναι ίση με τη μέση αύξηση του συνόλου της Κρήτης.
- Ο πληθυσμός του Δήμου Χανίων αυξήθηκε με ρυθμό, που ήταν σημαντικά υψηλότερος από της Περιφερειακής Ενότητας τόσο στη δεκαετία 1991-2001 όσο και κατά την επόμενη δεκαετία 2001-2011. Θεωρείται και επιθυμητό και πιθανό να συνεχίσει να έχει ρυθμό υψηλότερο της Περιφερειακής Ενότητας και στις περιόδους 2011-2021 και 2021-2031.

Εφαρμόζοντας αυτούς τους περιορισμούς και παραδοχές προκύπτουν οι προβλέψεις πληθυσμού που ακολουθούν στον επόμενο πίνακα¹⁷.

	1991	2001	2011	2021	2031
Πραγματικός Πληθυσμός					
Κρήτη	540.054	601.131	682.928	719.028	757.036
Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου	264.906	292.489	338.052	351.083	362.994
Δήμος Ηρακλείου	140.256	159.046	175.113	180.438	185.925
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	124.650	133.443	162.939	170.646	179.458
Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου	71.279	76.319	75.995	83.812	91.829
Δήμος Αγίου Νικολάου	23.386	26.227	28.033	32.533	37.756
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	47.893	50.092	47.962	51.278	54.677
Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου	70.095	81.936	97.059	103.554	113.640
Δήμος Ρεθύμνου	38.109	46.558	62.886	68.781	78.264
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	31.986	35.378	34.173	34.773	36.124
Περιφερειακή Ενότητα Χανίων	133.774	150.387	171.822	180.579	188.573
Δήμος Χανίων	83.298	97.364	116.154	124.546	132.224
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	50.476	53.023	55.668	56.033	57.590
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής πληθυσμού την προηγούμενη δεκαετία					
Κρήτη		1,1%	1,3%	0,5%	0,5%
Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου		1,0%	1,5%	0,4%	0,3%
Δήμος Ηρακλείου		1,3%	1,0%	0,3%	0,3%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας		0,7%	2,0%	0,5%	0,5%
Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου		0,7%	0,0%	1,0%	0,9%
Δήμος Αγίου Νικολάου		1,2%	0,7%	1,5%	1,5%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας		0,4%	-0,4%	0,7%	0,6%
Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου		1,6%	1,7%	0,6%	0,9%
Δήμος Ρεθύμνου		2,0%	3,1%	0,9%	1,3%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας		1,0%	-0,3%	0,2%	0,4%
Περιφερειακή Ενότητα Χανίων		1,2%	1,3%	0,5%	0,4%
Δήμος Χανίων		1,6%	1,8%	0,7%	0,6%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας		0,5%	0,5%	0,1%	0,3%
% Περιφερειακής Ενότητας στον Πληθυσμό Κρήτης και Δήμου-Έδρας στον Πληθυσμό Περιφερειακής Ενότητας					
Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου	49,1%	48,7%	49,5%	48,8%	48,3%
Δήμος Ηρακλείου	52,9%	54,4%	51,8%	51,4%	50,9%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	47,1%	45,6%	48,2%	48,6%	49,1%
Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου	13,2%	12,7%	11,1%	11,7%	12,2%
Δήμος Αγίου Νικολάου	32,8%	34,4%	36,9%	38,8%	40,8%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	67,2%	65,6%	63,1%	61,2%	59,2%
Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου	13,0%	13,6%	14,2%	14,4%	15,1%
Δήμος Ρεθύμνου	54,4%	56,8%	64,8%	66,4%	68,4%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	45,6%	43,2%	35,2%	33,6%	31,6%
Περιφερειακή Ενότητα Χανίων	24,8%	25,0%	25,2%	25,1%	25,1%
Δήμος Χανίων	62,3%	64,7%	67,6%	69,0%	69,7%
Υπόλοιπο Περιφερειακής Ενότητας	37,7%	35,3%	32,4%	31,0%	30,3%

¹⁷ Ειδικά για την Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου, εξαιτίας της ιδιαιτερότητάς της με τα τρία ισότιμα αστικά κέντρα, παρατίθενται προβλέψεις πληθυσμού και για τους υπόλοιπους Καλλικράτειους Δήμους, όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

	1991	2001	2011	2021	2031
Δήμος Σητείας	18.639	19.029	18.155	19.410	20.697
Δήμος Ιεράπετρας	25.034	27.911	27.450	29.348	31.293
Δήμος Οροπεδίου	4.220	3.152	2.357	2.520	2.687

Ι. Σύνοψη – Συμπέρασμα

Η αναπτυξιακή φυσιογνωμία της Κρήτης, όπως προκύπτει από τις προβλέψεις που υιοθετήθηκαν συνοψίζεται ως εξής:

- Η Κρητική οικονομία επωφελείται από τους διαθέσιμους πόρους του ΣΕΣ 2014-2020 και επιτυγχάνει ρυθμό ανάπτυξης 2,2% κατά μέσο ετήσιο όρο στην περίοδο 2010-2021.
- Η συνεχώς αυξανόμενη μεγάλη εξάρτηση από τον τουριστικό τομέα ανακόπτεται. Ο βαθμός εξάρτησης αμβλύνεται οριακά, καθώς ο κλάδος των καταλυμάτων – εστίασης και οι συνδεδεμένοι με αυτόν κλάδοι επιβατικών μεταφορών, πρακτορεύσεων, και τμήματος του λιανικού εμπορίου αντιπροσωπεύουν το 2031 24,4%, έναντι 24,6% το 2021 και 25,1% το 2010.
- Αντίθετα, ανακάμπτει ο αγροτοδιατροφικός τομέας, που κερδίζει 53.400 θέσεις απασχόλησης μεταξύ 2011 και 2031, αντιπροσωπεύοντας ποσοστό 39,9% της συνολικής απασχόλησης της Κρήτης το 2031, έναντι 38,1% το 2021 και 31,6% το 2011.
- Ο πληθυσμός συνεχίζει να αυξάνεται, αφενός λόγω της, σχετικά με άλλες περιοχές της Ελλάδας, υγιούς πυραμίδας του μόνιμου πληθυσμού 2011 και, αφετέρου, λόγω των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται. Φτάνει τις 757.036 κατοίκους το 2031, έναντι 719.028 το 2021 και 682.928 το 2011.
- Αναστρέφεται η πληθυσμιακή κάμψη της Περιφερειακής Ενότητας Λασιθίου (μέσος ετήσιος ρυθμός περίπου 1,0% στην περίοδο 2011-2031). Συνεχίζεται υγιής πληθυσμιακή ανάπτυξη της Ενότητας Ρεθύμνου (μέσος ετήσιος ρυθμός περίπου 0,6% - 0,9% στην περίοδο 2011-2031), ενώ η πληθυσμιακή αύξηση στις Ενότητες Χανίων και Ηρακλείου είναι πιο συγκρατημένη (μέσος ετήσιος ρυθμός $\leq 0,5\%$ στην περίοδο 2011-2031).
- Οι τουριστικές κλίνες αυξάνονται κατά 26.600 μέχρι το 2021. Το Λασιθί και το Ρέθυμνο φαίνεται να κερδίζουν υψηλότερα μερίδια ενώ η προσθήκη νέων κλινών στο Ηράκλειο και στα Χανιά φαίνεται να περιορίζεται.
- Στους Δήμους-Έδρες των Περιφερειακών Ενοτήτων ο πληθυσμός αυξάνεται με ρυθμούς ελαφρά υψηλότερους από τον ρυθμό μεταβολής των Περιφερειακών Ενοτήτων με εξαίρεση τον Δήμο το Ηρακλείου, στον οποίο είναι λίγο χαμηλότερος. Προβλέπεται ότι ο πληθυσμός και των άλλων Δήμων σε όλες τις Ενώτητες θα μεταβάλλεται με θετικό, αν και κατά κανόνα, συγκρατημένο ρυθμό.

B.1.1.γ: Στρατηγικές κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης

B.1.1.γ.1: Διάρθρωση και ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου

(βλ. χάρτες Π2α: Χωροταξική οργάνωση της Περιφέρειας και Π2β: Οικιστικό δίκτυο, διοικητικός και κοινωνικός εξοπλισμός, μεταφορές / κλ. 1:250.000)

B.1.1.γ.1-1: Οικιστικό δίκτυο

Ήδη από το εν ισχύ Περιφερειακό Πλαίσιο επιδιώκεται η πολυκεντρική οργάνωση της Κρήτης, με τη δημιουργία ολοκληρωμένου πολυπολικού οικιστικού / αναπτυξιακού πλέγματος, για την κατά το δυνατό εξασφάλιση της εδαφικής, κοινωνικής και οικονομικής συνοχής στον συνολικό χώρο. Το πολυπολικό πλέγμα αναπτύσσεται ισόρροπα στο εσωτερικό ευρύτερων γεωγραφικών/ αναπτυξιακών ενοτήτων, με την αρωγή -και την μεταξύ τους συνεργασία- των δυναμικών οικιστικών κέντρων που διαθέτουν κοινωνικές υποδομές. Τα μικρά και μεσαία οικιστικά κέντρα, που υποστηρίχτηκαν από τα διαδοχικά ΠΕΠ και απέκτησαν υποδομές, ήταν κατ' αρχήν έδρες ΟΤΑ 1991 και στη συνέχεια έδρες Καποδιστριακών Δήμων, οι οποίοι συνολικά προβλέπεται από το παρόν ΠΠΧΣΑΑ να συγκροτούν μαζί με τις νέες έδρες των Καλλικράτειων Δήμων, όταν διαφέρουν από τους προηγούμενους, τα με λειτουργικά χαρακτηριστικά συνεργαζόμενα πλέγματα – δίκτυα οικισμών.

Σημειώνεται ότι, εξ' αιτίας της πρόσφατης διοικητικής μεταρρύθμισης το 2010, η προβλεπόμενη από το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ οργάνωση του οικιστικού δικτύου έχει μερικώς ξεπεραστεί. Εκ πρώτης όψεως το νέο διοικητικό σχήμα φαίνεται να αφαιρεί δυναμικότητα και ρόλους από το συνολικό οικιστικό πλέγμα και ιδιαίτερα βέβαια από τους λιγότερο εύρωστους πληθυσμιακά οικισμούς, οι οποίοι κατατάσσονται ιεραρχικά στα χαμηλότερα επίπεδα. Χαρακτηριστικά, από τους 1597¹⁸ οικισμούς που καταγράφηκαν κατά την απογραφή του 1991 στην Κρήτη, η Καποδιστριακή διοικητική οργάνωση του 1997 «χρησιμοποίησε» ως έδρες Δήμων και Κοινοτήτων 70 οικιστικά κέντρα, τα οποία προικίστηκαν σταδιακά με υποδομές για την εξυπηρέτηση του πληθυσμού, ενώ η Καλλικράτεια «χρησιμοποιεί» μόνον 24, με αποτέλεσμα να συμβάλει και αυτή από τη δική της πλευρά στην περαιτέρω ερήμωση των οικισμών και της υπαίθρου γενικότερα.

Προκειμένου να αποτραπούν ή έστω να μετριαστούν τέτοια φαινόμενα απαιτούνται τοπικού χαρακτήρα τροποποιήσεις του θεσμοθετημένου προτύπου διάρθρωσης και ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου, ώστε να συγκροτηθεί νέο σύνθετο σχήμα συνεργαζόμενων πλεγμάτων - δικτύων, με τη βοήθεια όλων των οικιστικών κέντρων που είχαν επιλεγεί από το θεσμοθετημένο Πλαίσιο -δηλαδή των περίπου 100 οικισμών-, αλλά και των νέων, που ορίστηκαν έδρες των Καλλικράτειων Δήμων και δεν περιλαμβάνονται στους αμέσως προηγούμενους. Σημειώνεται ότι, κατά την αξιολόγηση της εφαρμογής του Περιφερειακού Πλαισίου, έχουν ελεγχθεί τα νέα πληθυσμιακά και αναπτυξιακά μεγέθη, καθώς και οι μεταβολές όσον αφορά στον εμπλουτισμό του συνολικού πλέγματος με υποδομές, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο μεταξύ διάστημα, ώστε να πιστοποιηθεί η εφικτότητα των κατευθύνσεων του

¹⁸ εκ των οποίων ποσοστό 95% είχε πληθυσμό μικρότερο των 2000 κατοίκων και ειδικότερα 85,5% (1365 οικισμοί) μικρότερο των 500 κατοίκων, ενώ 10,1% (153) είχε πληθυσμό από 501 έως 2.000 κατοίκους.

νέου προτύπου.

Σύμφωνα με τα προηγούμενα, οι οικισμοί της Κρήτης, βάσει και των κατατάξεων των οικισμών σε επίπεδα από το ΓΠΧΣΑΑ και βάσει της δομής του τροποποιημένου νέου προτύπου, ιεραρχούνται σε:

- Πρωτεύοντες εθνικούς πόλους: Ηράκλειο, έδρα της Περιφέρειας και Χανιά, έδρα της ομώνυμης Περιφερειακής Ενότητας, ως οικιστικά κέντρα 2^{ου} επιπέδου,
- Δευτερεύοντα εθνικό πόλο: Ρέθυμνο, έδρα της ομώνυμης Περιφερειακής Ενότητας, ως οικιστικό κέντρο 3^{ου} επιπέδου. Η συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση του Ρεθύμνου δεν προβλέπεται από το Γενικό Πλαίσιο, το οποίο, εάν η πρόταση γίνει αποδεκτή και από τους αρμόδιους φορείς, θα πρέπει να αναθεωρηθεί αναλόγως,
- Πρωτεύοντες πόλους περιφερειακής εμβέλειας: Άγιος Νικόλαος, έδρα της Περιφερειακής Ενότητας Λασιθίου και Ιεράπετρα και Σητεία, κέντρα ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων και αστικά κέντρα με πληθυσμό >10.000 κατοίκων, ως οικιστικά κέντρα 5^{ου} επιπέδου,
- Πόλους ανάπτυξης με ειδικό εθνικό και περιφερειακό ρόλο: Καστέλι Κισσάμου, Σούδα και Τυμπάκι, κέντρα ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων, ως οικιστικά κέντρα 6^{ου} επιπέδου ενισχυμένου,
- Δευτερεύοντες πόλους περιφερειακής εμβέλειας: Νεάπολη, Λιμήν Χερσονήσου/Μάλια, Νέα Αλικαρνασός, Γάζι, Αρκαλοχώρι, Μοίρες, Σπήλι, Πέραμα, Βάμμος/Βρύσες, Κάντανος/Παλαιόχωρα, λοιπά κέντρα ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων και ειδικά συνεργαζόμενα κέντρα, ως οικιστικά κέντρα 6^{ου} επιπέδου,
- Λοιπούς οικισμούς, έδρες Καλλικράτειων Δήμων: Τζερμιάδο, Γούρνες, Πεζά, Ευαγγελισμός, Άγιοι Δέκα, Άνω Βιάννος, Αγία Φωτεινή, Ανώνεια, Χώρα Σφακίων, Καστρί Γαύδου, Γεράνι Χανίων (με υπογράμμιση οι οικισμοί που ήταν και έδρες Καποδιστριακών Δήμων), ως οικιστικά κέντρα 7^{ου} επιπέδου ενισχυμένου και
- Λοιπούς οικισμούς, τ. έδρες Καποδιστριακών Δήμων: Κουτσουράς, Ζίρος, Παλαίκαстро, Θραψανό, Καστέλι, Αρχάνες, Γούβες, Προφήτης Ηλίας, Βενεράτο, Άγιος Μύρων, Κρουσσώνας, Τύλισος, Επισκοπή ΗΡΑ, Ασήμι, Γέργερη, Ζαρός, Αγία Βαρβάρα, Πύργος, Γαράζο, Φουρφουράς, Πλακιάς, Επισκοπή ΡΕ, Αθάνατος, Άδελε, Καβρός, Καλύβες, Φρές, Πιθάρι, Κουνουπιδιανά, Γερολάκκος, Μουρνιές, Βαμβακόπουλο, Νέα Κυδωνία, Αλικιανός, Βουκολιές, Πλατανιάς, Κολυμπάρι, Δραπανιάς, Έλος και Καμπανός, ως οικιστικά κέντρα 7^{ου} επιπέδου.

Το δίκτυο των παραπάνω 70 οικισμών υποστηρίζεται και από τους ακόλουθους 30 περίπου οικισμούς, οι οποίοι υπήρξαν έδρες τέως ΟΤΑ 91, με σχετικά εύρωστη πληθυσμιακή εικόνα έως και την απογραφή του 2011, ενώ συγχρόνως διαθέτουν κοινωνικές υποδομές. Πρόκειται για ειδικά συνεργαζόμενους οικισμούς με αυτούς του 6ου ή 7ου επιπέδου και είναι: (1) στην Π.Ε. Λασιθίου, Άγιος Γεώργιος (Οροπέδιο Λασιθίου), Τουρλωτή, Χανδράς, (2) στην Π.Ε. Ηρακλείου, Σταυρωμένος (Χερσονήσου), Ελαία, Μοχός, Γαρίπα, Σκινιάς, Μελέσες, Μεσοχώρι, Τεφέλι, Χάρακας, Πόμπια, Καμάρες, Αγία Βαρβάρα, Βαγιονιά, (3) στην Π.Ε. Ρεθύμνης, Αργυρούπολη, Ατσιπόπουλο, Γεράνι (Ρεθύμνης), Αμάρι, Αγία Γαλήνη, Μέλαμπες, Σέλια, Κοξαρέ, Πάνορμος, Σίσες, Λιβάδια και στην Π.Ε. Χανίων, Γεωργιούπολη, Κουρνάς και Ασή Γωνιά. Τέλος, υπάρχουν και οι λοιποί οικισμοί τέως έδρες ΟΤΑ 91, με κάποιες υποδομές και αυτοί, στους οποίους εξακολουθεί να αναφέρεται και το δίκτυο των ακόμη μικρότερων πολυάριθμων οικισμών της Περιφέρειας, το οποίο όμως σταδιακά αποψιλώνεται από πληθυσμό. Οι εξαρτήσεις μεταξύ των οικισμών που ανήκουν στις δυο τελευταίες κατηγορίες με αυτούς που προηγούνται αποτελούν

αντικείμενο των υποκείμενων επιπέδων σχεδιασμού, των ΓΠΣ και των ΣΧΟΟΑΠ, όπου και θα πρέπει να αναζητηθούν οι συγκεκριμένες δράσεις και τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση των φαινομένων ερήμωσης.

Ειδικά, η πρόταση για την αναβάθμιση του Ρεθύμνου σε δευτερεύοντα εθνικό πόλο στηρίζεται στο γεγονός ότι η πόλη εξελίσσεται σε ένα ιδιαίτερα δυναμικό αστικό κέντρο, με πρόβλεψη υψηλότερου ρυθμού αύξησης του πληθυσμού του από αυτόν του Ηρακλείου και των Χανίων, έως και το 2031, καθώς και στο ότι διαθέτει ήδη αναβαθμισμένες κοινωνικές και τεχνικές υποδομές (βλ. επόμενο κεφ. Β.1.1.γ.1-3: Ρόλος των πόλεων της Κρήτης). Συγχρόνως, αναμένεται να παραλάβει και να προωθήσει με επάρκεια τις απαιτούμενες δραστηριότητες για την επιτυχία του καινοτομικού του ρόλου, ως κέντρου ανάδειξης και διάδοσης του δικτύου «ολοκληρωμένα και πολλαπλά παρελθόντα, με άξονα την έρευνα (ιστορία και φυσικό - πολιτιστικό περιβάλλον)».

Β.1.1.γ.1-2: Δίκτυα οικισμών/ πολύπολα

Στην προσπάθεια μετριασμού των φαινομένων αποψίλωσης θα συμβάλλει σημαντικά η συλλειτουργία και η συνεργασία των 100 οικιστικών κέντρων της Κρήτης ως δίκτυα οικισμών/ πολύπολα, με κοινές συμπληρωματικές κοινωνικές εξυπηρετήσεις και αντίστοιχα προσανατολισμένα προς την εξυπηρέτησή τους οδικά δίκτυα. Υποδεικνύονται τα ακόλουθα δίκτυα οικισμών/ πολύπολα, κέντρα αναφοράς εντός των ευρύτερων γεωγραφικών /αναπτυξιακών ενοτήτων, στα οποία θα μπορεί να εξυπηρετείται και το δίκτυο των μικρότερων οικισμών:

Σητεία, Ζίρος/Χανδράς, Παλαίκαστρο, Τουρλωτή,

Ιεράπετρα –Κουτσουράς,

Άγιος Νικόλαος -Νεάπολη -Τζερμιάδο/Άγιος Γεώργιος,

Γούρνες/ Σταυρωμένος- Ελαία, Γούβες, Επισκοπή, Λιμήν Χερσονήσου – Μάλια/Μοχός,

Ευαγγελισμός/Θραψανό -Καστέλι, Αρκαλοχώρι/ Γαρίπα- Σκινιάς, Άνω Βιάννος,

Άγιοι Δέκα/Βαγιονιά, Μοίρες/Πόμπια, Τυμπάκι, Ασήμι, Ζαρός/Καμάρες, Γέργερη, Αγία Βαρβάρα, Πύργος/Μεσοχώρι – Τεφέλι – Χάρακας,

Πεζά/Μελέσες, Αρχάνες,

Ηράκλειο, Βενεράτο, Άγιος Μύρων, Προφήτης Ηλίας,

Γάζι, Κρουσώνας, Τύλισος,

Πέραμα/Πάνορμος - Σίσες, Ανώγεια, Γαράζο/Λιβάδια,

Ρέθυμνο/Ατσιπόπουλο - Γεράνι, Επισκοπή/Αργυρούπολη – Ασή Γωνιά Χανίων,

Αθάνατος, Άδελε, Αγία Φωτεινή/Αμάρι, Φουρφουράς,

Σπήλι/Κοξαρέ -Μέλαμπες – Αγία Γαλήνη, Πλακιάς/Σέλια,

Βρύσες/Βάμμος- Κουρνάς- Γεωργιούπολη, Χώρα Σφακίων, Καβρός, Καλύβες, Φρές,

Χανιά, Πιθάρι/Κουνουπιδιανά, Γερολάκκος, Μουρνιές, Βαμβακόπουλο, Νέα Κυδωνία,

Γεράνι/Πλατανιάς, Αλικιανός, Βουκολιές, Κολυμπάρι και

Παλαιόχωρα /Κάντανος - Καμπανός, Καστρί Γαύδου, Έλος, Καστέλι
Κισσάμου/Δραπανιάς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Πρωτεύοντες και δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι / Οικιστικά κέντρα 2ου ή 3ου επιπέδου	Πρωτεύοντες πόλοι περιφερειακής εμβέλειας Οικιστικά κέντρα 5 ^{ου} επιπέδου	Πόλοι με ειδικό εθνικό και περιφερειακό ρόλο Οικιστικά κέντρα 6ου επιπέδου ενισχυμένου και μη	Πόλοι, έδρες Καλλικράτειων Δήμων Οικιστικά κέντρα 7ου επιπέδου ενισχυμένου	Πόλοι, έδρες τέως Καποδιστριακών Δήμων Οικιστικά κέντρα 7ου επιπέδου
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
ΗΡΑΚΛΕΙΟ (+ έδρα της Περιφέρειας και ΠΕ)				
		Νέα Αλικαρνασσός		
				Προφήτης Ηλίας
				Βενεράτο
				Άγιος Μύρων
		Γάζι (έδρα)		Κρουσώνας
				Τύλισος
		Λιμήν Χερσονήσου	Γούρνες (έδρα)	Γούβες
				Επισκοπή
				Σταυρωμένο
				Ελαία
		Μάλια		Μοχός
			Πεζά (έδρα)	Μελέσες
				Αρχάνες
		Αρκαλοχώρι	Ευαγγελισμός (έδρα)	Καστέλι
				Θραψανό
			Άνω Βιάννος (έδρα)	Γαρίπα Σκινιάς
		Μοίρες (έδρα)		Πόμπια
		Τυμπάκι		Καμάρες
				Πύργος Μεσοχώρι Τεφέλι Χάρακας
				Ζαρός
			Άγιοι Δέκα (έδρα)	Αγία Βαρβάρα Βαγιονιά
				Γέργερη
				Ασήμι

Πρωτεύοντες και δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι / Οικιστικά κέντρα 2ου ή 3ου επιπέδου	Πρωτεύοντες πόλοι περιφερειακής εμβέλειας Οικιστικά κέντρα 5 ^{ου} επιπέδου	Πόλοι με ειδικό εθνικό και περιφερειακό ρόλο Οικιστικά κέντρα 6ου επιπέδου ενισχυμένου και μη	Πόλοι, έδρες Καλλικράτειων Δήμων Οικιστικά κέντρα 7ου επιπέδου ενισχυμένου	Πόλοι, έδρες τέως Καποδιστριακών Δήμων Οικιστικά κέντρα 7ου επιπέδου
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
	ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (+ έδρα της ΠΕ)			
		Νεάπολη	Τζερμιάδο (έδρα)	
	Ιεράπετρα (έδρα)			Κουτσουράς
	Σητεία (έδρα)			Ζίρος
				Παλαίκαστρο
ΡΕΘΥΜΝΟ (+ έδρα της ΠΕ)				
				Επισκοπή Αθάνατος Άδελε
			Αγία Φωτεινή (έδρα)	Φουρφουράς
		Πέραμα (έδρα)	Ανώγεια (έδρα)	Γαράζο
		Σπήλι (έδρα)		Πλακιάς
ΧΑΝΙΑ (+ έδρα της ΠΕ)				
		Σούδα		
		Βάμος/Βρύσες (έδρα)	Χώρα Σφακίων (έδρα)	Καβρός Καλύβες Φρες
				Πιθάρι Κουνουπιδιανά
				Γερολάκκος Μουρνιές Βαμβακόπουλο Νέα Κυδωνία
			Γεράνι (έδρα)	Πλατανιάς Αλικιανός Βουκολιές Κολυμπάρι
		Καστέλι Κισσάμου (έδρα)		Δραπανιάς
			Παλαιόχωρα (έδρα)	Κάντανος, Έλος Καμπανός
			Καστρί Γαύδου (έδρα)	

B.1.1.γ.1-3: Ρόλος των πόλεων της Κρήτης

Τον Μάιο του 2007, στη Λειψία, στην άτυπη υπουργική συνάντηση για την αστική ανάπτυξη και τη χωρική συνοχή, εγκρίθηκε η Διακήρυξη 'Χωρική Ατζέντα της ΕΕ: προς μια περισσότερο ανταγωνιστική και βιώσιμη Ευρώπη των διαφορετικών περιφερειών'. Τόσο στην αρχική Διακήρυξη, όσο και σε αυτήν του 2011 που βρίσκεται υπό αναθεώρηση, διατηρούνται και επαναβεβαιώνονται εκ νέου οι στόχοι που είχαν τεθεί στο Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ, 1999) για την ισόρροπη - πολυκεντρική ανάπτυξη και εταιρική σχέση πόλεων - υπαίθρου, με την προώθηση νέων μορφών συμπράξεων και χωρικής διακυβέρνησης.

Ειδικά, όπως επιτάσσει το ΓΠΧΣΑΑ, στον νησιωτικό χώρο του Αιγαίου ενισχύονται οι εθνικοί πόλοι Ηράκλειο – Χανιά, σε διασύνδεση με τον περιβάλλοντα χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Μεσογείου και ενισχύονται οι συνεργασίες με το πολυπολικό νησιωτικό σύμπλεγμα (Βόρειο Αιγαίο, Κυκλάδες, Δωδεκάνησα), με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της συνοχής της ευρύτερης νησιωτικής ενότητας και των επιμέρους συνιστωσών της.

Ήδη, από το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ προβλέπεται ως στρατηγικής κατεύθυνσης πρωτοβουλία ο προσδιορισμός του ειδικού ρόλου των σημαντικών πόλεων της Κρήτης και ο εμπλουτισμός τους με λειτουργίες ευρύτερης εμβέλειας, ώστε να εντάσσονται οργανικά στα διευρωπαϊκά δίκτυα συνεργασίας, λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες σήμερα δυνατότητες και τάσεις, όχι μόνον σε υποδομές, αλλά και σε εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο τελικά θα κληθεί να πραγματώσει τον εκάστοτε επιλεγμένο ρόλο. Αλλά και στα μικρότερα οικιστικά κέντρα της Περιφέρειας προβλέπεται να δημιουργούνται συναφείς υποστηρικτικές υποδομές εμβέλειας, ώστε να υποστηρίζεται η συνεργασία των πόλεων και της υπαίθρου, με δημιουργία πλεγμάτων, τα οποία σκοπό έχουν να καθιστούν τον χώρο συνολικά ελκυστικό.

Συνεπώς, συμπληρώνεται και εξειδικεύεται εκ νέου ο ρόλος των πόλεων σε προοπτική δεκαπενταετίας, με άξονες αναφοράς την έρευνα και τεχνολογία, τον πολιτισμό, την παραγωγή και πιστοποίηση γεωργοπεριβαλλοντικών προϊόντων, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, τον ποιοτικό τουρισμό. Προτείνεται να χωροθετηθούν στις πόλεις όσες προβλεπόμενες από το ΠΠΧΣΑΑ λειτουργίες δεν έχουν ήδη εγκατασταθεί, αλλά και κάποιες νέες των οποίων η παρουσία κρίνεται επιθυμητή, αλλά και ρεαλιστική:

Ηράκλειο: πρωτεύων εθνικός πόλος διεθνούς, ευρωπαϊκής και διαπεριφερειακής ακτινοβολίας, με άξονα την έρευνα – τεχνολογία και τον πολιτισμό. Προβλέπεται να αποτελέσει, μαζί με την Αθήνα, την Πάτρα και τη Θεσσαλονίκη, τον κορμό της ανάπτυξης ερευνητικής δραστηριότητας στη Χώρα, με κατεύθυνση τη βιοτεχνολογία και την πληροφορική. Διαθέτει την τεχνογνωσία να αναπτύξει δραστηριότητες στους τομείς της τηλεματικής, των δικτύων ΑΤΜ, των οπτικών ινών και να λειτουργήσει ως διεθνής τηλεπικοινωνιακός κόμβος και κόμβος τηλεϊατρικής στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο ρόλος του επομένως προσδιορίζεται επακριβώς, ως κέντρο με εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή ακτινοβολία, με άξονα την προηγμένη τεχνολογία, σε όλους τους τομείς. Προφανώς, το πολιτιστικό του πρόσωπο, ως κέντρο του Μινωικού πολιτισμού και κέντρο αρχείων, βιβλιοθηκών και μουσειακών συλλογών, με ιδιαίτερη αναφορά στη Μεσόγειο, οφείλει να το διατηρήσει και να το αναπτύξει.

Ενδεικτικά οι δομές που μπορούν να αναπτυχθούν, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο, το Ίδρυμα Τεχνολογίας Έρευνας, το ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε, το ΕΛ.ΚΕ.Θ.Ε. και τα

λοιπά εγκατεστημένα ερευνητικά ιδρύματα, είναι: Ερευνητικό κέντρο Ανάπτυξης Λογισμικού Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, Ινστιτούτο Αστροφυσικής σε συνεργασία με το Αστεροσκοπείο στο Σχίνακα, Παρατηρητήριο Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Ευρωπαϊκό κέντρο Μεσογειακών Ερευνών, Οργανισμός Στήριξης Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, Ερευνητικό Κέντρο Αγροτικής Βιοτεχνολογίας, Ινστιτούτο Βιοκλιματικού Σχεδιασμού, Κέντρο Μεσογειακής Περιθαλψής, Ινστιτούτο Γεωδυναμικού και Αντισεισμικού Σχεδιασμού, Διεθνής Κόμβος Τηλεϊατρικής και Συνεδριακό - Ερευνητικό - πολυλειτουργικό Κέντρο, συνδυασμένο με Πάρκο Αναψυχής στον ευρύτερο περιαστικό χώρο της Πόλης.

Χανιά: πρωτεύων εθνικός πόλος ευρωπαϊκής, μεσογειακής και διαπεριφερειακής ακτινοβολίας, με άξονα τις επιστήμες, τις εφαρμογές και το περιβάλλον. Διαθέτει τις Σχολές του Πολυτεχνείου Κρήτης, με το ιδρυθέν στο μεταξύ διάστημα Τμήμα Αρχιτεκτόνων, το Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο (Μ.Α.Ι.Χ.) που προτείνεται να εμπλουτιστεί με συμπληρωματικές δραστηριότητες για αναβάθμιση του έργου του στον τομέα έρευνας και εφαρμογής της αγροτικής οικονομίας (σύγχρονοι τρόποι καλλιέργειών), το Ινστιτούτο Υποτροπικών και Ελιάς, το ΚΕΓΕ, το Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου, την Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης και το Ίδρυμα Ελευθερίου Βενιζέλου, τα οποία αποτελούν θεσμούς εν λειτουργία και προσανατολίζονται με αναφορά τις εφαρμογές, τις επιστήμες και την προβολή των περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων του μεσογειακού χώρου.

Ενδεικτικά, οι δραστηριότητες με τις οποίες μπορεί να εμπλουτιστεί η πόλη είναι: Μεσογειακό Κέντρο Δημοσιογραφίας, του οποίου έχει προ πολλού ανακοινωθεί η ίδρυση, καθώς και Σχολή Καλών Τεχνών, Τμήμα Μηχανικών Βιοϊατρικής και Βιοτεχνολογίας, Ινστιτούτο γεωδυναμικού και αντισεισμικού σχεδιασμού, στα πλαίσια του Πολυτεχνείου Κρήτης, συμπληρωμένα με την ίδρυση Συνεδριακού Κέντρου, σύμφωνα με το Ν.2160/93, άρθρο 41. Επιδιώκεται να ενισχυθεί περαιτέρω η λειτουργία του Κέντρου Πιστοποίησης, ο πυρήνας του οποίου έχει ήδη συγκροτηθεί από το ΜΑΙΧ, για εφαρμοσμένα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και για οικολογικά προϊόντα, ομοίως στραμμένο στις ιδιαιτερότητες του μεσογειακού χώρου. Επίσης, λόγω της ύπαρξης του διεθνούς κόμβου οπτικών ινών έχει τη δυνατότητα να αναδειχθεί σε Κέντρο Εμπορικών Συναλλαγών στο πλαίσιο της πολυκεντρικής ισόρροπης ανάπτυξης.

Ρέθυμνο: δευτερεύων εθνικός πόλος ευρωπαϊκής και διαπεριφερειακής ακτινοβολίας, με άξονα την ιστορία και τον πολιτισμό. Είναι έδρα του Πανεπιστημίου Κρήτης και μεταξύ άλλων σημαντικών Σχολών και Ιδρυμάτων, διαθέτει το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας και το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, με πλούσια ερευνητική δράση στον χώρο της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου. Στο μεταξύ διάστημα ιδρύθηκε και Τμήμα του ΤΕΙ Κρήτης, με αντικείμενο τη συντήρηση αρχαιοτήτων. Χωροθετικά βρίσκεται ανάμεσα στους σημαντικούς ορεινούς όγκους των Λευκών Ορέων και της Ίδης, κέντρο ευρείας χωρικής ενότητας, με πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Ο ρόλος της πόλης προσδιορίζεται σαφώς, ως κέντρου ανάδειξης των ολοκληρωμένων και πολλαπλών παρελθόντων, με άξονα την έρευνα (ιστορία και φυσικό - πολιτιστικό περιβάλλον), με την συνδρομή του Τομέα Φυσικού Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου και του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, τα οποία

λειτουργούν στο Ηράκλειο. Επιδιώκεται¹⁹ να δημιουργηθεί εδώ το «Κέντρο Ενιαίας Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης - Πληροφόρησης» σε επίπεδο Κρήτης, η δομή του οποίου έχει προσεγγιστεί σε ικανοποιητικό επίπεδο από τους ερευνητικούς φορείς που συνεργάστηκαν στα πλαίσια της Πιλοτικής Δράσης ARCHI-MED της ΕΕ και το οποίο θα τροφοδοτεί μεταξύ άλλων με υλικό και τα επιμέρους κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Άγιος Νικόλαος: πρωτεύων πόλος περιφερειακής εμβέλειας, κέντρο προώθησης του ποιοτικού τουρισμού. Σημαντικός τουριστικός πόλος με παράδοση και κέντρο παροχής υπηρεσιών, είναι σε θέση να παραλάβει τις υποδομές και το αντιστοιχούν ανθρώπινο δυναμικό, που απαιτείται για την προώθηση του ποιοτικού τουρισμού στην Κρήτη, με άξονα αναφοράς και συνεργασίας τις Περιφέρειες του Νότιου και του Βόρειου Αιγαίου. Δημιουργήθηκε το προβλεπόμενο Τμήμα του ΤΕΙ Κρήτης, στον τομέα της Διοίκησης Επιχειρήσεων, αλλά χρειάζεται επιστημονική και υλικοτεχνική υποστήριξη, ώστε να ανταποκρίνεται στην απαίτηση για παραγωγή στελεχών υψηλών απαιτήσεων, που έχει ανάγκη ο επιδιωκόμενος ποιοτικός τουρισμός.

Σητεία: πρωτεύων πόλος περιφερειακής εμβέλειας, κέντρο έρευνας των συνθηκών φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στη λεκάνη της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Η πόλη έχει σαφή αναφορά στις ανατολικές ακτές του νησιού, στις περιοχές των οποίων διατηρείται ακόμη η μνήμη του «άθικτου» φυσικού και του πλούσιου πολιτιστικού περιβάλλοντος, ιδιαίτερα στον αρχαιολογικό τομέα και έχει ήδη αναπτύξει συνεργασία η οποία πρέπει να ενισχυθεί και να διευρυνθεί, τόσο με τον τομέα Φυσικού Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Κρήτης, όσο και με το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών του ΙΤΕ. Εδώ είναι δυνατό να χωροθετηθεί, σε μόνιμη λειτουργία, Ερευνητικό Ινστιτούτο / παράρτημα του ΙΤΕ, το οποίο θα συνεργάζεται με τα αντίστοιχα πανεπιστημιακά και ερευνητικά κέντρα του Ηρακλείου και του Ρεθύμνου. Το τμήμα Διατροφής και Διαιτολογίας του ΤΕΙ Κρήτης, που δημιουργήθηκε εδώ, είναι απόλυτα συμβατό με τους στόχους ποιότητας πολιτιστικού περιεχομένου (κρητική διατροφή και κουζίνα) που έχουν τεθεί για την πόλη και την περιοχή της.

Ιεράπετρα: πρωτεύων πόλος περιφερειακής εμβέλειας, κέντρο δημιουργίας γεωργοπεριβαλλοντικής συνείδησης, με άξονα αναφοράς την Κρήτη και **εκπαιδευτικό κέντρο ανανεώσιμων πηγών ενέργειας,** με άξονα αναφοράς και μεταφοράς της τεχνογνωσίας και στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου. Αποτελεί το μοναδικό αστικό κέντρο του νησιού στο Νότο, που έχει αγροτικό χαρακτήρα και έντονα επιβαρημένο περιβάλλον, ακριβώς λόγω του είδους των γεωργικών δραστηριοτήτων, που αναπτύχθηκαν εδώ. Στην ευρύτερη περιοχή της, τον Αθρινόλακκο, δημιουργήθηκε και λειτουργεί το τρίτο Ενεργειακό Κέντρο στην Κρήτη, το οποίο θα πρέπει να συνδυαστεί με την παραγωγή ενέργειας με ανανεώσιμες μορφές. Ο ρόλος της Πόλης είναι διακριτός και, πέραν του Τμήματος ΤΕΙ Εμπορίας και Διαφήμισης που ιδρύθηκε εδώ, επιδιώκεται να δημιουργηθεί Παραγωγική Σχολή στραμμένη (1) στην εκμάθηση παραγωγών για παραγωγή γεωργοπεριβαλλοντικών προϊόντων και (2) στη χρήση και τη λειτουργία ΑΠΕ.

Πέρα από τις μικρότερης κλίμακας υποδομές, προσανατολισμένες σε πολιτιστικές και παραγωγικές δραστηριότητες, οι οποίες επιδιώκεται να δημιουργηθούν σε ολόκληρο το χώρο της νήσου και να αποδοθούν και σε μικρότερα αστικά κέντρα ειδικοί ρόλοι

¹⁹ Η δημιουργία νέου κελύφους για το Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου δεν ευοδώθηκε. Κρίνεται σκόπιμο να εξεταστεί η δυνατότητα για δημιουργία μικρού εξειδικευμένου Μουσείου συνδυασμένου με τον Αρχαιολογικό χώρο της Ελεύθερας.

εμβέλειας, που να συνδυάζονται βέβαια και με συμπληρωματικές προτάσεις χωροθετήσεων. Ειδικότερα, προβλεπόταν από το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ και δεν πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες υποδομές:

- με κέντρο το Τμήμα ΤΕΙ του Αγίου Νικολάου, να λειτουργήσουν Παραγωγικές Σχολές για εξειδίκευση στελεχών στον ποιοτικό τουριστικό τομέα στο **Σπήλι** και στον **Κίσσαμο**,
- με κέντρο την προτεινόμενη Παραγωγική Σχολή Ιεράπετρας, για εκμάθηση παραγωγών σε γεωργοπεριβαλλοντικά προϊόντα (εννοείται και η περιβαλλοντικά βιώσιμη κτηνοτροφία), να λειτουργούν παραρτήματά της στο **Αρκαλοχώρι**, **Αρχάνες** (κρασιά ποιοτικά), **Μοίρες**, **Παλαιόχωρα** (σε αναφορά και με τη **Γαύδο**) και **Πέραμα** και
- με κέντρο το προτεινόμενο Μουσείο Περιβάλλοντος του Ρεθύμνου και το υφιστάμενο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας του Ηρακλείου, να δημιουργηθούν μικρότερα, αλλά σημαντικά αντίστοιχα μουσεία στη Χώρα Σφακίων (ορεινός όγκος Λευκών Ορέων) , σε συνδυασμό με το δημιουργούμενο Ερευνητικό Κέντρο του Πανεπιστημίου στη **Γαύδο**, στα **Ανώγεια** (ορεινός όγκος Ιδης), στο **Τζερμιάδο** (ορεινός όγκος Δίκτης) και στο **Παλαίκαстро** (ορεινοί όγκοι Λασιθίου και ανατολική ακτή).

Οι υποδομές αυτές προτείνονται και από το παρόν προς αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ. Σημειώνεται ότι, στο μεταξύ διάστημα, υλοποιήθηκαν και λειτουργούν δύο νέα Αρχαιολογικά Μουσεία, στη **Σητεία** και στον **Κίσσαμο**.

B.1.1.γ.1-4: Υπηρεσίες κοινωνικής και διοικητικής υποδομής

Σύμφωνα με όσα έχουν αναλυτικά καταγραφεί στο ειδικό με το θέμα κεφάλαιο της Αξιολόγησης της Εφαρμογής του ΠΠΧΣΑΑ, γενικά τα οικιστικά κέντρα που υπήρξαν έδρες ΟΤΑ 91 διαθέτουν κτιριακές υποδομές, για να εγκατασταθούν εκεί κοινωνικές και διοικητικές υπηρεσίες, απαραίτητες για την εξυπηρέτηση του πληθυσμού. Οι στόχοι που είχαν ήδη τεθεί δεν είναι μόνον ποσοτικοί (αναγκαία υποδομή / αριθμός κατοίκων), αλλά και ποιοτικοί (εγγύτητας σε σχέση με την κατοικία του πληθυσμού, κ.ά.). Οι υποδομές αυτές κατά κανόνα χρηματοδοτήθηκαν από τα διαδοχικά ΚΠΣ και ΠΕΠ.

Από το νέο Πλαίσιο διαπιστώνεται η αναγκαιότητα να συμπληρωθούν ορισμένα οικιστικά κέντρα με μικρού αριθμού κοινωνικές και διοικητικές υποδομές, όπως καταγράφεται στους συνοδευτικούς πίνακες, με πληροφορία που είναι οργανωμένη ανά ευρύτερη οικιστική / αναπτυξιακή ενότητα. Η πρόταση για μικρής κλίμακας συμπληρωματικές υποδομές στηρίζεται στις ακόλουθες παραδοχές:

- σε όλες τις έδρες των νέων Δήμων, εκεί όπου δεν διατίθεται ανάλογη υποδομή, θα δημιουργηθούν τα νέα διοικητικά κέντρα, προκειμένου να εγκατασταθεί το νέο επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό, το οποίο θα τα στελεχώσει. Για τη δημιουργία τέτοιων κέντρων κρίνεται σκόπιμη η προώθηση διαδικασιών αποκατάστασης υφισταμένων παραδοσιακών κελυφών, ώστε να συμβάλουν στο πρότυπο της εναλλακτικής βιώσιμης ανάπτυξης,
- σε όλες τις έδρες των νέων Δήμων και στα συνεργαζόμενα με αυτές οικιστικά κέντρα 7ου ενισχυμένου ή και 7ου επιπέδου, εκεί όπου δεν διατίθεται ανάλογη υποδομή, δημιουργείται -όπως εντοπίζεται αναλυτικά και ανά οικισμό στους συνοδευτικούς πίνακες της κοινωνικής υποδομής, που ακολουθούν- Περιφερειακό Ιατρείο, το οποίο θα λειτουργεί ως κέντρο πρόληψης, σε εβδομαδιαία βάση, εξαρτώμενο και στελεχωμένο από τα υφιστάμενα Κέντρα Υγείας, τα οποία είναι αρκετά τον αριθμό. Αυτές οι μικρές σε αναγκαίους

- χώρους μονάδες μπορεί να συνδυαστούν με τα διοικητικά κέντρα και να χωροθετηθούν στα ίδια ή σε ανάλογα παραδοσιακά κτίρια,
- σε όλες τις έδρες των νέων Δήμων ή τα συνεργαζόμενα με αυτές οικιστικά κέντρα, εκεί όπου δεν διατίθεται ανάλογη υποδομή, θα δημιουργηθεί γυμνάσιο και λύκειο, με εξαιρέσεις για τις περιπτώσεις όπου σε μικρή απόσταση διατίθενται ανάλογες υποδομές ή όπου οι σημερινοί ή αναμενόμενοι πληθυσμοί δεν αιτιολογούν τέτοιες χωροθετήσεις.

Στην παρούσα φάση επιδιώκεται η περαιτέρω υποστήριξη, εκεί όπου απαιτείται, με συμπλήρωση των υποδομών -διαπεριφερειακού και περιφερειακού ενδιαφέροντος- των οικιστικών κέντρων και πολυπολικών δικτύων, που οργανώνουν τις ευρύτερες αναπτυξιακές ενότητες και υποενότητες. Σημειώνεται ότι η αναστολή λειτουργίας ορισμένων υπηρεσιών λόγω της παρούσας πολύπλευρης κρίσης, αντιμετωπίζεται από τον περιφερειακό χωροταξικό σχεδιασμό ως μεταβατικό φαινόμενο και εκτιμάται ότι στο μέλλον θα καταστεί δυνατό οι υπηρεσίες να παρέχονται στους πολίτες κανονικά. Σημειώνεται τέλος ότι, σε αστικοποιημένες ζώνες, πλησίον των τριών μεγάλων αστικών κέντρων, των οποίων η αρχική χρήση ήταν παραθεριστική κατοικία, αλλά έχει καταλήξει να είναι πρώτη, για τον υπολογισμό των αναγκών σε υποδομές λαμβάνεται γενικά υπόψη η μονιμότητα του πληθυσμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β.1.1.γ.1-4α: ΠΕ Λασιθίου. Υπηρεσίες κοινωνικής και διοικητικής υποδομής

Υποδομές για Κοινωνικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Νοσοκομεία	Κέντρ. Υγείας Περιφερειακά ή Αγροτ. Ιατρ.	Ερευνητικά Κέντρ.	ΑΕΙ	ΤΕΙ	ΕΠΑΛ	Λύκεια	Γυμνάσια	Μουσεία	Παραγωγικές Σχολ.
Άγιος Νικόλαος	Άγιος Νικόλαος Οροπέδιο Λασιθίου	1	10	-	-	1 (Διοίκ. Επιχειρήσ.)	1	4	10	1	-
Ιεράπετρα	Ιεράπετρα	1	1 + 1 (Προτεινόμενο στον Κουτσουρά)	-	-	1 (Εμπορίας και διαφήμισης)	1	3	6	1	1 (προτεινόμενη στην Ιεράπετρα.)
Σητεία	Σητεία	1	2 + 1 (Προτεινόμενο στο Παλαίκαastro)	1 (Ερευνητικό Ινστιτούτο υπό παράρτημα του ΙΤΕ)	-	1 (διατροφής και διαιτολογίας)	2	2 + 1 (Προτεινόμενο στο Παλαίκαastro)	31?	1 + 1 (Προτεινόμενο στο Παλαίκαastro)	-

Υποδομές για Διοικητικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Δικαστήρια Πρωτοδικεία Εφετεία Ειρηνοδικεία	Κεντρικά Λιμεναρχεία	Υπολιμ/ρχεία Λιμενικοί Σταθμοί	Εφορείες Αρχαιοτήτων	Στρατ/κές Διοικήσεις
Άγιος Νικόλαος	Άγιος Νικόλαος Οροπέδιο Λασιθίου	3 (Αγ. Νικόλαος, Νεάπολη, Τζερμιάδο)		1 (Αγ. Νικόλαος)	1 (Αγ. Νικόλαος)	1 (Αγ. Νικόλαος)
Ιεράπετρα	Ιεράπετρα	1		1		
Σητεία	Σητεία	1		1		

με μαύρο: οι υπάρχουσες / με κόκκινο: οι προτεινόμενες

ΠΙΝΑΚΑΣ Β.1.1.γ.1-4β: ΠΕ Ηρακλείου. Υπηρεσίες κοινωνικής και διοικητικής υποδομής:

Υποδομές για Κοινωνικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Νοσοκομεία	Κέντρ. Υγείας Περιφερειακά ή Αγροτ. Ιατρ.	Ερευνητικά Κέντρ.	ΑΕΙ	ΤΕΙ	ΕΠΑΛ	Λύκεια	Γυμνάσια	Μουσεία	Παραγωγικές Σχολ.
Αρκαλοχώρι	Μινώα Πεδιάδος	-	6	-	-	-	1	3	4	1	1 (προτεινόμεν. στο Αρκαλ.)
	Βιάννου										
Ηράκλειο	Ηράκλειο	2	20	2	1	1	8	29	34	πολλά	1 (προτεινόμεν. στην Επισκοπή)
	Βόρειο τμήμα Αρχανών/Αστερουσίων										
	Μαλεβιζίου										
	Χερσονήσ.										
Μοίρες	Γόρτυνας	-	10	-	-	-	3	6 +3 (Άγιοι Δέκα, Ζαρός, Γέργερη)	12	-	1 (Προτεινόμενη στις Μοίρες)
	Φαιστού										
	Νότιο τμήμα Αρχανών/Αστερουσίων										

Υποδομές για Διοικητικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Δικαστήρια Πρωτοδικεία Εφετεία Ειρηνοδικεία	Κεντρικά Λιμεναρχεία	Υπολιμ/ρχεία Λιμενικοί Σταθμοί	Εφορείες Αρχαιοτήτ.	Στρατ/κές Διοικήσεις
Αρκαλοχώρι	Μινώα Πεδιάδος	3	-	-	-	-
	Βιάννου					
Ηράκλειο	Ηράκλειο	4	1	-	1	4
	Βόρειο τμήμα Αρχανών/Αστερουσίων					
	Μαλεβιζίου					
	Χερσονήσου					
Μοίρες	Γόρτυνας	2	-	1	1	-
	Φαιστού					
	Νότιο τμήμα Αρχανών/Αστερουσίων					

ΠΙΝΑΚΑΣ Β.1.1.γ.1-4γ: ΠΕ Ρεθύμνης. Υπηρεσίες κοινωνικής και διοικητικής υποδομής

Υποδομές για Κοινωνικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Νοσοκομεία	Κέντρ. Υγείας Περιφερειακά ή Αγροτ. Ιατρ.	Ερευνητικά Κέντρ.	ΑΕΙ	ΤΕΙ	ΕΠΑΛ	Λύκεια	Γυμνάσια	Μουσεία	Παραγωγικές Σχολ.
Ρέθυμνο	Ρεθύμνου	1	6	1	1	1	5	6 + 2 (Αδελφ., Αμάρι)	10 + 1 (Αδελφ.)	1	-
	Αμαρίου										
Πέραμα	Μυλοποτάμου	-	6	-	-	-	1	1	5	1 (Προτεινόμεν. στα Ανώγεια)	-
	Ανωγείων										
Σπήλι	Αγίου Βασιλείου	-	2	-	-	-	-	1+1 (Αγία Γαλήνη)	2+1 (Αγία Γαλήνη)	-	1 (Προτεινόμενη στο Σπήλι)

Υποδομές για Διοικητικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Δικαστήρια Πρωτοδικεία Εφετεία Ειρηνοδικεία	Κεντρικά Λιμεναρχεία	Υπολιμ/ρχεία Λιμενικοί Σταθμοί	Εφορείες Αρχαιοτήτων	Στρατ/κές Διοικήσεις
Ρέθυμνο	Ρεθύμνου	3	1	-	1	1
	Αμαρίου					
Πέραμα	Μυλοποτάμου	1	-	1	-	-
	Ανωγείων					
Σπήλι	Αγίου Βασιλείου	1	-	1	-	-

ΠΙΝΑΚΑΣ Β.1.1.γ.1-4δ: ΠΕ Χανίων. Υπηρεσίες κοινωνικής και διοικητικής υποδομής

Υποδομές για Κοινωνικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Νοσοκομεία	Κέντρ. Υγείας Περιφερειακά ή Αγροτ. Ιατρ.	Ερευνητικά Κέντρ.	ΑΕΙ	ΤΕΙ	ΕΠΑΛ	Λύκεια	Γυμνάσια	Μουσεία	Παραγωγικές Σχολ.
Βρύσες	Αποκορώνου	-	4 + 2 (Καστρί, Ασή Γωνιά)	1 (Γαύδο)	-	-	1	2	4	-	-
	Σφακίων										
Χανιά	Χανιά	2	9 + 2 (Αλικιανός, Βουκολιές)	2	1	1	4	14	18	2	-
	Πλατανιά										
Καστέλι Κισσάμου	Κισσάμου	-	2 + 2 (Έλος, Παλαιό χωρά)	-	-	-	3	2	4	2	-
	Καντάνου Σελίνου										

Υποδομές για Διοικητικές Υπηρεσίες

ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (Δήμοι)	Δικαστήρια Πρωτοδικεία Εφετεία Ειρηνοδικεία	Κεντρικά Λιμεναρχεία	Υπολιμ/ρχεία Λιμενικοί Σταθμοί	Εφορείες Αρχαιοτήτ.	Στρατ/κές Διοικήσεις
Βρύσες	Αποκορώνου	2	-	1	-	-
	Σφακίων					
Χανιά	Χανίων	4	1	-	1	2
	Πλατανιά					
Καστέλι Κισσάμου	Κισσάμου	2	-	2	-	1
	Καντάνου Σελίνου					

Β.1.1.γ.2: Βασικές προτεραιότητες για την προστασία, διατήρηση και ανάδειξη φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

(βλ. χάρτη Π2δ: Περιβάλλον, πολιτιστική κληρονομιά και τοπίο / κλ. 1:250.000)

Οι προστατευόμενες περιοχές φυσικού περιβάλλοντος διέπονται από τις διατάξεις του Ν. 3937/2011 και οι κατηγορίες τους είναι οι ακόλουθες:

1. Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης,
2. Περιοχές προστασίας της φύσης,
3. Φυσικά πάρκα (α. Εθνικά πάρκα / National Parks και β. Περιφερειακά πάρκα / Regional Parks),
4. Περιοχές προστασίας οικοτόπων και ειδών και
5. Προστατευόμενα τοπία και προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί.

Ειδικά οι περιοχές, που εμπίπτουν στην κατηγορία 4, διακρίνονται σε:

- i. Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ),
- ii. Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και
- iii. Καταφύγια Άγριας Ζωής (ΚΑΖ).

Το ελληνικό τμήμα του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Natura 2000 αποτελούν οι ΕΖΔ (Special Areas of Conservation –SAC) και οι ΖΕΠ (Special Protection Areas – SPA).

Οι προστατευόμενες περιοχές πολιτιστικού περιβάλλοντος διέπονται από πληθώρα διατάξεων -δεδομένου ότι το πολιτιστικό περιβάλλον θεσμικά προστατεύεται από την ίδρυση του ελληνικού κράτους- και περιλαμβάνουν τις κατηγορίες των αρχαιολογικών χώρων, των μνημείων, μνημειακών συνόλων και ιστορικών τόπων, της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, των κηρυγμένων παραδοσιακών οικισμών και των κηρυγμένων ΤΙΦΚ (τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους). Στο πολιτιστικό περιβάλλον εντάσσεται και η άυλη πολιτιστική κληρονομιά (μουσική, κουζίνα, τοπικά ήθη και έθιμα), η παρουσία των οποίων είναι ιδιαίτερα έντονη στην Κρήτη και η προστασία και ανάδειξή τους ενσωματώνεται στις δράσεις που πρόκειται να αναληφθούν.

Η σύνδεση και η κοινή αντιμετώπιση του ενιαίου χώρου «Φυσικό και Πολιτιστικό Περιβάλλον» αποτελεί συστατικό στοιχείο του ισχύοντος Περιφερειακού Πλαισίου, οι πολιτικές όμως για την προώθησή της, κατά τη δεκαετία 2003-2013, ασκήθηκαν με τρόπο αποσπασματικό και ελλειμματικό. Από το παρόν νέο Πλαίσιο, οι οριστικά πλέον οριοθετημένες και εκτεταμένες περιοχές του δικτύου «Φύση 2000» της Κρήτης συνδυάζονται με τις περιοχές με φέρουσα ικανότητα «πολιτιστικού κεφαλαίου», ενοποιούνται εντός κοινού περιγράμματος και αναγνωρίζονται ως σημαντικής προτεραιότητας «ζώνες υψηλής προστασίας». Κατ' αυτόν τον τρόπο, οριοθετούνται οι περιοχές με «φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου», που συγκροτούν μεγάλες χωρικές²⁰ ενότητες, στις οποίες εντάσσονται και όλα τα

²⁰ Στην Π.Ε. Ηρακλείου: (α) ενιαία ζώνη στο νότο, από ανατολικά προς δυτικά, αρχίζοντας από τις παρυφές της Δίκτης, συνεχίζοντας προς τα Αστερούσια, έως και την Φαιστό και προς βόρεια, έως τις ανατολικές παρυφές του Ψηλορείτη και (β) μικρότερη ζώνη στα βόρεια, που ενσωματώνει τον Γιούχτα, την Κνωσσό και το ιστορικό - μνημειακό σύνολο της Πόλης του Ηρακλείου, καθώς και τη νήσο Δία.

Στην Π.Ε. Λασιθίου: (α) ενιαία ζώνη στα ανατολικά, αρχίζοντας από τα Περιβολάκια και τον Άγιο Γιώργη έως και βόρεια στο ακρωτήριο Σίδερο και τους Διονυσάδες και (β) εκτεταμένη ζώνη, από νότο προς βορρά, αρχίζοντας από τον Κουτσουρά, προς την Παχειά Άμμο, τον Άγιο Νικόλα ως τη Μίλατο και προς τα δυτικά, στην περιοχή του Κριτσά έως τον ορεινό όγκο της Δίκτης. Περιλαμβάνονται και οι νήσοι Χρυσή και Κουφονήσι.

Στην Π.Ε. Ρεθύμνης: ενιαία εκτεταμένη ζώνη, από ανατολικά, στις πλαγιές της Ίδης, από τα Ανώγεια και την Λοχριά, έως και την περιοχή του Μαρουλά και από νότια προς βόρεια, από το Σπήλι και το

νησιωτικά σύνολα, μικρότερα ή μεγαλύτερα. Στο εσωτερικό τους συναντώνται τα σημαντικά μεμονωμένα στοιχεία φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και τοπίου, όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία και τα μνημειακά αστικά κέντρα, τα αρχαία θέατρα, τα ΤΙΦΚ, τα αισθητικά δάση, οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα NATURA 2000, τα γεωπάρκα και τα τοπία διαθρόνης και εθνικού ενδιαφέροντος, νοούμενα ως στοιχεία του δικτύου Φυσικού και Πολιτιστικού Περιβάλλοντος της Κρήτης, διεθνούς, εθνικής, περιφερειακής σημασίας.

Προτεραιότητα για την προστασία, διατήρηση και ανάδειξη της ενιαίας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, κατά την παρούσα Αναθεώρηση του Περιφερειακού Πλαισίου Κρήτης, αποτελεί η συγκρότηση και η εφαρμογή προγράμματος στοχευμένων χωρικών δράσεων από τους εν λειτουργία θεσμούς, περιφερειακούς και δημοτικούς, από τις οποίες αναδεικνύεται η άρρηκτη σχέση της φυσικής και πολιτισμικής προσωπικότητας του καθέκαστα χώρου, καθώς και το διαχρονικό ιστορικό βάθος του. Όλες οι δράσεις οφείλουν να έχουν συνθετικό χαρακτήρα και να συνδέονται με προσπάθειες παραγωγικής ανασυγκρότησης των ορεινών όγκων και των πολυπληθών παραδοσιακών οικισμών, οι περισσότεροι εκ των οποίων δεν είναι καν χαρακτηρισμένοι.

Σε εφαρμογή των απαιτήσεων της Σύμβασης για το Τοπίο, εντός των περιοχών με «φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου», εντοπίστηκαν οι ακόλουθες εννέα χωρικές ενότητες «τοπία ιδιαίτερης σημασίας» (βλ. και συνοδευτική Μελέτη Τοπίου / τεύχη 5 και 8 της παρούσας Μελέτης και χάρτη 1, εντός κειμένου, «Τοπία ιδιαίτερης σημασίας» και χάρτη, εκτός κειμένου, Π.2δ «Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπίο»):

- ΠΕ Λασιθίου - Ενότητα 1 / Ανατολικές ακτές,
- ΠΕ Λασιθίου και ΒΑ Νομού Ηρακλείου - Ενότητα 2 / Κόλπος Μεράμπελου και ευρύτερη περιβάλλουσα περιοχή,
- Νομός Ηρακλείου - Ενότητα 3 / Ηράκλειο - Δίας - Κνωσός – Γιούχτας,
- Νομός Ηρακλείου - Ενότητα 4 / Αστερούσια – Γόρτυνα,
- Νομός Ρεθύμνης - Ενότητα 5 / Ρέθυμνο και περιβάλλουσα περιοχή,
- Νομός Ρεθύμνης - Ενότητα 6 / Μυλοπόταμος – Ίδη,
- Νομός Χανίων - Ενότητα 7 / Χανιά - Ακρωτήρι – Βάμμος,
- Νομός Χανίων - Ενότητα 8 / Δυτικές ακτές, έως Ακρωτήρι Κριός και
- Νομοί Χανίων / Ρεθύμνης - Ενότητα 9 / Νότιες ακτές, έως Φραγκοκάστελο.

Ενδεχομένως, προς την κατεύθυνση της ανάδειξής τους να δύναται να κινηθούν και ειδικά χρηματοδοτικά προγράμματα και δράσεις, που απορρέουν το γεγονός ότι η Ελλάδα κύρωσε τη συνθήκη για το Τοπίο.

Εννοείται ότι, οι προσπάθειες για παρεμβάσεις προστασίας και ανάδειξης στο σύνολο των προστατευόμενων ζωνών δεν εγκαταλείπονται, αλλά πρέπει να συνεχιστούν παράλληλα. Απλά, στις ζώνες τοπίων ιδιαίτερης σημασίας απαιτείται να συγκροτηθεί ολοκληρωμένο αναλυτικό πρόγραμμα ενεργειών και δράσεων σύμφωνα με τις αρχές, που αναπτύσσονται παραπάνω, προκειμένου αυτές να προωθηθούν άμεσα ως πιλοτικές εφαρμογές. Η λειτουργία του πλέγματος «χωρικές ενότητες

φαράγγι Πρασινού έως το Πέραμα, ενσωματώνοντας και το ιστορικό - μνημειακό σύνολο της Πόλης του Ρεθύμνου.

Στην Π.Ε. Χανίων: (α) ζώνη στα ανατολικά, από τον Καβρό έως τα Άππερα, (β) εκτεταμένη ζώνη από το Ακρωτήρι προς τα Χανιά και την παραλία έως τη Γραμβούσα και προς τον νότο έως την Παλαιόχωρα, ενσωματώνοντας και τα Λευκά Όρη, (γ) ζώνη στα νοτιοδυτικά, από την Ελαφρόνησο έως και την ευρύτερη περιοχή του Έλους και (δ) οι νήσοι Γαύδος και Γαυδοπούλα.

Χάρτης Β.1.1.γ-2: Τοπία ιδιαίτερης σημασίας

τοπίων ιδιαίτερης σημασίας» θα υποστηρίζεται από τις δραστηριότητες: (1) του προτεινόμενου προς δημιουργία Κέντρου Ενιαίας Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης – Ενημέρωσης στο Ρέθυμνο²¹, (2) του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας στο Ηράκλειο, που δημιουργήθηκε και λειτουργεί και (3) αυτών που επιδιώκεται να αναπτυχθούν κατά μήκος του ευρωπαϊκού περιπατητικού μονοπατιού Ε4. Ειδικά, οι δραστηριότητες κατά μήκος του Ε4 συνδυάζονται με αυτές που θα αναπτυχθούν στις ζώνες ήπιων μορφών τουρισμού και πολυδραστηριοτήτων στους ορεινούς και ημιορεινούς όγκους.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το ευρωπαϊκό περιπατητικό μονοπάτι Ε4 αποτελεί ενοποιητικό στοιχείο –ραχοκοκαλιά– των περιοχών με φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, καθώς και των 7 από τις 9 ζώνες τοπίου ιδιαίτερης σημασίας, όπως αυτές εντοπίστηκαν. Η διαδρομή των 500 περίπου χιλιομέτρων φυσικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος του ευρωπαϊκού μονοπατιού Ε4, η οποία διατρέχει από άκρου εις άκρον το νησί, από το Καστέλι Κισσάμου έως τη Ζάκρο, αποτελεί πόλο έλξης διεθνούς εμβέλειας –προσελκύοντας κάθε χρόνο χιλιάδες αλλοδαπών και ελλήνων περιπατητών– και συνιστά, τόσο λόγω της κεντροβαρικής του θέσης όσο και λόγω της αξίας του, στοιχείο χωρικής ολοκλήρωσης τόσο των περιοχών με φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, όσο και των ζωνών τοπίου της. Προτείνεται να εκπονηθεί Ειδική Μελέτη και να εφαρμοστεί ολοκληρωμένο πρόγραμμα πρώτης προτεραιότητας, με στοχευμένες χωρικές δράσεις, με άξονα το μονοπάτι Ε4 και τα κατά μήκος του στοιχεία πολιτιστικού και φυσικού ενδιαφέροντος, τους σημερινούς και τους πιθανούς μελλοντικούς πόλους πολυδραστηριοτήτων.

Σημειώνεται ότι η δημιουργία στο Ρέθυμνο του Κέντρου Ενιαίας Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης – Ενημέρωσης αποτελεί ουσιαστικό κρίκο για την προώθηση της κοινής πολιτικής στους τομείς του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και η πραγματοποίησή του δεν απαιτεί ιδιαίτερη χρηματοδότηση, αλλά αντιθέτως απαιτεί κινητοποίηση του συνόλου των φορέων και των ατόμων, που συνεργάστηκαν και συνέβαλαν στην στήριξή της. Μέσω αυτού του κρίκου υποστηρίζονται ουσιαστικά και οι υφιστάμενες δομές των κέντρων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Ο θεσμός του Κέντρου θα μπορούσε να υποστηρίξει συγχρόνως και τη δημιουργία υποδομών στήριξης των απαιτούμενων δράσεων, καθώς και την προώθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και πιστοποίησης.

Συγχρόνως, βασικές προτεραιότητες για την προστασία, διατήρηση και ανάδειξη της ενιαίας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς ορίζονται:

²¹ Επισημαίνεται η τεκμηριωμένη πρόταση του δημοσιοποιημένου τεύχους της Πιλοτικής Δράσης ARCHIMED, 2001, σχετικά με τη δημιουργία του **Κέντρου Ενιαίας Περιβαλλοντικής Πληροφόρησης - Ενημέρωσης στο Ρέθυμνο**, το οποίο όταν δημιουργηθεί προβλέπεται να λειτουργήσει σε συνεργασία με το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Ηράκλειο (Πανεπιστήμιο Κρήτης). Η δημιουργία του Κέντρου δεν προωθήθηκε, παρά την ουσιαστική προετοιμασία που είχε γίνει με τη συνεργασία του συνόλου των αρμόδιων φορέων, ενώ προωθήθηκε –ευτυχώς– και δημιουργήθηκε ο ένας εκ των δύο κρίκων, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Ηράκλειο. Η ίδρυση και η υλοποίηση του Κέντρου παραμένει απόλυτα επίκαιρη και αναγκαία, καθώς προβλέπεται να αποτελέσει οργανικό τμήμα της προσπάθειας για την ανάδειξη και προστασία του ενιαίου φυσικού και πολιτιστικού χώρου. Οι φορείς που συνεργάστηκαν είναι: Περιφέρεια Κρήτης, Δήμος Ρεθύμνου, Πανεπιστήμιο Κρήτης Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης Μουσείο Φυσικής Ιστορίας, Κέντρο Αρχιτεκτονικής Μεσογείου Χανιά, Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων, Οργανισμός Ανάπτυξης Σητείας. Στην Πιλοτική Δράση συμμετείχαν το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Υπουργείο Δημοσίων Έργων Ιταλίας, η Περιφέρεια Basilicata Ιταλίας, η Κύπρος και η Μάλτα.

- η έγκριση των εννέα Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών²² (ΕΠΜ) και των τριών Μελετών Ειδικών Σχεδίων Διαχείρισης²³ που έχουν εκπονηθεί για την Περιφέρεια,
- η συνέχιση με έμφαση και ένταση της πολιτικής που προωθήθηκε μεν αλλά σε μικρή κλίμακα -σε σχέση με τον πλούτο των πολιτιστικών στοιχείων της Κρήτης- για χαρακτηρισμό, ανάδειξη και προστασία νέων παραδοσιακών²⁴ και αξιόλογων οικισμών, καθώς και για οριοθέτηση νέων αρχαιολογικών χώρων και μνημειακών - ιστορικών συνόλων και στοιχείων,
- η θέσπιση ειδικών χρηματοδοτικών κινήτρων για τη διατήρηση των παραδοσιακών δραστηριοτήτων, με οικολογική προσέγγιση και διαχείριση, η οποία δεν προωθήθηκε και για την προώθησή της χρησιμοποιούνται ακόμη μόνον τα αντίστοιχα Κοινοτικά Προγράμματα, που είναι εκ των πραγμάτων ανεπαρκή,
- η λήψη ειδικών μέτρων για την μη συνέχιση της αποψίλωσης των δασών και η άσκηση πολιτικών για τη φυσική επέκταση και ανανέωσή τους, όπως η άμεση θεσμική προστασία της «φυσικής» κληρονομιάς –δάση, χλωρίδα, πανίδα– και των τοπίων και η ανάληψη δράσεων αναβάθμισης και αποτελεσματικών μέτρων προστασίας (διάβρωση εδαφών, αποψίλωση

²² Οι ΕΠΜ που έχουν εκπονηθεί για την περιφέρεια Κρήτης είναι:

1. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για την περιοχή Ασφένδου - Καλλικράτη / Φαράγγι Καλλικράτης - Αργουλιανό Φαράγγι - Οροπέδιο Μανίκα GR4340019 (SPA) και Ασφένδου - Καλλικράτης και Παράκτια Ζώνη GR4340012 (SCI) (Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, Ενδιάστημα Σύμβουλοι Διαχείρισης - Αποκατάστασης Οικοσυστημάτων, Σεπτέμβριος 2001).
2. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για τον Εθνικό Δρυμό Σαμαριάς - Φαράγγι Τρυπητής - Ψιλάφι - Κουστογιόρακο GR4340014 (SPA) και Λευκά Όρη και Παράκτια Ζώνη Λευκών Ορέων GR4340008 (SCI) (βρίσκεται στο στάδιο επικαιροποίησης).
3. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για την περιοχή Αγίου Δικαίου / Έλος - Τοπόλια - Σάσαλος - Αγ. Δίκαιος GR4340004 (SCI) και τμήμα της περιοχής Μετερίζια - Άγιος Δίκαιος - Τσουνάρα - Βιτσιλία - Λευκών Ορέων GR4340016 (SPA) (Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, Ενδιάστημα Σύμβουλοι Διαχείρισης - Αποκατάστασης Οικοσυστημάτων, Σεπτέμβριος 2001).
4. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για την περιοχή Βορειοανατολικό Άκρο Κρήτης: Διονυσάδες, Έλασα, Χερσόνησος Σίδερο (υποβλήθηκε το 1998 και επικαιροποιήθηκε από το ΕΜΠ το 2008 – συμπεριλαμβάνεται και η Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για το Φοινικόδασος του Βάι).
5. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για την περιοχή Αστερούσια Όρη (ΚΟΦΙΝΑΣ) (GR4310013), η οποία αποτελείται από την ενοποίηση των ΖΕΠ Δυτικά Αστερούσια (GR4310007) και Ανατολικά Αστερούσια (GR4310008) (βρίσκεται στο στάδιο επικαιροποίησης).
6. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για τη διαχείριση του υδροβιότοπου Αποσελέμη (Εκβολή Αποσελέμη και το φαράγγι Αγριάνων – Βιότοποι CORINE με κωδικό Α00050002 και Α00050041 αντίστοιχα).
7. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για την περιοχή Νήσοι Γαύδος και Γαυδοπούλα GR4340013 (SCI) και Νοτιοδυτική Γαύδος και Γαυδοπούλα GR4340023 (SPA) (ολοκληρώθηκε το 2009).
8. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για την περιοχή Γιούχτας: Φαράγγι Αγίας Ειρήνης GR4310002 (SCI) (βρίσκεται στο στάδιο επικαιροποίησης).
9. Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη για την περιοχή Νήσος Ελαφώνησος και Παράκτια Θαλάσσια Ζώνη GR4340002 (SCI) και Παραλία από Χρυσосκαλίτισσα μέχρι Ακρωτήριο Κριός GR4340015 (SPA).

²³ Τα Ειδικά Σχέδια Διαχείρισης που έχουν εκπονηθεί για την περιφέρεια Κρήτης είναι:

1. Ειδικό Σχέδιο Διαχείρισης Ορεινού Όγκου Κέδρου Σωρός - Αγκάθι - Κέδρος GR4330006 (SPA), Όρος Κέδρος GR4330002 (SCI) (Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, Ενδιάστημα Σύμβουλοι Διαχείρισης - Αποκατάστασης Οικοσυστημάτων, Σεπτέμβριος 2001).
2. Ειδικό Διαχειριστικό Σχέδιο Περιοχής Ψηλορείτη: Όρος Ίδη (Βορίζια, Γερανοί, Καλή Μαδάρα) GR4330005 (SCI), Κρουσώνας - Βρομόνερο Ίδης GR4310009 (SPA), Όρος Ψηλορείτη (ΝΔ τμήμα) GR4330009 (SPA).
3. Σχέδιο Διαχείρισης Περιοχής Δίκτη: Δίκτη, Οροπέδιο Λασιθίου, Καθαρό, Σελένα, Κρασί, Σελάκανο, Χαλασμένη Κορυφή GR4320002 (SCI), Δίκτη: Ομαλός Βιάννου (Σύμη - Ομαλός) GR4310006 (SCI), Λάζαρος Κορυφή - Μαδάρα Δίκτης GR4320010 (SPA).

²⁴ στην κατεύθυνση αυτή κινούνται αρκετές προτάσεις των εγκεκριμένων ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ,

δασών, φαινόμενα ερημοποίησης, υφαλμύρωσης, κλπ), τα οποία παραμένουν αναποτελεσματικά και εκτός της αναγκαίας κλίμακας παρέμβασης.

Εντός των περιοχών με φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου ή σε επαφή με αυτές, χωροθετούνται από το ισχύον Πλαίσιο οι προτεινόμενες «ζώνες αναζήτησης ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριοτήτων», σε ορεινούς ή ημιορεινούς όγκους και στην πλειονότητά τους σε αναφορά με το Ε4.

Προκειμένου το σύνολο των απαιτούμενων ενεργειών και μέτρων να ενταχθεί σε ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσεων, που να ενσωματώνει την ενιαία αντίληψη του περιβάλλοντος, είναι αναγκαία η προσαρμογή του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου. Οι προβλεπόμενοι από την νομοθεσία τομείς αρμοδιότητας των Διαχειριστικών Φορέων είναι σαφώς στραμμένοι μονομερώς προς την προστασία και ανάδειξη του Φυσικού Περιβάλλοντος. Επιπροσθέτως έχουν πεδίο αναφοράς μια εκάστη από τις χωρικές ενότητες του Δικτύου Φύση 2000. Αποτέλεσμα των ισχυουσών διατάξεων είναι, αφενός ότι απαιτείται πλήθος φορέων, που όπως είναι φυσικό δεν δημιουργούνται και αφετέρου ότι από τη φύση τους δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις σύνθετες σύγχρονες αντιλήψεις και επιταγές.

Η προστασία και η ανάδειξη του ενιαίου φυσικού και πολιτιστικού χώρου επιβάλλει την θεσμική κατοχύρωση και την σύσταση περιορισμένου αριθμού Περιφερειακών Διαχειριστικών Φορέων, οι οποίοι θα αναλάβουν: (1) την κατάρτιση και την προώθηση ενιαίου ολοκληρωμένου προγράμματος, με αναλυτική αναφορά και εκτίμηση κόστους των απαιτούμενων δράσεων, (2) τις συνεννοήσεις με τις επιμέρους αρμόδιες υπηρεσίες, (3) την εφαρμογή των προτάσεων των υφιστάμενων μελετών και την προώθηση των αναγκαίων νέων, (4) την επίσπευση της κατάρτισης και της θεσμοθέτησης των διαχειριστικών σχεδίων των λοιπών Προστατευόμενων Περιοχών της Κρήτης, που ανήκουν στο Εθνικό Σύστημα.

Τέλος, βασική προτεραιότητα για την προστασία, διατήρηση και ανάδειξη της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς, αποτελεί η προσπάθεια για ανάταξη των μεγάλης κλίμακας ανατροπών του τοπίου, όπως αυτές καταγράφηκαν στις παράκτιες ζώνες της Κρήτης, αλλά όχι μόνον. Στη συνοδευτική Μελέτη Τοπίου (τεύχος 5) εντοπίζονται σε χωροταξική κλίμακα και οι χωρικές ενότητες 'ιδιαίτερως υποβαθμισμένων τοπίων'. Σε σχέση με την κατάσταση το 2003, για τον λόγο ότι οι περισσότερες παρεμβάσεις γίνονται δίχως τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό που αρμόζει, παρατηρούνται μεταβολές προς το χείρον στα ακόλουθα μεγάλα τοπία (βλ. χάρτη, εκτός κειμένου, Π.2δ «Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπίο»):

- Π.Ε. Λασιθίου - Ενότητα Α: Περιοχή των τ. Καποδιστριακών Δήμων Σητείας και Ιτάνου,
- Π.Ε. Λασιθίου - Ενότητα Β: Παράκτια ζώνη υψηλής επισκεψιμότητας με μεγάλης κλίμακας ανατροπές στην ευρύτερη περιοχή της Ιεράπετρας, όπου εντοπίζονται και περιορισμένης κλίμακας ζώνες κινδύνων πλημμύρας²⁵,
- Π.Ε. Ηρακλείου - Ενότητα Γ: Παράκτια ζώνη υψηλής επισκεψιμότητας με μεγάλης κλίμακας ανατροπές στη γραμμική βόρεια παραλιακή ζώνη και με ιδιαίτερα ισχυρή πίεση αστικοποίησης, από Αγία Πελαγία, στα δυτικά, έως

²⁵ Σύμφωνα με την προκαταρκτική αξιολόγηση κινδύνων πλημμύρας (οδηγία 2007/60/ΕΚ, κατ' εφαρμογή της Κ.Υ.Α. Η.Π. 31822/1542/Ε1030)

Μάλια, στα ανατολικά, όπου στις εκβολές των χειμάρρων στην ευρύτερη περιοχή του Ηρακλείου εντοπίζονται επίσης ζώνες κινδύνων πλημμύρας, περιορισμένης κλίμακας,

- Π.Ε. Ηρακλείου - Ενότητα Δ: Κάτω κοιλάδα της Μεσσαράς (Άγιοι Δέκα, Μοίρες, Τυμπάκι), όπου εντοπίζονται σχετικά εκτεταμένες ζώνες κινδύνων πλημμύρας,
- Π.Ε. Ρεθύμνης - Ενότητα Δ: Κάτω (και μερικώς στην Άνω) κοιλάδα του Μυλοπόταμου,
- Π.Ε. Χανίων - Ενότητα Ε: Παράκτια ζώνη υψηλής επισκεψιμότητας στον Κόλπο της Σούδας (στην ευρύτερη περιοχή του Λιμανιού), όπου στην ευρύτερη περιοχή της κοιλάδας Φασσά / Αγιάς και στην παράκτια ζώνη στο Κολυμπάρι εντοπίζονται και ζώνες κινδύνων πλημμύρας και
- Π.Ε. Χανίων - Ενότητα Ζ (Ζ1 και Ζ2): Παράκτιες γραμμικές ζώνες Παλαιόχωρας-Κουντούρας και Φαλάσσαρνας.

Ο κατευθύνσεις για τις προσήκουσες πολιτικές, ώστε να επιχειρηθεί η ανάταξη των έντονων φαινομένων υποβάθμισης, αναφέρονται στα οικεία κεφάλαια για τις αστικού και περιαστικού χαρακτήρα ζώνες, καθώς και για τις κρίσιμες παράκτιες περιοχές, ενώ οι ακριβείς όροι και τα μέτρα οφείλουν να εξειδικεύονται από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού, τα ΓΠΣ και τα ΣΧΟΟΑΠ.

B.1.1.γ.3: Χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του παράκτιου, νησιωτικού και ορεινού χώρου

(βλ. χάρτη Π2α: Χωροταξική οργάνωση της Περιφέρειας)

B.1.1.γ.3-1: παράκτιος χώρος

Παράκτιες ζώνες ανάπτυξης αστικών δραστηριοτήτων

Οι αστικές δραστηριότητες αναπτύσσονται κατά κύριο λόγο στον παράκτιο χώρο της Κρήτης. Ειδικότερα, στον παράκτιο χώρο της βόρειας ακτής περιλαμβάνονται όλα τα σημαντικά οικιστικά κέντρα, πλην αυτού της Ιεράπετρας, που βρίσκεται στον παράκτιο χώρο της νότιας ακτής. Οι εκτεταμένες αστικοποιημένες ζώνες χαρακτηρίζονται από την άναρχη διασπορά όλων των υπαρκτών χρήσεων γης, ιδιαίτερα μάλιστα στις περιφερειακές και στις πρώην εκτός σχεδίου περιοχές, σε μεγαλύτερη κλίμακα στα τρία μεγάλα αστικά κέντρα Ηράκλειο, Χανιά και Ρέθυμνο και με χαμηλότερη ένταση, αλλά κατά τον ίδιο τρόπο, στον Άγιο Νικόλαο, στην Ιεράπετρα και στη Σητεία. Συναντώνται κατά κύριο λόγο κατά μήκος των παράκτιων περιοχών, με ικανό όμως εύρος (για παράδειγμα περί τα 2,5 με 3,0 χλμ. στο ΠΣ Ηρακλείου) και στο εσωτερικό τους περιλαμβάνονται, εκτός της χρήσης πρώτη και δεύτερη κατοικία, όλες οι γενικευμένες κατηγορίες αστικών δραστηριοτήτων, οι βιοτεχνικές /βιομηχανικές συγκεντρώσεις, καθώς και μικρές και μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, με σημαντική παρουσία.

Η ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων αστικοποιημένων ζωνών, στην προοπτική της αειφόρου ανάπτυξης, προϋποθέτει τον εξειδικευμένο φυσικό χωροταξικό/πολεοδομικό σχεδιασμό τους με σαφή κατεύθυνση την καταλληλότητα και την συμβατότητα των χρήσεων και την απόκτηση χώρων για κοινόχρηστους και κοινωφελείς σκοπούς, καθώς και την προστασία και ανάδειξη των στοιχείων του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος και την υιοθέτηση των αρχών της συμπαγούς πόλης, με την ανάληψη δράσεων για την αντιμετώπιση της νόμιμης εκτός σχεδίου και της αυθαίρετης δόμησης.

Ειδικότερα, σε τυχόν αναθεωρήσεις εγκεκριμένων ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ, στις εκπονούμενες Μελέτες ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ, καθώς και σε τυχόν δομικά/ μικρά χωροταξικά σχέδια Καλλικράτειων Δήμων ή Αναπτυξιακών Ενοτήτων, όπου και εάν αυτά εκπονηθούν, εξειδικεύονται και εφαρμόζονται οι διατυπώσεις του Γενικού και του Περιφερειακού Πλαισίου. Η εξειδίκευση αφορά ειδικότερα στην τήρηση της αρχής της συμπαγούς πόλης και του περιορισμού της εκτός σχεδίου δόμησης γενικά, αλλά και του δραστικού²⁶ περιορισμού των επεκτάσεων και της εκτός σχεδίου δόμησης στις κρίσιμες παράκτιες περιοχές και στις περιοχές αναζήτησης γεωργικής γης πρώτης προτεραιότητας, όπως και της θέσπισης μεγαλύτερων αρτιοτήτων σε ευαίσθητες κατηγορίες χρήσεων (δασικές εκτάσεις, γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, κλπ.), όχι μόνον για την χρήση κατοικία, αλλά και για τις χρήσεις βιοτεχνία – βιομηχανία, τουρισμός. Ειδικά στη γεωργική γη προωθείται ο δραστικός περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης, σύμφωνα και με τις κατευθύνσεις του ΠΠΧΣΑΑ και με διαφοροποιημένες διατάξεις ανάλογα με τον επιδιωκόμενο βαθμό προστασίας στην κατά χωρικές ενότητες κατηγοριοποίησή τους, όπως αυτή θα καθοριστεί σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία. Αποτελεσματικός περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης επιδιώκεται -ως κατεύθυνση επίσης στα εκπονούμενα και υπό ανάθεση ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ, καθώς και σε τυχόν αναθεωρήσεις των ήδη θεσμοθετημένων- στις κρίσιμες παράκτιες περιοχές, με αυστηρότερες διατάξεις, ανάλογα με τα προβλήματα που εντοπίζονται αναλυτικά από τις υποκείμενες μελέτες. Μέτρα για κατάργηση των εν ισχύ παρεκκλίσεων αρτιότητας και κατάτμησης απαραίτητα για την Κρήτη αλλά όχι μόνον, λαμβάνονται από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού, αλλά συγχρόνως απαιτείται να ληφθούν ολοκληρωμένα σε εθνικό επίπεδο και να συνοδεύονται από αντίστοιχα μέτρα για την αποτροπή της περαιτέρω υπέρμετρης ανάπτυξης του δομημένου αποθέματος.

Παράκτιες ζώνες αστικής /τουριστικής ανάπτυξης και παραθεριστικής κατοικίας

Οι ευρύτερες χωρικές ενότητες όπου αναπτύσσονται οι αστικές χρήσεις, οι τουριστικές δραστηριότητες και η δραστηριότητα της παραθεριστικής κατοικίας εν πολλοίς ταυτίζονται και εντοπίζονται στις κρίσιμες παράκτιες περιοχές, οι οποίες εμπίπτουν εντός χερσαίας ζώνης μέγιστου πλάτους 1.500 μ. από τον αιγιαλό και χαρακτηρίζονται συνήθως από ιδιαίτερος έντονο ανταγωνισμό χρήσεων γης και οικονομικών δραστηριοτήτων. Στις ζώνες αυτές είναι εγκατεστημένες οι πάσης φύσεως οικιστικές χρήσεις, οι μεγάλες τουριστικές μονάδες και δίπλα τους οι μικρότερες και στις ίδιες ακριβώς περιοχές, σε γραμμικούς άξονες παράλληλους με την ακτογραμμή, αναπτύσσεται και η δεύτερη κατοικία, με μηχανισμούς της «εντός σχεδίου» ή «εντός των ορίων των οικισμών» ή «εκτός σχεδίου» ή και αυθαίρετης δόμησης.

Ειδικά η τουριστική δραστηριότητα αναπτύσσεται κυρίως ως «μορφή μαζικού τουρισμού»²⁷ στη βόρεια παράκτια ζώνη και κατά σειρά μεγέθους έντασης στην ανατολική και δυτική ζώνη του Π.Σ. Ηρακλείου έως τον Λιμένα Χερσονήσου / Μάλια,

²⁶ Η αναγκαιότητα για άσκηση τέτοιων πολιτικών υποστηρίζεται, εκτός των άλλων, και από τις προβλέψεις για την εξέλιξη του πληθυσμού στις έδρες των τεσσάρων Π.Ε. (στις ζώνες ανάπτυξης αστικών δραστηριοτήτων) για το 2021 και το 2031. Εκτιμάται ότι θα παραλάβουν περίπου 20.000 νέους κατοίκους την πρώτη δεκαετία (ποσοστά αύξησης 0,05%) και περίπου 25.000 τη δεύτερη (ποσοστό αύξησης 0,06%). Οι θεσμοθετημένοι υποδοχείς για την ανάπτυξη των χρήσεων κατοικίας είναι σε θέση να παραλάβουν πολλαπλάσιο πληθυσμό.

²⁷ Βλ. σχετικό ορισμό στο ΦΕΚ 3155Β/12.12.13 «έγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου .... για τον Τουρισμό»: «Μαζικός ορίζεται ο τουρισμός που πληροί σωρευτικά τα παρακάτω κριτήρια: απευθύνεται στο ευρύ τουριστικό κοινό, διαμορφώνεται και διεκπεραιώνεται με οργανωμένο τρόπο από τουριστικούς φορείς και επιχειρήσεις και συνδέεται εκάστοτε με τις κυρίαρχες μορφές του»

στην ανατολική ζώνη του Ρεθύμνου, στην περιοχή του Αγίου Νικολάου και στη δυτική ζώνη των Χανίων.

Ήδη στη βάση των επιταγών τόσο του ισχύοντος, όσο και του παρόντος αναθεωρημένου Περιφερειακού Πλαισίου, επιλέγονται ως πρότυπο εξέλιξης της τουριστικής δραστηριότητας οι ήπιες μορφές πολυθεματικού τουρισμού, εναλλακτικού και ποιοτικά αναβαθμισμένου τύπου στα ορεινά και ημιορεινά σύνολα ή μορφές τουρισμού ενταγμένες σε οργανωμένους υποδοχείς, σύμφωνα με το Ειδικό Πλαίσιο. Στην υπεραναπτυγμένη βόρεια ακτή επιδιώκεται η ανάληψη δράσεων αποφόρτισης των υψηλών πιέσεων και αναβάθμισης του δομημένου χώρου και αποφεύγεται στο μέτρο του δυνατού η έγκριση νέων αιτημάτων για ανάπτυξη μορφών μονοθεματικού μαζικού τουρισμού. Η ζήτηση για παραθεριστική κατοικία, στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό, οδηγείται προς το εσωτερικό, στους πολυπληθείς ορεινούς και ημιορεινούς οικισμούς.

Ορίζονται, δίχως να διαφοροποιούνται ουσιαστικά τα όριά τους από αυτά του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ, ως παράκτιες ζώνες αστικής, οικιστικής, τουριστικής ανάπτυξης και παραθεριστικής κατοικίας οι αναπτυγμένες ζώνες: (1) από Διόνυσο έως Παπαδόκαμπο περί την Σητεία, (2) από Παχιά Άμμο έως Σέλλες περί τον Άγιο Νικόλαο, (3) από Ανώγεια Μιλάτου έως Φόδελε περί το Ηράκλειο - Χερσόνησο, (4) από Μπαλί έως Σέλια περί το Ρέθυμνο - Γεωργιούπολη και (5) από Κόκκινο Χωριό Παραλία έως Κολυμπάρι περί τα Χανιά. Πέραν των γενικών κατευθύνσεων, που προαναφέρονται, ειδικά ως προς την τουριστική δραστηριότητα αντιστοιχούν κυρίως στις αναπτυγμένες και εν μέρει στις αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές (**A1** και **A2**) του Ειδικού Πλαισίου και στα πλαίσια των διατάξεων της ανάδρασης επιδιώκεται η αντιστοίχισή τους με τις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές (**A1**), ενώ αποφεύγεται στο μέτρο του δυνατού η έγκριση νέων αιτημάτων για ανάπτυξη μορφών μονοθεματικού μαζικού τουρισμού.

Απαιτείται αλλαγή του τρόπου μεταχείρισης των συγκεκριμένων κρίσιμων ζωνών, με ανάληψη δράσεων αποφόρτισης των υψηλών πιέσεων και αναβάθμισης του δομημένου χώρου, με εργαλεία τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού και τις ειδικές ρυθμίσεις, ώστε να επιτευχθεί η εξυγίανση και η περιβαλλοντική / ποιοτική αναβάθμισή τους. Η στοχευμένη διαχείρισή τους θα επιδιωχθεί με εξειδικευμένο φυσικό σχεδιασμό, με όρους και περιορισμούς στη δόμηση και με έλεγχο της καταλληλότητας και συμβατότητας των χρήσεων. Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ειδικού Πλαισίου, προωθούνται κατά προτεραιότητα, μεταξύ άλλων, η αναβάθμιση και μετατροπή υφισταμένων ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε σύνθετα τουριστικά καταλύματα, οι ολοκληρωμένες πολιτικές τουριστικής ανάπτυξης μέσω οργανωμένων υποδοχέων και ο περιορισμός της κατασκευής νέων καταλυμάτων 3, 4 και 5 αστέρων.

Ορίζονται ως παράκτιες ζώνες ελέγχου οικιστικής/ τουριστικής ανάπτυξης και ποιοτικής/ περιβαλλοντικής αναβάθμισης οι αναπτυσσόμενες τουριστικά ζώνες: (1) από Ασπρόλιθο Γούδουρα έως και Βάτο Μύρτου περί την Ιεράπετρα, (2) από Μάταλα έως Φραγκοκάστελο, στη νότια ακτή των Π.Ε. Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Χανίων και (3) από Αγία Κυριακή έως και Ανύδρου, ανατολικά της Παλαιόχωρας. Πέραν των γενικών κατευθύνσεων, ειδικά ως προς την τουριστική δραστηριότητα αντιστοιχούν στις αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές (**A2**) του Ειδικού Πλαισίου και επιδιώκεται η ανάπτυξή τους με ήπιους και ποιοτικούς όρους, κυρίως ως προς τον βαθμό χωρικής συγκέντρωσης, ώστε να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά με τις τουριστικές δραστηριότητες του βόρειου άξονα. Λαμβάνονται μέτρα ώστε να αποφευχθεί η επανάληψη των σημερινών κακών πρακτικών του

μονοθεματικού μαζικού τουρισμού και επιδιώκεται η παροχή υπηρεσιών υψηλού ποιοτικού επιπέδου.

Η ανάπτυξή τους θα επιδιωχθεί με εργαλεία τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού, με οριοθέτηση των ζωνών ανάπτυξης της παραθεριστικής κατοικίας και με εξειδικευμένο φυσικό σχεδιασμό, όρους και περιορισμούς στη δόμηση και έλεγχο της καταλληλότητας και συμβατότητας των χρήσεων. Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ειδικού Πλαισίου για τον τουρισμό, προωθούνται κατά προτεραιότητα, μεταξύ άλλων, ολοκληρωμένες τουριστικές παρεμβάσεις (οργανωμένοι υποδοχείς, σύνθετα καταλύματα), παροχή κινήτρων για εκσυγχρονισμό υφιστάμενων τουριστικών μονάδων, περιορισμός της κατασκευής νέων καταλυμάτων σε κατηγορίες 3, 4 και 5 αστέρων.

Ορίζονται ως παράκτιες ζώνες ήπιας οικιστικής / τουριστικής ανάπτυξης και προστασίας / ανάδειξης πολιτιστικών και φυσικών πόρων οι ζώνες της ανατολικής και της δυτικής ακτής του νησιού, διότι διαθέτουν προϋποθέσεις ανάδειξης του τοπίου και των πλούσιων φυσικών και πολιτιστικών πόρων, καθώς και ανάπτυξης διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος υψηλών προδιαγραφών καθώς και ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού, με παροχή υπηρεσιών που να διαφοροποιείται από το κυρίαρχο μοντέλο μαζικού τουρισμού ως προς τους πόρους που αξιοποιούνται, το βαθμό χωρικής συγκέντρωσης, καθώς και τη χρονική περίοδο ανάπτυξής τους. Ειδικά, ως προς την τουριστική δραστηριότητα αντιστοιχούν στις αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές (Α2) του Ειδικού Πλαισίου και στο πλαίσιο αυτό προωθείται η προστασία και ανάδειξη της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς και η εξυγίανση της υπάρχουσας κατάστασης.

Και σε αυτήν την περίπτωση, η ανάπτυξή τους θα επιδιωχθεί με εργαλεία τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού και με εξειδικευμένο φυσικό σχεδιασμό, όρους και περιορισμούς στη δόμηση και έλεγχο της καταλληλότητας και συμβατότητας των χρήσεων. Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ειδικού Πλαισίου για τον τουρισμό, επιδιώκεται η προσαρμογή της τυπολογίας των υφισταμένων καταλυμάτων σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών και των ειδικών εναλλακτικών μορφών που τις υποστηρίζουν, αναβάθμιση και μετατροπή υφισταμένων ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε σύνθετα τουριστικά καταλύματα ήπιας ανάπτυξης, ολοκληρωμένες τουριστικές παρεμβάσεις (οργανωμένοι υποδοχείς ήπιας ανάπτυξης, σύνθετα καταλύματα ήπιας ανάπτυξης), περιορισμός της κατασκευής νέων καταλυμάτων σε κατηγορίες 3, 4 και 5 αστέρων.

B.1.1.γ.3-2: μικρός νησιωτικός χώρος

Το σύνολο του μικρού νησιωτικού χώρου της Κρήτης, πλην της Γαύδου, δεν κατοικείται, περιλαμβάνεται εντός του καταλόγου του δικτύου «Φύση 2000» και διαθέτει σημαντικό πολιτιστικό απόθεμα²⁸. Ως προς αυτήν την παράμετρο, ο μικρός νησιωτικός χώρος αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του ενιαίου χώρου με φέρουσα ικανότητα φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου και επομένως ισχύουν οι κατευθύνσεις

²⁸ Νήσοι και νησίδες, κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι και Δίκτυο Φύση 2000: Γραμβούσα, Ελαφονήσι, Γαυδοπούλα, Χρυσή, Μικρονήσι Χρυσής, Κουφονήσι, Γκράντες, Έλασα, Παξιμάδα, Μόχλος, Ψείρα, Μικρονήσι Αγίου Νικολάου, Σπιναλόγκα, Κολοκύθα και Δία. Νήσοι και νησίδες, ενταγμένοι μόνον στο Δίκτυο Φύση 2000: Άγρια Γραμβούσα, Ποντικονήσι, Δραγονάδα και Διονυσάδα. Δεν προστατεύονται από τα παραπάνω καθεστώτα μόνον δύο νησίδες: τα δύο Παξιμάδια, δυτικά από το Τυμπάκι στο κέντρο του Κόλπου της Μεσσαράς.

για την προστασία και ολοκληρωμένη ανάδειξή του, όπως αναφέρονται στο οικείο κεφάλαιο «φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον». Ο χώρος, πέρα από τα μνημεία και τα ιστορικά κελύφη που διαθέτει, προβλέπεται να παραμείνει αδόμητος, με αποκατάσταση των υπαρχόντων παραδοσιακών κτισμάτων και κάστρων. Συγχρόνως, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί, με πρόγραμμα που θα καταρτιστεί από τους φορείς διαχείρισης, ο έλεγχος του αριθμού και της κίνησης των πολυπληθών επισκεπτών, με δημιουργία μονοπατιών και μικρών υποδομών, όπου θα δύνανται να κυκλοφορούν.

Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να δοθεί στην κατοικημένη Νήσο Γαύδο, όπου παράλληλα με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, θα πρέπει να μελετηθούν συνολικά και να προωθηθούν προσεκτικές παρεμβάσεις ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, συνδεδεμένες με εφαρμογές ΑΠΕ προκειμένου να συγκρατηθεί εκεί και να επανέλθει ο πληθυσμός. Ειδικά για τη Γαύδο, προκρίνεται να ενταχθεί σε ειδική διαδρομή του περιπατητικού μονοπατιού Ε4, με θέμα «επισκέψιμοι οικισμοί σε ενιαία πορεία από τη θάλασσα, μαζί με τους οικισμούς της νότιας ακτής των Λευκών Ορέων Παλαιόχωρα, Σούγια, Αγία Ρουμέλη και Χώρα Σφακίων.

B.1.1.γ.3-3: ορεινός χώρος

Ο ορεινός όγκος της Κρήτης είναι ιδιαίτερα σημαντικός και γνωστός από τα μεγάλα του συμπλέγματα τα Λευκά Όρη, τον Ψηλορείτη, την Δίκτυ, τα Λασιθιώτικα Όρη, καθώς και από τα μικρότερα τα Αστερούσια, τον Κέδρο. Σημαντικό τμήμα του ορεινού χώρου της Κρήτης περιλαμβάνεται στον αγροτικό χώρο, δεδομένου ότι εδώ ασκείται η εκτεταμένη κτηνοτροφική δραστηριότητα, ενώ το μεγαλύτερο τμήμα τους περιλαμβάνεται εντός των περιοχών του καταλόγου «Φύση 2000». Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ορεινού όγκου προϋποθέτει:

- προσπάθειες για την συγκράτηση και την καλλίτερη ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού στους πολυπληθείς ορεινούς οικισμούς, με αύξηση της ελκυστικότητάς τους και διεύρυνση των δυνατοτήτων συμπληρωματικής απασχόλησης (με πιλοτικές ενέργειες αυτοτροφοδοτούμενης ανάπτυξης (προϊόντα, χειροτεχνία, αγροτουρισμός, χειμερινός τουρισμός, ορεινός, κοινωνικός, κλπ) σε ζώνες με ιδιαίτερα σημαντικούς φυσικούς, πολιτιστικούς και ιστορικούς πόρους,
- δράσεις για τη διαφύλαξη και την αναβάθμιση του τοπίου και για την επέκταση των δασικών εκτάσεων, με θεσμική προστασία της φυσικής κληρονομιάς (δάση, χλωρίδα, πανίδα / διάβρωση εδαφών, αποψίλωση δασών, φαινόμενα ερημοποίησης),
- προσεκτικές ενέργειες για δημιουργία κατάλληλων οδικών και λοιπών υποδομών, ώστε να είναι προσπελάσιμος και να λειτουργεί ως χώρος αναψυχής (π.χ. Χιονοδρομικά Κέντρα στα Λευκά Όρη και τον Ψηλορείτη).

Ορίζονται ως ζώνες οργάνωσης πολυδραστηριοτήτων / ήπιας και οργανωμένης τουριστικής ανάπτυξης και ανάδειξης πολιτιστικών και φυσικών πόρων στους ορεινούς και ημιορεινούς όγκους, δίχως να διαφοροποιούνται ουσιαστικά τα όριά τους από αυτά του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ, οι περιοχές:

- στην Π.Ε. Λασιθίου, (1) ανατολικά της Σητείας και δυτικά του Παλαίκαστρου, (2) περί τον Ζίρο, Χανδρά, Άγιο Γεώργιο, (3) περί το Ορεινό, Καβούσι, (4) περί τον Κριτσά και (5) περί τις Μάλες, στις ΝΑ παρυφές της Δίκτης,
- στην Π.Ε. Ηρακλείου, (1) στις ΝΑ παρυφές του Ψηλορείτη, από Φανερωμένη έως Κρουσώνα, (2) στα Αστερούσια, από δυτικά από τον Λέντα έως τις Τρεις Εκκλησιές και (3) περί την Άνω Βιάννο, στις ΝΔ παρυφές της Δίκτης,
- στην Π.Ε. Ρεθύμνης, (1) από Σπήλι έως Φουρφουρά, στον Κέδρο και στις ΝΔ

- πλαγιές του Ψηλορείτη, (2) από Μονή Αρκαδίου έως Ανώγεια, στις ΒΔ παρυφές του Ψηλορείτη και (3) στους ημιορεινούς όγκους από Επισκοπή έως Σέλια, με ενσωματωμένο πλήθος κηρυγμένων παραδοσιακών οικισμών και
- στην Π.Ε. Χανίων, (1) στις ανατολικές παρυφές των Λευκών Ορέων, από Σφακιά έως και δυτικά του διδύμου Βάμμος – Βρύσες, (2) στις δυτικές παρυφές των Λευκών Ορέων, από Σούγια – Οροπέδιο Ομαλού έως και Μεσκλά και (3) της νήσου Γαύδου.

Εντός του περιγράμματός τους εντάσσονται οι «*περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού*» σύμφωνα με την ορολογία του νέου Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό. Στις παραπάνω ζώνες προωθείται η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού και των σχετικών με την ανάπτυξη του τομέα πολυδραστηριοτήτων (πολιτιστικός, συνεδριακός, εσωτερικός, ορεινός, διατροφικός, χειμερινός, κοινωνικός, αγροτικός και αθλητικός, κλπ), για επέκταση της τουριστικής περιόδου και για μείωση των εντάσεων, που ασκούνται από την σημερινή μορφή ανάπτυξης των δραστηριοτήτων κατά τη θερινή περίοδο και μόνον στον παράκτιο χώρο. Προωθείται ολοκληρωμένη προγραμματική παρέμβαση στο συνολικό χωρικό πλέγμα, με ενοποιητικό στοιχείο το ευρωπαϊκό περιπατητικό μονοπάτι Ε4, πόλο έλξης διεθνούς εμβέλειας και σε αναφορά με τους υπαρκτούς σήμερα εν δυνάμει οικιστικούς πόλους πολυδραστηριοτήτων (Καστέλι Κισσάμου, Παλαιόχωρα, Χώρα Σφακίων, παραδοσιακοί οικισμοί στον ορεινό όγκο του Ρεθύμνου, Ανώγεια, Ζαρός, Αρχάνες, Οροπέδιο Λασιθίου, Ζίρος Κάτω Ζάκρος). Προτείνεται η ένταξη στις 'περιπατητικές' διαδρομές του Ε4, προκειμένου να επωφεληθούν του δικού του brand name, του δικτύου 'επισκέψιμοι οικισμοί σε ενιαία πορεία από τη θάλασσα'²⁹ στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η Γαύδος.

Ειδικά, ως προς την τουριστική δραστηριότητα αντιστοιχούν στις περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού (**Β1**) του Ειδικού Πλαισίου και στα πλαίσια της ανάδρασης προωθείται η εξειδίκευση και ακριβέστερη οριοθέτηση των ζωνών, με στόχο να υπηρετήσουν αποτελεσματικότερα την προσπάθεια ανάταξης των τοπίων, εμπλουτισμού των ορεινών όγκων, πληθυσμιακής τόνωσης και παραγωγικής ανασυγκρότησης με πολυδραστηριότητες των πολυπληθών παραδοσιακών οικισμών, καθώς και προστασίας και ανάδειξης των στοιχείων της φυσικής και πολιτισμικής προσωπικότητας του καθέκαστα χώρου.

Β.1.1.γ.4: Χωρικός προσδιορισμός των βιώσιμων αναπτυξιακών ενοτήτων

Επιδίδεται ο συσχετισμός των διοικητικών χωρικών και αναπτυξιακών ενοτήτων στο επίπεδο του Δήμου -ή ομάδας Δήμων με ομοιογενή χαρακτηριστικά- του προγράμματος Καλλικράτης, όπως αναφέρεται και στο κεφάλαιο «πρότυπο χωρικής ανάπτυξης», και ως εκ τούτου προσαρμόζονται μερικώς τα όρια των βιώσιμων αναπτυξιακών ενδοπεριφερειακών ενοτήτων του εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ. Με στόχο την υποστήριξη του σταδιακού μετασχηματισμού του αστικού συστήματος της περιφέρειας σε πολυκεντρικό, όπως σημειώνεται στον επόμενο πίνακα επιλέγονται ως κεντρικοί αστικοί πόλοι βάσει συγκριτικών πλεονεκτημάτων οικιστικά κέντρα (κατά κύριο λόγο 6^{ου} επιπέδου - έδρα Καλλικράτειου Δήμου και άνω) με διακεκριμένο ρόλο στον αναπτυξιακό σχεδιασμό, τα οποία οργανώνουν τις περιοχές επιρροής τους.

Οι κεντρικοί αστικοί πόλοι υποστηρίζονται από μικρότερους αλλά σημαντικούς οικισμούς, αρκετοί εκ των οποίων βρίσκονται στην ενδοχώρα, διαθέτουν δυναμισμό

²⁹ Παλαιόχωρα, Σούγια, Αγία Ρουμέλη, Χώρα Σφακίων/Γαύδος, Φραγκοκάστελο, Πλακιάς

και υποδομές και που εν τέλει οργανώνουν εκ των πραγμάτων συστήματα εσωτερικού οικιστικού δικτύου. Η επιλογή των συγκεκριμένων χωρικών ενότητων γίνεται με βάση κοινά χαρακτηριστικά, όπως ο δυναμισμός των μεγάλων και μικρών αστικών κέντρων, που θα είναι σε θέση να τις οργανώσουν, οι διαθέσιμες υποδομές, τα ομοειδή αναπτυξιακά χαρακτηριστικά, καθώς και με βάση γεωγραφικά χαρακτηριστικά και φραγμούς που αυτά δημιουργούν, τα οποία και είναι ιδιαίτερα έντονα στην Περιφέρεια. Ενίοτε, οι ενδοπεριφερειακές ενότητες συγκροτούνται από υποενότητες, είτε εξ' αιτίας των γεωγραφικών χαρακτηριστικών του δύσβατου ανάγλυφου, που καθιστά δυσπρόσιτα τα οικιστικά κέντρα αναφοράς τους σε καθημερινή ή και εβδομαδιαία βάση, είτε και εξ' αιτίας ιδιαιτέρων αναπτυξιακών ή άλλων χαρακτηριστικών, που ορισμένα χωρικά συστήματα διαθέτουν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ³⁰

Π.Ε.	ΚΥΡΙΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ	ΕΝΟΤΗΤΕΣ (ΔΗΜΟΙ)	πλ.1991	πλ.2001	πλ. 2011
Λασιθίου	Άγιος Νικόλαος	Αγίου Νικολάου	27.606	29.379	30.390
		Οροπεδίου Λασιθίου			
	Ιεράπετρα	Ιεράπετρας	25.034	27.911	27.450
	Σητεία	Σητείας	18.639	19.029	18.155
Ηρακλείου	Αρκαλοχώρι	Μινώα Πεδιάδος	16.554	26.795	23.508
		Βιάννου			
	Ηράκλειο	Ηρακλείου	187.503	216.899	268.985
		Βόρειο τμήμα Αρχανών/ Αστερουσίων			
		Μαλεβιζίου			
		Χερσονήσου			
	Μοίρες	Γόρτυνας	50.849	48.795	45.559
		Φαιστού			
		νότιο τμήμα Αρχανών/ Αστερουσίων			
Ρεθύμνης	Πέραμα	Μυλοποτάμου	17.198	19.084	19.806
		Ανωγείων			
	Ρέθυμνο	Ρεθύμνου	43.935	52.773	68.729
		Αμαρίου			
	Σπήλι	Αγίου Βασιλείου	8.962	10.079	8.484
Χανίων	Βρύσες	Αποκορώνου	13.858	15.247	18.042
		Σφακίων			
	Χανιά	Χανίων	101.602	115.986	137.126
		Πλατανιά			
	Καστέλι Κισσάμου	Κισσάμου	18.314	19.154	16.654
		Καντάνου Σελίνου			

³⁰ Στον πίνακα σημειώνεται η εξέλιξη του πληθυσμού 1991, 2001 και 2011 στις αναπτυξιακές ενότητες. Προβολές πληθυσμού 2021 και 2031 για τις αναπτυξιακές ενότητες της Π.Ε. Λασιθίου και για τους τρεις μεγάλους Δήμους της Κρήτης παρατίθενται στον πίνακα της σελίδας 59 του τεύχους.

Οι δέκα από τις δώδεκα αναπτυξιακές³¹ ενότητες συγκροτούνται από τις εδαφικές περιφέρειες ακέραιων Δήμων, πλην αυτών που οργανώνονται από τα οικιστικά κέντρα του Ηρακλείου και των Μοιρών, όπου η εδαφική περιφέρεια του νέου Δήμου Αρχανών – Αστερουσίων διαχωρίζεται αναγκαστικά σε δύο τμήματα, το βόρειο και το νότιο, τα οποία περιλαμβάνονται το καθένα στις αντίστοιχες ενότητες. Διευκρινίζεται ότι το όριο της αναπτυξιακής ενότητας Ηρακλείου, από χωροταξική σκοπιά, προτείνεται να ταυτιστεί με το όριο της περιοχής Ρυθμιστικού Σχεδίου Ηρακλείου, με τροποποίηση της ΥΑ με την οποία έχει αυτό καθοριστεί (βλ. σχετικό εδάφιο της σύνοψης πορισμάτων, Α2 Σταδίου).

Ο πληθυσμός των αναπτυξιακών ενοτήτων το 2011, κινείται στα επίπεδα των 17.000 έως 45.000 κατοίκων, εάν εξαιρεθούν αυτές που οργανώνουν τα τρία μεγαλύτερα αστικά κέντρα Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Χανίων, με σημαντικά μεγαλύτερο πληθυσμό. Εξαίρεση επίσης αποτελεί η οικιστική - αναπτυξιακή ενότητα Σπηλίου, του Νομού Ρεθύμνης, με πληθυσμό περίπου 9.000 κατοίκων, μέγεθος που πάντως μπορεί να συγκροτήσει βιώσιμη αναπτυξιακή ενότητα και που, εάν αναληφθούν οι προσήκουσες δράσεις, μπορεί και να βελτιωθεί προς τα άνω.

Η γενική φυσιογνωμία των αναπτυξιακών ενοτήτων και υποενοτήτων είναι σήμερα και εκτιμάται ότι θα εξακολουθήσει στο μέλλον να είναι διαφοροποιημένη, τουλάχιστον όσον αφορά στον χρονικό ορίζοντα 2030, με τα βασικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και κατευθύνσεις, όπως αυτά περιγράφονται στο επόμενο κεφάλαιο «Β.1.1.δ: Εξειδίκευση των κατευθύνσεων».

Β.1.1.γ.5: Χωρική διάρθρωση των βασικών δικτύων μεταφορικής και λοιπής τεχνικής υποδομής

Β.1.1.γ.5-1: Χωρική οργάνωση της Μεταφορικής Υποδομής (βλ. χάρτες Π.2β: Οικιστικό δίκτυο, διοικητικός και κοινωνικός εξοπλισμός, μεταφορές / Π2.γ: Δίκτυα και μονάδες τεχνικής υποδομής / κλ. 1:250.000)

Με το πλήρες δίκτυο οδικών αξόνων, λιμανιών και αεροδρομίων, που θα ήταν ευκαίριο να ολοκληρωθεί εντός της επόμενης προγραμματικής περιόδου, γίνεται προσπάθεια να υποστηριχθούν οι χωροταξικές παράμετροι του σχεδιασμού και ιδιαίτερα να εξυπηρετείται το ιεραρχημένο οικιστικό δίκτυο, οι πολιτικές χρήσεων γης, καθώς και οι προβλεπόμενες εγκαταστάσεις σημαντικών δραστηριοτήτων.

α. Χερσαίες Μεταφορές

Το οδικό δίκτυο διακρίνεται σε δύο μεγάλες λειτουργικές κατηγορίες, αφενός σε διευρωπαϊκό και διαπεριφερειακό δίκτυο και αφετέρου σε περιφερειακό δίκτυο. Το περιφερειακό διακρίνεται στις λειτουργικές κατηγορίες πρωτεύοντος, δευτερεύοντος και τριτεύοντος βασικού οδικού δικτύου σε συνάρτηση με τον ρόλο τους, όσον αφορά στην εξυπηρέτηση των μετακινήσεων καθ' εαυτών, στο μέσο μήκος μετακίνησης που εξυπηρετούν και στα μεγέθη κυκλοφοριακών φόρτων, που ήδη καταγράφονται ή προβλέπεται να προκύψουν στον ορίζοντα σχεδιασμού του ΠΠΧΣΑΑ.

³¹ Σημειώνεται ότι η συγκρότηση του χώρου σε αναπτυξιακές ενότητες και υποενοότητες, μετά την Καλλικράτεια μεταρρύθμιση, δεν έχει την κρισιμότητα που είχε κατά την περίοδο ισχύος του Νόμου Καποδίστρια (68 Δήμοι και 2 Κοινότητες, τότε, έναντι 24 Δήμων, σήμερα, και 17 αναπτυξιακών ενοτήτων και υποενοτήτων). Κρίθηκε όμως σκόπιμο να διατηρηθεί, διότι με τη χρήση τους επιλύονται δυσλειτουργικά χωρικά/αναπτυξιακά ζητήματα, που δημιούργησε η επί του πεδίου υλοποίηση του Νόμου Καλλικράτη.

Με βάση την παραπάνω ιεράρχηση προσδιορίζονται τα απαιτούμενα λειτουργικά χαρακτηριστικά των επιμέρους οδικών συνδέσμων και καθορίζονται οι πραγματικές ανάγκες βελτιωτικών παρεμβάσεων και συμπληρώσεων του οδικού δικτύου, ώστε να υπηρετούν τους στόχους του ΠΠΧΣΑΑ, να βελτιστοποιούν την αποδοτικότητα των διατιθέμενων πιστώσεων και να εξασφαλίζουν το απαραίτητο επίπεδο λειτουργικότητας, παροχτετευτικότητας και ασφάλειας.

Επισημαίνεται ότι, για όλες τις προτεινόμενες νέες οδικές συνδέσεις, οι οποίες ούτως ή άλλως είναι ιδιαίτερα περιορισμένες, λαμβάνεται μέριμνα ώστε οι χαράξεις τους να βρίσκονται σε αρκετή απόσταση από τις παραλιακές ζώνες, η σύνδεση με τις οποίες προτείνεται συστηματικά να γίνεται με εγκάρσιο συλλεκτήριο δίκτυο, όπως άλλωστε προβλέπεται και στην Οδηγία για τον παράκτιο χώρο.

Το περιφερειακό οδικό δίκτυο έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να υπηρετεί τη διασύνδεση με το διευρωπαϊκό/διαπεριφερειακό οδικό δίκτυο και με τους δευτερεύοντες περιφερειακούς πόλους (έδρες Καλλικράτειων Δήμων) τόσο μεταξύ τους όσο και με τους πρωτεύοντες και δευτερεύοντες εθνικούς πόλους, τα λιμάνια διεθνούς ή διαπεριφερειακής εμβέλειας, τα αεροδρόμια του νησιού και τους σημαντικότερους πόλους έλξης περιβαλλοντικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος.

Ειδικότερα, όσον αφορά στην λειτουργική κατηγορία διευρωπαϊκό και διαπεριφερειακό³² οδικό δίκτυο, προτείνεται:

- η ολοκλήρωση του Βόρειου Οδικού Άξονα Κρήτης (Β.Ο.Α.Κ.) από Καστέλι Κισσάμου έως Σητεία (με την παράκαμψή της προς Πετρά), με την κατάλληλη διατομή ανά οδικό τμήμα, δηλαδή τετράριχη διατομή με μεσαία διαχωριστική νησίδα, εκτός των ορεινών και των καταληκτικών τμημάτων που διατηρούνται με δίριχη διατομή και ΛΕΑ,
  - η σύνδεση του αερολιμένα Χανίων με τον Β.Ο.Α.Κ. και με το λιμάνι της Σούδας,
  - η επίσπευση της υλοποίησης του Νότιου Οδικού Άξονα Κρήτης (Ν.Ο.Α.Κ.) από Παχειά Άμμο μέχρι Ρέθυμνο, με διατομή δίριχης εθνικής οδού (με ΛΕΑ)
  - η ολοκλήρωση ή εκκίνηση (όσων δεν έχουν ήδη μελετηθεί/κατασκευασθεί) των κύριων εγκάρσιων συνδέσεων μεταξύ ΒΟΑΚ-ΝΟΑΚ:
- (1) Ηράκλειο – Αγ. Δέκα,
  - (2) Ηράκλειο – Αρκαλοχώρι – Καραβάδος και
  - (3) συνδέσεις του Β.Ο.Α.Κ. και του Ν.Ο.Α.Κ. με το νέο αεροδρόμιο στο Καστέλι, όταν αυτό κατασκευαστεί.

Το πρωτεύον δίκτυο ενδοπεριφερειακής σημασίας (ή πρωτεύον βασικό περιφερειακό οδικό δίκτυο) συγκροτούν οι συνδέσεις:

- (1) Ταυρωνίτης - Βουκολίες - Κάντανος - Παλαιόχωρα,
- (2) Χανιά - Πιθάρι (προς Α/Δ Χανίων),
- (3) Βρύσες - Χώρα Σφακίων,
- (4) Γάζι – Δαμάστα – Μουρτζανά – Πέραμα – Σταυρωμένο και
- (5) Ιεράπετρα - Κουτσουράς - Λίθινες - Πισκοκέφαλο – Σητεία.

Το δευτερεύον δίκτυο ενδοπεριφερειακής σημασίας (ή βασικό περιφερειακό οδικό δίκτυο) περιλαμβάνει τις οδικές συνδέσεις:

- (1) Κίσσαμος - Αμυδαλοκεφάλι - Έλος - Βλάτος – Κίσσαμος,

³² Χρησιμοποιούνται ως πιο δόκιμοι όροι, έναντι των προτεινόμενων από τις προδιαγραφές, με τις οποίες εκπονείται η παρούσα Μελέτη, «διεθνούς», που αντιστοιχεί στο διευρωπαϊκό και «εθνικής» σημασίας στο διαπεριφερειακό

- (2) Βλάτος - Στροβλές - Κάντανος,
- (3) Κάντανος - Τεμένια - Ροδοβάνι - Καμπανός/Σούγια,
- (4) Χανιά - Αλικιανός – Ομαλός – είσοδος Φαράγγι Σαμαριάς,
- (5) Βρύσες - Βάμμος - Καλύβες,
- (6) Ρέθυμνο - Ατσιπόπουλο - Επισκοπή - Γεωργιούπολη,
- (7) Επισκοπή - Καρωτή - Άγιος Κωνσταντίνος- Μούντρος - Αγ.Ιωάννης / Άγιος Βασίλειος/ Μύρθος – Μαριού – Ανώματος – Φρατί – Άνω Μυξόρουμα – Καρίνες – Πατσός – Βολεώνες – Αγία Φωτεινή,
- (8) Ρέθυμνο - Άδελε - Αγ. Φωτεινή - Φουρφουράς -Αποδούλου - Αγία Γαλήνη,
- (9) Γάζι - Τύλισος - Ανώγεια - Μουρτζανά,
- (10) Καλύβια - Καλοί Λιμένες,
- (11) Πεζά – Πραιτόρια - Πύργος,
- (12) Καστέλι - Πεζά - Βενεράτο,
- (13) Αγία Βαρβάρα - Γέργερη - Ζαρός - Βορίζια - Αποδούλου,
- (14) Πύργος - Μάλια - Χερσόνησος/Λιμήν Χερσονήσου - Γούρνες,
- (15) Χερσόνησος – Λιμήν Χερσονήσου - Καλό Χωριό – Τζερμιάδο – Νεάπολη
- (16) Αγ. Νικόλαος - Ελούντα – Νικηθιανός,
- (17) Σητεία - Παλαίκαστρο - Αδραβάστοι/Ζάκρος – Καρύδι - Σίτανος – Χανδράς – Ετιά – Παπαγιαννάδες,
- (18) Αδραβάστοι - Καρύδι – Ρούσσα Εκκλησιά και
- (19) Χανδράς – Ζίρος – Αθρινόλακκος.

Το τριτεύον δίκτυο ενδοπεριφερειακής σημασίας (ή βασικό περιφερειακό οδικό δίκτυο), καθώς και όλο το υπόλοιπο οδικό δίκτυο εξυπηρέτησης λοιπών οικισμών, δραστηριοτήτων και εγκαταστάσεων, αποτελεί αντικείμενο προγραμματισμού και σχεδιασμού επιπέδου περιφερειακής ενότητας ή Καλλικράτειου Δήμου και δεν απεικονίζεται στους χάρτες που συνοδεύουν το ΠΠΧΣΑΑ.

Το συνολικό σύστημα του οδικού δικτύου διακρίνεται σε «υφιστάμενο ή προγραμματισμένο» και σε «προτεινόμενο». Διευκρινίζεται ότι ως «υφιστάμενο ή προγραμματισμένο» τμήμα του οδικού δικτύου νοείται εκείνο το οποίο διαθέτει σήμερα τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά που απαιτούνται ώστε να παραλάβει τον ρόλο του ή εκείνο το οποίο αναμένεται να ολοκληρωθεί στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ με επαρκή γεωμετρικά χαρακτηριστικά. Γενικά, η σχετική σημερινή επάρκεια των γεωμετρικών χαρακτηριστικών ενός οδικού συνδέσμου τον κατατάσσει στους υφιστάμενους αποδεκτούς. Ενώ αντιθέτως, όταν είναι μεν υφιστάμενος, αλλά με γεωμετρικά χαρακτηριστικά που δεν του επιτρέπουν να ανταποκριθεί στον ρόλο του, τότε κατατάσσεται στους «προτεινόμενους».

β. Αεροπορικές Μεταφορές

Βασικός στόχος του αναθεωρημένου ΠΠΧΣΑΑ από πλευράς αερολιμενικών υποδομών είναι η υλοποίηση του έργου του νέου αεροδρομίου στο Καστέλι³³, με προγραμματικές προϋποθέσεις που θα διασφαλίζουν την μεγαλύτερη δυνατή προστασία της γεωργικής γης, καθώς και την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων και

³³ Το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ αναφέρει: «Το διεθνές αεροδρόμιο του Ηρακλείου θα αναβαθμιστεί λειτουργικά. Παράλληλα θα πρέπει να διερευνηθούν οι δυνατότητες για ουσιαστική συλλειτουργία των δύο διεθνών αεροδρομίων Χανίων και Ηρακλείου, ώστε να ανακουφιστεί το τελευταίο από τον μεγάλο φόρτο, με παράλληλη διερεύνηση για τη δημιουργία νέου διεθνούς αεροδρομίου μετά από σχετική μελέτη, που θα αντικαταστήσει το αεροδρόμιο Ηρακλείου». Στην παρούσα φάση της Αναθεώρησης του Περιφερειακού Πλαισίου -και επειδή έχουν περάσει έκτοτε 13 χρόνια, η κίνηση αυξάνεται συνεχώς και η Πόλη δεν μπορεί να ζήσει τους 7 με 8 μήνες το χρόνο- έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια άκαρπων διερευνήσεων και επιλέγεται με βεβαιότητα η θέση για νέο αεροδρόμιο στο Καστέλι Πεδιάδος, δίπλα στο υφιστάμενο στρατιωτικό αεροδρόμιο.

περιορισμών για την κατασκευή και λειτουργία του αερολιμένα, όπως αναλυτικά οι τελευταίοι προβλέπονται από την ΜΠΕ. Συγχρόνως, απαιτείται να καθοριστούν όρια, να μελετηθούν και να θεσμοθετηθούν άμεσα χρήσεις γης³⁴ για το σύνολο της περιβάλλουσας περιοχής.

Γενικότερα σε μόνιμη βάση, αλλά και ειδικότερα για την περίοδο που θα μεσολαβήσει, θα πρέπει να επιδιωχθεί η ουσιαστική συλλειτουργία των δύο διεθνών αεροδρομίων Χανίων και Ηρακλείου, προκειμένου να αποφορτιστεί το τελευταίο και να υπάρξει ορθολογικότερη κατανομή των αφίξεων/αναχωρήσεων επισκεπτών σε μεγαλύτερο γεωγραφικό εύρος στο νησί. Το Α/Δ Χανίων βρίσκεται ούτως ή άλλως σε προωθημένες διαδικασίες επέκτασης των εγκαταστάσεών του και αναβάθμισής τους. Προς την ίδια κατεύθυνση θα πρέπει να κινηθούν και οι διαδικασίες αναβάθμισης του Α/Δ Σητείας, που έχει αντικείμενο την κατασκευή νέου κτιρίου αεροσταθμού και τη διαμόρφωση περιβάλλοντα χώρου. Επιδιώκεται να αποκτήσει σύντομα τη δυνατότητα να αναλάβει πιο αναβαθμισμένους και ενεργούς ρόλους και να συμβάλει στην αποφόρτιση των πιέσεων που ασκούνται στα δυο διεθνή Α/Δ.

Το δίκτυο ελικοδρομίων εξακολουθεί να παραμένει σχεδόν ανύπαρκτο³⁵ και όπως ήδη προβλέπεται από το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ, θα πρέπει το επόμενο διάστημα να πυκνώσει, τουλάχιστον για την εξυπηρέτηση των πλέον δυσπρόσιτων οικιστικών κέντρων της Περιφέρειας. Προτείνεται να ενταχθεί σε πρόγραμμα προτεραιότητας η δημιουργία ελικοδρομίων στις περιοχές: Γαύδο, Αγία Ρουμέλη, Ινναχώρι Έλους, Ομαλό, Ανώγεια-Νίδα, Οροπέδιο Λασιθίου, Παλαίκαстро.

γ. Θαλάσσιες Μεταφορές

Οι κατευθύνσεις για τα δίκτυα αυτής της κατηγορίας είναι:

- αξιοποίηση των σημαντικών επενδύσεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στα λιμάνια, τις μαρίνες και τα αλιευτικά καταφύγια της Κρήτης με τη λειτουργική ιεράρχηση του ρόλου τους, την αισθητική τους αναβάθμιση ως πυλών εισόδου της νήσου και την συμπλήρωσή τους με ανάλογες υποδομές.
- ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των λιμανιών Ηρακλείου και Σούδας στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, καθιέρωσή τους ως αφετηριακά ή βασικά λιμάνια-στάσεις της κρουαζιέρας στην Μεσόγειο και ένταξη των λιμένων Ρεθύμνου και Αγ. Νικολάου στο δίκτυο λιμένων κρουαζιέρας μικρής κλίμακας.
- ενίσχυση του ρόλου του λιμανιού του Ηρακλείου στο πλαίσιο των θαλάσσιων διαδρόμων Σουέζ-Αδριατική και Σουέζ-Μαύρη Θάλασσα, σε συνδυασμό με την ενίσχυση του ρόλου του για την εξυπηρέτηση της διακίνησης εμπορευματοκιβωτίων.
- διατήρηση της προοπτικής ανάπτυξης εμπορευματικού λιμένα στο Τυμπάκι, με αναθεώρηση του ρόλου του και αναπροσανατολισμό προς την τροφοδοσία πλοίων (bankering) και την υποστήριξη των προβλεπόμενων εγκαταστάσεων άντλησης και μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου από τα «οικόπεδα»

³⁴ Από την εγκεκριμένη ΜΠΕ (ΚΥΑ 143779/ Αύγουστος 2009), προβλέπεται η χρησιμοποίηση έκτασης 6.000,0 στρ., εκ των οποίων 440,0 στρ. για εμπορικό κέντρο, μήκος διαδρόμου 3.800,0 μ. και η συλλειτουργία του νέου αερολιμένα με τον στρατιωτικό. Οι συνοδές οδικές συνδέσεις με τον Β.Ο.Α.Κ. και τον άξονα Ηρακλείου – Μάρθας περιλαμβάνονται στη ΜΠΕ και προβλέπεται να ανατεθούν συγχρόνως.

³⁵ Έως σήμερα, αδειοδοτημένο ελικοδρόμιο από την ΥΠΑ υφίσταται μόνο ένα (στο Νοσοκομείο Χανίων από 12/2001) και άλλα τρία υπό αδειοδότηση σε Γαύδο, Αγία Ρουμέλη και Ινναχώρι. Πιθανά να χρησιμοποιείται και μη αδειοδοτημένος χώρος στο Νοσοκομείο Ηρακλείου.

της νότιας Κρήτης.

Η ιεράρχηση του ρόλου των λιμανιών όπως προβλέπεται από την εθνική πολιτική/νομοθεσία και αντίστοιχα προτείνεται από την παρούσα, είναι η ακόλουθη:

ΛΙΜΑΝΙΑ	ΚΥΑ 8315.2/02/07 (ΦΕΚ Β 202/16-2-2007)	ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟΥ ΠΠΧΣΑΑ		
		Επιβατική Λειτουργία	Εμπορευματική Λειτουργία	κρουαζιέρα
Διεθνούς ενδιαφέροντος	Ηράκλειο Σούδα Χανίων	Ηράκλειο Σούδα Χανίων	Ηράκλειο Σούδα Χανίων Τυμπάκι	Ηράκλειο (home port) Σούδα Χανίων
Εθνικής Σημασίας (διαπεριφερειακής εμβέλειας)	Ρέθυμνο	Ρέθυμνο Καστέλι Κισσάμου Σητεία	Καστέλι Κισσάμου Σητεία	Ρέθυμνο Σητεία (μικρά)
Μείζονος Ενδιαφέροντος (περιφερειακής εμβέλειας)	Αγ. Νικόλαος Σητεία	Αγ. Νικόλαος	Ιεράπετρα Παχειά Άμμος	Αγ. Νικόλαος (μικρά)

Όλα τα υπόλοιπα λιμάνια χαρακτηρίζονται τοπικής εμβέλειας.

Από το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ, όσο και από το αναθεωρημένο, ενσωματώνονται στο δίκτυο τα ακόλουθα λιμάνια, η κατηγοριοποίηση των οποίων δεν προβλέπεται από τους εθνικούς σχεδιασμούς, αλλά με την παρουσία τους συμπληρώνεται η λειτουργία της νησιωτικής περιφέρειας, που είναι η Κρήτη:

- οι δύο Ειδικόι Λιμένες, εμπορευματικού χαρακτήρα, στους Καλούς Λιμένες και στον Αθρινόλακκο. Ο τελευταίος μπορεί να αναλάβει και την υποστήριξη των προβλεπόμενων εγκαταστάσεων για τον αγωγό μεταφοράς φυσικού αερίου από τα «οικόπεδα» της Κύπρου,
- τα υφιστάμενα επιβατικά λιμάνια ενδοπεριφερειακής εμβέλειας, Παλαιόχωρα / Αγία Γαλήνη και τα προτεινόμενα Χώρα Σφακίων, Γαύδος, Σούγια,
- τα υφιστάμενα επιβατικά λιμάνια τοπικής εμβέλειας, Χερσόνησος, Μάλια, Μπαλί, Σίσι, Γεωργιούπολη και τα προτεινόμενα Πλακιάς, Άρβη, καθώς και
- τα υφιστάμενα εμπορευματικά λιμάνια τοπικής εμβέλειας Πάνορμος, Μίλατος και τα προτεινόμενα Μύρτος, Μόχλος, Κολυμπάρι, Κερατόκαμπος, Σφηνάρι.

Επιπροσθέτως, το δίκτυο των λιμένων της Κρήτης συμπληρώνεται με τα ακόλουθα τοπικά, μικτής χρήσεως: Αγία Ρουμέλη, Άγιος Παύλος (Σαχτούρια) , Πλατεία Περάματα, Λέντας, Κερατόκαμπος, Στόμιο (Ανατολής), Κάτω Ζάκρος, Παχειά Άμμος, Καλό Χωριό, Πλάκα (Σπιναλόγκα), Ντία, Χερσόνησος, Ρογδιά, Φόδελε, Σκαλέτα, Καλύβες, Πλατανιάς και Χρυσοσκαλίτσα.

Β.1.1.γ.5-2: Χωρική οργάνωση της λοιπής Τεχνικής υποδομής

(βλ. χάρτες Π.2γ: Δίκτυα και μονάδες Τεχνικής Υποδομής / κλ. 1:250.000)

α. Ενέργεια

Όσον αφορά στην μελλοντική εικόνα της χωρικής οργάνωσης της παραγωγής ενέργειας³⁶, θα παράγεται ή και θα διακινείται από τους τρεις προτεινόμενους

³⁶ με συνολική ισχύ σήμερα 820 MW στους τρεις εν λειτουργία σταθμούς,

περιφερειακής εμβέλειας Ενεργειακού Κόμβου. Εάν εξαιρεθεί ο πρόσφατα υλοποιημένος Θερμικός Σταθμός παραγωγής ενέργειας στον Αθρινόλακκο Λασιθίου, οι άλλοι δύο ΑΗΣ εν λειτουργία σήμερα, ο ΑΗΣ στα Λινοπεράματα Ηρακλείου, άμεσα και ο ΑΗΣ στην Ξυλοκαμάρα Χανίων, στην προοπτική της 15ετίας, προβλέπεται να κλείσουν οριστικά.

Συγκεκριμένα, κατά τις επιταγές του παρόντος Πλαισίου, ο θερμικός σταθμός παραγωγής ενέργειας στον Αθρινόλακκο εκσυγχρονίζεται και μετατρέπεται σταδιακά σε περιβαλλοντικά συμβατό, με μείωση της χρήσης βαρέως πετρελαίου. Συγχρόνως, επιταχύνονται οι διαδικασίες για την απόκτηση της γης και για τη δημιουργία των εγκαταστάσεων του νέου Ενεργειακού Κέντρου στον Κορακιά, ο οποίος προβλέπεται να χρησιμοποιεί ως καύσιμο το φυσικό αέριο. Μετεγκαθίστανται εκεί οι δραστηριότητες και κλείνει ο σταθμός ΑΗΣ των Λινοπεραμάτων. Προγραμματίζεται η δημιουργία σταθμού υδροποιημένου αερίου στη θαλάσσια ζώνη του Κορακιά για την υποστήριξη της εγκατάστασης, αλλά και για τις ανάγκες της Κρήτης, γενικότερα. Τέλος, προγραμματίζεται στην προοπτική της δεκαπενταετίας -και αναλαμβάνονται σταδιακά οι απαιτούμενες ενέργειες και δράσεις- το κλείσιμο του σταθμού της Ξυλοκαμάρας και η δημιουργία νέου ενεργειακού κόμβου, σε θέση που θα αναζητηθεί στην ευρύτερη περιοχή βόρεια από το 'Μαράθι Ακρωτηρίου' προς την ανατολική απόληξη του αεροδιαδρόμου, σε χρονική περίοδο όπου εκτιμάται ότι θα έχει διασυνδεθεί η Κρήτη με την Ηπειρωτική χώρα.

Όσον αφορά στη χωρική οργάνωση της παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ, στην Κρήτη, την περίοδο 2011-2012, εντοπίζονται 33 εγκατεστημένοι σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από αιολική ενέργεια και 991 σταθμοί από φωτοβολταϊκά συστήματα, με ικανοποιητική παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ στο νησί (περίπου 255 MW εγκατεστημένη ισχύ), σε ποσοστό 20% της συνολικής παραγωγής. Ο αριθμός των παραπάνω μικρής έως μεσαίας κλίμακας εγκαταστάσεων φαίνεται να σταθεροποιείται οριστικά, από το γεγονός ότι δεν παρέχεται πλέον -ούτε και προβλέπεται για το μέλλον- συμφέρουσα και εγγυημένη τιμή για την παραγόμενη μονάδα ενέργειας, πράγμα που αποτρέπει ασφαλώς τους μικρομεσαίους ιδιώτες να επενδύουν σε αυτήν τη δραστηριότητα. Προκύπτει με βεβαιότητα ότι από τούδε η ενέργεια από ΑΠΕ θα παράγεται σε χωρικές συγκεντρώσεις αρκετά μεγαλύτερης κλίμακας και από διαφορετικού από το έως τώρα προφίλ επενδυτές (συνεταιριστικές μορφές, αυτοδιοικητικοί οργανισμοί, τράπεζες, μεγάλες επιχειρήσεις, κλπ.).

Για να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο, από το προς Αναθεώρηση ΠΠΧΣΑΑ, πρότυπο ολοκληρωμένης ανάπτυξης των ΑΠΕ στον χώρο της Περιφέρειας, κρίνεται σκόπιμο να συμπληρωθούν με περιορισμένου χαρακτήρα ρυθμίσεις διατάξεις του σχετικού Ειδικού Πλαισίου, ώστε να προστατεύεται πιο αποτελεσματικά το τοπίο και το περιβάλλον³⁷. Προκειμένου να εμπεδωθεί η αλλαγή πλεύσης σε πιο στρατηγικό επίπεδο, αναμένεται:

- από την ΡΑΕ, να κατανείμει την μέγιστη επιθυμητή ποσότητα παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ για την επόμενη δεκαπενταετία 2014-2020 στις 13 Περιφέρειες της χώρας και ενδεχομένως στις περιφερειακές τους ενότητες,

³⁷ Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι αναλυτική εφαρμογή των κριτηρίων του Ειδικού Πλαισίου πραγματοποιήθηκε σε δύο ιδιαίτερα χρήσιμες Μελέτες, οι οποίες εκπονήθηκαν από το Πολυτεχνείο Κρήτης για λογαριασμό της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης: «Ειδική Μελέτη Χωροθέτησης για τη Βιώσιμη Εγκατάσταση Αιολικών Πάρκων στην Περιφέρεια Κρήτης», ΑΔΚ 2011 και «Έρευνα για τη Βιώσιμη Εγκατάσταση μεγάλων μονάδων Φ/Β και Ηλιοθερμικής Ισχύος στην Περιφέρεια Κρήτης», ΑΔΚ 2013. Χαρτογραφικό υλικό από την πρώτη παρατίθεται στο τεύχος 3 της Α Φάσης της παρούσας Μελέτης και από την εξέτασή του προκύπτει ότι η εφαρμογή των διατάξεων του Ειδικού Πλαισίου επιτρέπει τη διάχυση των εγκαταστάσεων στον συνολικό χώρο.

- από το Υ.Π.Ε.Κ.Α., να αναθεωρήσει με βάση τα νέα δεδομένα /ή και να συμπληρώσει ορισμένες από τις προϋποθέσεις εφαρμογής των διατάξεων του Ειδικού Πλαισίου ΑΠΕ. Το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο, εκτός των άλλων, απαιτείται να συμπληρωθεί με την υποχρέωση προσκόμισης και έγκρισης Μελέτης Τοπίου κατά τη διαδικασία αδειοδότησης περιβαλλοντικών όρων,
- από το Υ.Π.Ε.Κ.Α. να επιβάλει την υποχρέωση τήρησης της αμέσως προηγούμενης διαδικασίας και από τις ήδη εγκατεστημένες μονάδες, με παράλληλη υποχρέωση εφαρμογής των επανορθωτικών μέτρων, όπως αυτά θα εντοπιστούν από τις Μελέτες Τοπίου, καθώς και
- από τους δημόσιους φορείς που εκδίδουν εγκρίσεις περιβαλλοντικών όρων - κεντρικά και περιφερειακά- να προωθούν την θεσμική κατοχύρωση και την χρηματοδότηση μόνον των δράσεων εκείνων που εξασφαλίζουν συνθήκες βιώσιμης ανάπτυξης.

Το παρόν Αναθεωρημένο Περιφερειακό Πλαίσιο, όπως αναφέρεται στο κεφάλαιο του Προτύπου Χωρικής Ανάπτυξης, προκρίνει και προωθεί την αρχή της συγκεντρωμένης ανάπτυξης των χρήσεων γης και των δραστηριοτήτων στον χώρο (συμπαγής πόλη, ΒΕΠΕ, περιορισμός της εκτός σχεδίου, κλπ.). Στα ίδια πλαίσια με τις παραπάνω γενικές κατηγορίες χρήσεων γης, η επιδιωκόμενη συγκέντρωση εγκαταστάσεων για παραγωγή ενέργειας νοείται ως επιθυμητή χρήση γης, εντός των «ευρέων ζωνών αναζήτησης» για εγκατάσταση της συγκεκριμένης δραστηριότητας.

Υπό αυτήν την έννοια από το νέο ΠΠΧΣΑΑ επιδιώκεται η χωρική οργάνωση των εγκαταστάσεων παραγωγής -όσο γίνεται σε μεγαλύτερο βαθμό από ΑΠΕ- και διακίνησης ενέργειας, ως εξής: (1) στην ευρύτερη ζώνη των τριών Ενεργειακών Κόμβων της Κρήτης στον Αθρινόλακκο, στον Κορακιά Ηρακλείου και στο Μαράθι Χανίων και (2) στις κεφαλές των Φραγμάτων για την ενεργειακή αξιοποίηση των ταμιευτήρων που υλοποιήθηκαν και αυτών που πρόκειται να υλοποιηθούν (αιολικά πάρκα και συστήματα άντλησης /ταμείωσης) και (3) σε «ευρείες χωρικές ενότητες αναζήτησης για εγκαταστάσεις ΑΠΕ», οι οποίες αναφέρονται στη συνέχεια ως υποδοχείς και απεικονίζονται στους συνοδευτικούς χάρτες της Μελέτης, σε κλίμακα 1:250.000.

Ως κριτήρια για τον εντοπισμό των υποδοχέων χρησιμοποιήθηκαν:

- οι περιοχές με φέρουσα ικανότητα φυσικού – πολιτιστικού κεφαλαίου, το εξωτερικό περίγραμμα των οποίων ενσωματώνει και το σύνολο των προστατευόμενων ζωνών. Οι υποδοχείς χωροθετούνται εκτός τους,
- οι περιοχές της γεωργικής γης πρώτης προτεραιότητας, που γενικά δεν διαθέτουν ικανό αιολικό και ηλιακό δυναμικό, λόγω του ότι συναντώνται σε ζώνες χαμηλού υψομέτρου. Οι υποδοχείς χωροθετούνται εκτός τους,
- οι περιοχές με αυξημένο αιολικό³⁸ δυναμικό και ευνοϊκό προσανατολισμό, λαμβάνοντας υπόψη τα διαθέσιμα στοιχεία και την προτίμηση από τις ήδη εγκατεστημένες μονάδες. Οι υποδοχείς εντοπίζονται εντός τους,
- οι περιοχές οι οποίες εξυπηρετούνται ήδη από υφιστάμενα οδικά δίκτυα και αυτές οι οποίες βρίσκονται σε εγγύτητα με τα δίκτυα διανομής ενέργειας 150 KW, ώστε να μειώνονται οι πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον από σημαντικές επεκτάσεις δικτύων και

³⁸ Για τον εντοπισμό του φυσικού πόρου «αιολικό δυναμικό» απαιτείται να πληρούνται περισσότερες προϋποθέσεις από αυτές για το «ηλιακό δυναμικό». Στις περιοχές των συγκεκριμένων υποδοχέων, κατά την ειδική έρευνα, διαπιστώθηκε ότι η ταχύτητα του ανέμου είναι σε επίπεδα «τουλάχιστον ικανοποιητική έως υψηλή και σίγουρα επαρκώς ευνοϊκή»

- η δυνατότητα για ισόρροπη κατανομή τους στον χώρο και στις τέσσερις περιφερειακές ενότητες της Κρήτης.

Για τον έλεγχο του ρεαλισμού των προτάσεων του προτύπου χωρικής ανάπτυξης, στα πλαίσια της Αναθεώρησης του εν ισχύ Πλαισίου, προσεγγίστηκε εξειδίκευση του συνολικού σκεπτικού, που παρατίθεται στο επόμενο κεφάλαιο. Η εξειδίκευση συνοδεύεται από ειδική προκαταρκτική διερεύνηση³⁹, που παρατίθεται σε Προσάρτημα, από την οποία στις εντοπισμένες περιοχές διαπιστώνεται η δυνατότητα συνολικής εγκατεστημένης ισχύος, μόνον από αιολικό δυναμικό, περίπου 2.100 MW,.

Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται όλα τα κριτήρια του σημερινού Ειδικού Πλαισίου ΑΠΕ και όσα τυχόν αναθεωρηθούν, τα οποία θα υπηρετούν την προσπάθεια να μην τραυματίζεται ανεπανόρθωτα το τοπίο. Παράλληλα, κατά το επιδιωκόμενο πρότυπο ολοκληρωμένης ανάπτυξης, αναμένεται να υλοποιούνται εγκαταστάσεις αξιοποίησης όλων των μορφών ΑΠΕ (ενεργειακή αξιοποίηση των αστικών απορριμμάτων, σύνδεση των μεταφορών με ενεργειακές παραμέτρους, καθώς και υλοποίηση πιλοτικών εφαρμογών πολλαπλού σκοπού π.χ. άντληση - ταμίευση νερών με χρήση ΑΠΕ και συμβατικής ηλεκτροπαραγωγής).

β. Υδάτινο δυναμικό

Για την κάλυψη αναγκών ύδρευσης και άρδευσης του βορείου άξονα, δημιουργήθηκαν οι δύο μεγάλοι ταμιευτήρες Βαρσαμιώτη και Αποσελέμη και ολοκληρώθηκε το μεγάλο φράγμα των Ποταμών, Αμαρίου. Αντιστοίχως, στον νότιο άξονα, ολοκληρώθηκαν τα μεγάλα αρδευτικά φράγματα Φανερωμένης, Ινίου και Πλακιωτίσας. Κρίνεται αναγκαίο, όπου απαιτείται, να ολοκληρωθούν τα συνοδά έργα υποδομής και να διατεθούν συμπληρωματικοί πόροι για την αποκατάσταση των ευαίσθητων τοπίων, ενώ προωθείται η έρευνα και υλοποιείται κατά το μέγιστο η ενεργειακή αξιοποίησή τους (π.χ. Αιολικά Πάρκα και συστήματα άντλησης ταμίευσης). Κατά το νέο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης απαιτείται επίσης να προωθηθεί η κατασκευή των ήδη μελετημένων φραγμάτων Δίδυμου Σεμπρωνιώτη (Χανιά) και αυτό της αξιοποίησης των απορροών του Πλατύ Ποταμού (όρος Κέδρος) και όποιων άλλων συμπληρωματικών ταμιευτήρων απαιτηθεί, από την έρευνα της Διαχείρισης του Υδατικού Διαμερίσματος Κρήτης.

Πέραν της ολοκλήρωσης του προγράμματος των μεγάλων ταμιευτήρων, από το νέο Περιφερειακό Πλαίσιο δίνεται ως κατεύθυνση η αξιοποίηση των δυνατοτήτων για διαχείριση του υδατίνου δυναμικού σε μικρότερα χωρικά σύνολα, στην κλίμακα του τόπου και του τοπίου. Η περαιτέρω εκμετάλλευση των πλούσιων υδατικών πόρων προωθείται με την κατά το δυνατό ισόρροπη κατανομή των έργων στο συνολικό χωρικό σύστημα της Περιφέρειας (πεδινό, ημιορεινό και ορεινό, σε συνδυασμό με την πολυκαλλιέργεια και την επιστροφή της αγροτικής παραγωγής σε παραδοσιακά προϊόντα). Οι λοιπές γεωργικές περιοχές, που δεν καλύπτονται από τους ταμιευτήρες, αρδεύονται είτε με λιμνοδεξαμενές είτε με εμπλουτισμό των υπόγειων υδροφορέων από τους οποίους αντλείται σήμερα αρδευτικό νερό.

Η νέα στρατηγική για τη διαχείριση του Υδατικού Διαμερίσματος της Κρήτης, σύμφωνα με το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης, ολοκληρώνεται με την προώθηση συστημάτων ελέγχου και εξοικονόμησης υδατικών πόρων, που εγκαθίστανται και παρακολουθούνται από ενιαίο Περιφερειακό Φορέα, με την συνδρομή αντίστοιχης

³⁹ «περιθώριο εγκατάστασης ΑΠΕ σε ζώνες καταλληλότητας ανάπτυξης ΑΠΕ», Κ. Κομνηνός, μηχ. Μηχανικός ΕΜΠ, Ενεργειακός Σύμβουλος και Γ. Μάργαρης, Δρ. ηλεκτρολόγος Μηχανικός ΕΜΠ, ερευνητής ΑΠΕ

Διεύθυνσης Υδάτων, η οποία δημιουργήθηκε πρόσφατα σε επίπεδο Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Με ευθύνη της εκπονήθηκε η Μελέτη «Προσχέδιο διαχείρισης Υδατικού Διαμερίσματος Κρήτης – Σημαντικότερα ζητήματα», η οποία έχει τεθεί σε διαβούλευση (Νοέμβριος 2013) και θα αποτελέσει τη βάση για το Διαχειριστικό Σχέδιο της Κρήτης, που κρίνεται αναγκαίο να μελετηθεί και να οριστικοποιηθεί άμεσα.

γ. υγρά απόβλητα (βλ. χάρτες εντός κειμένου Β.1.1.γ.5-2β1 και 2β2)

Μεγάλος αριθμός οικισμών της Περιφέρειας διαθέτει αποχετευτικά δίκτυα. Αξιόλογος δε είναι και ο αριθμός των Βιολογικών Καθαρισμών της. Οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας υγρών αποβλήτων Β' ή Γ' βαθμού, οι οποίες έχουν ήδη ολοκληρωθεί είναι: Αγ. Νικόλαος, Ελούντα, Σητεία, Ιεράπετρα, Λιμένας Χερσονήσου, Μάλια, Ηράκλειο, Αρχάνες, Πόμπια - Τυμπάκι, Μάταλα, Ανώγεια, Πέραμα - Πάνορμος, Μπαλί, Ρέθυμνο, Σέλια - Πλακιάς, Αγ. Γαλήνη, Χανιά, Αρμένιοι, Καστέλι Κισσάμου και Νέα Κυδωνία. Η νέα στρατηγική για τη διαχείριση των υγρών αποβλήτων απαιτεί τη δρομολόγηση έργων αξιοποίησης των επεξεργασμένων εκροών των βιολογικών καθαρισμών, κατά προτεραιότητα σε αυτά των μεγάλων πόλεων.

Από το νέο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης διατυπώνεται η κατεύθυνση να καταβληθεί νέα προσπάθεια για να ολοκληρωθούν οι αναγκαίες υποδομές (δίκτυα και εγκαταστάσεις επεξεργασίας) σε όλα τα αστικά κέντρα και τις ευαίσθητες περιοχές. Προβλέπεται η δημιουργία εγκαταστάσεων επεξεργασίας υγρών αποβλήτων σε όλα τα οικιστικά κέντρα των αναπτυξιακών ενοτήτων και υποενοτήτων και στις αναπτυσσόμενες οικιστικά παραλιακές περιοχές, εκεί όπου δεν υπάρχουν ήδη και κατά προτεραιότητα: Νεάπολη, Μίλατος, Παλαίκαстро, Κουτσουράς, Αρκαλοχώρι/Ευαγγελισμός, Άνω Βιάννος, Πεζά, Μοίρες, Λέντας, Κερατόκαμπος, Σπήλι, Γεωργιούπολη - Επισκοπή, Βάμμος /Βρύσες, Χώρα Σφακίων, Κολυμπάρι, Κάντανος, Παλαιόχωρα, Λουτρό και Σούγια.

Απαιτείται επίσης να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά, πιθανότατα στις εγκαταστάσεις επεξεργασίας των στερεών αποβλήτων, το πρόβλημα των αποβλήτων των περίπου 550 διάσπαρτων ελαιουργείων, που διοχετεύουν στο περιβάλλον σημαντικές ποσότητες ετησίως. Σημειώνεται ότι η οξύτητα των δυσμενών επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον περιορίζεται από το γεγονός ότι οι δραστηριότητες είναι εποχικές και σε χρονική περίοδο χαμηλών θερμοκρασιών και αυξημένων βροχοπτώσεων, συνθήκες που ευνοούν τον αυτοκαθαρισμό των πάσης φύσεως αποδεκτών.

δ. στερεά απόβλητα (βλ. χάρτη εντός κειμένου Β.1.1.γ.5-2γ)

Σύμφωνα με τις επιταγές του ισχύοντος Πλαισίου, το έτος 2000, τα απορρίμματα - αστικά και πάσης φύσεως στερεά απόβλητα- αποτελούσαν από τα κρισιμότερα προβλήματα της Κρήτης και η διαχείρισή τους θα έπρεπε να έχει επιλυθεί το αργότερο έως το 2006, με την προσφορότερη για το περιβάλλον μέθοδο. Είχε επιλεγεί η δημιουργία δύο μεγάλων βιομηχανικών μονάδων, οι οποίες είναι μεν δαπανηρές, αλλά επιλύουν οριστικά και επιτυχώς το πρόβλημα, τόσο για τα αστικά στερεά απόβλητα όσο και για τα λοιπά πάσης φύσεως (βιομηχανικά και άλλα) απορρίμματα. Επιπλέον η μέθοδος αυτή συνδυάζεται με σταδιακή διαλογή στην πηγή και ανακύκλωση, ενώ διαθέτει τις προϋποθέσεις για την παράλληλη διαχείριση, στις δύο κεντρικές μονάδες, των αποβλήτων των ελαιουργείων της Κρήτης.

Τα προβλεπόμενα από το ισχύον Πλαίσιο δεν πραγματοποιήθηκαν, ενώ στο μεταξύ διάστημα, προωθήθηκαν ορισμένα σημαντικά έργα και δραστηριότητες⁴⁰, όπως η δημιουργία Μονάδας Προεπεξεργασίας Απορριμμάτων, ΧΥΤΑ, Σταθμών Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων, Σταθμών Μεταφόρτωσης Ανακυκλώσιμων Υλικών, Κέντρων Διαλογής και Ανάκτησης Υλικών, με κεφαλή το Εργοστάσιο Μηχανικής Ανακύκλωσης και Κομποστοποίησης και το Χώρο Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων Χανίων, οι οποίοι βρίσκονται εντός του ίδιου γηπέδου στο Δήμο Ακρωτηρίου.

Η σύγχρονη εκδοχή του «Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Απορριμμάτων Κρήτης», του οποίου η ΣΜΠΕ κατατέθηκε στο ΥΠΕΚΑ τον Απρίλιο 2012 και το οποίο υποστηρίζεται πλήρως από το νέο Πλαίσιο, στηρίζεται στις τέσσερις Περιφερειακές Ενότητες της Κρήτης, ενσωματώνει όλες τις υφιστάμενες δομές, προκρίνει τρία διαχειριστικά σχέδια ανά ρεύμα αποβλήτων (σύμμεικτα, ανακυκλώσιμα και οργανικά) και βασίζεται στη λειτουργία των εξής εγκαταστάσεων:

- Επεξεργασία σύμμεικτων απορριμμάτων: υφιστάμενες μονάδες Ηρακλείου και Χανίων και προτεινόμενες Σητείας, Χερσονήσου, Μοιρών, Αμαρίου,
- Επεξεργασία ανακυκλώσιμων υλικών: υφιστάμενες μονάδες Ηρακλείου και Χανίων και προτεινόμενες Σητείας και Αμαρίου,
- Επεξεργασία οργανικών αποβλήτων: υφιστάμενη μονάδα Χανίων και προτεινόμενες Ιεράπετρας, Χερσονήσου, Μοιρών και Αμαρίου.

Η κατασκευή των εγκαταστάσεων δύο εκ των προτεινόμενων μονάδων, η του Αμαρίου (σύμμεικτα, ανακυκλώσιμα και οργανικά) και η της Χερσονήσου (σύμμεικτα και οργανικά) έχει δρομολογηθεί, με χρηματοδότηση από το τρέχον ΕΣΠΑ 2007-2013 και επιβάλλεται να δρομολογηθεί άμεσα και η χρηματοδότηση των υπολοίπων, με όλα τα συνοδά έργα και δραστηριότητες, όπως περιγράφονται στην ΣΜΠΕ.

ε. Υποδομές τηλεπικοινωνιών υπερτοπικής εμβέλειας

Η κατάσταση στον τομέα των τηλεπικοινωνιών το έτος 2000 κάθε άλλο παρά ικανοποιητική μπορούσε να θεωρηθεί και η Κρήτη ειδικότερα, σε σχέση με τη χώρα, υστερούσε σαφέστατα σε ποιότητα υπηρεσιών και αξιοπιστία, η οποία επιτεινόταν κατά τους θερινούς μήνες. Επίσης δεν ήταν εγκατεστημένες στην Κρήτη υποδομές τηλεπικοινωνιών υπερτοπικής εμβέλειας και γενικότερα ο τομέας δεν ήταν σε θέση να υποστηρίξει τις αναπτυξιακές επιλογές της Περιφέρειας. Χαρακτηριστικά, στο εν ισχύ Περιφερειακό Πλαίσιο αναφέρεται ότι οι προοπτικές χωρικής ολοκλήρωσης της Περιφέρειας εξαρτώνται απόλυτα από τις δράσεις που θα αναληφθούν για εμπλουτισμό της με λειτουργίες υπερεθνικής εμβέλειας (διεθνής τηλεπικοινωνιακός κόμβος μεγάλων δυνατοτήτων, τεχνολογία δικτύου οπτικών ινών και ψηφιακών ασυρματικών ζεύξεων, δίκτυα τηλεϊατρικής, στον ευρύτερο Χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, με έμφαση στην ιατρική στήριξη των ευρισκομένων εν πλω τουριστών, καθώς και στην εξυπηρέτηση των επιχειρήσεων εμπορικών συναλλαγών).

Σήμερα, το επίπεδο των τηλεπικοινωνιακών υποδομών της Περιφέρειας είναι αρκετά υψηλό. Η Κρήτη κατάφερε να αξιοποιήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα της θέσης της, έναντι των άλλων περιφερειών και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ως τηλεπικοινωνιακό κέντρο, με την συνδρομή των ακαδημαϊκών, ερευνητικών και τεχνολογικών ιδρυμάτων, η ενεργή συμμετοχή των οποίων έχει δημιουργήσει θετικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του νησιού, ως Κέντρο Τηλεματικών Εφαρμογών και

⁴⁰ Βλ. αναλυτική καταγραφή στο τεύχος 3 της παρούσας Μελέτης, κεφ. «λοιπή τεχνική υποδομή» και χάρτη.

Υπηρεσιών, διασυνδέοντας την Ε.Ε. με την ανατολική Μεσόγειο. Συστήματα οπτικών ινών έχουν εγκατασταθεί κατά μήκος του Βόρειου παραλιακού άξονα του νησιού και στηρίζουν τις υψηλής ταχύτητας λεωφόρους των επικοινωνιών, με τα βασικά κέντρα να βρίσκονται στα 5 μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Κρήτης, το Ηράκλειο, τα Χανιά, το Ρέθυμνο, τον Άγιο Νικόλαο και τη Σητεία. Ταυτόχρονα, ένας δακτύλιος οπτικών ινών αναπτύσσεται στις 4 Π.Ε. καλύπτοντας τα πιο σημαντικά αστικά κέντρα, όπου κάθε ενδιάμεσος σταθμός είναι μέρος του δικτύου και της πύλης του όλου συστήματος. Η διαθεσιμότητα και η αξιοπιστία του συστήματος αυξάνεται από τη συμπληρωματική υποστήριξη των ραδιοφωνικών δικτύων που είναι εγκατεστημένα στο βόρειο τμήμα του νησιού.

Η σύνδεση μεταξύ του νησιού και της υπόλοιπης χώρας υλοποιείται διαμέσου οπτικών ινών που συνδέουν την Κρήτη με την Αθήνα. Επίσης, υπάρχει ένα σύστημα οπτικών ινών που συνδέει την Κρήτη με τη Μασσαλία, καθώς και την Κρήτη με την Κύπρο και τη μέση Ανατολή. Ο ΟΤΕ, επίσης, έχει ήδη ξεκινήσει την εγκατάσταση κατάλληλου τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού στην Κρήτη ξεκινώντας από το Ηράκλειο και τα Χανιά για την ανάπτυξη του EURO/ISDN. Οι χρήστες των συστημάτων δεδομένων είναι συνδεδεμένοι με τα αντίστοιχα δίκτυα χρησιμοποιώντας τη διαθέσιμη τεχνολογία (modem, ψηφιακές και αναλογικές γραμμές ή ISDN) με ελάχιστη ταχύτητα 64 kbps. ενώ στην Κρήτη πλέον δραστηριοποιούνται και άλλες εταιρείες σταθερής τηλεφωνίας, πλην του ΟΤΕ.

Η κατεύθυνση από το νέο Περιφερειακό Πλαίσιο δεν μπορεί παρά να είναι προς την συνέχιση της προσπάθειας, που έχει αναληφθεί, ώστε ο τομέας να υποστηρίζει αξιόπιστα τις αναπτυξιακές επιλογές της Κρήτης.

Χαρτούλης: Β.1.1.γ.5-2β1: υλοποιημένες εγκαταστάσεις επεξεργασίας
λυμάτων

Και

Χαρτούλης: Β.1.1.γ.5-2β2: χωρική διασπορά των ελαιουργείων

Χαρτούλης: Β.1.1.γ.5-2γ: ΣΜΠΕ στερεών αποβλήτων

B.1.1.γ.6: Χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα των παραγωγικών δραστηριοτήτων

B.1.1.γ.6-1: Χωρική διάρθρωση των περιοχών ανάπτυξης γεωργίας και λοιπού πρωτογενούς τομέα. Εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα

Στην Κρήτη, οι αγροτικές παραγωγικές δραστηριότητες ασκούνται στο συνολικό χωρικό σύστημα, εάν εξαιρεθούν οι συμπαγείς πυρήνες των παντός είδους αστικών χρήσεων, οι εκτεταμένες ζώνες των τουριστικών δραστηριοτήτων και της παραθεριστικής κατοικίας, καθώς και οι ορεινές ζώνες άνω των 1.000,0 μ. Οι γεωργικές δραστηριότητες ασκούνται στις καλλιεργούμενες εκτάσεις και οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες ασκούνται στις δασικές και ημιφυσικές περιοχές.

Κατά τις προβλέψεις του ρεαλιστικού σεναρίου, εκτιμάται ότι η απασχόληση στους κλάδους του πρωτογενή τομέα, της μεταποίησης τροφίμων/ποτών και των συνδεδεμένων με τους δύο παραπάνω κλάδων θα έχει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά την επόμενη εικοσαετία και ότι, από περίπου 32% της συνολικής απασχόλησης το 2010, θα φτάνει να αντιπροσωπεύει το 40% το 2031.

Από το γεγονός ότι η αγροτική γη του νησιωτικού χώρου της Ελλάδας (κλίμα, έδαφος, συμπληρωματικότητα γεωργίας/κτηνοτροφίας), και επομένως και της Κρήτης, εάν τύχει της κατάλληλης μεταχείρισης, μπορεί να παράγει προϊόντα υψηλής ποιότητας, το σύνολο της οριοθετημένης από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού γεωργικής γης μπορεί να χαρακτηρίζεται ως «πρώτης προτεραιότητας» χρήση, μικρό τμήμα της οποίας εντοπίζεται από τις αρμόδιες υπηρεσίες ως «υψηλής παραγωγικότητας», που παραπέμπει σε καλλιέργειες ορισμένου τύπου και ειδικών μεθόδων⁴¹. Η προτεινόμενη να προστατευθεί συνολικά γεωργική γη περιλαμβάνει τις εκτάσεις με αρδευτικά δίκτυα και με θερμοκήπια, τις αρδευόμενες με άλλα μέσα εκτάσεις αλλά και τις μη αρδευόμενες, τους αμπελώνες, τους ελαιώνες, τις εκτάσεις με σύνθετα συστήματα καλλιέργειας, τις εκτάσεις με οπωροφόρα δέντρα, καθώς και τις φυτείες με σαρκώδεις καρπούς.

Έχει δραματικά καθυστερήσει η θεσμική κατοχύρωση της «γεωργικής γης πρώτης προτεραιότητας», η οποία αποτελεί επιταγή του ισχύοντος Πλαισίου, από τις αρμόδιες υπηρεσίες, οι οποίες έχουν την γνώση να προσδιορίσουν κριτήρια κατάταξης για τις επιμέρους χωρικές ζώνες της αγροτικής γης και στη συνέχεια, σε εφαρμογή των κριτηρίων, να καθορίζουν τα επιμέρους γεωγραφικά όριά τους. Προκύπτει αυτονόητα ότι στις επιμέρους χωρικές ζώνες ή ακόμη και σε τμήματά τους μπορεί να επιβληθούν διαφοροποιημένοι όροι προστασίας.

Επιδιώκεται η σταδιακή στροφή της παραγωγής προς γεωργοπεριβαλλοντικά /βιολογικά προϊόντα υψηλής ποιότητας, με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και της ποικιλίας των μικροκλιμάτων κάθε περιοχής, με πρόσθετο επιχείρημα, εκτός από την προστασία του περιβάλλοντος, ότι με την υιοθέτηση τέτοιας πολιτικής αυξάνεται η προστιθέμενη αξία των προϊόντων. Είναι χαρακτηριστικός ο μεγάλος αριθμός των περιοχών παραγωγής Προϊόντων

⁴¹ μεγέθυνση παραγωγικότητας, σε αρδευόμενες εκτάσεις, με χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων

Ονομασίας Προέλευσης στην Κρήτη, που πιστοποιούνται από το ΜΑΙΧ ή άλλους παρεμφερείς φορείς.

Συγχρόνως, αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά οι επιπτώσεις από την εκτεταμένη χωρικά γεωργική δραστηριότητα που, όπως ασκείται έως σήμερα -με υπερβολική έως αλόγιστη χρήση λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και απολυμαντικών, με προώθηση των θερμοκηπίων και των υποτροπικών, με όρους που επιβάλλουν υπερβολική κατανάλωση ποσοτήτων νερού⁴²-, αποτελεί από τις σοβαρότερες αιτίες υποβάθμισης του περιβάλλοντος, με επιπτώσεις στην υγεία του πληθυσμού και στους αποδέκτες.

Η περαιτέρω επέκταση σε νέες ζώνες των εκτάσεων με αρδευτικά δίκτυα, τα οποία συναντώνται κατά κανόνα στις ιδιαίτερα παραγωγικές εύφορες πεδινές και σχεδόν πάντα στις παραλιακές περιοχές της Κρήτης, προωθείται προσεκτικά, με κατευθυντήριο άξονα την παραγωγή ποιοτικού προϊόντος και τελικό στόχο τη στήριξη του εισοδήματος του αγρότη. Παράλληλα, αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά, με τη χρήση πρόσφορων μεθόδων εξυγίανσης των εδαφών, οι επιπτώσεις από τις δυναμικές καλλιέργειες υπό κάλυψη, που βρίσκονται χωρικά σε σχετικά εντοπισμένες ενότητες –κυρίως περιοχές Ιεράπετρας, Παλαιόχωρας/ Κουντούρας και Φαλάσσαρνας –, όπου η μόλυνση του εδάφους και η ρύπανση στους αποδέκτες έχει ακόμη σοβαρότατες επιπτώσεις στην υγεία του πληθυσμού και στους αποδέκτες.

Αναμένεται, από τις αρμόδιες υπηρεσίες, ο χωρικός προσδιορισμός και η θεσμοθέτηση των ζωνών ελεγχόμενης βόσκησης και εναλλασσόμενης βόσκησης, καθώς και η αντιμετώπιση της υπερβόσκησης, για την κτηνοτροφική δραστηριότητα της αιγοπροβατοτροφίας, η ανάπτυξη της οποίας εξακολουθεί να είναι εκτατική και ασκείται στις παρυφές των τριών μεγάλων ορεινών όγκων, Λευκά Όρη, Ίδη, Δίκτη, αλλά και των μικρότερων, Αστερούσια και Κέδρο, στις περιοχές των φυσικών βοσκοτόπων, των θάμνων και χερσότοπων, των μεταβατικών θαμνωδών εκτάσεων, αλλά και των αγροτικών δασικών περιοχών και των δασών.

Προωθείται ο εκσυγχρονισμός των σημαντικών κτηνοτροφικών μονάδων (χοιροτροφεία και πτηνοτροφεία), που εντοπίζονται διάσπαρτα σε ευρείες χωρικά ζώνες περί την Ιεράπετρα, περί το Ηράκλειο, στην κοιλάδα του Μυλοποτάμου και στη νότια παραλιακή ζώνη της πόλης του Ρεθύμνου, καθώς και περί τα Χανιά έως τον Φρε και τις Βρύσες. με στόχο να αντιμετωπιστούν τα σοβαρότατα προβλήματα από την άσκηση της δραστηριότητας, που είναι αυτά της διαχείρισης των αποβλήτων τους, φαινόμενο που σχετίζεται απόλυτα με την έλλειψη εκσυγχρονισμού του τομέα.

Επιδιώκεται η ανάπτυξη -που σήμερα είναι ιδιαίτερα περιορισμένη- των δραστηριοτήτων της παραδοσιακής αλιείας (μέσω και της ένταξής της στο εμπλουτισμένο τουριστικό προϊόν), όσο και των υδατοκαλλιέργειών με περιβαλλοντικά συμβατές μεθόδους (μέσω της παραγωγής ποιοτικών προϊόντων για τις ανάγκες της δραστηριότητας εστίασης), με διασφάλιση χωρικής συμβατότητας με τις άλλες χρήσεις, διότι μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμους κρίκους στην αλυσίδα αύξησης της τοπικής προστιθέμενης αξίας. Προβλέπεται από το σχετικό Ειδικό Πλαίσιο και υποστηρίζεται από το παρόν ΠΠΧΣΑΑ, η ανάπτυξη εκκολαπτηρίων γόνου στο Ηράκλειο και στον κόλπο της Σητείας και εγκαταστάσεων συσκευασίας και παραγωγής μη μεταποιημένων αλιευτικών προϊόντων σε Ιεράπετρα, Τυμπάκι, Άδελε

⁴² Περίπου το 85% του νερού στην Κρήτη καταναλώνεται από τις γεωργικές δραστηριότητες. Οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αρδεύονται σε σημαντικό ποσοστό, σχεδόν στο 50%, από το οποίο το 35% αρδεύεται με κανονικά δίκτυα.

και Γεράνι. Υποστηρίζεται επίσης η λειτουργία πιλοτικής μονάδας θαλάσσιας υδατοκαλλιέργειας του ΕΛ.ΚΕ.Θ.Ε. στη Σούδα, στην οποία δρομολογείται η παραγωγή νέων ειδών, καθώς και η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών ιχθυοκαλλιέργειας, όχι μόνο σε κλειστούς κόλπους αλλά και στην ανοικτή θάλασσα.

Για την ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης της χώρας, η οποία οφείλει να είναι πολυποίκιλη και να μην στηρίζεται σε περιορισμένο αριθμό τομέων και δραστηριοτήτων, υποστηρίζεται η μεταλλευτική δραστηριότητα (βιομηχανικά ορυκτά, ενεργειακές πρώτες ύλες, μεταλλικές ορυκτές πρώτες ύλες, μη μεταλλικά ορυκτά), σύμφωνα με τις χωροταξικές κατευθύνσεις της Εθνικής Πολιτικής για την αξιοποίηση των Ορυκτών Πρώτων Υλών (Φεβρουάριος 2012), η οποία αναφέρεται ρητά στην διασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης στα κοιτάσματα ΟΠΥ (έρευνα και εκμετάλλευση) και στην επίλυση ανταγωνισμού των χρήσεων γης. Προωθείται από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού η θεσμοθέτηση λατομικών περιοχών εξόρυξης αδρανών υλικών και η ένταξη των λατομείων αδρανών εντός αυτών και περιορίζεται στα αναγκαία ο αριθμός και η θέση των λατομικών περιοχών.

Θεσπίζονται από τα υποκείμενα επίπεδα σχεδιασμού συγκεκριμένοι χωρικοί περιορισμοί -πλησίον των μνημείων, μνημειακών συνόλων, χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών, περιοχών του Δικτύου Natura 2000 και τοπίων ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους- για την άσκηση της δραστηριότητας, καθώς και ειδικοί περιβαλλοντικοί όροι για την αποκατάσταση των τοπίων.

Β.1.1.γ.6-2: Χωρική διάρθρωση των περιοχών ανάπτυξης βιομηχανίας – βιοτεχνίας. Εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα

Γενικά, εντοπισμένες χωρικά ζώνες με διάσπαρτες μονάδες μεταποίησης δεν συναντώνται στην Κρήτη, παρά αυτές των πάσης φύσεως και πάντως εκτεταμένων αστικών δραστηριοτήτων. Τα υφιστάμενα ΒΙΠΑ / ΒΙΟΠΑ, στην κλίμακα θεώρησης του χωροταξικού σχεδιασμού, κατατάσσονται στις σημειακές δραστηριότητες, στο εσωτερικό των οποίων είναι εγκατεστημένες ή εγκαθίστανται μονάδες γενικά περιφερειακής εμβέλειας. Το ίδιο ισχύει και για όσα μελλοντικά πρόκειται να ιδρυθούν. Ως σημαντικά οχλούσες μεμονωμένες μονάδες βιομηχανικής δραστηριότητας καταγράφονται οι μονάδες SEVESO, εγκατεστημένες στις ζώνες αστικών δραστηριοτήτων της πόλης του Ηρακλείου και στα Λινοπεράματα, καθώς και στις αντίστοιχες ζώνες της πόλης των Χανίων.

Ειδικότερα, οι διάσπαρτες βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες χαμηλής, μέσης και υψηλής όχλησης είναι εγκατεστημένες τόσο στον αστικό, όσο και στον περιαστικό χώρο της νήσου (κυρίως εντός και περί τα Π.Σ. Ηρακλείου, Ρεθύμνου και Χανίων). Όσον αφορά στους υφιστάμενους και προγραμματισμένους υποδοχείς βιομηχανίας – βιοτεχνίας, γενικής δραστηριότητας, έως το έτος 2000, η μόνη εν λειτουργία και κορεσμένη βιομηχανική περιοχή της Κρήτης ήταν η ΒΙ.ΠΕ. Ηρακλείου, που λειτουργούσε μαζί με το ΒΙΠΑ Ρεθύμνου στον Πετρέ και το Παράρτημά του προς τους Αρμένους και το ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ Χανίων στα Τσικαλαριά, Σούδας. Στη συνέχεια ιδρύθηκαν, κατ' επιταγή του ισχύοντος ΠΠΧΣΑΑ και λειτουργούν τα ΒΙΟ.ΠΑ. Ανώπολης Ηρακλείου, ΒΕ.ΠΕ. Ρεθύμνου/ Δήμος Αρκαδίου και ΒΕ.ΠΕ. Αγίου Νικολάου, ενώ προωθούνται η ίδρυση και λειτουργία νέου ΒΙΟ.ΠΑ Ηρακλείου, στα ΒΔ όρια του Δήμου Μινώα και Επιχειρηματικό Πάρκο στα Χανιά, Δ.Ε. Κεραμιών.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ρεαλιστικού σεναρίου, εκτιμάται ότι οι θέσεις απασχόλησης στη μεταποίηση, κατά την επόμενη εικοσαετία, θα παραμείνουν περίπου σταθερές, με ρυθμό ανάπτυξης που φαίνεται ότι θα είναι συγκρατημένος. Επομένως, η πολιτική χωρικής συγκέντρωσης για την άσκηση της δραστηριότητας,

όπως προτάσσει το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης, θα επιδιώκεται σχεδόν αποκλειστικά για λόγους λειτουργικούς και για λόγους αναβάθμισης του περιβάλλοντος. Για την υποστήριξη της λαμβάνονται δραστικά μέτρα και προωθούνται ενέργειες, προκειμένου να μετεγκατασταθούν οι διάσπαρτες μονάδες, που βρίσκονται εκτός, προς τους πρόσφατους υποδοχείς «οργανωμένης μεταποιητικής δραστηριότητας», καθώς και προς αυτούς που πρόκειται να ιδρυθούν, οι οποίοι σταδιακά προβλέπεται να μετασχηματιστούν σε Επιχειρηματικά Πάρκα. Συγχρόνως, οριστικοποιούνται οι ζώνες για τη δημιουργία ειδικών ΒΕΠΕ, για την εκεί μετεγκατάσταση ή και εγκατάσταση των επικίνδυνων και οχλουσών μονάδων, φυσικά με διαχείριση των αποβλήτων τους με τους προσφορότερους περιβαλλοντικούς όρους. Σημειώνεται ότι τέτοιων προδιαγραφών ευρείες ζώνες δεν εντοπίζονται από τα θεσμοθετημένα ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ και από το υπό εκπόνηση Ρυθμιστικό Σχέδιο Ηρακλείου.

Η συμπληρωματικότητα του αγροτικού τομέα παραγωγής και της μεταποίησης των προϊόντων του, για την Κρήτη, είναι καθοριστικής σημασίας. Ως εκ τούτου, οι αναπτύξεις για τη δημιουργία νέων υποδοχέων κυρίως γεωργικών προϊόντων αλλά και γενικής μεταποιητικής δραστηριότητας, λαμβάνουν υπόψη την προβλεπόμενη ήδη από το ισχύον ΠΠΧΣΑΑ διαβάθμιση των υποδοχέων σε «σημαντικής γενικής δραστηριότητας» και σε «κυρίως γεωργικής δραστηριότητας» και εντοπίζονται -για δημιουργία κοινών υποδοχέων- στις ευρύτερες περιοχές των οικιστικών κέντρων:

- Ιεράπετρα, Σητεία, Νεάπολη, Μοίρες – Τυμπάκι, Κρουσσώνας Δ. Μαλεβιζίου, Άνω Βιάννος, Ζαρός Δ. Φαιστού, Γούβες Δ. Χερσονήσου, Λεύκης Δ. Αγίου Βασιλείου, Βάμμος – Βρύσες και Πλατανιάς, που έχουν θεσμοθετηθεί από τα εγκεκριμένα ΓΠΣ ή ΣΧΟΟΑΠ, είτε ως ΒΙΠΑ-ΒΙΟΠΑ είτε ως περιοχές αναζήτησης για την εγκατάσταση δραστηριοτήτων του δευτερογενή τομέα,
- Αρκαλοχώρι, Πέραμα, Κάντανος και Κίσσαμος, που επιπλέον των προηγούμενων αναφέρονται στο ισχύον ΠΠΧΣΑΑ.

Επιδιώκεται η περαιτέρω ανάπτυξη παραγωγικών και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών νομικών προσώπων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και ιδιωτών, για τη δημιουργία, είτε συμπληρωματικών στους υφιστάμενους, είτε νέων υποδοχέων, εντός των οποίων θα οργανωθεί συνολικά η μεταποιητική δραστηριότητα, με σταδιακή μετεγκατάσταση και όλων των λοιπών διάσπαρτων βιοτεχνικών και βιομηχανικών μονάδων, μέσης και χαμηλής οχλήσεως.

Από το παρόν Πλαίσιο ορίζονται ως περιοχές αναζήτησης υποδοχέων βιομηχανίας – βιοτεχνίας, για μονάδες μέσης και υψηλής οχλήσεως⁴³: (1) η περιοχή του Κορακιά-Φόδελε στα όρια των Π.Ε. Ηρακλείου και Ρεθύμνου, σε συνδυασμό με την εκεί προτεινόμενη δημιουργία του νέου Ενεργειακού Κέντρου, (2) η ευρύτερη περιοχή βόρεια από το Μαράθι Ακρωτηρίου προς την ανατολική απόληξη του αεροδιαδρόμου, όπου θα εγκατασταθεί και ο αντίστοιχος νέος Ενεργειακός Κόμβος, όταν καταργηθεί ο ΑΗΣ της Ξυλοκαμάρας Χανίων και (3) η ευρύτερη περιοχή του Αθερινόλακκου. Και οι τρεις θέσεις πληρούν τα απολύτως αναγκαία κριτήρια, βρίσκονται δηλαδή: (1) σε χωρικές ενότητες που δεν οχλούν οπτικά ή ακουστικά τα αστικά και γενικώς τα οικιστικά κέντρα και εμφανίζουν ευνοϊκές συνθήκες περιβάλλοντος και ασφάλειας πολιτών, (2) στις ευρύτερες ζώνες των εξυπηρετούμενων αστικών κέντρων και (3) στην περιοχή τους είναι δυνατόν να

⁴³ Σύμφωνα με τα πορίσματα των εξειδικευμένων Μελετών «αναζήτηση χώρων και προϋποθέσεων για την μετεγκατάσταση των οχλουσών δραστηριοτήτων της περιοχής Λινοπεραμάτων του Δήμου Γαζίου, Κρήτης», ΥΠΕΧΩΔΕ/ Ου. Κλουτσινιώτη, 2004 και «χωροθέτηση για εγκατάσταση οχλουσών βιομηχανιών στην Περιφέρεια Κρήτης», Πολυτεχνείο Κρήτης, 2011

εξευρεθούν οι απαιτούμενες συνολικά εκτάσεις για τη δημιουργία των τριών υποδοχέων, συνολικής μικτής έκτασης περί τα 2.000,0 στρ.

Αναμένεται από το αρμόδιο Υπουργείο Ανάπτυξης, η ενίσχυση της πολιτικής μετεγκατάστασης, με διατήρηση και πιθανά περαιτέρω ενίσχυση των ποσοστών που παρέχονται στις επιχειρήσεις οι οποίες εγκαθίστανται σε οργανωμένους υποδοχείς, καθώς επίσης και «διόρθωση» των σχετικών διατάξεων του Ν.3908/11, όπου θα προωθείται η ενίσχυση με μεγαλύτερα ποσοστά νέων επενδυτικών σχεδίων, τα οποία «υποτάσσονται» στις χωρικές παραμέτρους, έναντι των εν ισχύ σήμερα διατάξεων που ευεργετούν το μέγεθος της επένδυσης.

Β.1.1.γ.6-3: Χωρική διάρθρωση των περιοχών ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα. Εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα

Στην Κρήτη, οι σημαντικές δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα, πλην της δραστηριότητας του τουρισμού, ασκούνται αποκλειστικά στις «ευρείες ζώνες ανάπτυξης αστικών δραστηριοτήτων». Οι ζώνες αυτές αναφέρονται εδώ με ιδιαίτερα ευρεία έννοια, συμπεριλαμβάνουν δηλαδή για παράδειγμα τις κύριες κτιριακές εγκαταστάσεις του Πολυτεχνείου στο Ακρωτήρι/Χανιά, αυτές του Πανεπιστημίου Κρήτης στον Γάλλο/Ρέθυμνο, τις εγκαταστάσεις του ΙΤΕ και του ΠΕΠΑΓΝΗ στις Βούτες/Ηράκλειο, ακόμη και αυτές του αερολιμένα Ν. Καζαντζάκης/Ηράκλειο, δεδομένου ότι έχει κατακλύσει τον περιφερειακό χώρο των αστικών κέντρων η άναρχη διασπορά των πάσης φύσεως χρήσεων. Οι σημαντικές δηλαδή δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα υπόκεινται και αυτές στην υποχρέωση και εντάσσονται στα αναγκαία μέτρα και ενέργειες για την αποκατάσταση μιας κάποιας εδαφικής συνοχής. Πολλά από τα μέτρα που προωθούνται από το εν ισχύ και από το παρόν Πλαίσιο στοχεύουν σε αυτήν την κατεύθυνση, αλλά προφανώς αντιμετωπίζονται κατά περίπτωση από τις κλίμακες του υποκείμενου σχεδιασμού.

Η εξειδίκευση από το παρόν επίπεδο, πέρα από την τήρηση της αρχής της συμπαγούς πόλης, της θεσμοθέτησης επιτρεπομένων και μη χρήσεων γης και του δραστικού περιορισμού της εκτός σχεδίου δόμησης, προωθεί την αναγκαιότητα να καταρτιστούν από τις αρμόδιες περιφερειακές και δημοτικές υπηρεσίες προγράμματα για ποιοτικές παρεμβάσεις αναπλάσεων και αναβάθμισης του αστικού και του περιαστικού χώρου. Στο Πρόγραμμα Δράσης του παρόντος Πλαισίου για την υποστήριξη αυτής της ουσιαστικής προσπάθειας συμπεριλαμβάνονται σημαντικά κονδύλια για αυτού του είδους τις δράσεις.

Είναι επίσης καθοριστικής σημασίας η προώθηση προγραμμάτων συμπληρωματικότητας της τουριστικής δραστηριότητας με τον αγροτοδιατροφικό τομέα, η οποία μπορεί να αναδειχθεί βασικός κρίκος της βιωσιμότητας όχι μόνο του γεωργικού τομέα της Κρήτης, αλλά και της οικονομίας της συνολικά. Στις προβλεπόμενες «παράκτιες ζώνες ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και ποιοτικής/περιβαλλοντικής αναβάθμισης» και στις «ζώνες ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριοτήτων στους ορεινούς και ημιορεινούς όγκους» μπορεί να υπηρετηθεί αποτελεσματικά ο στόχος.

Τέλος, οι κατευθύνσεις για την χωρική διάρθρωση της ανάπτυξης των δραστηριοτήτων τουρισμού, ο οποίος αποτελεί αναμφίβολα σημαντική δραστηριότητα του τριτογενή τομέα με υπερτοπικό χαρακτήρα δίχως όμως να αποτελεί κατ' ανάγκην και δραστηριότητα με καινοτομικό χαρακτήρα, καταγράφονται στα προηγούμενα κεφάλαια Β.1.1.γ.3-1 και Β.1.1.γ.3-2. Είναι όμως σημαντικό, πέρα από τις πολιτικές ενίσχυσης της ποιοτικής αναβάθμισης και της επέκτασης των υφισταμένων τουριστικών μονάδων και εγκαταστάσεων, να υπάρξουν χωρικές

κατευθύνσεις για τις περιοχές απορρόφησης των νέων κλινών από τον αρμόδιο φορέα, που είναι το Υπουργείο Τουρισμού. Μια τέτοια προσέγγιση έχει πολλές απροσδιόριστες παραμέτρους, αλλά πάντως κατά τις προβλέψεις του ρεαλιστικού σεναρίου, μέχρι το 2021 είναι πιθανό να προστεθούν 26.600⁴⁴ νέες κλίνες στην Κρήτη. Για την ενδεικτική -ωστόσο ιδιαίτερα χρήσιμη για τις πολιτικές που πρέπει να ασκηθούν- κατανομή τους μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως αντιπροσωπευτική ένδειξη οι τάσεις των θέσεων απασχόλησης στους κλάδους «καταλύματα και εστίαση». Ο ενδεικτικός υπολογισμός, που έγινε στα πλαίσια της παρούσας Μελέτης, καταδεικνύει ότι καθεμία από τις Π.Ε. Ρεθύμνου και Λασιθίου παρουσιάζεται τάση να κατευθυνθεί ένα ποσοστό 28,0% και ένα ποσοστό 22,0% στην καθεμία από τις λοιπές δύο Π.Ε.

Ανάλογες, όμως ακόμη λιγότερο τεκμηριωμένες, εκτιμήσεις μπορεί να διατυπωθούν και για το έτος 2031.

Β.1.1.γ.6-4: Καθορισμός Περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ)

Η χωρική διάρθρωση των βασικών παραγωγικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα και εκεί όπου είναι απαραίτητο, οι περιοχές αναζήτησης γης για την άσκησή τους, περιγράφονται στα αμέσως προηγούμενα κεφάλαια. Από τον εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ υποδεικνύονται, ως λοιπές περιοχές (πέρα από τις ζώνες όπου ασκούνται οι δραστηριότητες του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα), στις οποίες θα αναζητηθεί κατά προτεραιότητα η Οργανωμένη Ανάπτυξη Παραγωγικών Δραστηριοτήτων (ΠΟΑΠΔ), οι⁴⁵:

- σημειούμενες στο χάρτη Π1 ζώνες της βόρειας ακτής, για δραστηριότητες αναβάθμισης και μετατροπής των υφισταμένων ξενοδοχειακών/ τουριστικών μονάδων σε σύνθετα τουριστικά καταλύματα, που από το παρόν Πλαίσιο χαρακτηρίζονται ως παράκτιες ζώνες αστικών δραστηριοτήτων /οικιστικής και τουριστικής ανάπτυξης και ποιοτικής/ περιβαλλοντικής αναβάθμισης,
- σημειούμενες στο χάρτη Π1 ζώνες της νότιας ακτής, για δραστηριότητες ολοκληρωμένων τουριστικών παρεμβάσεων, που από το παρόν Πλαίσιο χαρακτηρίζονται ως παράκτιες ζώνες ελέγχου οικιστικής τουριστικής ανάπτυξης και ποιοτικής/ περιβαλλοντικής αναβάθμισης και
- σημειούμενες περιοχές ήπιας τουριστικής ανάπτυξης σε ορεινούς και ημιορεινούς όγκους, που από το παρόν Πλαίσιο χαρακτηρίζονται ως ζώνες οργάνωσης πολυδραστηριοτήτων/ ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και ανάδειξης πολιτιστικών και φυσικών πόρων στους ορεινούς και ημιορεινούς όγκους.

Ο συγκεκριμένος χαρακτηρισμός δεν είχε καμιά εφαρμογή κατά την προηγούμενη δεκαετία. Από το παρόν Πλαίσιο υιοθετείται ο χαρακτηρισμός, ο οποίος όμως πρέπει να συνοδευτεί θεσμικά από συγκεκριμένα χρηματοδοτικά μέτρα και κίνητρα, που μένει να εξειδικευτούν σε εθνικό επίπεδο.

Περιοχή με μειονεκτικά χαρακτηριστικά, λόγω δυσμενούς προσπελασιμότητας, αλλά μεγάλου ενδιαφέροντος, λόγω των στοιχείων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος που ενσωματώνει θεωρούνται οι περιοχές κατά μήκος του σημερινού (και της προτεινόμενης συμπλήρωσής του προς τη Γαύδο) ευρωπαϊκού μονοπατιού

⁴⁴ και κατ' ελάχιστον άλλες τόσες έως το 2031

⁴⁵ Συγχρόνως οι ίδιες περιοχές υποδεικνύονται, από το εν ισχύ ΠΠΧΣΑΑ και ως Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΠΧ)

Ε4. Σε αυτήν την περίπτωση, προσδιορίζονται ως ΠΟΑΔΠ και συγχρόνως ως ΠΕΧΠ, δίνοντας έμφαση -ως προς τον χαρακτηρισμό τους ως ΠΟΑΔΠ- στην τόνωση των πολυδραστηριοτήτων και της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και ως ΠΕΠΧ, στην απαίτηση να καταστρωθεί ολοκληρωμένο πρόγραμμα ενεργειών και έργων, κατά φάσεις και φορείς χρηματοδότησης, για την ανάδειξη των τοπίων, την προστασία και την αποκατάσταση των στοιχείων φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και την εν γένει διαχείρισή της. Τέτοια πρόβλεψη υπάρχει και στον εν ισχύ Πλαίσιο. Το πρόγραμμα μπορεί να οργανωθεί σε γεωγραφικές ενότητες, με αναφορά σε υπαρκτούς και σήμερα πόλους δραστηριοτήτων σε ορεινά δυναμικά οικιστικά κέντρα.

Β.1.1.γ.7: Μηχανισμοί εφαρμογής

Οι περιοχές που υφίστανται επιπτώσεις από μεγάλης κλίμακας έργα στην Κρήτη, αφορούν στις ευρύτερες ζώνες των μεγάλων φραγμάτων. Στις ευρύτερες περιοχές των μεγάλων φραγμάτων Φανερωμένης, Ινίου, Πλακιώτισσας, Ποταμών, Αποσελέμη και Βαρσαμιώτη, που ολοκληρώθηκαν ή βαίνουν προς ολοκλήρωση, έχουν ήδη υλοποιηθεί έργα για την ανάταξη των συνθηκών περιβάλλοντος. Στις ευρύτερες περιοχές των φραγμάτων Δίδυμο Σεμπρωνιώτη και Πλατύ Ποταμού, που προγραμματίζονται, εάν κριθεί σκόπιμο, κατά την Αναθεώρηση του παρόντος την επόμενη δεκαετία μπορεί να χαρακτηριστούν Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ).

Ως περιοχές με κρίσιμα προβλήματα χωρικής ανάπτυξης, που απαιτούν ειδικό σχεδιασμό και συντονισμένο πρόγραμμα μέτρων και έργων, θεωρούνται οι ευρύτερες ζώνες: (1) του φράγματος Αποσελέμη, του νέου αεροδρομίου στο Καστέλι και της μονάδας διαχείρισης Αποβλήτων της Χερσονήσου και (2) του ανατολικού τμήματος του Ακρωτηρίου (Λιμάνι Σούδας, ενεργειακό κέντρο, οχλούσες βιομηχανικές δραστηριότητες και αρχαιολογικός χώρος στο Μαράθι, επέκταση του αερολιμένα, προσπελάσεις του αερολιμένα και του ενεργειακού κέντρου, κ.ά.). Και οι δυο χωρικές ενότητες προτείνεται να χαρακτηριστούν ως ΠΕΧΠ.

Όπως έχει ήδη αναλυτικά τεκμηριωθεί, το σύνολο του περιαστικού χώρου των σημαντικών αστικών κέντρων της Κρήτης απαιτεί την κατάρτιση και εφαρμογή σχεδίων ολοκληρωμένων αστικών παρεμβάσεων, οι οποίες και θα πρέπει να προωθηθούν με τα εργαλεία του Ν.2508/97 και ειδικότερα τις διατάξεις για τις αστικές αναπλάσεις. Οι κατά τις διατάξεις του Ν.2742/99 θεωρούμενες περιοχές για προώθηση ολοκληρωμένων στρατηγικών αστικού σχεδιασμού αφορούν σε «αστικές περιοχές που παρουσιάζουν κρίσιμα και σύνθετα προβλήματα αναπτυξιακής υστέρησης, κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, περιβαλλοντικής υποβάθμισης και ποιότητας ζωής». Προτείνεται να καταρτιστεί και να εγκριθεί Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης (ΣΟΑΠ), για λόγους υποδειγματικούς, στην Πόλη του Ηρακλείου και ειδικά στις διασταυρούμενες ζώνες: (1) κατά μήκος του διερχόμενου διευρωπαϊκού άξονα, της σύνδεσής του με το αεροδρόμιο Ηρακλείου και της περί το αεροδρόμιο περιοχής και (2) του εμβληματικού τοπίου ιδιαίτερης σημασίας της ενότητας 3 «Ηράκλειο – Δίας – Κνωσός – Γιούχτας». Παρόμοια διατύπωση υπάρχει και στον εν ισχύ Πλαίσιο.